ULOGA PAVLINSKOG SAMOSTANA U KRIŽEVCIMA (1667. – 1786.) U ZAVIČAJNOJ POVIJESTI

Pernjak, Dejan

Doctoral thesis / Disertacija

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:849824

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studiji

Dejan Pernjak

ULOGA PAVLINSKOG SAMOSTANA U KRIŽEVCIMA (1667. – 1786.) U ZAVIČAJNOJ POVIJESTI

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu

Hrvatski studiji

Dejan Pernjak

ULOGA PAVLINSKOG SAMOSTANA U KRIŽEVCIMA (1667. – 1786.) U ZAVIČAJNOJ POVIJESTI

DOKTORSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Mijo Korade

Zagreb, 2019.

University of Zagreb

Croatian Studies

Dejan Pernjak

The role of the Pauline monastery in Križevci (1667-1786) in local history

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisor:

Prof. Mijo Korade, PhD

Zagreb, 2019.

MENTOR PROF. DR. SC. MIJO KORADE

Rođen 1947. u Delkovcu, općina Lobor, Hrvatsko zagorje. U Zagrebu je diplomirao filozofiju i teologiju te stekao doktorat iz crkvene povijesti na Sveučilištu Gregoriana u Rimu 1988. godine. Od 1981. do 1984. godine radi na Povijesnom institutu Družbe Isusove u Rimu (Institutum historicum S. I.), a na Filozofsko-teološkom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu radi kao profesor u dva navrata: od 1980. do 1981. te od 1988. do 1991. godine. Jedan je od osnivača i prvi voditelj Hrvatskoga povijesnog instituta u Beču, u razdoblju od 1990. do 1992. godine. Bio je suradnik je Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu te profesor na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, gdje je bio pročelnik Odjela za povijest te predstojnik Odsjeka za povijest. U mirovnu odlazi 1. listopada 2017. godine.

Obnovio je te od 1982. do 1988. godine uređivao povijesni zbornik *Vrela i prinosi*. Priredio je drugi i treći svezak knjige *Isusovci i hrvatski narod* istaknutoga hrvatskog crkvenog povjesničara Miroslava Vanina.

Objavio je niz znanstvenih radova iz crkvene i kulturne povijesti te monografije La „Missione illirico-dalmata“ dei gesuiti (1852–1900), Zagreb 1989; Hrvatski isusovci – misionari, Zagreb 1991; Istraživači novih obzorja 2015. Uz Miru Aleksić i Jerka Matoša suautor je knjige Jesuits and Croatian Culture, Zagreb 1992), a s Mirjanom Polić-Bobić napisaoje knjigu Paragvajska pisma. Priredio je za tisak i knjigu Ivan Rattkay. Izvješća iz Tarahumare (Zagreb 1998). Kao autor ili suautor ostvario je nekoliko kulturno-povijesnih izložbi, među kojima se ističe zagrebačka izložba „Isusovačka baština u Hrvata: u povodu 450. obljetnice osnutka Družbe Isusove i 500. obljetnice rođenja Ignacija Loyole“, održana u Muzejskome prostoru od prosinca 1992. do ožujka 1993.

ZAHVALA

Najprije bih uputio najveću i najvažniju zahvalu mojim roditeljima, Branki i Ivanu, koji su mi bili velika podrška u svim segmentima tijekom mojeg cjelokupnog školovanja, a rezultat te žrtve je i ovaj doktorski rad. Posebnu zahvalu upućujem svojem dugogodišnjem mentoru, mojem vodiču kroz fakultetskog obrazovanje, kroz znanost, ali i kroz život prof. dr. sc. Miji Koradi, kojega opravdano smatram svojim idolom. Hvala mu na besprijekornim savjetima, ali i na velikoj strpljivosti i požrtvovnosti. Drugu posebnu zahvalu upućujem dr. sc. Ivanu Pekliću, upravitelju Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Koprivničko-križevačke županije u Križevcima, koji je glavni „krivac" nastanka ovog rad. Naime, bez velikog poticanja i ohrabljivanja dr. Peklića križevački pavlini ne bi još ugledali svjetlo dana.

Veliku zahvalu upućujem dr. sc. Zdenku Balogu, koji mi je bio na raspolaganju svojim golemim znanjem, savjetima u segmentu povijesti umjetnosti, ali i što mi je ustupio velik dio svojeg bogatog fotografskog materijala. Također, zahvaljujem se i djelatnicima Gradskog muzeja Križevci, čiji sam pripravnik bio, umirovljenom ravnatelju Zoranu Homenu, višem kustosu Ozrenu Blagecu, muzejskoj savjetnici mr. sc. Lani Okroši Rožić i Mariji Rogina, koja drži tri zida Muzeja. Zahvalu upućujem i preč. Stjepanu Sovičeku, župniku župe sv. Ane i dekanu Križevačkog dekanata, koji mi je omogućio korištenje pavlinskog materijala koje posjeduje župa. Zahvaljujem i Tomici Plukavcu, tajniku Ureda za kulturna dobra Zagrebačke nadbiskupije, na ustupljenom materijalu. Hvala i kolegi Marku Đurakiću, mag. art., na iznimnoj podršci.

Također, htio bih se zahvaliti i doc. dr. sc. Mladenu Tomoradu, mentoru na diplomskom radu, te doc. dr. sc. Vlatki Vukelić, koja me uvela u moja početna znanstvena istraživanja.

SAŽETAK

U ovom radu obrađena je kulturna, povijesna, obrazovna, umjetnička i gospodarska djelatnost pavlina u Križevcima u vremenu od 1667. do 1786. godine. Za dolazak pavlina u Križevce najzaslužniji je tadašnji protonotar Hrvatskog kraljevstva Ivan Zakmardi Dijankovečki, koji je bio veliki pavlinski dobrotvor. Budući da Zakmardi nije imao potomke, gotovo sve što je imao i posjedovao ostavi je križevačkim pavlinima, tako da su bili materijalno osigurani za svoju glavnu djelatnost, zbog koje ih je i Zakmardi u Križevce i doveo, a to je osnutak škole (gimnazije) u kojoj će se obrazovati križevačka, ali i vlaška (pravoslavna) mladež.

Pavlini u križevački Donji grad službeno ulaze u travnju 1667. godine, kada im je to odobrio zagrebački biskup Petar Petretić. Samostan je nastao na mjestu gdje je potpukovnik Nikola Makar prodao pavlinima zemljište s kućom, a izgradnja je počela za vrijeme priora Stjepana Fištrovića 1699. godine, a završena je za vrijeme priora Stjepana Demšića mlađeg 1721. godine, kada je zaokružen cjelokupni samostanski kompleks, koji u pravom smislu riječi je promijenio vizuru Donje grada, oko kojega se formirao trg i glavna ulica, koja i danas prolazi kroz strogi centar Križevaca. Pavlinska ostavština u aspektu inventara nije prebogata. Najvjerojatnije je veći dio inventara završio u okolnim župama, ali neki smatraju da je dosta toga odvezeno i u Mađarsku nakon ukinuća reda 1786. godine.

U radu je obrađen i odnos pavlina s plemićima na primjeru posjeda u Rakovcu, Dropčevcu i Preseki. Isto tako može se vidjeti kakve su odnose pavlini gajili i s grkokatolicima, ali i ostalim crkvenim institucijama. Što se tiče umjetničkog aspekta, zaslugom pavlina Križevci danas posjeduju i vrijedna djela baroknih slikara Gabrijela Tallera i Ivana Krstitelja Ranger, dok je ovdje boravio i jedan od najpoznatijih pavlinskih kipara Aleksije Königer. Velika zasluga pavlina, zasigurno je i nastanak današnje crkve Majke Božje Žalosne u Koruškoj, koju je opjevao Nikola Benger u svojem djelu *Kraljica mučenika*.

Budući da su križevački pavlini posjedovali brojne posjede utjecali su i na ekonomsku sliku u Križevcima, a o tome govori podataka da je već 1687. godine Gradsko poglavarstvo donijelo odluku kako se zabranjuje svima da posluju s pavlinima odnosno da im prodaju posjede i imanja. Međutim, zabrana je ubrzo ukinuta. Uz sve to, ipak najveća je pavlinska ostavština školstvo. Naime, već 1675. godine diplomom kralja Leopolda I. službeno s radom kreće pavlinska gimnazija, iz koje je kasnije nastala i opća pučka, pa narodna škola, a kojoj su na čelu bili i u njoj predavali pavlini sve do 1822. godine kada je umro nekadašnji redovnik Petar Švagelj, a koji je bio ravnatelj Narodne škole u Križevcima. Pavlinski samostan u Križevcima

djelovao je i kao vjerodostojno mjesto, gdje su građani mogli pohranjivati svoje vrijednosti, ali i mjesto gdje su ljudi mogli podići zajam ili osnovati legat.

Na kraju, rad donosi biografiju 101 pavlina koji su boravili u križevačkom samostanu kao i one koji su rođeni na području Križevaca.

SUMMARY

Paulines or the Order of Saint Paul the First Hermit is a church order that originated in southern Hungary at the beginning of the 13th century, and very soon the first Paulines appear on Croatian territories (Remete 1240 or 1247, Dubica 1244).The Order was officially recognized in 1308 by the Bull *Quisecularia* of Pope Clement V and slowly moved from a hermit to a monastic order. Most of the Pauline monasteries on the Croatian territory were erected during the 14th century, and the Pauline monastery in Križevci, which is the subject of this paper, emerged in the last wave of the Pauline spread after the end of the Ottoman danger. Most responsible for the establishment of the Pauline monastery of St. Anne in Križevci was the prothonotary of the Croatian kingdom Ivan Zakmardi Dijankovečki, who in some way wanted to help the development his city after the end of the Ottoman danger and move of the frontier further to the east. Since there was a military garrison in the Lower Town of Križevci, Zakmardi decided to build a church and a monastery in this area in order to have more holy masses and sacred sacraments in the town. Since the Paulines proved to be excellent clerics, and they had the right to vote in the Croatian and Hungarian Parliament, Zakmardi chose them, and with the General of the Order Pavle Ivanović, he arranged for the realization of his intent. Ivanovic determined that all the details will be agreed by the General Vicar Martin Borković, who together with Zakmardi before the judge of the Lower Town Ivan Prosenjak and twelve city deputies concluded a charter contract in which he donates numerous properties to the Paulines, but there is also a condition to establish a school for both domestic and Valach children. After resolving a dispute with the Franciscans who had their monastery in the Upper Town, Zagreb bishop Petar Petretić issued an official permit to Paulines for entering the Lower Town and beginning their activities on 20th of April 1667. Although Zakmardi left a rich bequest to the Paulines, the Paulines continue to acquire property in the area of Križevci, but also in the wider surroundings. In fact, various possessions and valuables, which were needed primarily for the functioning of the school, came from various foundations, legacies and loans, as well as to various donors.

On the example of the properties in Rakovec, Dropčevac and Preseki, this paper presents the relations between the Paulines and various noble families such as Zrinski, Frankopani, Batthynáy, Patačići, Erdödy, but also relations with the Zagreb Kaptol and Greek Catholics. The Pauline Monastery in Križevci is unique because it is the only Pauline monastery built inside of a city fortress and as such it has influenced the urban appearance of the old city core, which is still visible today. The construction of the masonry building was started in 1699 by

Stjepan Fištrović, and the monastery obtained its final form in 1721 at the time of the reign of Stjepan Demšić Junior when the belfry was raised. Stylish, artistic and architectural direction in which the monastery of St. Anne in Križevci was created borders with the Baroque period. The monastery was foreseen for the work of 12 monks, in 37 rooms, but in the 1770 census we can see that there could be up to 15 monks in the monastery. As far as the monastery inventory is concerned, not a lot has survived. After the cessation of order in 1786, the monastery moved to the parish of the Holy Cross, and part of the monastery was purchased by the city Magistrat. Also, some believe that part of the inventory was shipped to Hungary. Part of the inventory is available today in the church and parish of St. Anne, Diocesan Museum in Zagreb, the City Museum of Križevci and in the future Bjelovar-Križevci Bishopric Museum.

As for the artist, the Franciscan monastery was graced by the works of Gabriel Taller, John the Baptist Ranger, Alexius Königer and others. Under the influence of Paulines in 1726 the church of Our Lady of Sorrows was erected in Koruška and was sung about by the Pauline from Križevci Nikola Benger in his work *Kraljica mučenik (Queen of Martyrs)*. The Pauline Lower Grammar School in Križevci is one of the most important institutions that was established in Križevci up to that time, and its activities were specially approved by King Leopold I. The Grammar School followed, like other Pauline high schools, the *Jesuit Ratio studiorum*, and according to that categorization was a lower grammar school with four classes of *parva, principia, grammatica* and *syntaxa*. Later, a general folk and later a folk and trivial school developed from the Pauline Grammar School.

The Pauline Monastery in Križevci also acted as a *locus credibilis* or credible place where private persons could store their records and valuables, which was done both by the nobles and the poor, as well as the army and other clergy. At the end, the paper deals with the biographies of 101 Pauline who were either born in Križevci or acted in the Pauline monastery of St. Anne in Križevci.

From all this it is evident that during the 120 years of its existence the Pauline monastery in Križevci left an inescapable mark in the formation of the cultural, artistic, educational and economic history of the town of Križevci.

KLJUČNE RIJEČI Križevci, pavlini, Red sv. Pavla Prvog pustinjaka, Ivan Zakmardi Dijankovečki, sv. Ana, Rakovec, Preseka, Dropčevec, Majka Božja Žalosna Koruška, škola, gimnazija, *Ratio studiorum,* Ivan Krstitelj Ranger, Gabrijel Taller, Aleksije Königer, Josip Bedeković Komorski, Nikola Benger, Ivan Krištolovec

KEY WORDS Križevci, Paulines, Order of Saint Paul the First Hermit, Ivan Zakmardi Dijankovečki, St. Anne, Rakovec, Preseka, Dropčevec, Our Lady of Sorrows of Carinthia, school, grammar school, *Ratiostudiorum,* John the Baptist Ranger, Gabriel Taller, Alexius Königer, Josip Bedeković Komorski, Nikola Benger, Ivan Krištolovec

SADRŽAJ

1. Uvod 9

2. Križevci u vrijeme pavlina – kratak pregled društveno privrednog razvoja 11

3. Kratak pregled povijesti reda Sv. Pavla Prvog pustinjaka (1215.-1786.) 17

3.1. Dolazak pavlina na hrvatski prostor 20

4. Osnivanje pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima 27

4.1. Ivan Zakmardi Dijankovečki i dolazak pavlina u Križevce 27

4.2. Pavlini stiču posjed Majurec (Kapelanšćica) 37

4.3. Stjecanje posjeda na području Križevaca 39

4.4. Odnos gradskih vlasti i pavlina 48

4.5. Sukob pavlina i predijalista zagrebačkog biskupa 52

5. Odnos križevačkih pavlina sa plemićima na primjeru posjeda u Rakovcu, Dropčevcu i Preseki 53

5.1. Rakovec, Dropčevec i Preseka prije pavlina 53

5.2. Ivan Zakmardi dolazi u posjed Rakovca i Dropčevca 60

5.3. Pavlini u Rakovcu u vrijeme Zrinskih i Frankopana 61

5.4. Rakovec u vlasti Zagrebačkog kaptola po prvi puta 64

5.5. Ban Adam Batthyány dolazi u posjed Rakovca 66

5.6. Rakovec ponovo u vlasništvu Zagrebačkog kaptola 68

5.7. Baltazar Patačić preuzima Rakovec 70

5.8. Aleksandar Patačić u vlasništvu Rakovca 73

5.9. Ivan Patačić mijenja Rakovec za Preseku 75

5.10. Križevački pavlini u Preseki 77

5.10.1. Odnos grkokatolika i križevačkih pavlina 77

6. Gradnja samostana sv. Ane u Križevcima i utjecaj na urbani izgled Križevaca 80

6.1. Specifičnost pavlinskog samostana sv. Ane 85

7. Kompleks pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima 92

7.1. Arhitektura samostana 92
7.2. Profana arhitektura 95
7.3. Inventar pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima 98
7.3.1. Liturgijski predmeti 100
7.3.1.1. Monstrance 100
7.3.1.2. Ciboriji 103
7.3.1.3. Kaleži 104
7.3.1.4. Pacifikali 108
7.3.1.5. Ampulice za vino i vodu 110
7.3.1.6. Pladanj s vrčem 112
7.3.1.7. Pastoralni štap 113
7.3.1.8. Relikvijar 115
7.3.1.8.1. Relikvijar svetog Marka Križevčanina 115
7.3.1.8.2. Relikvijar Sv. Križa (I) 116
7.3.1.8.3. Relikvijar Sv. Križa (II) 117
7.3.1.9. Navikula 118
7.3.1.10. Vječno svjetlo 118
7.3.2. Ostala oprema pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima 119
7.3.2.1. Ormar u sakristiji 120
7.3.2.2. Propovjedaonica biskupa Jurja Branjuga 123
7.3.2.3. Slikarska djela 124
7.3.2.3.1. Grešnica na mukama 124
7.3.2.3.2. Tri pavlina 127
7.3.2.3.3. Mučenje sv. Erazma 127
7.3.2.3.4. Vjera, Ufanje i Ljubav 128
7.3.2.3.5. Oltarna slika sv. Ane 129
7.3.2.3.6. Skidanje Krista s križa 130

7.3.2.3.7. Sv. Ivan Nepomuk 131
7.3.2.3.8. Smrt sv. Franje Ksaverskog 131
7.3.2.3.9. Raspeće 133
8. Gabrijel Taller 134
8.1. Sv. Ivan Pustinjak 135
8.2. Blaženi Kajetan Mlinarić 136
8.3. Blaženi Matija Eskanel 137
8. 4. Dvadeset i pet mučenika 137
9. Ivan Krstitelj Ranger 138
9.1. Općenito o Ivanu Krstitelju Rangeru 138
9.2. Značajke Rangerova stila 141
9.3. Djela Ivana Krstitelja Rangera u pavlinskom samostanu sv. Ane u Križevcima 143
9.3.1. Posljednja večera 146
9.3.2. Raspeće s Majkom Božjom u sakristiji 149
9.4. Kapela sv. Florijana i Ivan Krstitelj Ranger 151
9.4.1. Općeniti podaci 151
9.4.2. Oltarna pala sv. Florijana 151
10. Crkva Majke Božje Žalosne Koruške 153
10.1. Postanak crkve Majke Božje Žalosne u Koruškoj 153
10.2. Pavlinsko slikarstvo u crkvi Majke Božje Žalosne u Koruškoj 158
10.3. Glavni oltar sa slikom Svete Obitelji 160
10.4. Kapela sv. Ivana Nepomuka 161
11. Kapela sv. Vurija 162
12. Pavlinsko kiparstvo u Križevcima 163
12.1. Aleksije Königer 165
13. Pavlinska gimnazija u Križevcima i njezina ostavština 167

13.1. O počecima pavlinske obrazovne aktivnosti 167
13.2. Osnutak gimnazije u Križevcima 175
14. Pavlinski samostan sv. Ane kao *locus credibilis* 200
15. Zajmovi križevačkih pavlina plemstvu i drugima 205
16. Legati i misne zaklade pavlinskog samostana sv. Ane 211
17. Životopisi križevačkih pavlina 216
17.1. Atanazije Ankellin 216
17.2. Augustin Arky 216
17.3. Franjo Balog 216
17.4. Adalbert Barberić 217
17.5. Josip Ambrozije Bedečić 217
17.6. Josip Bedeković Komorski 218
17.7. Benedikt Begri 220
17.8. Baltazar Belajec 220
17.9. Nikola Benger 220
17.10. Adalbert Blažun 224
17.11. Donat Bocak 225
17.12. Bruno Bogdan 225
17.13. Emerik Borovec 226
17.14. Tituš Brezovački 226
17.15. Stjepan Demšić mlađi 226
17.16. Mihael Dubravski 227
17.17. Benicije Fekeša 227
17.18. Aleksandar Ferenčić 227
17.19. Stjepan Fištrović 227
17.20. Celestin Gašparoti 228
17.21. Jakov Gaščić 228

17.22. Juraj Gegač 229
17.23. Egidije Genner 229
17.24. Antun Gietler 229
17.25. Franjo Grabantović 230
17.26. Juraj Grudečak 230
17.27. Martin Gruber 230
17.28. Alojzije Grujica 231
17.29. Adalbert Horvat 231
17.30. Melkior Horvat 232
17.31. Juraj Humski 232
17.32. Ivan Budimir Jarmić 232
17.33. Tomo Jelenszky 232
17.34. Franjo Ladislav Josepović 233
17.35. Ivan Adam Katanec 233
17.36. Franjo Ksaver Antun Kincher 234
17.37. Nikola Klanjčec 234
17.38. Jakov Koller 235
17.39. Juraj Koščević 235
17.40. Franjo Kovačić 235
17.41. Petar Kovačić 235
17.42. Pavao Krainay 236
17.43. Marko Krajačić 236
17.44. Ivan Krištolovec 237
17.45. Luka Kron 237
17.46. Ciprijan Krupčević 238
17.47. Juraj Lacković 238
17.48. Nepomuk Lacković 238

17.49. Donat Lisjak 238
17.50. Stjepan Magić 239
17.51. Juraj Hrizostom Marković 239
17.52. Stjepan Martinek 239
17.53. Petar Martinović 240
17.54. Ignacije Matković 241
17.55. Ćiril Novak 241
17.56. Jakov Obostranec 241
17.57. Demetrije Orosz 242
17.58. David Paragy 242
17.59. Antun Bernard Petrinić 242
17.60. Aleksander Prekmurec 242
17.61. Matija Prelogović 242
17.62. Euzebije Plušćak 243
17.63. Klement Pichler 243
17.64. Silvestar Petković 243
17.65. Dionizije Rački 243
17.66. Kazimir Radičević 243
17.67. Aleksije Ribarić 244
17.68. Vjenceslav Ritzinger 244
17.69. Juraj Ciprijan Rock 244
17.70. Ivan Rohonczy 244
17.71. Rupert Rožman 245
17.72. Franjo Ksaver Sabolić 245
17.73. Petar Saić 246
17.74. Grgur Salaj 246
17.75. Andrija Zoerand Sandorić 246

17.76. Rafael Sečen 246
17.77. Ivan Selegović 246
17.78. Tomo Siraić 247
17.79. Franjo Kasaver Sirčić 247
17.80. Marko Silvester 248
17.81. Aleksije Stančević 248
17.82. Franjo Stibelli 248
17.83. Adrijan Strotzinger 248
17.84. Augustin Stručić 248
17.85. Bartol Stručić 249
17.86. Jakov Stručić 249
17.87. Hrizostom Stupić 249
17.88. Stanislav Špišić 249
17.89. Pavao Špoljarić 250
17.90. Tomo Štos 250
17.91. Petar Zoerard Švagelj 251
17.92. Emerik Švelić 251
17.93. Franjo Valenteković stariji 252
17.94. Franjo Valenteković mlađi 252
17.95. Kajetan Vangelić 252
17.96. Hilarion Vrapčević 253
17.97. Ciprijan Vrbanić 253
17.98. Rudolf Wirer 253
17.99. Matej Zanić 254
17.100. Juraj Zdešić 254
17.101. Franjo Teodor Žakić 254

18. Zaključak 255

19. Prilozi 258

20. Bibliografija 262

21. Životopis autora s popisom objavljenih radova 281

1. UVOD

Pavlini ili Red sv. Pavla Prvog pustinjaka crkveni je red koji je egzistirao na prostoru hrvatskih zemalja preko 500 godina, koji je svoje korijene našao u tadašnjoj južnoj Ugarskoj. Na hrvatski prostor dolaze vrlo brzo nakon osnivanja 1215. godine, tako da ih bilježimo već oko 1240. godine najvjerojatnije u današnjoj Bosanskoj Dubici. To je red koji je preko 500 godina dijelio sudbinu Hrvatske od osmanlijskih pustošenja, pa sve preko mađarskih i austrijskih pretenzija i kao takvi su zapravo zaslužni za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta, napose na prijelazu iz XVII. u XVIII. stoljeće. Tek posljednjih desetak godina pavlini dolaze više u fokus hrvatskih povjesničara te nastaje nekoliko doktorskih radova kao je doktorski rad Tajane Pleše *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana sjeverozapadne Hrvatske*, obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2010. godine, Silvije Pisk, *Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije na Gariću (Moslavačka gora) i njegova uloga u regionalnoj povijesti*, obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2010. godine, a isti je publiciran 2016. godine pod naslovom *Pustinjaci podno Garić planine*. Treba spomenuti i doktorski rad Marijane Korunek, *Razvoj kompleksa pavlinskega samostana Blažene Device Marije in Vseh Svetih v Šenkovcu (1379 – 1786) v luči zgodovinskih in arheoloških raziskav*, obranjen Oddelek za Zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, 2015. godine. Ti radovi su, između ostalih, korišteni i u pisanju ove doktorske radnje. Gotovo je čudno da su pavlini toliko dugo bili zanemarivani, a dali su veliki obol u povijesti Hrvatske. Čak je i nekoliko zagrebačkih biskupa došli iz pavlinskog reda kao što je Vuk Gyula, Šimun Bratulić, Martin Borković ili Mirko Esterházy, dok je još u XV./XVI. stoljeću Juraj Utišinović Martinušević bio i pavlin kardinal. Uz monografiju Silvije Pisk, još je 2014. godine publiciran rad neumornog istraživača pavlinske povijesti Kamila Dočkala *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, dok je prije ovog jedina vrsta određene sinteze pavlinske povijesti u Hrvatskoj katalog izložbe *Kultura pavlina u Hrvatskoj (1244. – 1786.)*.

Upravo je cilj i ovog rada dati historiografski doprinos u rasvjetljavanju pavlinske povijesti i kulture na prostoru Hrvatske. Doduše, pavlinski samostan sv. Ane u Križevcima pripada u posljednji val ekspanzije pavlinskog reda, a to je razdoblje od 1665. godine, pa do ukinuća 1786. godine. Što se tiče obrađenosti teme, određene podatke najprije je donio još Kvirin Vidačić, učitelj u Križevcima iz druge polovice XIX. stoljeća u svojoj knjižici *Topografično-poviestne crte slob. i kr. grada Križevca* iz 1886. godine. Određene informacije mogu se pronaći i u spomenutom katalogu *Kultura pavlina u Hrvatskoj (1244. – 1786.)*, a nešto se može pronaći i u *Lepoglavskim zbornicima*, koji su izlazili od 1992. do 1998. godine, ali ovdje je veći

naglasak bio na umjetničku baštinu pavlina općenito. Međutim, u *Zborniku* iz 1995. godine Đurđica Cvitanović donosi, zasada, najcjelovitiji prikaz povijesti pavlina u Križevcima pod naslovom *Pavlini u Križevcima, gradu svetog Marka Križevčanina*. Prije toga publicirana je *Umjetnička topografija Hrvatske – Križevci, grad i okolica*, gdje se također mogu u nekoliko radova pronaći korisne informacije za povijest i umjetnost pavlina u Križevcima. Najkompletnije djelo do sada o samoj crkvenoj i duhovnoj ostavštini u Križevcima napisao je mr. sc. Anđelko Košćak u knjizi *Križevci – duhovna baština*, koja donosi i iznimno korisne i detaljne podatke o pavlinima u Križevcima.

U novije vrijeme najviše se temom pavlina u Križevcima bavio dr. sc. Ivan Peklić, koji je o toj temi publicirao dva rada: *Kulturna i prosvjetna djelatnost pavlina u hrvatskoj s posebnim osvrtom na Križevce* (1995.) *O križevačkim i mađarskim pavlinima u hrvatskoj pavlinskoj provinciji* (2010.), a svakako je vrijedan doprinos ovoj temi i članak dr. sc. Tomislava Bogdanovića *Kratki pregled povijesti pavlina s osvrtom na njihovo djelovanje u Križevcima*. Arhivska ostavština pavlinskog samostana u Križevcima iznosi 1699 dokumenata, koji su uglavnom pravnog karaktera, razni kupoprodajni ugovori, parnice, zajmovi, misne zaklade, legati i sl. Za izradu ovog rada svakako je od najveće koristi bio rukopis *Građu za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj* spomenutog Kamila Dočkala, a u sklopu kojega se nalazi i povijest pavlinskog samostana u Križevcima te znatno olakšava korištenje arhivske građe. U Gradskom muzeju u Križevcima, čuva se vrijedna ostavština koja se odnosi na povijest pučke škole u Križevcima. U radu je korištena i građa iz Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (djela Nikole Bengera i Ivana Krištolovca), kao i građa iz Nadbiskupijskog arhiva u Zagrebu, prvenstveno Dočkalova ostavština i kanonske vizitacije.

Prvi dio rada donosi kratke preglede povijesti Križevaca i pavlinskog reda. Drugi dio donosi dolazak pavlina u Križevce te njihovo širenje na širem križevačkom području, gdje donosim i kratku povijest određenih posjeda (Rakovec, Dropčevec i Preseka). Treći dio rada odnosi se na sam samostanski kompleks te njegovu ostavštinu što pokretnu što nepokretnu. Posebna poglavlja posvećena su dvojici umjetnika koji su djelovali na samostanskom kompleksu, a to su Gabrijel Taller i Ivan Krstitelj Ranger, a vezano na to je i poglavlje o crkvi Majke Božje Žalosne u Koruškoj, kao i poglavlje o pavlinskom kiparstvu u Križevcima. Posebno poglavlje posvećeno je pavlinskoj gimnaziji i njezinoj ostavštini. Da je pavlinski samostan u Križevcima imao višestruku ulogu govori i poglavlje u kojem se prezentira kao vjerodostojno mjesto (*locus credibilis*). Nakon poglavlja o zajmovima i legatima križevačkih pavlina donosim 101 životopis pavlina koji su boravili u Križevcima ili su rođeni Križevčani.

2. KRIŽEVCI U VRIJEME PAVLINA – KRATAK PREGLED DRUŠTVENO PRIVREDNOG RAZVOJA

Početak XVII. stoljeća hrvatski prostor obilježava potpisivanje Žitvanskog mira 1606. godine s Osmanlijama, čime se granice pomiču dalje na istok. Zabranom četovanja Križevci prestaju biti izloženi redovitim upadanjem, a što je pak utjecalo na stvaranje povoljnije situacije za razvoj grada i okolice, ali one još uvijek nisu bile dostane.[1] Križevci su ostali pod jakim utjecajem njemačke vojske, koja se našla s jedne strane i tvorila je jednu društvenu strukturu, dok se s druge strane nalazilo domaće stanovništvo čiji su društveni fokusi bili na župnu crkvu i gradsku vijećnicu.[2] To je dovodilo do čestih sukoba lokalnog stanovništva s njemačkom posadom, a taj sukob možemo pratiti i na primjeru župnika i franjevaca, koji su bili dušobrižnici za njemačku vojsku.[3] Drugi razlog je svakako bio i taj što Križevci u tom periodu, pa sve do 1752. godine postoje kao dvije administrativne cjeline sa svojim političkim strukturama. Donji grad definitivno je u XVII. stoljeću bio središte gdje se odvijao, slobodno možemo reći, urbaniji dio života, dok je Gornji grad u to vrijeme više ruralniji, tradicionalniji, s dosta manje stanovnika.[4] Međutim, od sredine XVII. stoljeća počinje se više osjećati trgovačke aktivnosti u Križevcima, a tome su doprinijele i određene odluke Sabora. Naime, 1640. godine Sabor je obvezao jednog činovnika da uredi mjere za žito i vino za Križevačku županiju, a potom je uređeno da se kao i u Varaždinu i Zagrebu, postavi kamena mjera za žito, usklađena sa starom županijskom mjerom.[5] Usklađivanje mjera bio je jedan od preduvjeta za kvalitetnu trgovinsku razmjenu. Isto tako važna je odluka i iz 1660. godine kada je u Križevcima postavljena mitnica, a 1687. godine odlukom carske komisije gradskoj općini su vraćeni prihodi od vinotočja, mesarenja i pijacovine, ali unutar utvrde vino se moglo prodavati samo uz dopuštenje kapetana.[6]

---

[1] Vladimir Bedenko, Križevci – razvoj grada, Križevci, 1975., 15; Vladimir Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 80; Neven Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 43; Ivan Peklić, Križevci tijekom povijesti (kratka povijest grada), *Zbornik Janković*, 1 (2015), str. 223.

[2] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 15; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 80.

[3] Te sukobe pratimo i u XVIII. stoljeću, a o čemu detaljno piše u *Spomenici* župnik Ivan Josipović. Vidi: *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, rukopis pripremio i preveo Ljudevit Plačko, Gradski muzej Križevci, fascikl rukopisa A, str. 15-37.

[4] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 15-16; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 80.

[5] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 43.

[6] Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, Zagreb, 1980., str. 739, 764; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 43.

Nadalje za privredni razvoj grada svakako predstavlja ponovno oživljavanje starih cehova i osnivanje novih.[7] Tako se sredinom stoljeća osniva nekoliko cehova, pa već 1646. godine križevački bravari i ostrugari, kojima su se priključili i kovači, mačari, zlatari i srebrnari, prepisuju od zagrebačkog ceha povelju iz 1521. godine, da bi tek 14. ožujka 1647. godine križevački gradski sudac Sebastijan Gonaj potvrdio cehovska pravila, a ta se godina može smatrati godinom obnove križevačkog Velikog ceha.[8] Od velikog značaja je i dolazak crkvenih redova, kojih od odlaska augustinaca nije bilo. Tako 1611. godine isusovci preuzimaju obližnju Glogovnicu, gdje su obavljali misionarsku djelatnost među doseljenim pravoslavnim stanovništvom,[9] a petnaest godina kasnije dolaze i franjevci, koji dobivaju bivši augustinski samostan,[10] te tamo otvaraju (najvjerojatnije) školu i ljekarnu,[11] a poseban uzlet na obrazovnom, kulturnom i privrednom aspektu dolazi dolaskom pavlina u Križevce. Što se tiče same urbane strukture Donjeg grada, ona uvelike ovisi o vojnoj administraciji koja je djelovala u to vrijeme u Križevcima, a s obzirom da se radi većinom o vojnicima njemačkog podrijetla, dolazi do pravne, socijalne i etničke podvojenosti,[12] što je utjecalo na urbanu organizaciju Donjeg grada. Naime, glavna gradska ulica je služila kao trg na kojem je bilo 16 zgrada u kojima su stanovali njemački oficiri, a vojska je posjedovala još i nešto zemljišta van grada kao i objekte raštrkane po gradu, pa se tako spominju uz zgradu zapovjednika i zatvor, oružarna s barutanom, sjenik i vojničko groblje uz crkve sv. Roka u Gornjem gradu.[13] Međutim, veći privredni i ekonomski zamah priječili su i požari, kuga kao i razdoblje gladi. Sve te nedaće Križevci bilježe kroz 1613., 1682., 1684. i 1685. godinu, a dodatan problem je bio i u tome što su razno razni dezerteri kao i vojnici ugrožavali ceste, a tome su dodatno doprinijeli i međusobni

[7] O cehovima u Križevcima 2011. godine održana je i izložba povjesničara Ozrena Blageca pod naslovom *Povijest cehova u Križevcima*, 27. 10. – 19. 11. 2011., a tu se mogu pronaći vrlo opširni podaci o nastanku i djelovanju cehova u Križevcima.

[8] Ozren Blagec, *Povijest cehova u Križevcima*, katalog izložbe, Križevci, 2011., str. 19.

[9] Isusovci nisu jednostavno došli do posjeda u Glogovnici, jer im je to osporavala križevačka gradska vlast, a o čemu piše Vanino, koji ujedno donosi i stanje glogovničke crkve i opis samog mjesta: „Glogovnički se beneficij nalazio u jadnom stanju. Od lijepe, nekoć samostanske crkve (tu su u XIII. stoljeću boravili križari regularni kanonici Sv. Groba, op. D. P.) stajahu samo zidovi bez krova, samo pak mjesto Glogovnica sastojala se od nekoliko bijednih seljačkih kućica u kojima je stanovalo 26 podanika prepoziture, živjelo je sedam podanika pravoslavne vjere, koje je tamo naselio kanonik Vinko Mišljenović s obvezom da napuštenu zemlju očiste i urede i od prihoda davaju običajna podavanja i desetinu. No ti su stranci o poštenju imali posebne nazore pa nisu htjeli plaćati ni desetine vezane o uživanje zemlje prepoziture, pače su bili toliko drzoviti da su isusovcima i njihovim podanicima branili uživanje nekih njiva, livada i šuma!“ Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod,* sv 1., Zagreb, 1969., str. 96.

[10] Danas biskupska rezidencija i grkokatolička katedrala Presvete trojice.

[11] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 44.

[12] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 44.

[13] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 16; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 44; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 80.

obračuni feudalaca, čiji podložnici nisu prezali ni od šumskog razbojništva ni od pljačkanja župnih dvorova.[14]

XVIII. stoljeće donosi za Križevce novi napredak, budući da je s ovih prostora konačno otklonjena osmanlijska opasnost. Taj napredak, kao i na primjeru ostalih gradova, odredio je barok. Oslobođenje Slavonije i Ugarske oslobodio je stare trgovačke putove i otvorio nove, doduše Križevci ostaju i dalje pritisnuti neposrednom blizinom Vojne Krajine, ali ono što je značajno da ta struktura donosi potrošača u ekonomskom smislu, odnosno donosi i novac u grad.[15] Političkom reorganizacijom županija također podilazi napretku grada, budući da se Križevačka županija odvaja od Zagrebačke 1759. godine. Međutim, sve je to ipak bilo nedostatno za veći ekonomski razvoj, budući da su glavne prometnice mimoilazile Križevce, a to je prometni put Savom uzvodno do Zaloga kod Ljubljane s iznimno važnim odvojkom Kupa od Siska prema Rijeci, Bakru i Senju, a taj je put pak vezan na magistralu iz Austrije preko Varaždina i Zagreba.[16] Križevci su tako ostali samo lokalno središte obrtničke proizvodnje, bez prevelike trgovačke djelatnosti osim lokalne. Svakako je ključan događaj za povijest Križevaca godina 1752. kada je došlo do ujedinjena Donjeg i Gornjeg grada.

Sl. 1 – Križevci oko 1755. godine (autor: Fran Gundrum Oriovčanin, GMK-6574)

[14] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 44; vidi i str. 48, bilj. 63.
[15] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 17; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 80.
[16] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 17; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 80.

Naime, još je kralj Leopold pokušao provesti ideju o ujedinjenju dva Križevca 1661. godine, a vezano na odluku Hrvatskog sabora iz 1659. godine kojim se ove dvije cjeline ujedinjuju. Očigledno je da do ujedinjenja nije došlo, a ta se problematika vukla i na saborima u Požunu i Šopronu 1662., 1681., 1687. te dalje 1715., 1723. i 1741. godine. Stvar je konačno presjekla kraljica Marija Terezija, koja je u tu svrhu imenovala posebnu komisiju, koja je svoje zaključke podnijela 1751. godine, a kraljica Marija Terezija je odluku sankcionirala 10. ožujka 1752. godine, kada je odluka o ujedinjenju provedena.[17] Bilježio se porast stanovnika, ne samo prirodnim priraštajem, nego i doseljavanjem. Godine 1777. prema popisu poreznih obveznika koji je plaćao diku vidimo da se grad sastojao od 285 vlasničkih cjelina s 381 obveznikom; unutarnji grad je imao 63, vanjski 108, gornji 114 obveznika odnosno vlasnika.[18] Ova godina za povijest Križevaca važna je i zbog toga jer je rada osnovana i grkokatolička biskupija sa sjedištem u Križevcima, a koja će se nakon ukinuća redova preseliti u prostor franjevačke crkve i samostana, gdje egzistira i danas. Krajem 1757. godine vojska se odselila u novoizgrađeni Bjelovar, pa tako vojska do kraja 1757. godine napušta Križevce, što s jedne strane predstavlja određeno olakšanje, budući da je došlo do prestanka sukoba civilnih i vojnih vlasti, iako ne u potpunosti, a s druge strane Križevci ostaju bez dobro ekonomskog potrošača/pokretača. Sporovi su se između civilnih i vojnih vlasti vodile još oko prava na zgrade koje su u Križevcima ostale nakon odlaska vojske. Službeno je vojna vlast u Križevcima ukinuta 1779. godine, ali određena natezanja na relaciji vojska – gradska vlast potrajala su još nekoliko godina. Uglavnom između 1777. i 1781. godine križevačkog Poglavarstvo otkupilo je od vojske oboja gradska vrata, ali su pojedine kuće u samom gradu zadržali časnici.[19]

Župnik Ivan Josipović u *Spomenici* navodi kako u Križevcima sredinom XVIII. stoljeća ima sedam cehova: kovački, čizmarski, remenarski, krojački, lončarski, užarski i cipelarski,[20] dok 1764. godine se spominje još i mesarski, pa tako krajem XVIII. stoljeća u gradu ima 224 majstora i njihovih pomoćnika, raspoređenih u 35 struka.[21] U tim uvjetima u Križevcima nastaje i jedna od prvih manufaktura u Hrvatskoj, a to je bila tvornica keramike odnosno umjetničkih

[17] Baltazar Adam Krčelić, *Annuae ili historija 1748-1767.*, Zagreb, 1952., str. 109-110; V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 17; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 44-45; Ljudevit Plačko, Pečat slobodnog i kraljevskog grada križevačkog ujedinjenog 1752, *Cris - časopis povijesnog društva Križevci*, 9 (2007), str. 170-178; I. Peklić, Križevci tijekom povijesti, str. 224.

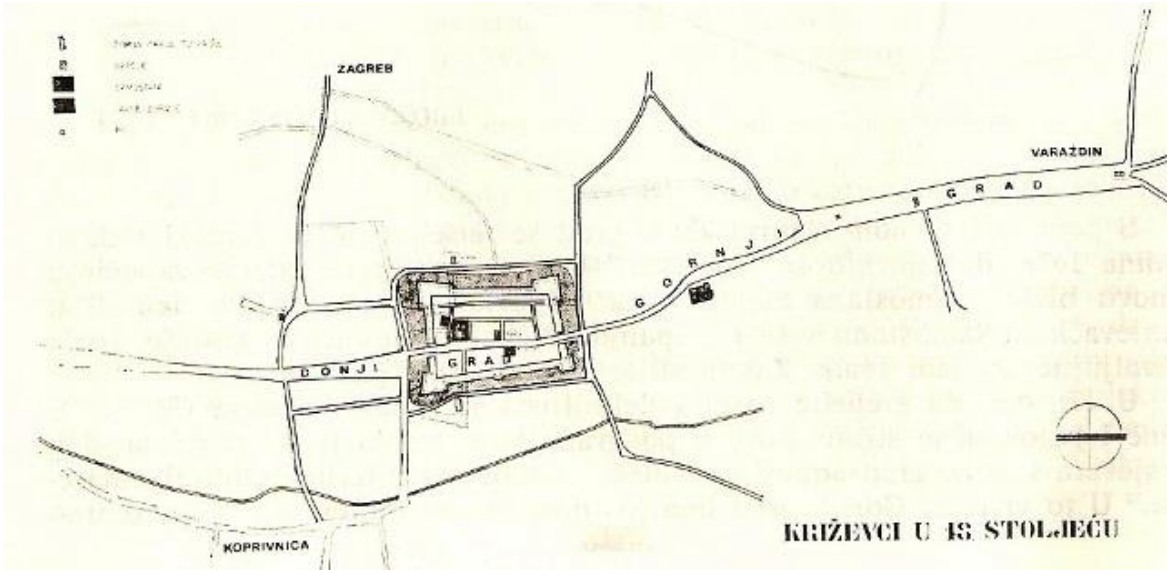
[18] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 45.

[19] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 20; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 46; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 82

[20] *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 7.

[21] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 45.

peći baruna Ignjata Magdalenića.[22] Ovaj pogon keramike djelovao je samo pet godina (1776. – 1781.) kada su gradske vlasti zabranile daljnji rad zbog velike opasnosti od požara. Također, u Križevcima se razvijala i proizvodnja svile. Naime, godine 1780. na području križevačke županije bilo je zasađeno gotovo 100 000 stabala duda, a u čemu su prema godišnjim prihodima prednjačili Križevci i Vrbovec, a u samom gradu nalazila se i svilana sa skladištem svile, a kako su Križevci bili središte županije imali su i obvezu bavljenja svilarstvom.[23] Važno je spomenuti da je u ovom periodu kvalitetu života Grad nastojao podići organiziranjem zdravstvene zaštite, pa tako 1771. godine postoje dvije ljekarne, jedna u franjevačkom samostanu, a druga je gradska, a račun iz 1783. godine govori i o postojanju bolnice u Križevcima.[24]

Sl. 2 Križevci u XVIII. stoljeću (*izvor: V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 16*)

Osjećaj nesigurnosti kakav je vladao i početkom XVII. i početkom XVIII. stoljeća, nestaje u drugoj polovici potonjeg stoljeća, osobito nakon odlaska vojnih vlasti, ali jedna pošast je još uvijek bila jaka, a to su bili požari, koji su jedno vrijeme izbijali gotovo svake godine. Jedan od razornijih bio je 1775. godine kada je na području Donjeg grada izgorjelo čak 97 kuća.[25] U tim

[22] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 45; Ivan Tinodi, Križevačke ciglane, *Cris časopis povijesnog društva Križevci*, 8 (2006), str. 110.

[23] V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 17; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 45; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 82; Mira Kolar, *Svilarstvo u Hrvatskoj od 18. stoljeća do 1945. godine*, Zagreb, 2007., str. 29-36; I. Peklić, Križevci tijekom povijesti, str. 224

[24] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 46; I. Peklić, Križevci tijekom povijesti, str. 224.

[25] *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 72; V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 22; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 46; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 82; Kvirin Vidačić,

uvjetima i okolnostima djeluju pavlini u Križevcima, gdje su i dočekali ukinuće intimatom cara Josipa II. (1780. – 1790.) 1786. godine.

Sl. 3 – Panorama Križevaca početkom XX. st. Dominantna građevina je bivši pavlinski samostan sv. Ane (*autor: Gustav Neuberg, GMK – 4452*)

Topografično-poviestne crte slob. i kr. grada Križevca, Križevci, 1886., pretisak, Ogranak Matice hrvatske Križevci, 1993., str. 44.

3. KRATAK PREGLED POVIJESTI REDA SVETOG PAVLA PRVOG PUSTINJAKA (1215. – 1786.)

Red svetog Pavla prvog Pustinjaka ili skraćeno pavlini nastao je u XIII. stoljeću u južnoj Ugarskoj, isprva kao pustinjački, a kasnije se razvio u samostanski red. Teško je točno odrediti datum (dan) kada je red nastao, jer se više može reći da je red nastajao, kako to ističe Silvija Pisk, jer red nije osnovan, nego je nastajao od početka XIII. stoljeća do 1308. godine kada je dobio službeno priznanje,[26] a cilj i svrha kongregacije jesu aktivno-kontemplativni život te svećeničko djelovanje po vlastitim crkvama.[27] Opće je prihvaćeno da su pavlini nastali u trenutku kada su se pustinjaci oko Pečuha okupili u gorju Mecsek i Pilis. Međutim, zbog nepouzdanih izvora, ali i *de facto* ne postojanje istih, teško je točno odrediti kada su pavlini nastali. O tim počecima svjedoče tek pavlinski kroničari iz XVI. stoljeća, a najpoznatiji je Grgur Gyöngyösi i njegovo djelo *Vitae fratrum eremitarum Ordinis sancti Pauli primi eremitae*.[28] Gyöngyösi navodi da je 1215. godine pečujski biskup Bartolomej odlučio sagraditi crkvi sv. Jakova Apostola sa samostanom na Pataču kako bi potaknuo pustinjake na udruživanje,[29] te im propisao pravila života u toj prvoj zajednici, gdje je propisano da su osim molitve i uzorna života, članovi zajednice dužni činiti pokoru i živjeti od ručnog rada.[30]

Bilo kako bilo, svojeg osnivača smatraju blaženog Euzebija, koji se odrekao službe ostrogonskog kanonika, i pridružio se pustinjacima u pobrđu Piliš, gdje je ujedinio raštrkane

[26] Silvija Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, Zagreb, 2016., str. 34.

[27] Zdravka Krpina, Leksikon katoličkih redova – muški redovi, Zagreb, 2015., str. 251-252.

[28] Grgur Gyöngyösi od 1514. do 1520. bio je prior samostana Santo Stefano Rotodno, a nakon toga postaje i general pavlinskog reda. Njegove *Vitae fratrum* nastale su 1526. godine, a 1988. su doživjele i svoje tiskano izdanje. Andreus Eggerer, *Fragmen Panis Corvi Protoeremitici Seu Reliquiæ Annalium Eremi-Coenobiticorvm Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitæ*, 1663., str. 65; Gregorius Gyöngyösi, *Vitae fratrum eremitarum Ordinis sancti Pauli primi eremitae*, Franciscus L. Hervay (ed.), Budapest, Akadémiai kiadó, 1988.; Lorenzo Weinrich, Santo Stefano Rotodno. Der römische Paulinerkonvent, u: Kaspar Elm (ur.), *Beiträge zur Geschichte des Paulinerordens*, Berlin, 2000., str. 195; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 34, bilj. 53 i 54.

[29] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 37-38; Ante Sekulić, Pregled povijesti pavlina, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 31; Ante Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, Zagreb, 1997., str. 63.

[30] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 65-70; Caspar Mallechich, *Quadripartitum Regularium, in quo primo, de privilegiis in communi, secundo de privilegiis particularibus Ordin S. Pauli I.mi eremitae, tertio, de privilegiis ejusdem ordinis per viam communicationis cum Patribus Carthusiensibus, quarto de privilegiis et juribus Regularium in genere et in specie per bullas et constitutiones Romanorum Pontificum eorumque ampliativas, restrictivas ac declarativas tractatur*, Vienna, 1708., str. 25; Franciscus Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum ff. eremitiarum Ordinis S. Pauli, primi eremitae primum, anachoretarum authoris et magistri vitam, translationes et miracula complectens; dein sacri et candidi...: ex primo et secundo cvomunime concinnata*, Sopronii, 1747., str. 30-33; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, 63.

pustinjske zajednice i podigao crkvu Svetog Križa, preuzeo prvotna pravila biskupa Bartolomeja, te prvotne zajednice ujedinio u jedan red na čelu s njim, Euzebijem, kao provincijalom.[31] Euzebije je želio pozicionirati novi red te ga je želio ustrojiti prema pravilima sv. Augstina, što mu je sugerirao sv. Toma Akvinski, te odlazi s nekolicinom svoje subraće u Rim papi Urbanu IV (1261. – 1264.) ne bi li im odobrio redovnički život.[32] Međutim, papa je odbio potvrditi red te je odredio da u Ugarsku dođe apostolski vizitator, vespremski biskup Pavao, koji je trebao utvrditi imaju li eremiti dovoljno materijalnih sredstava za život. Biskup Pavao 1263. godine posjećuje sedam eremitskih samostana u svojoj biskupiji i zaključuje kako pavlini nemaju dovoljno sredstava za život te im odbija regule sv. Augustina, ali im je odredio konstitucije prema kojoj su trebali živjeti.[33] Nova pravila prije priznavanja, pavlini će dobiti 1297. godine, a njih je propisao egerski biskup Andrija.[34]

Kada je kardinal Gentilis de Monte Florido, legat pape Klementa V. (1305. – 1314.) stigao u Ugarsku 13. prosinca 1308. godine, dekretom *Qui saecularia* izdanim u Budimu, odobrio je pavlinima regule sv. Augustina.[35] Na molbu provincijala Lovre, kardinal Monte Florido izdao je 15. siječnja 1309. godine dekret *Devotos Eccleseae filios*, kojim je pavlinima dopustio pripremu Konstitucija, ali koja neće biti u suprotnosti s regulama sv. Augustina.[36] Međutim, regulu sv. Augustina potvrdio je tek papa Ivan XXII. (1316. – 1334.) bulom *Per sancte contemplationis studium* od 16. studenog 1328. godine, kada je red i službeno potvrđen.[37] Isto

[31] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 38-40, 42; A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 70-78; F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 33-49; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 63; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 35.

[32] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 45-46; Sebastian Świdziński, Die Augustinusregel im Pauliner-Orden, *Augustiniana*, 18 (1968.), str. 29-38.

[33] Postoji i teorija da je Pavao u želji da pavlini ostanu pod biskupskom jurisdikcijom rekao da pustinjaci nemaju dovoljno sredstava, iako su ih imali. Konstitucijama koje je Pavao propisao određeno je da eremitski samostani mogu slobodno i zakonito postojati u njegovoj biskupiji uz uvjet da daju desetinu. Svaki samostan je mogao samostalno birati priora, a priori provincijala, kojega je trebao potvrditi mjesni Ordinarij. Svaki samostan je morao poslati priora i još jednog redovnika na biskupske sinode, a regulirane su i neke stvari koje se tiču liturgije, posta, jedenja mesa, te odnosa prema bolesnima. S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 35, bilj 63, 64. Usp. C. Mallechich, *Quadripartitum Regularium*, str. 29; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 64-66; Laszlo Holler, A new interpretation on the formation-process of the Pauline order. Some remarks on a charter of Paul, bishop of Veszprem from 1263, u: Gabor Sarbak (ur), *Der Paulinerorden: Geschichte, Geist, Kultur*, Budapest, 2010., str. 91-101.

[34] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 52-56; C. Mallechich, *Quadripartitum Regularium*, str. 35-38; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 67-68.

[35] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 58; C. Mallechich, *Quadripartitum Regularium*, str. 35-38; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 67-68; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 36-37.

[36] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 103; C. Mallechich, *Quadripartitum Regularium*, str. 41; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 69; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 38.

[37] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 106-108; C. Mallechich, *Quadripartitum Regularium*, str. 41; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 69; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 38.

tako, papa ih je oslobodio plaćanja desetine od zemlje i vinograda, dopustio im je samostalan izbor generala reda, a više nisu trebali sudjelovati na biskupskim dijecezanskim sinodama.[38] Na molbu kralja Ludovika konačno kanonsko primanje pavlini dobivaju u Avignonu 14. ožujka 1368. godine bulom *Apostolicae servitutis* pape Urbana V. (1362. – 1370.), dok je od pape Grgura XI. (1370. – 1378.) 1377. godine izmolio da pavlini dođu pod izravnu nadležnost pape, čime su stavljeni izvan svake jurisdikcije pojedinih biskupa.[39] U pavlinskoj povijesti kralj Ludovik je značajan i po tome što je osigurao prenošenje relikvija sv. Petra iz Venecije u samostan sv. Lovre kod Budima. Budući da je u ratu između Venecije i Genove, koji je izbio 1378. godine, Ludovik stao na stranu Genove i tako sudjelovao u Torinskom miru 24. kolovoza 1381. godine, a što mu je donijelo pogodnost da može tijelo sv. Pavla preseliti u Budim.[40] Relikviji je nedostajala glava, a koja je stigla tek 1523. godine u Rim, pa u Karlstein, dvorac u Češkoj, te je kralj Ludovik II. svečanom procesijom prenosi u Budim, gdje je sastavljena s ostatkom tijela, ali je isti izgorio 1526. godine u požaru prouzrokovanim osmanskim pustošenjem, a u kojem je stradao i sam samostan u Budimu.[41]

[38] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 106-108; C. Mallechich, *Quadripartitum Regularium*, str. 41; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 69.
[39] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina, str 32; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 69; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 38.
[40] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 77; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 41.
[41] G. Gyöngyösi, *Vitae fratrum*, str. 176-178; S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 41.

3. 1. Dolazak pavlina na hrvatski prostor

Budući da je u vrijeme osnivanja pavlinskog reda u srednjovjekovnoj Bosni bujao bogumilski pokret, Tajana Pleše skreće pažnju da su prvotni pustinjaci na poziv pape Grgura IX. (1227. – 1247.) odnosno biskupa Bartolomeja sudjelovali, uz dominikance i templare, u suzbijanju Crkve bosanske,[42] što bi bio, na neki način, prvi dodir prvih pavlina i Hrvatske. Smatra se da je ključnu ulogu u njihovu širenju odigrao i kralj Bela IV. (1235. – 1270.). Naime, prema legendi Bela IV. je u snu vidio pokretne plamenove koji su se skupili u jedinstveni oganj, a što si je kralj protumačio kao dužnost da skupi pustinjake u zajednice, te im je 1250. godine sagradio samostan i crkvicu sv. Križa.[43] Međutim, realnija je teza da je Bela IV. bio nesklon templarima, a sviđao mu se razvoj „domaćeg" Reda, kako ga naziva Tajana Pleše, jer osiguravanjem njegova lokalnoga širenja darovnicama i olakšicama stvoreni su uvjeti za indirektan utjecaj i kontrolu Krune nad lokalnom politikom koju su vodile moćne plemićke obitelji.[44] Prilog u tome ide i to što su banovi i knezovi iz obitelji knezova Krčkih, Zrinskih, Celjskih, Čupora Moslavačkih, Patačića, Erdödyja bili su samo neki od brojnih zaštitnika koji su kroz stoljeća podupirali širenje i razvoj pavlina.[45]

Još uvijek nije jasno definirano koji je prvi samostan nastao u Hrvatskoj. Povijesni podaci daju prednost Remetama pred Dubicom, a radi se o razlici od tri godine. Posljednji biskupi svećenik, koji je župom u Remetama upravljao četrdeset godina Leopold Rusan objavio je knjižicu *Gospa Remetska* pod kojom je tekst *Monasteriourm B.M.V. Remeta in Croatia Ord. S. Pauli P.E.A. 1240,* dok Nikola Benger objavljuje stari pečat remetskog samostana iz 1247. godine na kojem se vidi lik Majke Božje, pa smatra da su pavlini tamo prisutni i prije 1247. godine.[46] S druge pak strane smatra se da je najstariji samostan pavlina u Hrvatskoj onaj u Dubici, koji je nastao 1244. godine kada su građani pobožnim redovnicima dali mjesto i prihode da sagrade samostan za zajednički život, a što je navedeno u ispravi iz 1244. godine koju je kasnije, 1270. godine, potvrdio kralj Stjepan V. (1270. – 1272.).[47] Nakon Remeta i Dubice pavlini dalje dolaze u Bački

[42] Tajana Pleše, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana sjeverozapadne Hrvatske,* doktorska disertacija obranjena 2010. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, str. 4.
[43] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 63, usp. bilj. 30.
[44] T. Pleše, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana*, str. 5.
[45] T. Pleše, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana*, str. 6.
[46] Ovu problematiku detaljno obrađuje Sekulić u svojoj monografiji o Remetama, gdje obrađuje i ostale pisce i izvore koji se bave problematikom osnutka tamošnjeg samostana. A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 70. Opširnije u: Ante Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, Zagreb, 1986.
[47] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 71.

Monoštor (1282.), Slankamen (1294.), samostan Blažene Djevice Marije kraj Čepićkog jezera u podnožju Učke (1287.), te se tako ovi samostani smatraju se najstarijim zabilježenim prisustvom pavlina na hrvatskom području. Tijekom XIV. stoljeća podignuti su brojni samostani npr.: 1301. godine Bakva (Donja Bukovica) kod Virovitice (danas Špišić-Bukovica), 1303. godine samostan sv. Petra u Zlatu (Petrova gora), u Čakovcu, 1375. godine. Tamošnji se samostan prvo zvao samostan Majke Božje i Svih Svetih, a kasnije sv. Helene. Sjeverno od Bjelovara na obroncima Bilogore utemeljena je pavlinska zajednica u Strezi 1374. godine (samostan Svih Svetih). Godine 1400. godine osnovan je najjači, najznačajniji i najutjecajniji samostan, onaj Blažene Djevice Marije u Lepoglavi, gdje su djelovali i mnogi pitomci križevačkog pavlinskog samostana sv. Ane. Početkom XV. stoljeća, točnije 1404. utemeljen je samostan Blažene Djevice Marije u Kamenskom, nedaleko Karlovca, potom samostan u Dobroj Kući u Daruvaru 1412. godine, isto kada i samostan u Crikvenici. Car Fridrih III. 1459. godine pavlinima je darovao stari benediktinski samostan u Sv. Petru u Šumi, koji postaje najznačajniji samostan na našem najvećem poluotoku. Iz XV. stoljeća je i samostan u Brinju, ali se ne zna kada je točno osnovan. U XVI. stoljeću nije osnovan niti jedan samostan. Razlog je velika osmanlijska opasnost koja je rezultirala prvo golemim porazom kršćanske vojske još 1493. u bitci na Krbavskom polju kada je izginuo cvijet hrvatskog plemstva, kako je to zabilježio pop Martinac u Drugom Novljanskom brevijaru, i kasnije porazom na Mohaču 1526. godine.

Turski ratovi, ali i cjelokupna zbivanja na hrvatskom prostoru tijekom XVI. stoljeće donijela su posljedice za pavlinski red odnosno narušile su temelje onoga čime su se pavlini hvalili. Prije svega, Osmanlije su u svojem pustošnju mučki ubili oko 2000 pavlina, do temelja spalili skoro 150 samostana, uništili šest od osam pavlinskih provincija, mnoge slavne biblioteke i velike arhive, dragocjenosti, umjetničke i povijesne vrijednosti.[48] Sve to doprinijelo je slabljenju vrijednosti pavlinskog reda. Redovnička stega kojom su se pavlini dičili postupno je slabila, a u pojedinim samostanima polako se zanemarivalo dušobrižništvo, redovnici su izbivali izvan samostana, gostili se na dvorovima, istupali iz Reda, Redu su pristupale nedostojne osobe, koje bi pokrale samostane i crkve i nestale s bogatstvom.[49] Kraj XVI. stoljeća povijest Hrvatske obilježavaju neprekidne borbe s Osmanlijama, a unatoč tome Eggerer napominje kako se Red

[48] Marko Glogović, Pavlini u povijesti između monaštva i apostolata, uz 1650. obljetnicu osnutka prvih eremitskih samostana i 555. obljetnicu pavlinskog reda u Hrvatskoj, *Lepoglavski zbornik 1993.*, Zagreb, 1994., str. 101.

[49] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 193; Emil Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I*, Budapest, 1938., str. 193; A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina , str. 36; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 77.

razvijao u tom periodu na prostiru zagrebačke i varaždinske županije,[50] a svakako tom razmišljanju pridonosi i seoba sjedišta reda u Lepoglavu,[51] koja je bila relativno udaljena od bojišnice, gdje su pavlini nesmetano mogli djelovati i razvijati se. Sklapanjem Žitvanskog mira 1606. godine stvaraju se donekle mirnodopski uvjeti za daljnji razvoj, pa bilježimo i novu pavlinsku aktivnost. Tako već 1607. godine imamo u Veternici samostan Blažene Djevice Marije, pa Svetice kod Ozlja 1627. godine, Olimje (danas u Sloveniji) 1662. godine, i napokon 1665. tj. 1667. godine Križevci i pavlinski samostan sv. Ane, koji je tema ovog doktorskog rada.

XVII. stoljeće za pavlinski red znači „barokni preporod u redovničkom životu pavlina".[52] U sjevernoj Hrvatskoj se do kraja XVII. stoljeća živjelo mučno u zaleđu ratišta i postepeno se obnavljao život, gradilo se novo, makar i skromno, [53] ustrojena je Vojna krajina, što je dovelo do rascjepkanosti Hrvatske, koja je ionako bila svedena na „ostatke ostataka", što je pak dovelo do neravnomjernog razvoja, osobito gospodarskog, budući da je to bilo područje nesigurno za život. Sav taj kaos je doprinio je tome da je početkom XVII. stoljeća Red bio i moralno i materijalno na rubu propasti. Bilo je brojnih sablazni, otpadništva su bila česta, poglavari su se odali raskošnosti, a podložnici su istupali iz zajednice te su se odavali skitničkom životu, a često pljački, dok je većina samostana (izuzev Lepoglave, Remeta, Čakovca, Maria Thalla, Elefante i Sátoraljújhely) ostala zapuštena, imanja su im oteli vlastelini, a u pet samostana bila su dva ili samo jedan redovnik.[54] Sve to ponukalo je papu Pavla V. (1605. – 1621.) da pošalje isusovca Petra Pázmányja u kanonski pohod, a za koji ga je vizitatorom imenovao 20. travnja 1619. godine.[55] Pázmány je prvotno predložio, s obzirom na činjenicu da je Red stekao ugled zbog strogoće, da se prevlada ova kriza i da se poradi na stezi u Redu, pa neće biti potrebna vizitatorska intervencija. Inače, Pázmány je napravio i popis svih samostana do 1629. godine te naveo kako postoji ukupno 122 samostana.[56] Stvari se u Redu nisu mijenjale sve do 1632. godine kada je Pázmány postao kardinal i ostrognoski nadbiskup, kada je kao prorektor Reda

[50] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 137.
[51] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 322.
[52] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I*, str. 203; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 79.
[53] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 79.
[54] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I*, str. 208; A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina, str. 36; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 82.
[55] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina , str. 36; A. Sekulić, Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti, str. 82.
[56] Radi se o tzv. *Tabula monasteriorum.* Koji su samostani popisani i koji su za vrijeme Pázmányjeva pohoda postojali još uvijek nije poznato. Naime, Sekulić navodi kako se *Tabula* čuva u Tajnom Vatikanskom arhivu, Bulae I, 116, ff. 7, bez godine i mjesta. A. Sekulić, Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti, str. 118, bilj. 184.

predložio Kongregaciji za širenje vjere da pavline ukine ili da ih podredi dominikancima, jer sumnja da je bilo kakva uspješna obnova moguća. U međuvremenu vrhovnim poglavarom reda postaje Poljak Martin Gruszkowicz (1632. – 1636.), koji je itekako bio svjestan položaja u kojem se njegov reda nalazio te je poduzeo brojne korake kao se ne bi ostvario plan kardinala Pázmányja. Gruszkowicz je svojim odredbama nastojao pridonijeti obnovi redovničkog života, pa je ponovo utvrdio raspored molitve, utvrđena je samostanska klauzura i jelo se redovnički.[57] Međutim, kardinal i ostrogonski nadbiskup Petar Pázmány je bio ustrajan u naumu da se Red ukine te zatražio novu vizitaciju. Papa Urban VIII. (1623. – 1644.) uvažio je molbu svojeg kardinala te je za apostolskog vizitatora imenova bosanskog biskupa i zagrebačkog kanonika-lektora Ivana Tomka Mrnavića i karmelićana Bazilija de Ayrea iz Beča.[58] Tijekom tog perioda došlo je i do promjene u vodstvu pavlinskog reda. Martin Gruszkowicz je umro, a naslijedio ga je Ivan Zaić, koji pak nije imao povjerenje Rima za misiju koju je bila potrebno provesti unutar Reda, pa je na intervenciju Svete Stolice za poglavara reda imenovan rimski pavlinski prokurator u Rimu Nikola Staszewski, koji se primio iznimno teškog i zahtjevnog posla, a u čemu su mu obilno pomagalo generalni definitori, Ivan Belostenec, Martin Borković, Ivan Callioni i Pavao Ivanović.[59] U cjelokupnom reformnom, obnoviteljskom procesu, svoja viđenja su dali i Ivan Tomko Mrnavić i Bazilije de Ayre, koji su smatrali da se Red, između ostalih, mora podijeliti na šest pokrajina (provincija), dok Nikola Staszewski mora staviti veliki naglasak na duhovnost, izobrazbu, uključivanje pavlina u misionarske poslove u krajevima gdje su protestanti promicali svoj vjerski nauk, te da se stavi posebna skrb oko mladih redovnika i otvaranju novih samostana i kuća,[60] što je na koncu rezultiralo i osnivanjem pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima.

Krajem XVII. stoljeća dogodio se još jedan važan događaj za povijest pavlinskog reda, a to je osnivanje Hrvatske pavlinske provincije. Naime, hrvatski pavlini su u tom razdoblju izražavali snažnu želju da bi se odvojili od mađarske provincije i formirali vlastitu redovničku provinciju sa svojom upravom. Tu je ključnu ulogu odigrao Gašpar Malečić,[61] koji je zajedno s drugim

[57] A. Eggerer, *Fragmen Panis Corvi*, str. 33; E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I*, 309; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 83.
[58] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 83; Tamara Tvrtković, *Između znanosti i bajke – Ivan Tomko Mrnavić*, Zagreb-Šibenik, 2008., str. 31.
[59] Opširnije u: A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 83-95.
[60] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina, str. 37.
[61] Gašpar Malečić (1646. – 1702.) – Rođen je u Varaždinu 1646. godine u građanskoj obitelji. Gimnaziju je završio u rodnom mjestu kod isusovaca s izvrsnim uspjehom. S 20 godina pristupa pavlinima i odlazi u Remete u novicijat. U Lepoglavi studira filozofiju, a potom odlazi u Rim u zavod sv. Apolinara, gdje stiče doktorat iz bogoslovije te

Varaždincom, Ivanom Krištolovcom uspio hrvatske pavline odcijepiti od mađarskih. Tu zamisao još je prije Malečića potaknuo Krištolovec, koju je priopćio zagrebačkom biskupu Martinu Borkoviću, inače pavlinu. Da stvari neće ići lako, pokazalo se još na velikom kapitulu 1687. godine kada su mađarski pavlini glasali za Rafaela Mihalskog, a ne za Malečića.[62] Tema se ponovo potencirana na velikom kapitulu u Maria Thallu 8. lipnja 1696. godine, kada je Malečić izabran za generala reda, a na njegov prijedlog, skup je prihvatio diobu pavlinske Redodržave na hrvatsku i ugarsku.[63] Iako je bilo raznih pokušaja diskreditacije samog Malečića, u čemu se posebno isticao Ludovik Barilović, a kasnije Ladislav Lándor, Kongergacija za širenje vjere je 30. kolovoza 1700. godine donijela odluku o diobi pavlinske Redodržave na Hrvatsku redodržavu,[64] koja će biti podijeljena na Hrvatsku i Istarsko-vinodlosku pokrajinu, i na Ugarsku redodržavu.[65] Dioba je u potpunosti izvršena tek 1710. godine, a 21. kolovoza je održan i kapitul na kojem je Pavao Šestanj izabran za novog poglavara pokrajine, vikarom je postao Stjepan Demšić stariji, a definitori reda su bili Franjo Valenteković, Andrija Gusić, Antun Glogovski i Ludovik Stibelli, a Lepoglava je postala središte nove redovničke pokrajine.[66] Valja spomenuti kako se i velika pravna bitka vodila i oko samostana sv. Helene kod Čakovca, kojega su svojatali mađarski pavlini. Međutim, sposobnošću i upornošću Gašpara

postaje predavač filozofije u Lepoglavi, a nakon tri godine predana mu je bogoslovija u Trnavi. Samostan u Trnavi je stradao u turskoj provali 1683. godine te se vraća u Lepoglavu, gdje s Matejom Kupinićem predaje filozofiju. Godine 1688. imenovan je priorom samostana u Remetama, a 1690. godine izabran je za generalnog vikara reda sa sjedištem u Lepoglavi da bi 1696. godine postao generalom Reda. Uredio je i obnovio bogosloviju u Lepoglavi te je ponovo premješten u Trnavu. Nakon što se odrekao službe generala Reda vraća se u Varaždin gdje umire od kapi 17. rujna 1702. godine, a pokopan je u lepoglavskoj redovničkoj grobnici. Zasigurno mu je najveće životno djelo stvaranje samostalne hrvatske pavlinske Redodržave. Poznata su dva njegova tiskana djela: *Samaritanus sive servus et benignus index* (Vienna, 1693.) i posthumno *Quadripartitum regularum* (Viena, 1708.), dok mu je u rukopisu ostalo djelo *De spiritualibus exercicius*. A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 98-100; Josip Bratulić, Književna djelatnost hrvatskih pavlina, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 285; Ante Sekulić, Sustav visokoškolskog odgoja hrvatskih pavlina, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 45/46 (1997), str. 228, 235, 237; Ante Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 43/44 (1996), str. 334; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 97, 394-395.

[62] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I,* 300.

[63] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina , str. 37.

[64] Velika je vjerojatnost da je Kongregacija takvu stvar podržala budući da su za ovakav razvoj stvari bili i kralj Leopold, ali i zagrebački biskup Stjepan Seliščević.

[65] Opširnije o tijeku samog procesa u: A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 98-100; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 97-100. Mađarski pogled na ovaj događaj donosi Kisbán. E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I,* 298-300.

[66] Nicolaus Benger, *Annalium Eremi-Coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae. Volumen Secundum, Duos In Libros Partitum. Quibus ab Anno Christi 1663. usque ad annum 1727.*, Posonii, 1747., str. 429; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 99.

Malečića i Ivana Krištolovca spor oko pripadnosti Međimurja okončan je u korist hrvatskih pavlina, tako da su čakovečki pavlini postali dio Hrvatske pavlinske pokrajine.[67]

XVIII. stoljeće u povijesti pavlina u Hrvatskoj označeno je ne samo kao prvo stoljeće samostalnog života, nego je i puno društvenih gibanja i idejnima strujama koje su dovele do ukinuća reda 1786. godine. To je vrijeme kada su pavlini osnovali nova dva samostana odnosno ukinućem isusovačkog reda, pavlini preuzimaju upravu nad samostanima u Varaždinu i u Požegi (1776. godine), a ujedno preuzimaju i vođenje tamošnjih gimnazija,[68] stoga je bila i logična odluka da to preuzmu pavlini, zbog svoje školske djelatnosti. Nadalje, to je razdoblje vladavine dvoje vladara koji su vladali novim, prosvjetiteljskim putevima – Marija Terezija (1740. – 1780.) i Josip II. (1780. – 1790.). Dana 17. listopada 1770. godine Marija Terezija je donijela odluku prema kojoj je tražila da se popišu svi redovnici, a nove članove u redove bilo je zabranjeno primati, a redovničke zavjete polagati prije 24. godine života.[69] Također, unijela i novitete u unutarnje ustrojstvo reda i redovničkog života prema kojemu je ukinula samostanske stegovne kazne, odredila je obveze prema osobama koje napuste red, i brojne druge odluke kojima se umiješala u crkveni život.[70] Ono što je Marija Terezija započela to je Josip II. dovršio. Prvo je 24. ožujka 1780. donio naredbu kojom se Crkvi i redovnicima zabranjuje svaka veza s Rimom, a u roku od dva mjeseca su se morali izjasniti u kakvom obliku žele sačuvati svoje Ustanove, da će se pokoravati nadbiskupima odnosno biskupima, da bez dozvole vladara ne mogu sazvati svoje kapitule i sl.[71] Na kraju redovnike je podijelio u dvije skupine, a pavlini su prema toj podijeli pripali u skupinu *publice non servientes* odnosno one koje nisu bili od društvene koristi, poput bavljenja podučavanjem, njegom bolesnika i sl., a što vidimo da nije logično, budući da su pavlini, uz isusovački red, na hrvatskom imali najrazvijeniji sustav školstva. General Reda, u to vrijeme, Karlo Ordódy je pokušao preko svojeg tajnika u Beču i u Dvorskoj kancelariji spriječiti ovakav razvoj događaja dokazivajući kako pavlini djeluju u javnom interesu, predaju u gimnazijama i njima upravljaju, da se bave dušobrižništvom i da propovijedaju. Iako su Ordódyja carski savjetnici uvjeravali da nema govora o ukinuću Reda, štoviše da se kancelar Franjo Eszterházy zauzima za pavline, iako

[67] Opširnije u: Ivan Zvonar, Uloga pavlina u dokazivanju hrvatskog značenja Međimurja, *Lepoglavski zbornik 1993*, Zagreb, 1994., str. 51-60. Mađarski pogled na ovaj događaj donosi Kisbán. E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I*, str. 305.

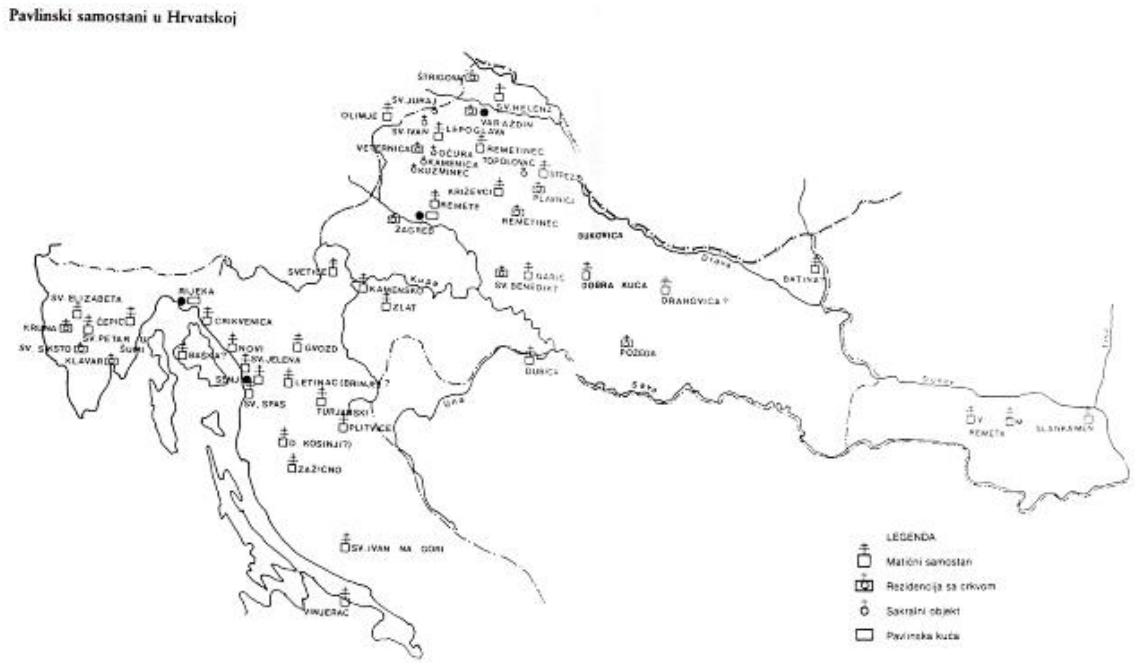
[68] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I*, str. 328; A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina , str. 37; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 100

[69] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 101.

[70] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 101.

[71] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina , str. 38; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 102

postoji mogućnost da će im neke samostane oduzeti, zbog drugih namjena, car Josip II donio je intimat 7. veljače 1786. godine, u kojem u samo nekoliko rečenica navodi kako je stega u pavlinskim samostanima popustila, da se Red ukida u svim carskim pokrajinama te da sva pavlinska dobra pripadnu Vjerskoj zakladi, dok se redovnici mogu uključiti u školstvo i dušobrižništvo, a ako ne neka se umirove.[72] Do dan danas nije jasan pravi razlog ukinuća pavlina. Međutim, akademik Josip Bratulić ima svakako vrlo jasan stav po tom pitanju: „Kada je Josip II. ukinuo pavlinske samostane u svojoj državi, nije to učinio samo kao prosvijetljeni vladar i apsolutist, nego je to učinio s nakanom da najsnažnije udari na one koji su podržavali i podizali narodnu hrvatsku svijest, koji su kultivirajući hrvatski jezik u svojim knjigama bili najveće prepreka carskim germanizacijskim nastojanjima. Naravno, car je mislio i na dobra koje je red posjedovao i kojima će se carska blagajna obogatiti: zemljišta, manufakturni pogoni, pile, mlinovi, crkve i samostani s bogatim inventarom.“[73]

Sl. 4 – Pavlinski samostani u Hrvatskoj (*izvor: Milan Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, u: Kultura pavlina u Hrvatskoj, str. 68-69*)

[72] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina , str. 38-39; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 102-104.

[73] Josip Bratulić, Pavlini u hrvatskoj društvenoj i kulturnoj povijesti, *Lepoglavski zbornik 1994.*, Zagreb, 1995., str. 11.

4. OSNIVANJE PAVLINSKOG SAMOSTANA SV. ANE U KRIŽEVCIMA

4. 1. O Ivanu Zakmardiju Dijankovečkom i dolasku pavlina u Križevce

Za dolazak pavlina u Križevce odnosno Donji grad Križevac najzaslužniji je Ivan Zakmardi Dijankovečki, koji je u to vrijeme obavljao funkciju protonotara Hrvatskog kraljevstva. Naime, obitelj Zakmardijevih potječe inače iz Ugarske iz Satmarske županije,[74] a u Hrvatsku je došla možda zbog vjerskih ili nekih drugih nemira koji su u to vrijeme prevladavali na tom području, tj. zbog osmanlijskih provala i osvajanja ugarskog teritorija, a o čemu piše Nikola Benger.[75] Obitelj Zakmardi nastanila se u Hrvatsku u Križevce, a prvi od njih se spominje Juraj, kao zlatar u Križevcima.[76] Juraj Zakmardi bio je oženjen Katarinom, kćerkom Iliškinom te je imao dva sina, stariji se zvao Juraj, a oženjen je bio Sofijom Špičković, a mlađi se zvao Ivan, koji je prvi imao naslov „de Diankovec", a on je pak bio djed budućeg protonotara Ivana Zakmardija Dijankovečkoga.[77] Taj je pak imao ima više djece, a za ovu osobu bitan je Petar, koji je bio otac Ivanov, a u Križevcima je obavljao službu suca Križevačke županije.[78] Ivan Zakmardi Dijankovečki rodio se oko 1600. godine u Križevcima. Djetinjstvo je proveo u Križevcima, a *humanoira* je završio u Zagrebu kod isusovaca, što će svakako utjecati na njegov odnos prema

[74] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 21. Radi se o diplomi koju je kralj Leopold 5. rujna 1666. dodijelio Ivanu Zakmardiju, a kojom je stekao titulu baruna. „*in patriam tuam Croatiam et Sclavoniam rediise.s, quo praedecessores tui ex Ungaria sese transtulerant.*" Karlo Horvat u svojem članku krivo navodi da se radi o dokumentu u fasciklu broj 28, pod brojem 21. Karlo Horvat, Ivan Zakmardi, protonotar kraljevstva hrvatskoga, *Rad JAZU*, 63 (1905), str. 55, bilj. 1. Valja spomenuti kako je veliko priznanje Zakmardi stekao 11. kolovoza 1666. kada ga je kralj Leopold imenovao personalom. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 20.

[75] N. Benger, *Annalium*, str. 54; Usp. K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 55-56.

[76] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 2, br. 37. Usp. K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 56.

[77] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 56.

[78] Horvat pretpostavlja da je Petar postao plemićki sudac negdje oko 1600. godine, a u toj službi spominje se još 1617. godine kada je napisao oporuku u kojoj ostavlja svojoj ženi i djeci veliki imutak u Dijankovcu, Repincu i okolici Križevaca. Osim Ivana, imao je više djece od kojih se spominju Juraj, kasnije bilježnik i podžupan Križevačke županije, i Mihail, plemićki sudac iste županije. Od sestara Ivanovih poznate su Katarina, Barbara, Susana i Eva, koja se kasnije udala za Juraja Petričevića. K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 56. Neke od aktivnosti Jurja Zakmardija na području Donjeg Križevca mogu se pratiti i na temelju tri dokumenta koji se čuvaju u Zbirci arhivskih dokumenata u Gradskom muzeju Križevci. GMK-1422, GMK-6414, GMK-6416.

Crkvi i redovništvu u životu. Daljnje školovanje je nastavio u Olomucu, gdje je 1625. godine[79] stekao zvanje magistra filozofije te se nakon toga vraća u Hrvatsku.[80]

Nakon što je bio pravnik Zagrebačke biskupije, godine 1632. postaje plemićki sudac u Križevačkoj županiji. Tu čast obnašao je 12 godina, a godine 1636. postaje bilježnikom i Zagrebačke županije,[81] a godinu dana ranije istu funkciju vršio je i u Varaždinskoj županiji. Budući da je postao županijski bilježnik Hrvatskog kraljevstva, Zakmardi se zahvalio na službi plemićkog suca Križevačke županije 1638. godine, a potom je izabran za poreznika tj. blagajnika Sabora.[82] Jedna od najvažnijih epizoda u životu Ivana Zakmardija bila je odluka od 19. srpnja 1638. godine[83] prema kojoj je imenovan u sastav komisije koja se bavila tzv. „vlaškim pitanjem" što će utjecati i na njegovu odluku oko osnivanja gimnazije u sklopu budućeg samostana pavlina u Križevcima, a o tome nešto kasnije. Od 1642. godine neprestano je biran za poslanika na sjednice Sabora Kraljevine, a kao predstavnik plemića bio izabran i u poseban saborski odbor za rješavanje manjih poslova 1659. godine, kao preteče budućih Kraljevinskih konferencija krajem 17. stoljeća.[84] Najviše priznanje za svoj rad Zakmardi prima 1644. godine kada je imenova protonotarom[85] Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Ono po čemu je Zakmardi, danas vjerojatno najpoznatiji jest to što je udario temelje Državnom arhivu. Naime, 27. kolovoza 1641. Sabor je odredio komisiju koja je trebala pregledati povlastice kraljevstva i

[79] Hrvoje Petrić na temelju matrikula pretpostavlja da je Zakmardi u Olomucu na školovanju već 1615. godine i da je tamo polaznik „*humanoira*", a već 1617. se spominje kao student filozofije. Vidi: Hrvoje Petrić, Studenti iz hrvatskih zemalja na sveučilištu u Olomucu u ranome novom vijeku (1589.-1781.) s posebnim osvrtom na studente križevačkog kraja, *Cris časopis povijesnog društva Križevci*, 12 (2010), str. 222. Usp. Júlia. Varga, *Ungarländische Studenten an den kleineren Universitäten und Hochschulen des Habsburger Reiches, 1560-1789*, Budapest, 2004., str. 303.

[80] Povratkom u domovinu darovnicom palatina Nikole Esterhazyja od 27. srpnja 1632. godine stiče posjede u Fokuščevini i Dijankovščini, na posjedu Dijankovec Orešje i Sveti Petar Čvrstec. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc 2, br. 40. Isti palatin darovao je Zakmardiju nekoliko mjeseci kasnije, točnije 3. studenoga 1636. godine i posjede u Pavlovcu (danas Ravenski Pavlovec) i Dubovcu, a koji je pripadao Nikoli Britviću te posjed u Svetom Petru Orehovcu. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc 13, br. 2, 40.

[81] HR-HDA-1, Sabor Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, prot. br. 3

[82] Tomislav Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina s osvrtom na njihovo djelovanje u Križevcima, *Cris časopis povijesnog društva Križevci*, 12 (2010), str. 181-182, bilj. 65.

[83] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 67.

[84] Ladislav Dobrica, *Ivan Zakmardi i njegovo nasljeđe*, katalog izložbe, Zagreb, 2010.: str. 14, 16.

[85] Osim što je bio čuvar državnog pečata, protonotar je vodio knjigu saborskih zaključaka i ovjeravao ih svojim potpisom i državnim pečatom, čuvao je državne dokumente te predvodio hrvatske nuncije u Donju kuću zajedničkog sabora i čitao gravamina i postulata Hrvatsko-slavonskog kraljevstva pred Donjom kućom. Čuvao je i banov pečat, a on se sastojao od grba i imena novog bana. Kada je ban bio instaliran, predao bi svoj pečat na čuvanje protonotaru. Kada je ban prestao vršiti svoju funkciju, protonotar je morao javno uništiti pečat u znak da je vlast pod dotadašnjim banom prestala. Vidi: Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Zagreb, 1985., str. 211.

popisati ih, a u tu komisiju bio je uključen i sam Zakmardi.[86] Istom odlukom bilo je određeno da se će se povlastice držati zatvorene s tri ključa. Jedan ključ bit će kod bana, drugi kod protonotara, a treći kod podbana. U tu svrhu Zakmardi je dao napraviti Škrinju privilegija, koja je dovršena 23. prosinca 1643. godine.

Sl. 5 – Ivan Zakmardi Dijankovečki, 1665. (*nepoznat autor, GMK -498*)

Ovo je jedan kratak presjek, može se reći profesionalne karijere Ivana Zakmardija Dijankovečkoga. Međutim, za ovaj rad iznimno je važna njegova donatorska aktivnost prema redovništvu. Naime, Zakmardi je bio veliko crkveni dobrotvor i donator. Npr. godine 1648. vladala je velika glad na prostoru Hrvatske, a Zakmardi je kod zagrebačkih isusovaca tijekom više mjeseci hranio stotinu siromaha i ta Zakmardijeva pomoć je trajala sve do žetve 1649. godine.[87] Isto tako isusovcima u Varaždinu darovao je trećinu sveg žita za uzdržavanje

[86] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 69.
[87] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 92; M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., str. 354.

siromašnih učenika. Godine 1660. utemeljio je sjemenište sv. Franje Ksavera kod varaždinskih isusovaca, koji su trebali odgajati mladež za crkvene i svjetovne potrebe, a fasijom od 4. veljače 1667. godine ostavio je sjemeništu sv. Josipa u Zagrebu nekretnina, od kojih je do 1730. godine već dio prodan i stvorena glavnica od 4000 forinti.[88] Naime, Zakmardi je želio da se od njegove zaklade drži osam pitomaca, ali je izričito naredio da se izdržava toliko đaka koliko se po sudu isusovaca može.[89] Što se tiče sjemeništa u Varaždinu, Zakmardi ga je sam dao napraviti, a oporučno je Sjemeništu ostavio svoja dobra i kuriju u varaždinskom predgrađu i svoj posjed u Trnovcu, što je sve vrijedilo oko 400 forinti, zatim je ostavio vinograd u sv. Iliji i svoje kmetove u Zeketinu, u kotaru sv. Ilija, za koje je dao 600 forinti, kao i šumu, sve kmetove, zemljišta i sjenokoše na zemljištu grada Varaždina, zapisao im je i dio posjeda Sugnetićeva u Špirancu ili Miketincu, za koji je dao 400 forinti, a posebno je naveo kako želi da se u sjemeništu drži jedan pjevač po želji plemića Ivana Vojkovića, a po mogućnosti i jednog pitomca s područja ili Donjeg ili Gornjeg grada Križevačkog.[90] Nakon velikog požara u Varaždinu 1665. godine, kada je stradao i isusovački kolegij, Zakmardi je u svrhu obnove na raspolaganje stavio svojih 6 kmetova.[91]

Dana 19. studenog 1658. godine Zakmardi je kupio od Nikole Erdödyja posjed Olimje za 12000 forinti i taj je posjed poklonio redu Svetog Pavla Prvog pustinjaka tj. pavlinima za podizanje samostana u kojem će boraviti dvanaestero braće.[92] Ugovor s pavlinima potpisan je 22. listopada 1662. kada je Olimje predano pavlinima, a ugovor su potpisali Ivan Zakmardi Dijankovečki i general reda Martin Borković, a još su sudjelovali lepoglavski potprior Jakov Obostranec i Mihovil Soos kao pratnja.[93] S obzirom da je Zakmardi stekao brojni imutak tijekom službovanja, a ostavši bez potomaka, razmišljao je što bi s tim imutkom napravio i kako bi ga što bolje iskoristio. Tada je odlučio da će nešto napraviti za svoje rodne Križevce[94] te odlučio da će u Donjem gradu sagraditi crkvu i samostan, budući da je u tom dijelu boravila i vojna posada, a s druge strane želio je unaprijediti svoje rodno mjesto te da se u gradu čita više

[88] M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., str. 236-237; Opširnije u K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 92-96, bilj. 3.
[89] M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., str. 237.
[90] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 93-96. Opširnije o nastanku i djelovanju *Zakmardijeva konvikta Ksaverianuma* u: Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv. 2, Zagreb, 1987., str. 399-415.
[91] M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv. 2, Zagreb, str. 361.
[92] Ante Sekulić, *Olimje v XVII. In XVIII. stoletju*, Maribor, 1994., str. 5, 15.
[93] A. Sekulić, *Olimje v XVII. In XVIII. stoletju*, str. 19.
[94] Iako ovdje pišem u množini Križevci, treba imati na umu da se kao takav grad Križevci spominje tek od ožujka 1752. kada je kraljica Marija Terezija ujedinila Gornji grad Križevac i Donji grad Križevac te se od tada grad naziva Križevci.

svetih misa i da se obilnije dijele sveti sakramenti.[95] Naime, u to vrijeme su u Gornjem gradu djelovali franjevci, koji su ondje imali samostan i crkvu sv. Marije, a koji su preuzeli od augustinaca[96] 1626. godine, te su obavljali svećeničku službu za potrebe žitelja. Međutim, problem se javlja kada padne kiša, pa je do samostana i crkve, koji su udaljeni svega 100 koraka, problem doći, a prolazak je ponekad zbog oborina i nemoguć.[97] S druge pak strane nalazi se i župna crkva Svetog Križa, koja je također van gradskih zidina Donjeg grada, pa vojna posada i tamošnje stanovništvo može prisustvovati tek jednoj misi. Svi ti razlozi ponukali su Zakmardija da u utvrđenom dijelu odnosno u Donjem gradu Križevcu osnuje samostan s crkvom koji bi, kako je ranije spomenuto, zadovoljavao potrebe stanovništva. Zakmardi je razmišljao koji bi red doveo u Križevce, pa je odluka pala na pavline iz nekoliko razloga. Naime, pavlini su prema svojim konstitucijama mogli posjedovati određeni imetak, za razliku od franjevaca koji to nisu smjeli, nadalje posjedovali su pravo glasa na Hrvatskom i Ugarskom saboru, a pokazali su se i kao dobri duhovnici među vojnim posadama. Tu svoju „vrlinu" pokazali su u Poljskoj braneći Čenstohovu puna tri mjeseca od tada jake švedske vojske.[98] Ponukan tim događajem Zakmardi se odlučio za pavline, ako bude potrebna i takva vrsta obrane i u Donjem gradu križevačkom,[99] a posljednji razlog bila je Zakmardijeva želja da pavlini u Križevcima osnuju školu.[100]

Svoju namjeru Zakmardi je priopćio generalu pavlinskog reda Pavlu Ivanoviću u kolovozu 1665. godine, a ovaj je odredio generalnog vikara Martina Borkovića da sa Zakmardijem dogovori realizaciju njegove namjere.[101] Dana 11. kolovoza 1665. godine pred sucem Donjeg grada Ivanom Prosenjakom i dvanaest gradskih zastupnika izjavio je da pavlinskom redu ostavlja cijelu svoju očinsku kuću, majur s ribnjakom van gradskih zidina, vrt do potoka Vrtlina, oranice i livade, sve vinograde i šume koje pripadaju njegovoj obitelji, te sve što se nalazi na području Križevačke županije.[102]

---

[95] Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, u: *Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj*. Rukopis u Arhivu HAZU, sign. XVI 29 (a), str. 12.

[96] Prvi spomen samostana augustinaca potječe iz 1325. godine. Vidi CD, IX, 229.

[97] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 12.

[98] Radi se o opsadi iz 1655. godine kada je švedska vojska poražena od poljske. Vidi: Brian Porter-Szucs, *Faith and Fatherland: Catholicism, Modernity, and Poland*, Oxford University Press, 2011., str. 364-365.

[99] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 92. Usp. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 12.

[100] Tomislav Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina, str. 182.

[101] N. Benger, *Annalium*, str. 55.

[102] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 41. Zanimljivo je da dokument naslovljuje pavline kao red *Religioso ordini Beati Pauli primi Eremita*, dakle kao red Blaženog Pavla prvog Pustinjaka. Važno je spomenut Ivana Prosenjaka kao gradskog suca. Naime, očito zbog ne konzultiranja originalnog dokumenta u literaturi i

Slično je Zakmardi ponovio i pred generalnim vikarom Martinom Borkovićem, kao opunomoćenikom generala reda Pavla Ivanovića, a pred Čazmanskim kaptolom 27. kolovoza 1665. godine. Tom ispravom pavlini su se obvezali da će se samostan podići u Donjem gradu, da u samostanu mora boraviti 12 redovnika, da su obvezni otvoriti školu za pouku ne samo hrvatske, nego i krajiške vlaške djece. Nadalje, Zakmardi pavlinima ostavlja kuriju i posjed u Dijankovcu sa svim česticama i u Folkuševini, svoje posjede u Šprinacu i Šćerbakovcu, vinograde u Obrežu, sve kupljene ili pod zalog uzete čestice, pribavljene od obitelji Sugnetić i Petričević na posjedima u Špirancu, s pravom patronata nad kapelicom sv. Martina; cijelu plemićku kuriju i podrum na posjedu Dropkovec sa svim kupljenim ili pod zalog uzetim česticama u Dropkovcu, Vinarcu, Potoku, Nemčevcu, Vojnovcu i Hižanovcu, Obrežu, Posrednjem Obrežu, Velikom Malu i Belčaku; cijele kurije i željarska selišta s vinogradima koja su zalogom uzeti od obitelji Turković i Majdrug na posjedima u Turkovcu, Šalamunovcu, Bojnikovcu i Jakuševcu, nadalje na području kotara Visoko te vinogradi i gornička prava na raznim brjegovima zvanim Visočke Gorice; cijele čestice Petra, Stjepana i Jurja Gereczyja, koje su poslije smrti brata Jurja pripale Zakmardiju, posjede u Bogačevu i Svetom Petru Orehovcu, koje je brat Juraj kupio za 700 ren. forinti, a djelomice uzeo kao zalog zajmom od 100 ugarskih forinti; polovicu dobra Rakovec sa cijelim posjedom Dračevec te napuštenim kaštelom i kurijom, koje je Zakmardi otkupio dozvolom obitelji Erdödy te 24 kmeta na posjedima Ledinsko selo, Brstec i Mahiovec u kotaru Hrašćina, a koje je uzeo pod zalog od grofa Aleksandra Erdödyja pod svotom od 5000 forinti, izuzevši tek neke kmetove koje je grof Erdödy imao na raspolaganju do kraja života te je izuzeo i jednog željara na posjedu Špiranec, koji je pak bio na raspolaganju župniku sv. Mihaela Arkanđela u Miholcu.[103] Za uzvrat tražio je Zakmardi da pavlini u novom samostanu svaki tjedan iza njegove smrti služe tri tihe mise za njega, njegovu suprugu, brata Juraja i njegovu suprugu Magdalenu, sina Ivana, a ako bi to priječio neki blagdan onda neka se služi obična misa.[104] Za čitavu obitelj tražio je da se služe svake godine jedanput svečane zadušnice, i to u osmini bl. Marije Magdalene, a neposredno iza

kasnijim izvorima se navodi Ivan Eksatan kao sudac Donjeg grada Križevačkog. Međutim, u protokolu isprave jasno stoji *Nos Joannes Proseniak judex, et duodecim jurati, (...)*. Naime, spomenuti Ivan Ekstan se spominje u jednoj kasnijoj ispravi kao sudac Donje grada, a radi se o kupo-prodajnom ugovoru kojim je Zakmardi za pavline kupio kuću potpukovnika Nikole Makara. Usp. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 41, 56; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 99; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 12; T. Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina, str. 182.

[103] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 44; N. Benger, *Annalium*, str. 55-56. Usp. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 13-15.

[104] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 44; N. Benger, *Annalium*, str. 56; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 99. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 16.

Zakmardijeve smrti, osim naznačenih misa, u roku godinu dana dužni su odslužiti svi oci pavlinskog reda ukupno 500 misa.[105]

Kako je ranije spomenuto Zakmardi je, između ostalog, u Donjem gradu pavlinima ostavio i očinsku kuću. Međutim, ta kuća bila je premalena da se pretvori u samostan, u kojemu je trebalo boraviti 12 redovnika, a i kako je u zakladnom ugovoru istaknuto, tu je trebala djelovati i buduća škola. Stoga je Ivan Zakmardi stupio u kontakt s tadašnjim potpukovnikom križevačke posade Nikolom Makarom, čija je kuća stajala na prikladnom mjestu za budući samostan. Početkom studenoga 1665. godine Zakmardi postiže dogovor sa potpukovnikom Makarom dogovor za kupnju kuće, koja je bila drvena, a s čije je istočne strane bila ulica, sa zapadne strane prolaz ili malen put, s juga je bila također ulica, a sa sjevera je dijelio tek malen prolaz od gradske kuće.[106] Nikola Makar se pogodio sa Zakmardijem za 920 forinti, a kao kaparu dobio je 100 zlatnih dukata. Dana 2. studenog 1665. godine pred gradskim sucem Ivanom Eksianom sklopljen je kupoprodajni ugovor između Ivana Zakmardija Dijankovečkoga i potpukovnika Nikole Makara i to za konačnu svotu od 1000 forinti, dakle nešto višom nego je ranije dogovoreno. Istim dokumentom pavlini dobivaju dozvolu da se ondje može sagraditi samostan i crkva, ali time se smiju derogirati gradska i župnička prava. Također, navedeno je da će se u novom samostanu držati mise, propovijedati za duhovnu korist građana i prisutnih vojnika.[107] Nakon što je sve pripremio Zakmardi je o svim provedenim aktivnostima obavijestio lepoglavskog potpriora Jakova Obostraneca, a koji će biti prvi prior križevačkog samostana, i obavijestio ga da još ne dolazi s braćom, jer ima namjeru za pavline kupiti posjed Kapelanšćicu tj. Majurec. Samostan je trebao biti unutar zidina grada, budući da su tako željeli građani grada, iako su pavlini, sukladno svojim običaju, željeli samostan van grada.[108] Međutim, Zakmardi se morao pozabaviti još jednim problemom – franjevcima.

Ranije je spomenuto da su franjevci djelovali na području Gornjeg grada križevačkog i obavljali i određene župničke dužnosti. Franjevci su prosvjedovali kod zagrebačkog biskupa Petra Petretića zbog dolaska pavlina u Križevce, a kao glavni razlog su navodili da pavlini ne bi išli

[105] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 44; N. Benger, *Annalium*, str. 56; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 100; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 16. U knjizi misnih zaklada pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima na prvoj stranici je zapisana ta obveza da se trajno služi misa za njezina utemeljitelja Ivana Zakmardija Dijankovečkoga i njegovu obitelj. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 35.

[106] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 47; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 100. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 18.

[107] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 52.

[108] N. Benger, *Annalium*, str. 72.

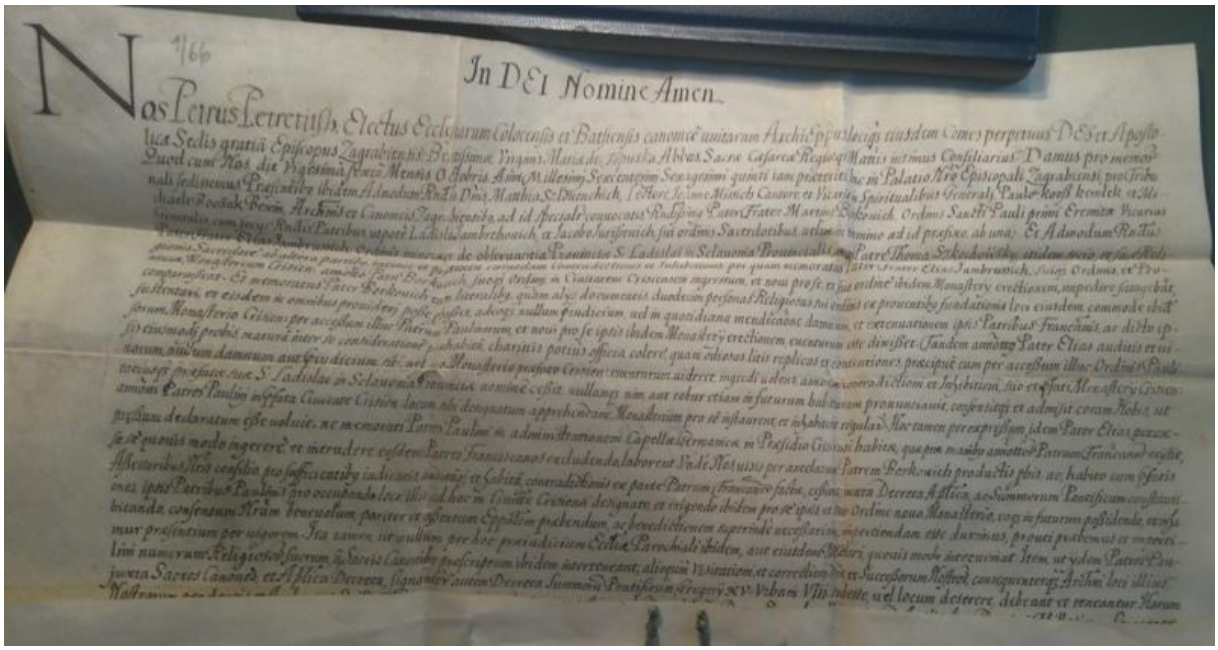
prositi te tako radili štetu franjevcima.[109] Međutim, generalni vikar Martin Borković je kod biskupa Petra Petretića i pred franjevcima Eliasom Jambrušićem i Tomom Szckowzkyjem, izjavio da je dohodak od poklonjenih posjede križevačkom samostanu popriličan i da će predviđenih dvanaest redovnika moći bez problema živjet, bez potrebe za milostinjom. Isto tako franjevci su tražili da se pavlini ne miješaju u poslove tzv. njemačke kapele.[110] Važno je za spomenuti da su pavlini došli na križevački prostor 1666. godine, kada je Zakmardi postavio sve preduvjete za osnivanje samostana i kada im je poklonio svoju kuriju u Dijankovcu. Svo to vrijeme, dok je trajao spor s franjevcima pavlini su boravili na području Dijankovca. Napokon, kada su zavađene strane usuglasile stavove odnosno kada su franjevci povukli svoj protest, uz spomenute uvjete, zagrebački biskup Petar Petretić 20. travnja 1667. izdaje diplomu kojom dozvoljava pavlinima ulazak u Križevce tj. Donji grad Križevački.[111] Međutim, Ivan Zakmardi Dijankovečki nije dočekao ovaj, za njega, svečani trenutak. Naime, Zakmardi je preminuo u Banyskoj Bystrici u Slovačkoj 25. travnja 1667. godine te nije dočekao biskupovu diplomu i toliko željeni dolazak pavlina u Donji grad križevački. Najslavniji i najpoznatiji križevački pavlin Nikola Benger napisao je: „Mnogo boli zadala je svoj braći zajedno, koji borave u Kraljevini Hrvatske i Slavonije, žalosna smrt uzoritog i veleštovanog gospodara Ivana Zakmardija Dijankovečkog, osnivača i utemeljitelja dva samostana. Dana 25. travnja umro je u Banskoj Bistrici u Ugarskoj. Bio je odličan muž, čuven radi svog poštenja, pravednosti, razboritosti, i drugih krijeposti. Bio je vrlo obljubljen na carskom dvoru Ferdinanda III., i kod Leopolda I. Obnašao je razne državne časti: bio je podžupan varaždinske županije, kraljev pravobranitelj i državni odvjetnik, protonotar Kraljevine Hrvatske i Slavonije, te napokon kraljevski personal. Uvelike je vršio djela kršćanske ljubavi i pobožnosti, čemu su svjedokom brojne milostinje bolnicama, udovicama i sirotama (njihove je parnice na sudu kao odvjetnik vodio besplatno). Na saboru u Požunu sastavljao je tekst odredaba i zakona. U prijeporu između

[109] N. Benger, *Annalium*, str. 72, 73; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 103.

[110] Naime, radi se o kapeli Navještenja blažene Djevice Marije, koja je bila čitava zidana, s tri oltara i isto toliko kaleža, te dobro opskrbljena bogoslužnom opremom. Osim glavnog oltara, kapelica je imala još dva bočna oltara sa slikama Bezgrešnog začeća bl. Djevice Marije i sv. Ane, dok je na glavnom oltaru iznad slike zaštitnice kapele bila i slika sv. Antuna Padovanskoga. Kapela je imala i kor s orguljama, potom propovjedaonicu jednostavne izrade bez ukrasa, u zvoniku su bila tri zvona, jedno veće i dva manja, a na zvonik je postavljen sat koji je otkucavao pune sate. Godine 1796. ta se kapela više nije spominjala. Na mjestu kapele danas se, nekoliko desetaka metara od župne crkve i nekadašnjeg pavlinskog samostana sv. Ane, nalazi parkiralište. O obvezama u kapelici saznajemo u *Liber memorabilium* župe sv. Ane odnosno sv. Križa. (…) *pod tom misom se naizmjence s vjernicima običava moliti 6 'Oče naša', i toliko 'Zdravo Marija', kako bi se od grada odvratili kuga, oganj, glad i rat i to na njemačkom jeziku, ako u crkvi ima više Nijemaca* (…). *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 5; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 103; V. Bedenko, *Križevci – razvoj grada*, 1975, 15; V. Bedenko, Urbanistički razvoj, str. 80, Anđelko Košćak, *Križevci – Duhovna Baština*, Križevci, 2016. str. 58

[111] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 66.

katolika i krivovjernika išao je na ruku katolicima. Njegovo mrtvo tijelo vozili su u Lepoglavu, gdje general reda Pavao Ivanović, sa zahvalnom braćom, iskazao osobitu zahvalnost te ga otpratio tako daleko kako se protezao posjeda lepoglavskog samostana. Na sprovodu u Zagreb pavlini su poslali lepoglavskog vikara Nikolu Klančeca, a križevački i olimski pavlini svoje priore, dok su pavlini iz Remeta svi došli na ukop koji je izvršen 2. lipnja 1667. godine u kapelici sv. Ivana Krstitelja u zagrebačkoj katedrali. Neka mu duša počiva u slavi sa Svetim Bogom."[112] Poslije njegove smrti Čazmanski Kaptol je otvorio njegovu oporuku, koja je sastavljena još 1664. godine. Svoje imutak ostavio je u dobrotvorne svrhe, a ostalo je ostavio svojoj supruzi Ani i ostaloj rodbini.

Sl. 6 – Diploma zagrebačkog biskupa Petra Petretića od 20. travnja 1667. godine kojom dozvoljava pavlinima ulazak u Križevce (*snimio: Dejan Pernjak, HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 66.*)

Uz Ivana Zakmardija križevački su pavlini imali i druge dobrotvore, a jedan od njih, kojega imamo zabilježeno u dokumentima, je i Križevčanin Stjepan Zejčić. Naime, Zejčić je 1684. godine napisao oporuku, koju je potvrdio generalni vikar zagrebačkog biskupa Martina Borkovića, kojom je Zejčić nakon svoje smrti križevačkim pavlinima ostavio svu svoju pokretnu i nepokretnu imovinu, ali tek poslije smrti svoje sestre Magdalene, a poslije svoje smrti i jednu oranicu na području grada, koju je kupio 1678. godine od Dore Bajzić, supruge

[112] N. Benger, *Annalium*, str. 74-75.

Matije Hamana.[113] Uz kupoprodajni ugovor, spomenute oranice, nalazi se još i nalog kralja Leopolda I. iz 1688. godine kojim se nalaze gradskom poglavarstvu u Križevcima da u predmetu ove oporuke, a na molbu križevačkih pavlina, se provede parnica, koja se između pavlina i gradske vlasti vodila sve do 1694. godine kada je posebna komisija obiju strani riješila spor tako da je Grad isplatio pavlinima 220 forinti umjesto Zejčićeve ostavštine.[114]

[113] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 99; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 244.

[114] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 4; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 244. Opširnije o samom predmetu u: HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98.

4. 2. Pavlini stiču posjed Majurec (Kapelanšćicu)

Već je ranije spomenuto da je Zakmardi obavijestio priora novoosnovanog križevačkog samostana Jakova Obostraneca da ne dolazi u Križevce, dok još ne kupi za pavline posjed Kapelanšćicu tj. Majurec. Naime, posjed se nalazio u rukama franjevaca, a isti posjed je htio kupiti i gradski Magistrat za župsku nadarbinu,[115] budući da franjevci nisu po svojim Konstitucijama ništa smjeli posjedovati.[116] Stoga je još Zakmardi savjetovao Jakova Obostraneca da zamoli kralja Leopolda I. da pavlinski red dobije posjed u Kapelanšćici, a koji je nekada pripadao redu augustinaca.[117] Po kraljevoj diplomi od 9. rujna 1665. godine kupi Zakmardi Kapelanšćicu, ali uz uvjet da se franjevcima isplati odšteta u visini 1800 forinti, jer je zbog redovničkog pravila imanje prešlo u vlasništvo državnog fiska i tako pavlini preko Čazmanskog kaptola budu zavedeni u vlasništvo posjeda Kapelanšćica.[118]

Iako izgleda da je sve prošlo relativno dobro pojavio se problem. Naime, pavlini su još za vrijeme boravka u Dijankovcu položili kaparu od 100 forinti Donjem gradu za Kapelanšćicu i za kmetove. Prior Obostranec počeo se kolebati glede kupnje istog posjeda. Stoga je Magistrat Donjeg grada uputio upit Zakamrdiju što će biti s posjedom, budući da se pavlini ustručavaju sklopiti ugovor.[119] Magistrat je urgirao Zakmardija da uplati dogovorenu svotu od 1000 forinti za posjed, a oni će posjedu dodati toliko zemljišta koliko je potrebno za smještaj 4 kmeta.[120] Dočkal na temelju toga zaključuje da prior Jakov Obostranec se ustručava ostati kod ugovora, jer mu nije bilo jasno koliko će kmetova Grad njima s Kapelanšćicom otpustiti.[121] Zakmardi u pismu kojemu je poslao *Pater Superiori Residentiae Diankovezensis* piše da Gradu može smjesta uplatiti svotu od 424 forinti u gotovini i da se izda obveznica na svotu od 530 foriniti, budući da grad odmah ustupa sedam kmetova s njihovim selištima, a spreman je dati toliko zemljišta koliko je potrebno za smještaj četiri kmeta.[122] To je očito zadovoljilo pavline s obzirom da su pavlini uskoro preuzeli posjed, ali ne u potpunosti jer je grad zadržao veći dio Kapelanšćice, naplaćen je iznos od 1000 foriniti, a i zadržana je župska nadarbina. Time se pitanje Kapelanšćice riješilo. Kapelanšćica ponovo dolazi u fokus 1691. godine. Tada su

[115] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 42.
[116] Hadrijan Borak, *Redovnička pravila*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2005., str. 320.
[117] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 43.
[118] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 45, 46. N. Benger, *Annalium*, str. 57.
[119] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 43.
[120] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 61. N. Benger, *Annalium*, str. 56. Usp. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 43.
[121] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 43.
[122] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 63.

krajišnici, koji su stanovali u obližnjoj Tremi provaljivali na pavlinski posjed, osobito u šumu pokraj potoka Glogovnice, i radili štetu. Zbog tog slučaja pavlini su uložili tužbu grofu Maksimilijanu a Thurri et Valvasini u kojoj su ga tražili da odredi novi granicu između Kapelanšćice i Treme, kako se ne bi radila dodatna šteta na pavlinskim imanjima. Grof Valvasina je udovoljio molbama pavlina i odredio novu granicu te zabranio nova nasilja.[123]

[123] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 103.

4. 3. Stjecanje posjeda na području Križevaca

Pavlini stječu posjede na nekoliko načina. Prvo su naslijedili goleme posjede, koji su ranije spomenuti, od svojeg dobrotvora Ivana Zakmardija Dijankovečkoga. Drugo, do posjeda dolaze darovnicama (donacijama) ili zamjenom posjeda, zajmovima, oporučno, raznim legatima ili na kraju klasičnom trgovinom. U nastavku donosim po nekoliko primjera kako su križevački pavlini došli do novih posjeda i to na užem području Križevaca,[124] a nakon smrti Zakmardijeve.

Nakon smrti Ivana Zakmardija križevački pavlini su nastavili širiti svoje posjedovno bogatstvo. Naime, 1667. godine Luka Antolić, građanin *Nova Civitate Crisiensis* prodao je plemićima Petru Vrčaku i Petru Kolariću dio šume i obradive zemlje površine tri jutra za 12 ugarskih florena i 80 denara te zemlju površine dva jutra za 10 ugarskih florena i 80 denara na području Lihotka.[125] S obzirom da su pavlini već prije posjedovali šume i zemlju na području Lihotka prior križevačkog samostan (dijankovačke rezidencije) Jakov Obostranec[126] uputio je dopis Petru Vrčaku i Petru Kolariću za zamjenom zemljišta, koje su pavlini posjedovali u Pogorelinama u Banatu, a koji su nekad bili u posjedu Vrčaka i Kolarića,[127] za zemlju u Lihotkama. Tako je Obostranec ustupio jedno jutro oranica u Pogorelinama u zamjenu za šumu i oranice u Lihotkama, a ugovor je sklopljen 16. svibnja 1668. godine pred sucem Slobodnog kraljevskog Gornjeg grada Gašparom Valentakovićem [128] Nikola Makar, potpukovnik tj. *vse pokraine Vice-Capitan* u svibnju 1670. godine poklonio je *patru fratru reda Svteog Paula pervoga Pusteniaka Eusebiusu Pluschaku prioru residentie krizecachke* vinograd koji je u zalogu održao od plemkinje Helene Vojković, a koji je uzeo za dug od 5 ugarskih dukata, a od kojega se može ubrati svake godine 3 vjedra gornice.[129] Pred sucem Donjeg grada Ivanom Ekstanom i 12 gradskih jurata pavlini su sklopili kupoprodajni ugovor o kupnji ruševne kuće sa zemljištem van zidina Pavlinskog samostana u Križevcima sa Margaretom i Katarinom,

[124] Pod terminom „na užem području Križevaca" smatram posjede koje su pavlini stekli na prostoru Donjeg i Gornjeg grada u krugu nekoliko kilometara, budući da će u nastavku biti riječi o nekim posjedima koji su van geografskog okvira današnjeg administrativne podijele Križevaca i današnje Koprivničko-križevačke županije.
[125] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 69.
[126] Naime, iako je spor s franjevcima riješen u travnju 1667. i pavlini su službeno dobili dozvolu za ulazak u Križevce, Jakov Obostranec u spisu od 17. kolovoza 1667. se još uvijek titulira kao *Ordinis Sancti Pauli primus Eremitae Residentiae Diankovensis pro tempore superior et sacra Theologiae Doctor*. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 68.
[127] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 15. Usp. Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 43.
[128] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 69.
[129] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 70.

kćerkama građanina Ambroza Ružića za 12 ugarskih florena i 70 denara. Ugovor je sklopljen s priorom križevačkog samostana Euzebijem Plušćakom 9. siječnja 1671. godine.[130]

Posjede na području Koruške, u kojoj će kasnije biti smještena pavlinska zavjetna kapela Blažene Djevice Marije Žalosne, pavlini su kupili odnosno stekli raznim zajmovima. Jedan od takvih je i primjer stanovnika Koruške Tome Kocijana, koji je u nekoliko navrata trgovao s pavlinima. Naime, 1. lipnja 1671. godine Tomo Kocijan je pozajmio od križevačkih pavlina pet ugarskih dukata, a kao zalog im je predao na uživanje oranicu u Koruškoj, koju oni prema ugovoru uživaju sve dok Kocijan ne vrati dug, a koji je Kocijan vratio 9. travnja 1672. godine.[131] Nekoliko godina kasnije pavlini su preko donjeg mosta u Koruškoj kupili jedan posjed od Luke Drašića[132] za 53 rajnskih florena, a koju je Dražić baštinio od pokojnog Laurencija Gonana, potom zemljišta od Mihaela Bengera, Grgura i Stjepana Ščetara.[133] Na ovu prodaju pristao je Drašićev štitnik zagrebački kanonik Mihael Šimeković, a ugovor je sklopljen pred sucem Martinom Lethenaia (?) 17. srpnja 1673. godine[134] Tomo Kocijan ponovo se obraća pavlinskom samostanu za pomoć 11. siječnja 1675. godine za kupnju konja. Naime, Kocijan pavlinima piše da bi *zalosil iednu moiu sztarinzku Zenokosu na posredniem putu vu Dolina Koruska buduchu, Gospodnu Patru Prioru reda szvetoga Paula pervoga puschenika, residentie kriseuachka, za iednog konia, komuie czena petnaest Raniski, pol vu gotovom, a pol vu Szuknu, ali vu sirokom Zuknu, ali vu Septuhu*[135]*, ali vu marisu (...)* i obvezao se da će iznos vratiti do sljedećeg Đurđeva.[136] Ugovor je sklopljen pred križevačkim javnim bilježnikom, što je vidljivo u potpisu dokumenta.

---

[130] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 75.

[131] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 76.

[132] Ovdje Dočkal krivo čita ime. Naime, Dočkal navodi kako se radi o Luki Držaiću, dok je u dokumentu jasno vidljivo da piše *Lukach Draszich*, a u potpisu *Lucas Drasich*, tako da se radi svakako o Luki Drašiću. Vidi: HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 78. Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 48.

[133] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 78. .

[134] Dočkal navodi Mihaela (Miju) Šimekovića kao zagrebačkog kanonika (Usp. Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 48.). Naime, Mihael Šimeković se spominje da je kao župnik u Plavnici (*Plaunicza,* Kapela, Kalnički arhiđakonat) prisegnuo 17. ožujka 1664. godine. Rodom je iz Koprivnice. Bio je na Borkovićevoj sinodi u Zagrebu, u lipnju 1669. godine. Ispitan je i pohvaljen, te promaknut za župnika i vicearhiđakona u rodnu župnu u Koprivnicu, gdje ostaje do 1672. godine i tada više nema zapisa o njemu. Međutim, Hrvoje Petrić ne isključuje mogućnost da je Šimeković nastavio službovati kao zagrebački kanonik nakon župnikovanja u Koprivnici, a na koje je zvanje imenovan navodno još 1669. godine. Vidi: Stjepan Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, Zagreb, 2005., str. 86; Hrvoje Petrić, Prilozi za popis župa i upravitelja Podravine od sredine srednjeg vijeka do 20. stoljeća, *Podravina,* 13 (2014), str. 220; Hrvoje Petrić, Župnici rođeni u Koprivnici vode koprivničku župu, epodravina.hr [https://epodravina.hr/zupnici-rodeni-koprivnici-vode-koprivnicku-zupu-28-12-2016/], posjećeno, 20. srpnja 2017.

[135] Septuh – vrsta starinske tkanine. Vidi: Miroslav Krleža, *Balade Petrice Kerempuha,* Zagreb, 2013., str. 213.

[136] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 80.

Ovdje su spomenuti samo neki primjeri kako su pavlini dolazili do posjeda i općenito nekretnina. Stoga i ne čudi da su se često našli u sukobima s gradskim vlastima, koje je rezultiralo odredbom gradskog poglavarstva iz 1687. godine kada je uvedena zabrana, kojom nijedan građanin Križevaca ne smije dati, prodati, založiti pavlinima, župnicima i crkvama, jer je napetost između pavlina i grada velika.[137] Međutim, plemićki sudac Križevačke županije objavljuje da je ta odluke poglavarstva dokinuta, budući da pavlini već iste godine i dalje kupuju na križevačkom području.[138] Da ta zabrana nije dugo potrajala pokazuje primjer Helene Rukel, podložnice plemića Stjepana Orehoczyja (Orehovačkog), koja je pavlinima isti godine prodala pet jugera šume[139] na Lihotka ili Igrišća (*in Lihotke seu Igrische dicto loco*) za osam ugarskih florena, koje se nalaze na području Novog Gornjeg grada Križevačkog (*teritorrio Novae Superioris Civitatis Crisiensis situatae*).[140] S obzirom na navedene trzavice između pavlina i gradskih vlasti Dočkal s pravom zaključuje da se kupoprodaja obavila kada je bila napetost između pavlina i grada velika.[141]

Pavlini potom šire svoje posjede van obližnjeg križevačkog područja. Naime pavlini nasljeđuju od Jurja Ožepića, građanina Križevaca (*Civis Civitatis Crisiensis*) šumu na području Oslovice i to darovnim ugovorom od 2. siječnja 1691. godine. Oslovica je inače stari naziv za Carevdar (Carovdar), koji spadao u Križevačku pukovniju tj. pod satniju Vojakovec,[142] a mjesto je dobilo naziv po potoku Oslovica, koji je tekao tamo.[143] Međutim, tu pavlinsku akviziciju osporio je

[137] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 100. Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 48; Josip Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca i okolice 1134-1940.*, Križevci, 1991., str. 79.

[138] J. Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca*, str. 79.

[139] Ovdje Dočkal pogrešno čita Regestu tj. ne konzultira dokument te navodi kako se radi o šumi veličine *jedno i četvrt jutra šume*. Naime, kada se radi o jutru priča se o staroj mjernoj jedinici ploštine obradivoga zemljišta; zamišljeno je kao površina koja se može obraditi u jednom danu, isprva vrlo različitih vrijednosti, približno od 2 do 9 tisuća četvornih metara. Posljednji je put normirano 1785. pod nazivom donjoaustrijsko, bečko ili katastarsko jutro, vrijednosti 1600 četvornih hvati, tj. oko 0,575 464 ha. Postojalo je i manje, mađarsko jutro, vrijednosti 1200 četvornih hvati, tj. oko 0,431 598 ha. Iako je jutro službeno napušteno uvođenjem Metarskoga sustava, u zemljišnim se knjigama zadržalo još stotinjak godina, a razgovorno donedavno. S druge pak strane kada govorimo o jugeru govorimo o staroj mjernoj jedinici ploštine obradivog zemljišta, zamišljena kao površina koju može u jednome danu obraditi par volova. Prvotno je bio određen kao pravokutnik duljine 240 a širine 120 rimskih stopa, tj. vrijednosti 2524 m². Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 49; Hrvatska enciklopedija [http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29633], posjećeno, 20. srpnja 2017.

[140] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 101.

[141] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 49

[142] Vinko Sabljar, *Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije Hervatske i Slavonije*, Zagreb, 1866., str. 55.

[143] Oko sela podno brda Selišta spominje se šuma Zdenička, te dijelovi šume na zapadnoj strani *Kaluđerskog brda* i Vikovainke, obrasle su visokim stablima i jako zarasle mladim stablima, pune su raspuklina i dubokih jaurga i kroz njih se može proći samo označenim putovima. Hrvatska na tajnim zemljovidima, Križevačka pukovnija, str. 117; Opširnije o Oslovici i njezinim karakteristikama u: Hrvatska na tajnim zemljovidima: *Križevačka pukovnija*, knj. 7, pripremili: Mirko Valentić, Ivana Horbec, Ivana Jukić; prevela Lidija Šimunić Mesić, Zagreb, 2003., str. 116-119.

Stjepan Cvek „stari neprijatelj križevačkog, koji je škodio samostanu prije kao gradski bilježnik, a sada kao gradski sudac“.[144] Naime, spomenuti Stjepan Cvek je nepravedno prisvojio bivšu Ožepićevu šumu, o čemu su se pavlini požalili grofu Maksimilijanu a Thurri et Valvasini, vrhovnom zapovjedniku Križevačke krajine. U dokumentu pavlini kao svjedoke te akvizicije navode *Domino Capellanus Crisiensis Civitatis* i Jurja Malarika kao Križevčanina.[145] Na molbu križevačkih pavlina grof Valvasina je odgovorio pozitivno te izdao naredbu da Stjepan Cvek vrati pavlinskom redu otuđenu šumu, a to je na poleđini molbe zabilježio potpukovnik križevačke krajine Ladislav Patačić od Zajezde (1645.-1705.).[146] S vremenom dolazi do smirivanja napetosti između gradskih vlasti i križevačkih pavlina, a o tome nam svjedoči kupoprodajni ugovor sklopljen 1696. godine između Donjeg grada križevačkog i pavlinskog samostana sv. Ane. Naime, unutar zidina Donjeg grada Magistrat je posjedovao jednu kuću, koja je bila zanimljiva pavlinima. Stoga je Magistrat odlučio prodati pavlinima tu kuću sa uličicom za 110 ugarskih florena, a iz ugovora je vidljivo da je kuća bila oslobođena od kraljevske takse i od gradskih poreza.[147]

Jedan od načina širenja odnosno stjecanja posjeda na području Križevaca su i razni legati. Tako 20. listopada 1701. godine Marija Bradač, udova Marka Glajsara (Glajžara?)[148] ostavlja križevačkoj rezidenciji pavlina svoju šumu na mjestu iznad Igrišća[149] uz uvjet da se za nju služi određeni broj svetih misa.[150] Ugovor je sklopljen pred gradskim bilježnikom Mihaelom Bengerom. Na sličan način pavlini su legatom od 11. travnja 1711. godine stekli vinograd na području Gornjeg grada. Naime, Judita Gregurić udova Jurja Antolčića za 12 florena prodala je križevačkom samostanu vinograd, ali je također uvjetovala da se za pokojnika odsluži određeni

[144] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 49
[145] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 102.
[146] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 102; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 49; N. Benger, *Annalium*, str. 391; Kamilo Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, Zagreb, 2014., str. 277.
[147] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 107; Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 50.
[148] Regeste koje donosi Dočkal navode Marci Glaisar, a Dočkal transkribira prezime u Glajžar, dok u dokumentu piše *Ja Mara Bradach, oztavliena udova pokoinoga Marka Glaisara*. Usp. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 109.; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 50
[149] Nejasno je zašto Dočkal interpretira da se radi o Igrišću odnosno Lihotkama, ako u regesti piše *sylvam suam in territorio Novae Superioris Civitatis Crisiensis supra Igrische habitam*. Jasno je da se na radi o šumi izravno na području Igrišća, nego iznad tog mjesta.
[150] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 109.; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 50.

broj misa za spas duše pokojnikove.[151] Vinograd se prema opisu u dokumentu nalazio od istoka prema vinogradu Ivana Gudića, a od zapada se ide zemljom Antolčićevih, a sa sjeverne strane vinogradom Dore Antolčić *vu Goricah tak zvanom mestu, vu kotaru i dersaniu (?) gore napisanog Varoša*.[152]

Da su pavlini pazili na svoju imovinu govori sljedeći slučaj. Naime, 29. studenoga 1713. godine prior pavlinskog samostana sv. Ane Ciprijan Vrbanić podignuo je tužbu na križevačkom županijskom sudu protiv Marka Lončarića, crkvenjaka[153] župne crkve Svetog Križa i kapele Blažene Djevice Marije u Koruškoj, zato što je bez pitanja i dozvole samostana odvezao nešto kamenja, a koji su pavlini dovozili za izgradnju samostana i crkve.[154] Naime, pavlini su po dolasku u križevačku utvrdu boravili u drvenom zadnju, koje s vremenom nije zadovoljavalo njihove potrebe te do 1699. godine započinju s gradnjom kamenog tj. zidanog zdanja, koje će biti završeno 1722. godine. No, o tome nešto više riječi u kasnijem poglavlju. Stoga je s neke strane razumljiv potez Ciprijana Vrbanića o podizanju tužbe i traženju povratka materijala. Juraj Kos, podsudac križevačkog županijskog suda koji je vodio spor, presudio je već 30. studenoga da Lončarić mora vratiti pavlinima otuđeni kamen.[155] Ranije spomenuti gradski bilježnik Mihael Benger također je odlučio 1717. godine, pred poglavarstom Donjeg grada Križevačkog, oporučno ostaviti križevačkim pavlinima vinograd sa zemljištem u Donjim Križevačkim Goricama (*vinea et terra in Dolnje Krisevechke Goricze*), ali uz uvjet slavljenja mise.[156] Međutim, kako je vrijednost tog legata bila 50 forinti, Franjo Benger, plemićki i gradski sudac, ustanovio je da spomenuta svota ne pokriva obveze legata te su pavlini dužni, kako bi ih se zavelo u vlasništvo zemljišta, nadoplatiti svotu od još 50 forinti.[157] Na kraju sam sudac Franjo Benger uplatio je potrebnu razliku kako bi pavlini mogli ući u posjed, a o tome je na kraju i

[151] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 111; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 51.
[152] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 111.
[153] Dočkal kaže da se radi o zvonaru župne crkve Svetog Križa. Naime u dokumentu stoji sljedeće: (…) *Prudentis ac circumspectis Marcus Loncharich qua aedituus in Eccla. S. Cruis ac Capella B.V.M. in Corusca accesissus (...)*. Usp. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 115, str. 1; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 51.
[154] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 115, str. 1; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 51.
[155] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 111, str. 2.
[156] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 119, str 1. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 52.
[157] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 119, str 1. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 52.

izdana potvrda koju je sastavio bilježnik Donjeg grada Križevačkoga Matija Pintić 8. ožujka 1717. godine.[158]

Vjerojatno zbog povoljnog položaja unutar tvrđave Donjeg grada Križevačkog pavlini su vodili popriličnu bitku za kupnju tzv. kuće Strauss. Naime, 1718. godine[159] Mijo Jaklić ostavio je oporučno svojoj supruzi Barbari kuću, koja je pak poslije njezine smrti trebala pripasti križevačkim pavlinima.[160] Međutim, Barbara se nakon Jaklićeve smrti udala za Josipa Kaara, koji je pak kuću prodao Ivanu Lindesperghu (?), križevačkom zapovjedniku topništva (*Praesisii Crisiensis tormentorum Magister*), zbog čega su se pak pavlini pobunili i osporili prodaju. Naime, godine 1719. spomenuta kuća s gradilištem Kaar prodao Ivanu Lindesperghu (?) za 175 forinti.[161] Bilo kako bilo, pavlini su svakako htjeli pošto poto doći u posjed ove kuće i gradilišta, a u toj namjeri im je pomogao general Josip Galler, zapovjednik Križevačke vojne krajine. Pavlini su na kraju za tu kuću 1725. godine platili poprilično iznos, 300 forinti.[162] Dočkal pretpostavlja da je kuća radi svog položaja pavlinima trebala.[163] S druge pak strane Đurđica Cvitanović smatra da su pavlini kupovali zemljišta kako bi osigurali prostor oko samostana da se ne bi izgradio, a tome u prilog ide i prodaja parcele iz 1752. prema kojoj se kupac obvezao da na tom zemljištu neće graditi nekretnine.[164] Budući da nije točno specificirana odnosno locirana pozicija tzv. Straussove kuće teško je za pretpostaviti zbog čega je pavlinima bila zanimljiva ova kuća s zemljištem, budući da su je platili čak 300 forinta što je do tog trenutka bila najizdašnija kupovina križevačkog samostana pavlina. Da je teško locirati određene zgrade unutar Donjeg grada upozorava još i Bedenko, koji kaže kako se lokacija može pretpostaviti kontinuitetom određenih zgrada do XVIII. stoljeća kao što je to oružarna, sjenik i zgrada zatvora te, u to vrijeme još uvijek drveno zdanje pavlinske rezidencije,[165] koje će naletom baroka do danas ostati mjesto koje je izmijenilo urbanističku sliku Križevaca. Dio navedenih vojnih kuća zauzimao je dva ili tri fundusa i to prelazi i dosadašnje dimenzije osnovne jedinice jednog

[158] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 119, str. 1-2.
[159] Dočkal najvjerojatnije greškom datira spis u 1818. Usp. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 52.
[160] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 120. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 52.
[161] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 121. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 52.
[162] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 123. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 53.
[163] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 130. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 53.
[164] Đurđica Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 162.
[165] V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 16; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 80.

fundusa, a taj će se proces nastaviti u XVIII. stoljeću u doba barokne izgradnje Križevaca.[166] Naime, lokacije drvenih zgrada teško je u određenim segmentima vidjeti, jer tijekom boravka pavlina Donji grad Križevački poharali su dva velika požara. Godine 1735. izgorjela je trećina grada, doduše izvan tvrđave, a zapovjednik tvrđave donio je odluku prema kojoj je zabranio da se te kuće ponovo izgrade, prisvajajući na taj način zemljište za vojsku.[167] Drugi veliki požar, koji je zasigurno oblikovao urbanistički izgled Donjeg grada izbio je 1775. godine kada je izgorio čitav Donji grad, 92 kuće i kapela sv. Florijana, o kojoj će još biti riječi, a pošteđeno je ostalo samo nekoliko crkvenih zgrada, staja na imanju Magdalenić i dvije kuće uz potok Vrtlin.[168] Iz primjera kupnje kuće Strauss vidimo da su pavlini imali relativno koretktne odnose s vojnim vlastima u Križevcima. Na to upućuje i sljedeći primjer. Naime, godine 1735. pavlini su odlučili od Vojne prefekture u Križevcima kupiti vojničku zgradu *domus Profusiae Crisiensis* – profuziju. Tim povodom obratili su se na carsko povjerenstvo da dozvoli vojnim vlastima u Križevcima pregovaranje, kupnju i zamjenu. Carsko povjerenstvo je odobrilo pavlinsku molbu i izdalo dekret prema kojem se profuzija može prodati odnosno zamijeniti drugom kućom u Križevcima.[169] Zamjena je izvršena iste godine i sklopljen je ugovor o zamjeni između vojne prefekture i samostana, ali su pavlini morali uz zamjenu nadoplatiti i svotu od 75 forinti kako bi postali vlasnici tzv. profuzije.

U mjestu zvanom Križevčina[170] pavlini su 25. travnja 1725. godine ušli u posjed vinograda Nikole Radovića uz uvjet da se čitaju svete mise.[171] Međutim, nisu ga dobili trajno, nego se taj vinograd mogao otkupiti svotom od 22 rajnske forinte. Iz dokumenta saznajemo da je navedeni vinograd pripadao Filipu sinu pokojnog Pavla Cimermana, čiji je zaštitnik (*tutor et curator*) nakon smrti Pavlove postao Vilhelm Gettehszegen prodao vinograd 20. ožujka 1723. godine Nikoli Radoviću.[172] Zbunjujuća je Dočkalova konstatacija da su pavlini u posjed vinograda ušli

[166] V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 16; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 80.
[167] V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 18; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 82.
[168] V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 18; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 82.
[169] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 141. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 54.
[170] Danas je to prigradsko naselje, udaljeno 2,5 kilometara od centra Križevaca, a dijeli se na Gornje Križevčine, Donje Križevčine i Križevčine. Naime, tamo se 1720. godine spominje drvena kapela sv. Ivana Krstitelja, koja se nalazila na manjoj uzvisini, između vinograda. Na oltaru, između stupova, stajala je slika zaštitnika kapele. U malenom drvenom zvoniku 1739. spominje se jedno zvono, a godine 1796. kapela se više ne spominje. Usp. A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 57-58.
[171] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 124.
[172] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 124. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 55.

tek 1738. godine, kada ih je u posjed uvelo gradsko poglavarstvo.[173] Kako je već navedeno pavlini do posjeda dolaze ugovorom od 25. travnja 1725. godine kada je ugovor sastavljen u nazočnosti Franje Bengera, koji je bio podžupan (*vicecomes*) i sudac Donjeg grada Križevačkoga, a dokument je sastavio bilježnik Matija Pintić. Tako da u dokumentu nisam pronašao da se radi o godini koju Dočkal spominje, pa se radi vjerojatno o greški ili Regesta pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima spominje navedeni dokument, dok ga u fasciklu nema. Na području grada Križevaca 1760. godine pavlini su kupili od Matije Pavlinića i njegove supruge Magdalene, rođene Jurin, oranicu površine jednog jutra za 12 forinti.[174] Kupoprodajni ugovor sklopljen je pred Poglavarstvom grada Križevaca.[175] Svoje posjede u Koruškoj križevački pavlini ponovo proširuju 1772. godine kada su kupili oranicu od Andrije Šimunica za 20 forinti, a kupoprodajni ugovor sastavljen je pred Poglavarstvom Grada Križevaca.[176] Na području Donjeg grada 1773. godine pavlini kupuju dva jugera oranica od Stjepana Smudisa i Ivana Košćaka. Zemlja je nekada pripadala Grguru Širokomu, koji ju je još 1737. godine prodao Stjepanu Saboliću i njegovoj supruzi Mariji Gajski te njihovim nasljednicima u oba spola za 6 forinti da bi kasnije zemlja prešla u nepoznate ruke sve dok navedene godine pavlini nisu ušli u njezin posjed.[177] Vrlo zanimljivu zamjenu zemljištu pavlini su izvršili 1782. godine. Tada su mijenjali svoje alodijalno zemljište na području Donjeg grada za vrt, a koji je bio u posjedu križevačkih građana Ivana Lovrića, Josipa Grebličkog, Mije Cerne, Stjepana Cerovečkog, Josipa Hraniletića i Ivana Nežaka, koji su kupili vrt za 150 forinti od udove Terezije Caganić.[178] Uz taj vrt navedeni građani kupili su još i susjednu oranicu veličine jednog jugera, a dobiveno tj. zamijenjeno zemljište oni su podijelili između sebe.[179]

Iste godine, dakle 1782. godine, samo nekoliko godina prije ukidanja pavlinskog reda, križevački su pavlini kupili od Grada Križevaca, a posredovanje pučkog tribuna grada

[173] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 55.
[174] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 153. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 64.
[175] Kao što je ranije spomenuto, odlukom kraljice Marije Terezije Donji i Gornji Grad se sjedinjuju 1752. godine te od tada postoji jedan grad Križevci i jedno poglavarstvo.
[176] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 158. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 64
[177] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 143. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 64.
[178] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 161. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 65.
[179] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 161. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 65.

Križevaca, zgradu stare škole s pripadajućim kućnim mjestom za 120 forinti.[180] Kako su ovom kupovinom postali vlasnici kuće pripadajuće zemljište prodali su za 30 forinti Josipu Čunčiću uz uvjet da isti na tom području ne smije graditi.[181] S ovim zemljištem završava se širenje pavlinskih posjeda na području Križevaca.

[180] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 162. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 65.

[181] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 162. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 65.

4.4. Odnos gradskih vlasti i pavlina

U dosad nekoliko spomenutih primjera moglo se vidjeti da su pavlini jako pazili na svoje pokretnine i nekretnine te se nisu libili nikoga sudski prozvati kako bi nadoknadili počinjenu štetu. Tako samo vidjeli da su vodili spor i protiv crkvenjaka župne crkve Svetog Križa, ali su imali i neke razmirice sa krajišnicima oko granica posjeda. Isto tako kako su pavlini ekonomski počeli jačati po dolasku u Križevce i počeli dalje širiti svoje posjede, a time i ekonomski utjecaj 1687. godine izrečena je zabrana građanima da prodaju svoje pokretnine ili nekretnine pavlinima. Međutim, zabrana nije dugo trajala, jer je za kratko vrijeme ponovo pavlini kupovali i širili se na prostoru Križevaca. Odnos ovih dva subjekta bio je relativno miran sve do 1723. godine kada su pavlini ušli u spor s Gornjim gradom Križevačkim. Tada su križevački građani napali i ranili pastire pavlinskih svinja koje su se žirile na području šume Lihotke, na području Novog Gornjeg grada Križevačkog (*Novae Superioris Cittis Crisiensis*). Nasilnici su svinje zaklali odnijeli te su pavlini tražili odštetu za počinjenu štetu.[182] No, tim činom nije bila nanesena nepravda samo križevačkom samostanu pavlina već i plemićima Grguru Harapinoviću te Marku, Miji i Pavlu Drukčeviću, koji su bili suuživatelji navedene šume. Pavlini su odgovornim smatrali fiskus Novog Gornjeg grada te su protiv njega podigli tužbu. Na sudu je fiskus izjavio kako odlaže odgovor do dolaska gradskog suca.[183]

Za kratko vrijeme pavlini ponovo dižu tužbu zbog ovog slučaja, ali ovoga puta zajedno sa plemićem Grgurom Harapinovićem. Fiskus Novog Gornjeg grada daje izjavu kako se problematike tiče cijelog Poglavarstva, a ne samo fiska.[184] Stoga, pavlini 1724. godine tuže cijelo Poglavarstvo Gornjeg grada Križevačkog. Poglavarstvo je na opomenu (*admonitio*)[185] odgovorilo kako samostanu nije nanesena nikakva nepravda.[186] Naravno, ovakva konstatacija

[182] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 125. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 56.
[183] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 125. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 56.
[184] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 126. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 56.
[185] U redovni postupak su spadala dva sudska dijela. Redovno se nije odmah pristupalo tužbi, nego je stranka, za koju je najavljena tužba, sudbeno opomenuta na izvršenje svoje dužnosti. Sudbene opomene su vršili ili plemićki sudac ili zakleti bilježnici kraljevskog sudbenog i banskog stola. U kraljevskim slobodnim gradovima su u tu svrhu bila dva vijećnika ili zakleti kancelar, na crkvenom sudu dva župnika ili župnik i kapelan. Opomena je mogla biti usmena ili pismena, često kao nužna predigra parnice (*admonitio necessaria*). O izvršenoj opomeni stranka je mogla tražiti pismenu potvrdu. Parnica (*processus*) se je vodila obično nakon bezuspješne opomene. Antun Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, Zagreb, 1990., str. 405.
[186] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 127. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 56.

nije zadovoljila pavline, oni su zatražili da se o incidentu provede istraga, koja je pokrenuta iste godine.[187] Nakon što je završena istraga pavlini su 1725. godine ponovo zatražili opomenu za Poglavarstvo Gornjeg grada Križevačkog zbog smetanja posjeda u šumi Lihotke. Tada je Poglavarstvo priznalo da su od njihove strane uznemiravane svinje i da su potjerali, ali su ih za kratko vrijeme i vratili.[188]

Međutim, tu nije bilo kraja sporu između pavlina i poglavarstva Gornjeg grada, budući da je samostan uložio i četvrtu opomenu na koju je Poglavarstvo odgovorilo kako samostanu u ovom slučaju nije bila nanesena nikakva šteta kao i samostanskom pastiru. Isto tako naveli su kako znaju da samostan posjeduje šumu Lihotke, koja je na području Gornjeg grada te da neće iz neznanja činiti smetnje posjeda.[189] Godine 1730. pavlini ponovo sudbeno opominju gornjogradsko Poglavarstvo i traže da im se isplati naknada za četiri svinje iz 1723. godine, kada je nastradao njihov pastir i kada su svinje zaklane i odnesene.[190] Gradsko Poglavarstvo odgovorilo je kako samostanu nije nanesena nikakva šteta kao ni njihovom pastiru. S obzirom da nema daljnjih spisa po ovom pitanju sve navodi na zaključak da pavlini nisu uspjeli namiriti svoja potraživanja. U vrijeme kada je trajao spor između pavlina i Poglavarstva Gornjeg grada dogodio se između ta dva subjekta još jedan spor. Godine 1729. Stjepan Hajdinić pavlinski kmet sa posjeda Kapelanšćica (Majurec) bez dozvole samostana je pobjegao. Budući da je u ovom slučaju križevački samostan feudalni gospodar stvar je završila na vlastelinskom sudu na kojem je Stjepan Hajdinić osuđen na gubitak pokretnina i na zatvorsku kaznu.[191] Međutim, Stjepan Hajdinić našao je utočište na području Gornjeg grada tj. sudac Gornjeg grada Križevačkog pružio je Hajdiniću utočište, iako to bez vlastelinove otpusnice nije bilo

[187] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 129. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 57.

[188] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 131. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 57.

[189] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 132. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 57.

[190] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 138. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 56. Usp. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 125.

[191] Vlastelin je sudio već od starine kmetovima i cenzualistima, odnosno svojim slugama. Obično je sudovanju predsjedao vlastelin te je imao uza sebe dva svoja činovnika kao prisjednike. Nazočni su bili plemićki sudac i njegov prisežnik. Naime, i prije reforme sudstva iz 1723. godine plemićki sudac (*judex nobilium*) mogao je suditi kmetovima zbog bijega sa selišta. Kasnije su urbarski zakoni zabranjivali vlastelinu da predsjeda i uopće da prisustvuje vlastelinskom sudovanju. Protiv presude vlastelinskog suda apelacijski sud je bio Županijski sudbeni stol, a stvar je mogla završiti i na trećem stupnju, a tada bi sudilo namjesničko vijeće. Stvarna nadležnost vlastelinskog suda je išla do iznosa od 60 florena i do kazne od osam dana. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 137. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 57; A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest,* str. 402; I. Beuc, *Povijest institucija državne vlasti,* str. 214, 215.

dozvoljeno. Tako su pavlini uložili sudsku opomenu za suca Gornjeg grada i tražili da vrati odbjeglog kmeta, no Poglavarstvo se na to oglušilo, isto kao i na zahtjev, kako je već ranije spomenuto, za odštetom za četiri ubijene svinje u Lihotkama.[192]

Nove probleme s Gornjim gradom tj. s građanima Gornjeg grada pavlini su imali 1749. godine kada su Gornjograđani svoje svinje natjerali u pavlinsku šumu, a koje su pavlinski pastiri zaplijenili. Radilo se o 50 svinja, a o zaplijeni plemićki sudac Ivan Kešer izdao im je potvrdu.[193] Međutim, Dočkal upozorava da se radilo o više od 50 zaplijenjenih svinja, točnije o 59 jer je nekim građanima sudac Ivan Kešer odmah vratio 11 komada, a kasnije još 48 komada svinja.[194] Dakle, 11 svinja je vraćeno Katarini Malčević, supruzi Andrije Lončarića, i Mandi Kovačić. No, tom prilikom im je određeno da ono što imaju moraju dati pavlinima u naravi ili u jednakoj vrijednosti za počinjenu štetu.[195] Nakon toga odlukom poglavarstva Gornje grada Križevačkog vraćeno je 48 svinja Kati Lončarić, Mandi Kovačić, Bari Kralj, Ivanu Horvatiću, Andriji Skupinjaku i Doroteji Kovačić, ali isto tako pavlinima moraju nadoknaditi za počinjenu štetu.[196] Nije dugo bilo mira između građana Gornjeg Grada i pavlina. Već 1750. godine građani Gornjeg grada odveli su svoje svinje na žirenje u gradsku šumu, a ista je bila zajednička i križevačkim pavlinima. Prema priznanju senatora građani Gornjeg grada su imali pravo sječi drva u toj šumi, ali nisu imali pravo žirenja.[197] Stvar je završila prosvjedom na županijskom sudu.

Iz dosadašnjih primjera vidjeli smo da je križevački samostan mahom vodio parnice sa poglavarstvom i građanima Gornjeg grada Križevačkog i to većinom zbog uznemiravanja posjeda. Međutim, postoji i jedan spor koji su vodili protiv Donjeg grada, a taj se dogodio 1750. godine. Tada je zapravo došlo do sukoba na relaciji pavlini – Donji grad – Vojna krajina, a sve zbog neodređenih međa među ovim subjektima. Donji grad je sa svojim posjedima graničio sa Poljanom (Križevačka Poljana) i Prikrajem, koji su bili dio Vojne krajine, te s Špirancom, Svetim Martinom, Pakazinom (Pokasinom), koji su bili dio pavlinskih posjeda. Da bi se

[192] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 138. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 58.
[193] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 147. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 59.
[194] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 59.
[195] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 148. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 59.
[196] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 149. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 59.
[197] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 151. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 60.

razriješila ta nedoumica pukovnik barun Ignjat von Leillesperg[198] je imenovao povjerenstvo koje je obišlo granice, saslušalo svjedoke te tako odredio granice.[199]

Za kraj je potrebno navesti da nakon ujedinjenja Križevaca imamo još jedan primjer sitnih zadjevica između samostana i Grada. Tako su pavlini 1772. godine zatražili intervenciju Grada i suda zbog nasilne ispaše tuđe stoke na samostanskim dobrima u Brckovčini, Svetom Martinu, Majurcu i Špirancu. Po pavline Gradsko poglavarstvo se pozitivno očitovalo te je izdalo žiteljstvu opomenu i zabranu za daljnjim djelovanjem na pavlinskim posjedima.[200]

[198] Ignjat von Leillesperg (?, 1696 – Križevci, 23. 1. 1756.) - pukovnik, barun, zapovjednik kapetanije u Petrinji i Ivaniću, 1740. – 1756. u Križevcima, veliki kapetan. Baltazar Adam Krčelić mu pripisuje niz negativnih osobina, tako a ga okrivljuje i za krajišku bunu 1755. pod kapetanom Ljubojevićem. Vidi: B. A. Krčelić, *Annuae ili historija,* str. 165-168; Rade Milosavljević, Leksikon Križevčana, Križevci, 1989., str. 75; Hrvoje Petrić, *Povijest Bjelovara - od početaka naseljavanja do kraja Domovinskog rata,* str. Zagreb-Bjelovar, 2013., str. 133-142.

[199] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 151. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 61.

[200] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 159. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 61.

4.5. Sukob pavlina i predijalista zagrebačkog biskupa

Kako bi stekli još jedan vid djelovanja pavlina, ali i njihovog odnosa prema imovini važno je ukratko spomenuti i sukob između križevačkog pavlinskog samostana i predijalista zagrebačkog biskupa, a koji se dogodio 1750. godine. Tada su predijalisti zagrebačkog biskupa Franje Ksavera Klobusiczkyog[201] počinili štetu u šumi u Klenovcu na što su pavlini uložili žalbu samom biskupu Klobusiczkyom i tražili odštetu za počinjenu štetu u navedenoj šumi. Biskup Klobusiczky stvar je prebacio na zagrebačkog kanonika Adama Stepanića s tim da se njihova molba ustupa generalnom vikaru *in temboribus*.[202]

[201] Franjo Ksaver Ivan Nepomuk Klobusiczjy de Zettéby rodio se 29. listopada 1707. u Eperješu (Prešov) u istočnoj Slovačkoj. Niže škole pohađao u rodnom gradu, gimnaziju u Košicama, a retoriku i filozofiju u Beču kao pitomac konvikta Pazmaneum. Doktorat je postigao na isusovačkom Rimskom kolegiju, a za svećenika je zaređen 24. rujna 1729. Djelovao je u Ostrogonskoj nadbiskupiji, patom je bio kanonik metropolitanskog kaptola, pa vikar i generalni auditor parnica, a 11. travnja 1736. godine imenovan je biskupom Nemesina, opatom i sufraganom ostrogonskog nadbiskupa. Carica Marija Terezija imenovala ga je zagrebačkim biskupom 13. svibnja 1748. godine, a na toj poziciji ostaje do 1751. Umro je 5. travnja 1760. Opširnije u: Mijo Korade, Franjo Klobusiczky (1748.-1751.), u: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995., str. 399-402.

[202] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 150. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 60.

5. ODNOS KRIŽEVAČKIH PAVLINA SA PLEMIĆIMA NA PRIMJERU POSJEDA U RAKOVCU, DROPČEVCU I PRESEKI

5. 1. Rakovec, Dropčevac i Preseka prije pavlina

Rakovec je danas mjesto i općina koja se smjestila u sjeveroistočnom dijelu Zagrebačke županije, 10 kilometara sjeverozapadno od grada Vrbovca. U povijesnim izvorima Rakovec se navodno najranije spominje 1202. godine kao *terra Rakonuc*, barem tako tvrdi Franjo Pajur.[203] Naime, spomenuti autor u svojem članku navodi samo da se Rakovec najranije spominje kao *terra*, ne navodeći izvor u kojem se izvoru mjesto kao takvo spominje. Uvidom u treći svezak *Codex diplomaticusa* za navedenu godinu, dakle 1202. godine, spominje se Rakovec, ali kao rijeka, a da se radi o poveznici imena s današnjim Rakovcom govori činjenica da ista isprava spominje velike šume u Ravenu (danas Veliki Raven) kao granicu - *in bono (spacio) venit ubi fluvius Racouez cadit in ipsum, inde ad caput eiusdem, ibi est meta terrea in silva magna Rauen*.[204] Buturac piše kako je na početku XIII. stoljeća područje Rakovca i okolice bilo pusto, nenaseljeno kada ga je kralj Emerik (1196. – 1204.) poklonio Martinu Hontpázmánu, a na tom tragu je i Emilij Laszowski.[205] Tako dolazimo do godine 1244. kada se Rakovec navodi kao *castri de Rakonuk* u darovnom ugovoru kralja Bele IV., a kojim je Andriji sinu Petrovom darovao zemlju Dulepsku kao nagradu i koji je *de facto*, zasada, prvi sačuvani dokument o Rakovcu kao mjestu u ovom slučaju utvrdi tj. gradu.[206] U tom dokumentu spominje se i *ubi comitem eiusdem terre nomine Vognizlov*, dakle i župan Vognislav kao vlasnik zemlje.[207] Na gore navedeni ugovor veže se i darovnica iz 1245. godine kada se Rakovec spominje kao *terram nomine Rokonuc in ducatu Sclauonie*, a tom darovnicom u posjed rakovečke zemlje došli su

[203] Franjo Pajur, Rakovec (Rokonuk) kao središnji posjed okolice, *Kaj*, 3-4 (2016), str. 87 i bilj. 1.

[204] CD, III, str. 368. To je dobro zamijetio Ranko Pavleš koji navodi: „*Terra Rokonuk* ili *Posjed Rakovec* spominje se 1244. prvi puta, a već sljedeće godine opisane su i međe ovog imanja.“ Ranko Pavleš, Opis međa i posjeda između Lonje i Glogovnice u 13. i 14 stoljeću, *Cris časopis povijesnog društva Križevci,* 12 (2010), str. 15. K Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 72, 74, 75.

[205] Emilij Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca, rodnoga mjesta hrvatskoga bana Petra grofa Zrinskoga,* Zagreb, 1921., str. 13; Josip Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, Vrbovec, 1984., str. 135.

[206] CD, IV, str. 241-243.

[207] Pajur upozorava da je za vladavine Arpadovića kraljevski posjed (*terre regales, territorium regale*) okupljen oko utvrde (*castrum*). Njime upravlja u ime vladara župan (ovdje Vognislav) i u tom je smislu moguće govoriti o županiji (*comitatus*), dakako, zacijelo ne u značenju kasnijih, četrnaestostoljetnih oznaka ovog pojma poput Križevačke ili Zagrebačke županije, nego prije u značenju nekadašnjih plemenskih župa manjeg opsega za koje se u XIV. stoljeću često rabi izraz „distrikt“, a koji Klaić prevodi riječju „kotar“. Franjo Pajur, Kako je Vrbovec postao središnje mjesto okolice, *Kaj*, 6 (2009), str. 63.

Abraham i Nikola, sinovi župana Nikole, i njihovi rođaci Tomo i Bartol, sinovi župana Tome, koji su po svoj prilici bili rođaci župana Vogneslava, a koji su stekli borbama protiv Tatara.[208] Godine 1320. Rakovec se spominje kao *in districtu possessionis eiusdem in Rakolnok*.[209] Potom, godine 1344. spominje se *ecclesia beati Georgii de Rakounok*,[210] a 1381. godine navodi se kao *villam Rakounuk*.[211] U ispravi Čazmanskog kaptola od 27. lipnja 1388. godine neki Benedikt se spominje kao sin Petra Rakovačkog odnosno *Benedictus filius Petri de Rawuolnok,* gdje je upravo zanimljiv još jedan naziv Rakovca,[212] koji se kao trgovište (*oppidum Rakonog, Rakonuk*) javlja 1435. godine kada su Tomi i Antun Rakovački kmetovima građanima (*jobagiones seu civibus*) u Rakovcu i Kalinovici izdali urbarijalnu ispravu, a iste su povlastice uživala i sela oko Rakovca, tako da je purgarija rakovačkog vlastelinstva bila jednako velika kao i provincija.[213] U vlast knezova Celjskih Rakovec dolazi 1436. godine kada je Alben, u čijem je posjedu Rakovec bio nakon 1398. godine, prodao grad Medvedgrad Ulriku Celjskom, a posredno time i Rakovec.[214] Budući da je Ulrik poginuo u bitki s Turcima kod Beograda 1456. godine, njegova udova Srpkinja Katarina Branković naslijedila je njegovo goleme posjede. Kako je imala mnogo neprijatelja Katarina se odlučila na prodaju posjeda, pa je tako između ostalih prodan i Rakovec 10. ožujka 1460. godine njemačkom caru Fridrihu.[215] Toj prodaju usprotivio se kralj Matija Korvin, pa je Katarina Celjska 8. svibnja 1461. godine u Zagrebu sklapa ugovor kojim u vlast posjeda Celjskih, pa tako i Rakovca, ulazi Ivan Vitovac, a koji je prepustio te posjede svojim svacima Baltazaru i Žigmundu Vespriachu.[216]

Međutim, niti ova kupoprodaja nije bila po volja kralju Mariji Korvini, koji je 1461. godine darovao kaštel i gospoštiju Rakovec Stjepanu Frankapanu, no kako darovnica nije bila pravno uredna u formalnom smislu do darovanja nije ni došlo.[217] U međuvremenu Baltazar i Žigmund

[208] CD, IV, str. 284-286; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 13; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 136.
[209] CD, VIII, str. 572-574.
[210] Josip Buturac, Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1504., *Starine JAZU*, knj. 59, 1984., str. 90; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 105, 106.
[211] CD, XVI, str. 208-212.
[212] Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen primus 1225.-1466.*, Zagreb, 1904., str. 117.
[213] J. Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj*, str. 171.
[214] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca*, str. 14-15.
[215] J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 137; Usp. E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 14-16. Tada su uz Rakovec Fridrihu predani i gradovi Medvedgrad, Koprivnica, Mali Kalnik, Veliki Kalnik, Đurđevac, Kalnik, Štrigova i Varaždin.
[216] Ivan Kukuljević Sakcinski, Dogadjaji Medvedgrada s obrisom, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 3 (1854), str. 99-100; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 16; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 137.
[217] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 17; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 137.

Vespriach gube Medvedgrad i Rakovec te isti postaju krunskim tj. vladarskim dobrima, kojima upravlja sam kralj Matija Korvin. Kralj je te posjede dao u zalog zagrebačkom biskupu Osvaldu Thuzu[218] i njegovu bratu Ivanu za 12000 forinti, no biskup i njegov brat 1484. godine vraćaju te posjede bez da im je vraćen zalog za njih.[219]

Već 1486. godine kralj Matijaš Korvin Rakovec daje češkom princu Viktorinu, da bi 1489. godine vlasnikom postao njegov sin herceg Ivaniš Korvin, kojemu je htio i na prostoru Hrvatske osigurati prijestolje.[220] U međuvremenu umire kralj Matijaš Korvin i tada su se vodile borbe za hrvatsko-ugarsko prijestolje na koje, po završetku borbi, zasjeda Vladislav II. Jagelović, a Rakovec nakon tih prvotnih borbi ostaje u vlasti mladog Ivaniša Korvina, koji je uspješno uz Rakovec u svojoj vlasti ostavio i Zagreb, Medvegrad i Lukavec, koje su obranili Stjepan Berislavić, Nikola Mladenčić i Pavao Bužanić.[221] Nakon toga ponovo vlast nad Rakovcem traži biskup Osvald Thuz u borbama između 1493. i 1496. godine. U tom periodu je biskup čak i opsjedao topovima utvrdu. Međutim, rakovački kaštelani Petar Derečeni i Mihael Konja kod Ivanića su zarobili biskupove podložnike, zatvorili ih u tamnicu i na taj način odbili biskupa od Rakovca, iako je i nakon Thuzove smrti njegova obitelj i dalje svojatala Rakovec, koji ostaje u Ivanišovoj vlasti do 1504. godine kada on umire u Krapini, a Rakovec nasljeđuje udova Beatrice, kći slavnog kneza Bernardina Frankopana.[222]

Godine 1509. Beatrice se preudala za Bradenburškog markgrofa Juraja, koji je potvrdio sloboštine Rakovca kao trgovišta. Ubrzo nakon toga umrla je Beatrice, a 21. ožujka 1510. godine markgrofu Jurju kralj Vladislav II. Jagelović u Ostrogonu izdaje potvrdu kojoj on

[218] Osvald Thuz (1438. – 1499.) – zagrebački biskup od 1466. do 1499. godine. Njegovo imenovanje prethodi 33-godišnjoj borbi za tu poziciju. Kako bi ojačao i restaurirao biskupsku poziciju općenito sazvao je sinodu (9. – 12. svibnja 1467.) koja je u nekim interpretacijama poznata kao „krvava sinoda". Zagrebačku je biskupiju zadužio na nekoliko područja. Uveo je red u plaćanje desetine, što je bilo osobito za dobrobit njegovim nasljednicima. Bogoslužje zagrebačke katedrale i biskupije obogatio je prvotiskom Zagrebačkog brevijara i drugim rukopisnim knjigama. Na samoj stolnoj crkvi dao je izvesti brojne građevinske i ukrasne radove. Svojim je političkim djelovanjem uzdignuo i učvrstio položaj zagrebačkog biskupa i biskupije u onodobnoj državnoj zajednici. Na kraju ne treba zaboraviti vrlo točno vođene kancelarijske poslove upravitelja biskupijskih dobara, koji su tako budućim naraštajima ostavili vrlo vrijedne izvore za upoznavanje 15. stoljeća na našim hrvatskim prostorima. Opširnije vidi: Stjepan Razum, Osvlad Thuz od Sv. Ladislava 1466-1499., u: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995., str. 207-220.

[219] I. K. Sakcinski, Dogadjaji Medvedgrada s obrisom, str. 101; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 17; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 137.

[220] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 17; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 137.

[221] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 18. K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 79-80.

[222] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 19; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 138, 142.

postaje baštinik pokojničinih posjeda, među kojima je bio i Rakovec. [223] Juraj je 1524. godine prodao sva svoja imanja u Hrvatskoj za 22000 forinti kraljici Mariji, supruge kralja Ludovika II., pa tako i Rakovec dobiva nove vlasnike.[224] Marija je založila gospoštiju Vrbovec-Rakovec i Medvedgrad Ivanu Ugnadu za 4000 forinti, a nakon Mohačke bitke kralj Ferdinad 20. srpnja 1528. godine u Pragu iste posjede za 6000 forinti daje banu Ivanu Karloviću, koji iz Rakovca, Vrbovca i Medvedgrada vodi borbe protiv Turaka.[225] Ivan Karlović umro je u Medvedgradu 1531. godine, a pokopan je u pavlinskoj crkvi u Remetama.

Odmah je u posjed Medvedgrada, Lukovca i Rakovca htio Ludovik Pekri, kojemu je kralj dopusti i da ih silom zauzme. Međutim, tome se usprotivila kneginja Jelena, udova Nikole Zrinskoga i sestra pokojnog Ivana Karlovića. Naime, Jelena je ovaj čin osporavala u korist svojih sinova Ivana i Nikole (kasnijeg sigetskog junaka), a na temelju nasljednog ugovora Ivana Karlovića i Nikole Zrinskog iz 1509. te ugovoru iz 1527. godine, a u Jeleninu obranu stao je i Hrvatski sabor odlukom od 9. rujna 1535. godine.[226] Nakon raznih peripetija i pravnih natezanja 19. siječnja 1541. godine kralj Ferdinand u Bečkom Novom Mjestu izdao je novu darovnicu kojom nalaže da se obitelj Zrinski uvede u posjede Rakovca, Medvedgrada i Lukavca, a u pripadnost Rakovcu navode se sljedeći posjedi: Torkošinec, Novaki, Lonjica, Peskovec, Samoborec, Goli Vrh, Baničevec, Brezani, Mlaka, Dulebska, Dvorišće, Ladinići, Zalnik, Kušinov, Vrbovec, Pavlovec, Markovci, Dolenanci, Loki, Ločik, Celine, Zablinec, Poljana, Novaki, Prilesje, Ostorva, Borčec, Podlužan, Zelina Sv. Nikola (Donja Zelina), trgovište Rakovec i Preseka.[227] Tako na kraju Zrinski postaju posjednici u Vrbovcu, Rakovcu i okolici. Budući da je Ivan Zrinski ubrzo umro, Nikola Zrinski (Sigetski) postaje jedini gospodar ovih posjeda, a oženio je i Katarinu Frankopan. S njezinim bratom Stjepanom Frankopan Ozaljskim sklopio je ugovor o zamjeničnom nasljedstvu. To konkretno znači da ako jedan rod zbog neprestanih turskih ratova izgine na bojnom, drugi rod ima pravo naslijediti imovinu. Tako u ugovoru, koji je sklopljen 1. veljače 1544. godine pred Zagrebačkim kaptolom, u nizu gradova

[223] Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen secundum 1467.-1526.*, Zagreb, 1905., str. 285-289; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 19-21; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 142.

[224] E. Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen secundum 1467.-1526.*, str. 519-522.

[225] Emilij Laszowski, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium: Knj. 1: Od godine 1526. do godine 1530.*, Zagreb, 1914., str. 109; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 19-22; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 142; Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo*, Zagreb, 1998., str. 69, 72.

[226] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 22; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 142-143.

[227] E. Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen secundum 1467.-1526.*, str. 71, 81. Usp. E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 23; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 143.

i posjeda navodi se i *castello Rokonok in Crisiensi*.[228] Godine 1556. bansku čast od Nikole Zrinskoga preuzima Petar Erdödy koji pregovara sa Zrinskim oko zamjene posjeda. Tako sljedeće godine 13. veljače pred Zagrebačkim kaptolom Zrinski i Erdödy sklapaju ugovor o zamjeni posjeda. Petar Erdödy u svoje ime i u ime svoje kćeri Ane predaje grad Monjorokerek (Monyorokerek) te kaštele Vöresvár (Wereswar) i Gyak sa pripadajućim posjedima[229] Nikoli Zrinskom u zamjenu za Medvedgrad i Rakovec i pripadajućim posjedima: Torkošinec, Novaki, Lonjica, Peskovec, Samoborec, Golivrh, Bačinec, Brezani, Mlaka, Dulebska, Dvorišće, Ladinići, Zalnik, Kusinov, Vrbovec, Pavlovec, Markovići, Dolenanci, Loki, Ličić, Celine, Cerje, Zablinec, Poljana, Prilesje, Boričevec, Podlužan i Preseka, a uz to je još Zrinski primio i 11000 forinti i jedan veliki top vrijednosti 1000 forinti.[230] Kako je to bilo vrijeme veliki turskih opasnosti, a Rakovec je bio utvrda relativno blizu Čazmanskog sandžaka, Petar Erdödy je u rakovačku utvrdu postavio 10 stalnih vojnika.[231] Međutim, posjedovni odnosi oko Rakovca i Vrbovca nisu mirovali, jer uskoro dolazi do spora među braćom Erdödy, koji su naslijedili posjede bana Petra Erdödy nakon njegove smrti 1567. godine. Karlovački kapetan Petar Erdödy mlađi svojatao je Vrbovec s okolnim selima i pripadajućom gospoštijom u koju ulazi i Rakovec. Petar je bez znanja brata Tome u Karlovcu založio kaštel Vrbovec sa okolnim zgradama te posjede Pavlovec, Celine, Cerjem Njegovce, Vrhovce, Samoborce, Lipnicu i Preseku plemiću Ladislavu Bukovačkom od Bukovice za 2.000 forinti.[232]

---

[228] Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen tertium 1527.-1560.*, Zagreb, 1906., str. 92-95. Usp. Samu Barabás, *Codex diplomaticus et epistolaris comitis Nicolai de Zrinio*. Vol. 1 – 2. Budapest, 1898. – 1899., str. 153-156; Emilij Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca, rodnoga mjesta hrvatskoga bana Petra grofa Zrinskoga,* Zagreb, 1921., str. 23; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984*., str. 143.

[229] *Kolom, Zenthpetherfalwa, Fewlsewbeled, Nemethsycz, Tothsycz, Zenthkatherina, Hawardys, Haddel, Kyryfyzes, Koffyzes, Hassas, Weep, Megyehyda, Naghzewlews, Alsopokol. Tothfalw, Besfalwa, Zenthkyral, Kewlked, Porpacz et Karachfalwa; fortalitio Chatbar ac oppido Paka, necnon possessionibus similiter Chathar, Bothfalwa, Elwesfalwa, Karachonzy-gethe, Alsosebechke, Felsesebechke nuncupatis ac portionibus similiter possessionariis in possessionibus Chemeder, Deme-ffewlde, Warelakos, Wegen, Olazlakossa, Hotto et Mayorhaza vocitatis, in Zaladiensi comitatibus.* Samu Barabás, *Codex diplomaticus et epistolaris comitis Nicolai de Zrinio*. Vol. 1–2. Budapest, 1898. – 1899., str. 347.

[230] S. Barabás, *Codex diplomaticus et epistolaris comitis Nicolai de Zrinio*. Vol. 1–2. str. 346-349. E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 25; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 143.

[231] Godine 1553. ban Nikola Zrinski je u Rakovcu i Božjakovini na raspolaganju imao 200 konjanika i 100 pješaka, netom nakon osnivanja Čazmanskog sandžaka. Stoga mjere opreza i bojazan bana Petra Erdödy bili su opravdane, jer se ubrzo ratobroni sandžakbeg Čazmanskog sandžaka, Ferhad-beg Desisalić Vuković, zaputio s jakom vojskom dolinom Lonje i stigao do Sv. Jelene blizu Rakovca. Na tu vojsku udario je 19. kolovoza 1557. Ivan Lenković, kojemu su se pridružili Ivan Alapić i Ladislav Kerecseny, i strahovito porazili Ferhad-bega. Vidi: I. Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo*, str. 120-127.

[232] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 27.

Po tom pitanju vodili su se brojni sporovi, što pred palatinom Nikolom Istvanffijem, što pred Zagrebačkim kaptolom, ali ipak je najvjerojatnije na kraju spor završio u korist Tome Erdödyja. Istovremeno vodila se i parnica između obitelji Erdödy i Zrinski, jer su obje bile nezadovoljne ranije spomenutim ugovorom o nasljeđivanju iz 1557. godine. Poslije mnogo godina spor je završio u korist obitelji Zrinski, a to se riješilo 1613. godine na zamolbu Nikole Zrinskoga, unuka Nikole Zrinskoga Sigetskog, tako da je Čazmanski kaptol donio odluku u korist Zrinskih,[233] iako su neka sela oko Rakovca završila u vlasti Erdödya.[234] Spletom raznih događaja Rakovec dolazi u vlasništvo Juraja Zrinskoga, koji je hrvatskim banom postao 1622. godine, a već sljedeće je potvrdio povlastice Rakovčanima, Samoborčanima, Baničevcima i Brežanima, a koje je podijelio njegov djed Nikola Zrinski.[235] Nakon smrti Nikole Zrinskog, Jurajeva brata, 1625. godine u Čakovcu, kao i samog Jurja koji je preminuo 18. prosinca 1626. u Požunu, njegovi sinovi Nikola i Petar dobivaju skrbnike, ali već 1635. godine samostalno upravljaju naslijeđenim imanjima. Braća nisu bila u dobrim odnosima sa svojom strinom Jelisavetom, udovom strica Nikole Zrinskog, a koja je dosta boravila i Vrbovcu i Preseki. Braća su 1638. godine na blagdan rođenja Blažene Djevice Marije (Mala Gospa 8. rujna), poslali hordu pod vodstvom legradskog kapetana Ivana Jankovića da provale u dvorac u Preseku, gdje je boravila Jelisaveta te joj opljačkali i odnijeli sve dragocjenosti iz dvorca.[236] Jelisaveta je umrla 1646. godine, a braća Nikola i Petar postaju jedini gospodari na gospoštiji Vrbovec-Rakovec. Međutim, kod diobe posjeda došlo je do nesuglasica među braćom, a sve je završilo ugovorom sklopljenim 19. srpnja 1649. godine pred Zagrebačkim kaptolom, po kojemu Nikola dobiva cijelo Međimurje, Vrbovec, Preseku, Rakovec i kuću u Beču, dok je Petru pripao Ozalj, Ribnik, Božjakovina i sva pomorska imanja.[237]

Godine 1664., navodno od napada vepra, poginuo je ban Nikola Zrinski, a njegova imanja baštinio je sin Adam Zrinski. Kako je Adam u to vrijeme bio maloljetan brigo oko nasljedstva preuzela je njegova majka udova Marija Sofija. Nakon 1671. godine Zrinski gube sva imanja, nakon poznate epizode nazvane Zrinsko-Franskopanska urota, a o čemu nema potrebno posebno ovdje elaborirati. Imanja Zrinskih zaplijenila je Dvorska komora, a s obzirom da je

[233] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 28.
[234] J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 144.
[235] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 30; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 144.
[236] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 31; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 144.
[237] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 32. J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 144-145.

trebalo odrediti koji je dio pripadao Adamu Zrinskom, Komora je odredila u tu svrhu komisiju u kojoj je sudjelovao i biskup zagrebački pavlin Martin Borković.[238]

[238] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca*, str. 32.

5.2. Ivan Zakmardi Dijankovečki dolazi u posjed Rakovca i Dropčevca

Kao što je ranije spomenuti godine 1622. banom postaje Juraj Zrinski, a 1623. potvrdio je povlastice Rakovcu, koje je dodijeli još njegov djed Nikola Zrinski Sigetski. Naime, imanja u Rakovcu od Jurja kupuje Ivan Zakmardi Dijankovečki, kao i imanja u Dropčevcu, za 550 ugarskih forinti i 220 carski talira, a godine 1666. oko tih imanja Zakmardi se sukobio i sa Tomom Erdödyjem, a od kojega je još uprihodovao odštetu od 200 forinti.[239]

[239] K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 83, bilj. 3.

5.3. Pavlini u Rakovcu u vrijeme Zrinskih i Erdödyja

Kao što je spomenuto u prethodnih nekoliko stranica rada, Rakovec i okolna mjesta, prije dolaska bijelih fratara, imali su popriličan broj vlasnika, koji su se izmjenjivali, ali ipak najviše su se na raznim rakovečkim posjednima smjenjivali Zrinski i Erdödy, stoga je bilo bitno spomenuti te odnose od samih početaka spomena imena Rakovec pa da dolaska pavlina, koji su tu sadržajnu povijest posjedovnih odnosa nastavili.

Dana 23. ožujka 1672. godine došlo je do spora između vlastelinstva grada Rakovca i križevačkog pavlinskog samostana, zbog toga što su činovnici vlastelinstva od jednog pavlinskog slobodnjaka oteli četiri jutara zemlje te postavili most na tom području.[240] Kako je u to vrijeme, kako je već ovdje spomenuto, upravljala u ime Adam Zrinskog njegova majka Marija Sofija Löbl, određeno je da se predmet raspravi na vlastelinskom sudu, koji je zasjeda u utvrdi Rakovec i to u sastavu Petar Antolčić, u ime grofice Marije Sofije Löbl, Franjo Rakarić,[241] župnik župe Sv. Jurja Mučenika, Toma Foemn (?), podsudac križevačke županije Toma Medved, Franjo Majcen de Omillia, podžupan križevačke županije Ivan Vinković, dok je postupku u ime križevačkog pavlinskog samostan prisustvovao njegov prior Euzebije Plušćak.[242] Budući da u svesku nema daljnjih dokumenata, a koji bi upućivali na sudsku presudu pretpostavlja se da su pavlini dobili zadovoljštinu u tom predmetu.[243]

Križevački pavlini zatražili su 21. listopada 1674. godine od grofa Nikole Erdödyja[244] da dozvoli samostanskim kmetovima u Rakovcu u Dropčevcu da vrše pašariju na prostoru šume Dulepske. Međutim, grof Nikola Erdödy odbija molbu pavlina te objašnjava kako im zasada ne

[240] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 41, str. 2-3; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 107.

[241] Franjo Rakarić (1653.-1679.) – Na Borkovićevoj sinodi u zagrebu 1669. godine naznačen je kao župnik u Rakovcu. Za župnika je prisegnuo 25. siječnja 1653. godine, a na sinodi je bio pohvaljen. U Rakovcu djeluje do 1679. godine. Za župnika u župi Granešini prisegnuo je 27. svibnja 1679. godine. S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 179.

[242] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 41, str. 1.

[243] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 107.

[244] Nikola III. Erdödy (?, 1630. - Aranyosmarót, 7. VI. 1693.) – sin Sin Vuka I. i Barbare Turóczy. Nije se pridružio pokretu hrvatskog i ugarskog plemstva protiv bečkog Dvora, a kao protivnik bana Petra Zrinskog imao je znatna udjela u gušenju zrinsko-frankapanske urote. U isusovačkoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu, oštećenoj u požaru 1674, dao je s prvom suprugom Ivanom Magdalenom (Julijanom) Drašković, postaviti novi glavni oltar, a 1690. doveo je u Kostajnicu franjevce za dušobrižnike. Umro je u svom dvoru u Aranyosmarótu u ugarskoj županiji Bars. Pokopan je u zagrebačkoj katedrali u grobnici uz oltar Majke Božje. U riznici zagrebačke katedrale pohranjeni su njegova banska zastava, kaciga, oklop, mač i žezlo. Vidi: Tatjana Radauš, Erdödy, Nikola III (Erdeodij, Erdeody, Erdeődy, Erdeüdy; Nicolaus), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5719], pregledano, 1. veljače 2018. godine.

može dozvoliti pašariju. Također, obavještava priora Euzebija Plušćaka, da njegovi ljudi neće smetati pavlinsku vlastelinsku stoku, kao ni stoku njihovih kmetova, ako će se navedenom šumom kretati.[245] Međutim, već se sljedeće godine, točnije 25. siječnja 1675., Nikola Erdödy žali prioru križevačkog pavlinskog samostana Euzebiju Plušćaku da su pavlinski podložnici u Lugu protjerali njegove ljude iz rakovečke šume, koju su slobodno uživali podložnici grofice Sofije Zrinski.[246]

Budući da je iza Nikole Zrinskoga ostao malodobni sin Adam, upravljanje nad tom imovinom provodila je njegova majka, već spomenuta, Marija Sofija Löbl. Kada je boravio sa suprugom Marijom Katarinom groficom Lamberg kod grofa Mirka Erdödyja u Zagrebu, Adam Zrinski je 12. siječnja 1686. godine pred izaslanicima čazmanskog kaptola sklopio zaručnički ugovor u kojem je supruzi osigurao miraz na imanjima grada Rakovca i Vrbovca.[247] Adam Zrinski se prema jednom dokumentu kraćeg sadržaja pokazao kao blag gospodar. Naime, 23. siječnja 1686. godine oprostio je križevačkoj pavlinskoj rezidenciji gornicu, koja se sastojala od dvije pinte vina svake godine, a koja se nije plaćala, ali uz uvjet da se u budućnosti plaća.[248] Tu se najvjerojatnije radi o vinogradima na brijegu Goljak, a koje je još Nikola Zrinski dao pavlinskim podložnicima 1660. godine, aveć 1670. godine moraju plaćati za te vinograde gornicu,[249] koju očito nisu plaćali do navedenog oprosta Adama Zrinskog.

Međutim, nije to bio jedini sukob s posljednjim potomkom obitelji Zrinski. Dana 21. travnja 1690. godine križevački pavlini tuže podložnike Adam Zrinskog radi krađe jednog pavlinskog kmeta u Rakovcu i radi pokušaja ubojstva.[250] Spor je završio 26. kolovoza 1690. godine pred Franjom Mikulcom, sucem križevačke županije u utvrdi Rakovec na tzv. *juramenti despositionem* tj. prisegom.[251] Na sličan način završio je i spor iz 1691. godine kada je

[245] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 42; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 107.
[246] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 43; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108.
[247] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca*, str. 34.
[248] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 45; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108.
[249] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 33; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108.
[250] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 46, str. 2-3; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108.
[251] Postojalo je nekoliko vrsti prisega na temelju kojih se uglavnom rješavao spor. Međutim, prisega je služila za dopunu ili kada se htjelo odbiti neku sumnju. Način na koji se pravosudni sustav funkcionirao u tim parnicama detaljno objašnjava Antun Dabinović u svojem djelu *Hrvatska državna i pravna povijest*. HR-HDA-649, Pavlinski

rakovački župnik Matija Šavorić[252] tužio pavlinske kmetove u Rakovcu zbog nasilja na jednom njegovom kmetu. Budući da su okrivljenici prisegnuli da nisu krivi sud ih je oslobodio.[253]

samostan Križevci, fasc. 3, br. 46, str. 4; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108; A. Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest,* str. 411-413.

[252] Dočkal ovdje krivo čita ime. Naime, navodi se u latinskoj inačici kao *Sauorich*, a na tom tragu je i Kožul, koji se poziva na Vjekoslava Noršića. Inače, Šavorić je za župnika u Rakovcu prisegnuo 20. veljače 1681. godine. Djelovao je 16 godina, a 5. ožujka 1697. godine prisegnuo je za župnika na Kalniku. S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 179.

[253] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 47; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 109.

5.4. Rakovec u vlasti Zagrebačkog kaptola po prvi puta

Dana 19. kolovoza 1691. godine u bitki kod Slankamena u boju protiv Turaka poginuo je posljednji Zrinski – Adam grof Zrinski. U toj bitki Adam Zrinski borio se na strani Ludovika markgrofa Badenskog, koji je predvodio kršćansku vojsku protiv velikog vezira Mustafe Koprülüja. Zanimljivost je da je tursku vojsku pojačao Imre Thököly sa svojim kurucima, a koji je inače bio suprug Jelene Zrinske, sestrične Adamove.[254] „Najkrvavija bitka stoljeća" završila je pobjedom carske vojske, ali je poginulo 20000 vojnika, među njima i veliki vezir i potpukovnik Adam Zrinski.[255] Prema nekim izvorima njegovo su tijelo u žurbi zbog straha od epidemije pokopali u neobilježen grob, a pavlinska tradicija kaže da su ga pronašli, odnijeli kući i na vječni počinak smjestili u obiteljsku grobnicu u pavlinskom samostanu Svete Helene kod Čakovca.[256]

Adam Zrinski poginuo je u 29. godini života, a prema sastavljenoj oporuci sva prava doživotnog uživanja imala je njegova supruga Marija Katarina Lamberg. Međutim, nakon njegove smrti s popisivanjem ostavštine Zrinskoga krenula je Dvorska komora. Komora je udovi Lamberg na temelju procjene, objavljenje 1692. godine, ponudila 50.000 forinti kao isplatu, a dok se to ne isplati kamatu od 6 posto.[257] Međutim, grofica Lamberg je tražila na vječna vremena imanja Vrbovec, Rakovec i Preseku, na što Komora nije htjela pristati već je tražila da se odrekne prava

[254] Gábor Hausner, Posljednji junak obitelji Zrinski: grof Adam Zrinski (1662-1691), u: Sándor Bene, Zoran Ladić i Gábor Hausner (ur.), *Susret dviju kultura – Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Zagreb: Matica Hrvatska, 2012., str. 456.

[255] G. Hausner, Posljednji junak obitelji Zrinski: grof Adam Zrinski, str. 456.

[256] Nikola Benger u svojim *Analima* također spominje Slankamensku bitku u kojoj je život izgubio presvijetli grof Adam Zrinski, sin onog velikog Ahila bana Nikole, posljednji potomak mađarske, hrvatske i cijelog kršćanstva najzaslužnije obitelji te da je pokopan u čakovečkom samostanu. „*Benedixit dextera Excelsi etiam praesenti anno armis Caesaris: nam in Slavonia inferiofi ad Castelum vulgari Slavorum vocabulo Szlankamen, Hungaris autem Szlankemény nuncupatum, sub ductus fortissimi Herois Ludovici Marchionis Badenmis, gloriosam insignemque victorai die 19. Augusti Christianus excercitus reportavit. (...) occubuere namque complures, officiis militaribus, & avitae nobilitatis sanguine illustres; atque inter eos Illustrissimuc Comes Adamus Zrinius, Mangni Illius Achillis Nicolai Bani filius, idemque ultimus haeres antiquissimae de Hungaria, Croatia, totaque Christianitate (ut eximii Patris szentivanii verbis utar) meritissimae familiae. qui ut heberet, quod etiam in aeternitatem secum deferret, pia largitate*." Emilij Laszowski u svojem radu *Adam grof Zrinski: (1662.-1691.): biogravska studija*, pogrešno citira Bengera navodeći da se spomenuti citat nalazi na 272. str. *Anala*, a zapravo je prava paginacija 277-278. Adam Zrinski ostavio je 1000 forinti kao i misnu zakladu od 50 forinti franjevačkom samostanu u Čakovcu, a u znak zahvale oci franjevci su naslikali njegov portret koji i danas visi u hodniku gornjeg samostanskog kata. N. Benger, *Annalium*, str. 277-278; János Karácsony, *Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711 -ig 2. köt.*, Budapest, 1922., str. 308; Emilij Laszowski, Adam grof Zrinski: (1662.-1691.) biogravska studija, *Vjesnik kraljevskog zemaljskog arkiva*, 7 (1937), str. 79-101; E. Kisbán, *A magyar Pálosrend története kot. I.*, str. 51; G. Hausner, Posljednji junak obitelji Zrinski: grof Adam Zrinski, str. 456.

[257] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 35. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108.

na sva imanja svojeg pokojnog muža.[258] Nakon još nekog vremena pohađanja udovica je je na kraju pristala na ponuđenu otpremninu od 50000 forinti te je nakon isteka korote, 1693. godine stupila u brak sa moravskim plemićem Maxom Ernstom Wlassimom i napustila Ugarsku monarhiju.[259]

Ali, nakon pogodbe grofice Lamberg i i Dvorske Komore javio se Zagrebački kaptol. Naime, još od 1642. godine Zrinski su se počeli zaduživati kod Kaptola, a te godine Nikola Zrinski se zadužio za 3.000 forinti, da bi se 1685. godine Adam Zrinski zadužio za 5275 forinti i tako je dug do 1691. godine narastao na 46000 forinti te si je tako Zagrebački kaptol isposlovao kod kralja i komore privremeni zapis imanja u Vrbovcu, Rakovcu i Preseki na vrijednost od 46000 tisuća forinti te 3000 na ime melioracije.[260] Tako je 22. rujna 1692. u posjed Vrbovca, Rakovca i Preseke uveden Zagrebački kaptol.

[258] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 35.
[259] G. Hausner, Posljednji junak obitelji zrinski: grof Adam Zrinski, str. 456-457.
[260] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 35.

5.5. Ban Adam Batthyány dolazi u posjed Rakovca

Rakovec nije dugo ostao u vlasti Zagrebačkog kaptola, jer je već sljedeće, 1693. godine, interes za posjedima Rakovec, Preseka i Vrbovec izrazio hrvatski ban grof Adam Batthyány.[261] Dozvolu za to dao je i kardinal Leopold Kolonić, a čiju je dozvolu Zagrebački kaptol i tražio.[262] Kada je dogovor između Zagrebačkog kaptola i Adama Batthyánya sklopljen, križevački pavlini su uložili prigovor na ovu prodaju, jer su smatrali da bi time mogla biti narušena njihova prava u Rakovcu.[263] Očito je da je pavlinski prigovor bio odbačen, jer je 13. listopada 1693. sklopljen ugovor između bana i Zagrebačkog kaptola prema kojemu je Adam Batthyány kupio posjede za 46000 forinti.[264] Bez obzira na taj prigovor čini se da su križevački pavlini korektno surađivali sa hrvatskim banom, odnosno njegovim podređenima. Tome u prilog govori sljedeći primjeri. Godine 1699. prior križevačkog samostana Stjepan Fištrović kupio je od Jurja Blaguševića i Matije Delije jedan vinograd na brdu Goljak, a koji je bio na vlastelinstvu bana Adama Batthyányja, za 20 forinti i dvije Svete mise.[265] Međutim, uvjet je bio da feudalnom gospodaru plaćaju i gornicu kako se ne bi ponovila situacija iz 1696. godine kada pavlini nisu na istom brdu platili gotovo 16 godina gornicu.[266]

Iste godine pavlini su pokrenuli pred vlastelinskim sudom protiv vlastitog nadzornika posjeda, zbog neki neurednosti, i protiv kmetova u Dropčevcu, zato što prema Dropčevcu nisu popravili put. Zbog navedenih propusta nadzornik je bio osuđen, dok je dio kemtova iz Dropčevca

[261] Adam Bathyany (13. rujna 1662. – 26. kolovoza 1703.) - Bansku čast u Hrvatskoj obnašao je od 1693. do 1703. Stekao 1695. dio posjeda Ludbrega, a drugi je dio 1715. pripao obitelji Batthyány. Za rata protiv Osmanskog Carstva (1683–99) sudjelovao pri zauzimanju Kladuše 1696. i neuspjelu pohodu na Bihać 1697. Zauzimao se za priključenje Vojne krajine Hrvatskoj, a na bečkom dvoru branio prava hrvatskih staleža i neokrnjenu bansku čast. Hrvatska enciklopedija [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=6296], posjećeno 31. siječnja 2018.

[262] Leopold kardinal Kolonić (26. listopada 1631. — 20. siječnja 1707.) – Podrijetlom iz hrvatske grofovske obitelji koja se u XV. st. odselila u Ugarsku. Kao malteški vitez sudjelovao u bitkama protiv Turaka (1655.–1657.). Zaređen 1668. godine, imenovan biskupom Nitre (1669.), Bečkoga Novog Mjesta (1670.) i Györa (1685.). Od 1688. godine je kaločki nadbiskup, a od 1695. godine ostrogonski nadbiskup i primas Ugarske. Kardinalom postaje 1686. godine. Obavljao je visoke političke službe. Bio je predsjednik ugarske, pa bečke Dvorske komore, i državni ministar, predstojnik Tajnog vijeća. Osnivač i mecena isusovačkih kolegija, mnogih crkvi, sjemeništa, škola, bolnica i sirotišta. Organizirao uniju pravoslavnih Erdelja s Rimom. Njegovom zaslugom isusovci osnivaju sjedišta u Osijeku, Petrovaradinu i Požegi. Pomagao tiskanje katekizama za Hrvate i unijate u Ugarskoj. Opširnije u: Robert Skenderović i Redakcija, Kolonić Leopold, *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak. aspx?id=233], posjećeno 31. siječnja 2018.

[263] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 48; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 35; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 109.

[264] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 35.

[265] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 49; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 110.

[266] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 46, str. 2-3; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 108.

oslobođen krivnje.[267] Također, tužili su pavlini i svoje kmetove u Rakovcu zato jer se nisu držali dogovorenog ugovora sklopljenog sa vlastelinstvom, a koji se tiču dužnih radnji.[268] Spor se također vodio pred vlastelinskim sudom, a koji je rakovačke kmetove zbog nepoštivanja ugovora osudio. U međuvremenu ponovo dolazi do promjene vlasničkih odnosna na području Rakovca, Preseke i Vrbovca.[269] Naime, već 9. svibnja 1699. godine ban Adam Batthyány vraća imanja Zagrebačkom kaptolu,[270] tako da u susjedstvo pavlinima ponovo dolaze kaptolski vlastelini.

[267] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 50; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 110.

[268] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 51; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 110.

[269] Iako je Adam Batthyány vratio i Vrbovec Kaptolu, ipak je ostao u vlasništvu nekih posjeda. Tako ga 1701. godine nalazimo u posjedu Vrbovca, Celina, Cerja, Pavlovca, Brčevca i Luke, koja je postala novo naselje. Vidi: E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 36

[270] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 35.

5.6. Rakovec ponovo u vlasništvu Zagrebačkog kaptola

Ubrzo nakon što je predao zagrebačkom kaptolu posjede Vrbovec, Rakovec i Preseku ban Adam Batthyány je 1700. godine tražio od Dvorske komore da ga ponovo upiše u navedene posjede, budući da je bio vjerovnik Zrinskih.[271] Međutim, Komora je odbacila njegovu molbu tako da Rakovec, Preseka i Vrbovec ostaju u vlasništvu Zagrebačkoga kaptola, iako pod naznakom privremena zapisa. Nije trebalo dugo da dođe do sukoba križevačkih pavlina i novih-starih vlasnika iz Zagrebačkog kaptola. Godine 1700. pavlini tuže Zagrebački kaptol zbog smetanja njegovih kmetova na posjedu pavlina u Dropčevcu.[272]

Godine 1702. dokumenti bilježe da Zagrebačkim kaptolom upravlja nova uprava, a koja nije znala za postojeće običaje sa križevačkim samostanom pavlina. Tako je križevački prior Franjo Balog zatražio od županijskih vlasti da sami izvide i utvrde kako pavlinski kmetovi u Dropčevcu imaju u svim šumama i gorama jednako pravo žirenja svinja i sječe drva, kao i kaptolski podložnici u Rakovcu i kmetovi vlastelinstva u Negovcu.[273] Zbog nepoštivanja ili nepoznavanja običaja novi slučaj spora između križevački pavlina i Zagrebačkog kaptola bilježimo 1708. godine. Tada su podložnici kaptola lanom zasijali zemlju jednog kmetskog selišta zvano Bertićevo selo, koje je bilo pod pavlinskim kmetovima, a sada pod pavlinskim slobodnjacima Jaklinovićima odnosno Bertićima na rakovačkom posjedu. Stvar je vodio plemićki sudac Križevačke županije, koji se osobno išao uvjeriti na lice mjesta o predmetu tužbe te presudio da Zagrebački kaptol mora vratiti zemljište pavlinskim slobodnjacima.[274]

---

[271] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 36.

[272] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 52; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 110.

[273] Negovec se spominje kao selo u Križevačkoj županiji, spada pod poštarnicu i kotar Vrbovec, te spada pod sudčiju Rakovec. Početkom XIX. stoljeća bilježi 21 kuću te 252 stanovnika. Negovec je, uz sela Samoborec i Vrgovec, četvrt sata hoda udaljen od Peskovca, pola sata od Majkovca, četvrt sata od Golog Vrha, četvrtsata od Dulepske, punih četvrt sata od Mlake. Nema solidne zgrade i uz samo selo Negovec dominira brežuljak. Svi izvori koji izviru u ovdašnjem kraju i potoci koji teku nemaju važnosti. Preko njih se na svim mjestima može prijeći na konju i kolima. Osim prema Majkovcu, putovi imaju čvrsto tlo, široku kolotečinu i njima se u svako dobra može voziti teškim kolima. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 53; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 110; V.Sabljar, *Miestopisni rječnik,* str. 273; *Hrvatska na tajnim zemljovidima, Križevačka županija*, str. 183-184.

[274] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 55; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 111.

Novi sukob između pavlina i Kaptola bilježimo 1710. godine kada su činovnici zagrebačkog kaptola silom odveli pavlinskog kmeta Luku Bertića s rakovačkog posjeda u sam kaštel, utvrdu Rakovec, a stvar je u pavlinsku korist presudio plemićki podsudac Križevačke županije.[275]

Ovdje je potrebno spomenuti još i nekoliko crtica o odnosima pavlina i obitelji Erdödy a tiču se posjedovnih prijepora na spomenutom posjedu u Negovcu. Naime, prijepor je nastao oko vlasništva nad jednom livadom 1727. godine kada je Erdödyjev činovnik Matija Marković javio križevačkom prioru da livada koju su zauzeli pavlini pripada jednom križevačkom kmetu,[276] a za kratko vrijeme ponovo je došlo do nesuglasica, pa su križevački pavlini zatražili službenu sudsku istragu o vlasništvu nad spornom livadom. Istraga je pokazala da je spornu livadu u Negovcu svojedobno Ivan Zakmardi Dijankovečki, uz suglasnost poglavarstva Rakovca i Negovca, a kao međaš s imanjem u Dropčevcu, dao iskrčiti i uzeo je u svoje vlasništvo te po smrti, zajedno s imanjem u Dropčevcu poklonio novoosnovanom pavlinskom samostanu sv. Ane u Križevcima.[277]

Valja još spomenuti i incident koji se dogodio 1730. godine kada su negovački kmetovi orobili pavlinskog nadzornika Luku Jaklinovića. Oteli su mu slaninu, a kada ih je Jaklinović zbog toga ukorio, kmetovi su mu ukrali još četiri vola. Pavlini su zbog nanesene štete podigli tužbu, a kmet grofa Jurja Erdödyja, Ivan Janek priznao je zločin. Križevački su pavlini u tom slučaju pozvali negovačke kmetove da se izravno nagode s Lukom Jaklinovićem, što su ovi najvjerojatnije učinili, budući da o ovom predmetu nema daljnjih spisa.[278]

[275] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 56; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 112.
[276] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 76; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 118.
[277] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 59; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 118.
[278] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 80, 81; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 118.

5.7. Baltazar Patačić preuzima Rakovec

Barun Baltazar Patačić počeo se još 1707. godine zanimati za Vrbovec, Rakovec i Preseku, a o preuzimanju tih posjeda Patačić je pokrenuo pregovore s Dvorskom komorom. Kad je postignut dogovor kralj Josip I. izdao je 25. rujna 1709. godine darovnicu, kojom je kaštel Vrbovec i posjedi Vrbovec, Celine, Cerje, Pavlovec, Poljana, Brčevac, Prilesje, Celine, Cerje, Lug, Gaj, pa naposljetku Rakovec i Preseku darovao svojem savjetniku Baltazaru Patačiću od Zajezde, a za položenu svotu od 49000 forinti, te 4000 forinti zapisanih u ime nagrade i priznanja njegovih zasluga u muškoj lozi na vječna vremena, dok u ženskoj lozi na prvo otkupa od 53000 forinti od strane kraljevog fiska.[279] Kralj je dao nalog Čazmanskom kaptolu da Patačića uvede u posjed darovanih imanja, što su ovi pak primili 11. svibnja 1710. godine. Međutim, neće samo križevački pavlini raditi problema oko uvođenja Patačića u darovana imanja, već je i sam Čazmanski kaptol uvidio priliku kako bi mogao u svoje okrilje vratiti Vrbovec, ali za neko vrijeme.[280]

Čazmanski kaptol uvodi Rakovec u vlasništvo Baltazara Patačića 12. svibnja 1710. godine, a u nazočnosti kanonika Kaptola Nikole Maslića i kraljevskog povjerenika Ivana Branjuga, podžupana Varaždinske županije.[281] Tada križevački pavlini ulažu prosvjed na uvođenje novog vlasnika, jer su smatrali da se time radi šteta njihovim imanjima u Rakovcu.[282] Iako tek, kao što vidimo Patačič u vlasništvo Rakovca ulazi 1710. godine, nije ovo njemu bio prvi susret sa bijelim fratrima. Naime, Baltazar Patačić je u blizini Rakovca imao svojih posjeda. Njegovi su činovnici 1706. godine ukrali pavlinskog kmeta Andriju Fanta, pa ga zajedno s njegovom pokretnom robom odveli u Biškupec.[283] Križevački prior Franjo Balog stvar je prijavio vlastima, a podban je imenovao istražno povjerenstvo, koje je trebalo provesti istragu o ovoj predmetnoj stvari.[284] Budući da nema dokumenata o daljnjem postupanja, možemo samo

[279] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 38.
[280] Ivan Kukuljević Sakcinski, Zapisnici Barona Baltasara Patačića i grofa Adama Oršića od 1691. do 1814., *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku,* 10 (1869), str. 229; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 38.
[281] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 38.
[282] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 58; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 111.
[283] Biškupec je selo u Zagrebačkoj županiji, prema Sabljlaru, a spada pod sudčiju Sveti Ivan Zelina. Sabljar u svojem *Riečniku* spominje i Biškupec u Varaždinskoj županiji. Međutim, skloniji sam mišljenju da se radi o „zagrebačkom", budući da je Rakovec na putu prema Svetom Ivanu Zelini. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 54; V. Sabljar, *Miestopisni rječnik*, str. 27; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 111.
[284] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 54; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 111-112.

pretpostaviti da su pavlini u ovoj stvari dobili zadovoljštinu. Kada se Baltazar Patačić počeo interesirati za Vrbovec, Rakovec i Preseku, bio je zainteresiran i za kupnju Rakovca, Hrašćine i Breznice te je svoj upit o toj stvari uputio prioru križevačkog pavlinskog samostana Franji Balogu, koji mu je odgovorio da pavlini posjeduju Rakovec *iure pignoraticio*, a da se po pitanju te kupnje mora pribaviti dozvola obitelji Erdödy.[285] Kako je do kraja 1710. godine Baltazar Patačić bio uveden u darovane posjede stekao je i sva regalna prava: patronata, *ius gladii*, pravo banderija, malte u Rakovcu, Lonjici i pod Zelinom, pravo lova i feuda na Pavlovec, Celine, Dvorišće, kao i pravo na dvije kurije, jednu u Blaževdolu u Svetom Ivanu Zelini, a drugu u Preseki.[286]

Do pravog sukoba između Baltazara i križevačkih pavlina dolazi 1711. godine. Tada su Patačićevi činovnici napravili određena presezanja na štetu pavlina. Uskraćivali su pavlinskim kmetovima pravo pašarije na svom posjedu u Rakovcu, ogradili su pavlinsku zemlju, iskopali grabu na pavlinskom zemljištu te posjekli nekoliko stabala. U svrhu sudske tužbe pavlini su tražili službeni odgovor Patačićevih činovnika, što su oni po nalogu samog baruna i učinili.[287] Međutim, do parnice nije došlo, budući da su pavlini sklopili s Baltazarom Patačićem zamjendbeni ugovor, prema kojemu jedna stranka oprašta drugoj za nanesenu štetu. Pavlini ustupaju grofu Patačiću četiri kmetska i slobodnjačka zemljišta zajedno s podignutom kurijom u Rakovcu, a Patačić ustupa pavlinima u istom Rakovcu zemljišta u istoj vrijednosti, a sve je to odobrio provincijal pavlinske Redodržave Stjepan Kovačić.[288] Epilog svega je da je na kraju 1715. godine Baltazar Patačić dao dozvolu pavlinskim kmetovima za korištenjem rakovečkih šuma, ali samo oni iz Rakovca, dok kmetovi iz obližnjeg Dropčevca nisu imali to pravo.[289]

Međutim, primirje nije dugo trajalo. Godine 1717. pavlini tuže Baltazara Patačića i rakovečkog župnika Stjepana Vučetića[290] zbog toga što su njihovi podložnici okrali pavlinske kmetove i

[285] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 57; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 112.
[286] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 38.
[287] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 59; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 112.
[288] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 60, 62; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 112.
[289] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 65; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 113.
[290] Stjepan Vučetić (1717.-1718.) – Prisegnuo kao rakovečki župnik 20. travnja 1717. godine. O njemu piše kalnički arhiđakon da je Brinjanin iz Senjske biskupije, star 36 godina, a svećenik 10 godina. Završio je filozofiju u Zagrebu, a teologiju u Grazu. U Rakovcu nije dugo ostao, samo do jesni 1718. godine. Kaptol ga je povukao u Zagreb za sublektora, a potom je od 1722. godine bio kanonik zagrebačkog Kaptola do svoje smrti 1732. godine. S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 181.

što su oteli kolce nasječene u zajedničkoj rakovečkoj šumi za pavlinsku kuriju u Rakovcu.[291] Na temelju ove isprave može se zaključiti da su i nakon zamjene zemljišta s Baltazarom Patačićem pavlini imali svoju kuriju i u Dropčevcu, i u Rakovcu, a postoji mogućnost da su u Rakovcu imali i dvije kurije, jednu novo podignutu koja je predana Patačiću, a stara im je prema tome ostala.[292]

Prije smrti Baltazar Patačić je htio obaviti još jednu zamjenu. Naime, htio je zamijeniti posjed u Rakovcu sa svojim posjedom u Bisagu. Za takvo što pavlini su trebali tražiti dozvolu defenitorija i provincijala. Međutim, do zamjene nije došli jer je u međuvremenu Baltazar Patačić umro 7. prosinca 1719. godine. Zanimljivost je da su posmrtni ostaci 1722. godine prevezeni u obiteljsku grobnicu franjevačkog samostana male braće i samostanske crkve Blažene Djevice Marije, gdje je pokopan u kapelicu sv. Antuna, a uz njega je pokopana i njegova žena Terezija Gereczy koja je umrla 27. siječnja 1722. godine u Rakovcu.[293]

[291] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 66; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 113.
[292] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 113.
[293] I. K. Sakcinski, Zapisnici Barona Baltasara Patačića, str. 231; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 39.

5.8. Aleksandar Patačić u vlasništvu Rakovca

Nakon smrti Baltazara Patačić sljedeće, 1720. godine, provedena je dioba imanje između njegove udovice Terezije Gereczy i djece; Gabrijelom, Ludovikom, Aleksandrom, Kazimirom, Žigmundom te kćerkama Magdalenom, Anom Marijom i Beatricom. Diobom je Aleksandru pripao Vrbovec, pa tako i Rakovec, dok su ostala braća isplaćena.[294] U dokumentima nema ništa što se tiče odnosa između novog vlasnika/susjeda i pavlina sve do 1726. godine. Te godine Aleksandar Patačić započet će provoditi zamjenu posjeda Špiranec za pavlinski posjedi u Rakovcu, iako je već posjedovao sam kaštel. Iako su križevački pavlini protestirali protiv zamjene posjeda, Defenitorij pavlinske pokrajine 1727. godine odredio je da se zamjena izvrši te tako križevački pavlini na neko vrijeme izlaze iz vlasničkog udjela na posjedima u Rakovcu te imaju dobro u Špirancu,[295] dok im ostaju imanja u Dropčevcu s kurijom. Inače, dio posjeda u Špirancu i Ščerbakovcu križevački pavlini su dobili još 1666. godine kad im ih je oporučno ostavio njihov dobročinitelj Ivan Zakmardi Dijankovečki. Očigledno su križevački pavlini ubrzo prihvatili ovakvo stanje budući da su iste godine 1727. sklopili ugovor sa Aleksandrom Patačićem, kojim su mu ustupili jednog kmeta i jednog slobodnjak zajedno sa zemljom i livadama, a koji su se nalazili unutar imanja Patačića.[296] Dočkal navodi kako su nakon ovog sukoba pavlini živjeli s barunom Patačićem u dobrom susjedstvu i prijateljstvu, a pavlini su posuđivali i novac barunu, tako da je nakon njegove smrti 6. svibnja 1747. godine dug iznosio 700 forinti, a zaostale kamate 200 forinti.[297]

Nakon smrti Aleksandra Patačića vjerovnici su zaposjeli njegova imanja, a među njima su bili i križevački, remetski, lepoglavski i čakovečki pavlini.[298] Iako je kralj Kralo VI. odredio 1748. godine da se u posjede pokojnog baruna uvede njegova žena Katarina, pavlini su još 1747. godine zaposjeli pokretnu imovinu Aleksandra Patačića u kašetlu u Rakovcu, koju su ostavili na korištenje rakovačkom kaštelanu do isplate duga,[299] koji je prema zadužnici od 23. travnja 1727. iznosio 200 forinti, a na osnovu zadužnice od 13. svibnja 1733. godine 500 forinti, iako je potonja potpisana od grofa Emerika Erdödyja, ali je prenesena na grofa Aleksandra

[294] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 39; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 114.
[295] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 74, 75, 77; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 115.
[296] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 78; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 116.
[297] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 116.
[298] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 116.
[299] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 83; E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 41; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 116, 117.

Patačića.[300] Križevački su pavlini preko Županijskog sudbenog stola zaplijenili kaštel u Rakovcu sa dva alodija na račun duga od 900 forinti.[301] Međutim, udova Katarina Freinfeld podignula je tužbu u svoje ime i u ime svoje kćerke protiv svih vjerovnika, pa su se među njima tako našli i križevački, remetski, lepoglavski i čakovečki pavlini, te su bili upućeni da svoje tradžbine iznesu pred Banskim stolom Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije.[302] Parnice s vjerovnicima su dovršene 1750. godine, a Rakovec i Vrbovec preuzeo je sa svim dugovima grof Ludovik Patačić, brat Aleksandrov, koji je pavlinima isplatio dug.[303]

[300] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 84; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 117.
[301] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 84; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 117.
[302] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 85; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 117.
[303] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 41

5. 9. Ivan Patačića mijenja Rakovec za Preseku

Ludovik Patačić je posjedovao Rakovce oko 16 godina, do svoje smrti. Umro je 20. kolovoza 1766. godine. Za njegova posjedovanja dogodila se i velika seljačka buna 1755. godine. U toj buni stradao je i Rakovec, a nasljednik imanja Patačićevih, Ivan aktivno je sudjelovao u tom događaju.[304] Pozivao je nepobunjene seljake da ustanu protiv buntovnika te da zajedno s vlastelom uguše bunu. Kao što je već spomenuto u odlomku ranije, buna je krvavo ugušena te ovdje ne bih to posebno elaborirao. S obzirom na okolnosti i događaje u tom periodu nema dokumenata o odnosima Ludovika Patačića i pavlina. Možemo samo pretpostaviti da su se odnosi odvijali u dobroj vjeri. Nakon Ludovika, posjede Patačića preuzima Ivan, a u to vrijeme u gospoštiji Vrbovec brojimo 12 sela sa 239 kuća.[305]

Ivan Patačić obnašao je funkciju velikog župana Križevačke županije u trenutku kada preuzima od Ludovika naslijeđe, a u povijest pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima ulazi 1766. godine kada je odlučio s pavlinima zamijeniti imanje Dropčevac s imanjem Preseka, a u tu svrhu pokrenuo je i pregovore s pavlinskim provincijalom Vicencijem Halaszyjem, kojega je molio da mu u ovom slučaju pošalje svojeg opunomoćenika kako bi mogli obaviti posao.[306] Već sljedeće godine, 1767., sklopljena je pogodba u Vrbovcu prema kojoj je opunomoćenik pavlinskog provincijala prepustio Ivanu Patačiću za Preseku, a na čemu provincijal čestita.[307]

Iz zamjendbenog ugovora, koji je sklopljen pred Nikolom Škrlecom Lomničkim, protonotarom Kraljevine Hrvatske i Slavonije, saznajemo da je jedan od razloga traženja Ivana Patačića zamjene bio lakša uprava dobrima, jer tada ima sve na okupu. Nadalje, to što je imanje Špiranec, koje je Aleksandar Patačić dao pavlinima u zamjenu za dio Rakovca,[308] iskupljen, pa su sada pavlini svoj dio Rakovca trebali dobiti nazad. Ovom zamjenom pavlini preuzimaju Preseku, koja im je bliža od Rakovca i Dropčevca te dobivaju svotu od 6000 forinti.[309] Tako pavlini prestaju nakon jednog stoljeća posjedovati Rakovec i Dropčevac te ovim ugovorom prestaju

[304] *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 42.
[305] E. Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca,* str. 43; J. Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, str. 153.
[306] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 86; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 119.
[307] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 1; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 117.
[308] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 74, 75, 77; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 115.
[309] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 2, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 119-120.

graničiti i sa obitelji Patačić. Međutim, sada dolaze u susjedstvo svindičkih odnosno grkokatoličkih biskupa s kojima će također morati urediti međusobne odnose.

5.10. Križevački pavlini u Preseki

5.10.1. Odnos grkokatolika i križevačkih pavlina

Pavlini tako zamjendbenim ugovorom dolaze u susjedstvo grkokatoličkih odnosno svindičkih biskupa, koji su u posjed Preseke ušli 26. travnja 1751. godine kada je apostolski vikar Gabriel Palković (1751. – 1759.) uveden u vlasništvo presečkog posjeda.[310] Također, grkokatolici su došli i u posjede Stjepana Domjanića, koji je bio jedan od sudionika velike seljačke bune 1755. godine, ali u te posjede kasnije dolaze i križevački pavlini. Vrlo je zanimljiva epizoda o povezanosti križevačkih pavlina i Stjepana Domjanića, tako da i ne bi trebala čuditi njihova povezanost, a sve je to zabilježio u svojim *Anuuama* zagrebački kanonik Baltazar Adam Kričelić. Naime, nakon što je buna ugušena u bijeg se dao vođa pobune Petar Ljubojević kao i Stjepan Domjanić. Domjanić se, kako piše Krčelić, nagodio s ocima pavlinima križevačkog samostana, koji su ga u svojem samostanu neko vrijeme držali, a kasnije ga, obučenog u pavlinsku odjeću i obrijanog poput fratra, prebacili u Kamensko i tu ga zadržali te proširili glas da je pobjegao u Mletke te da je kasnije postao pavlin u istarskoj provinciji.[311] Inače, Domjanićev brat Ignjat i nećak Krsto bili su također pripadnici pavlinskog reda i znali su za ovu prevaru. Ignjat je na kraju izdao Stjepana Domjanića, a Krčelić pretpostavlja da je na taj način htio spasiti od konfiskacije imanje u Preseki, koje je Stjepan namijenio pavlinima za svoje uzdržavanje i za koje im je dao obveznicu.[312] Prije nego je Ignjat izdao Stjepana, obratio se kao i Krsto samom zagrebačkom kanoniku: „I k meni je bio došao najprije njegov nećak Krsto, a zatim i posebno brat Ignjat. Jedan i drugi me pitao za svijet, da li bi za Stjepana bilo korisno da se pojavi (na sudu op. D. P.). Riješio sam ih se ovim odgovorom: 'Ja sam svećenik i ne mogu govoriti u takvom poslu. Ako bi naime moj savjet došao i bio osuđen, stalno bi me grizla savjest zbog kriva savjeta. Ako pak ne bi došao zbog mog mišljenja, da je bolje, da mu se sudi iz ogluhe, osjećao bih grižnju savjesti zbog njegove nesreće (…)'".[313] Bilo kao bilo, Domjanić se na kraju predao i bio je osuđen na doživotnu tamnicu, a imanje Preseka je dodijeljeno kraljevskom fisku.[314]

[310] B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 170; Zlatko Kudelić, *Marčanska biskupija – Hrabsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611.-1755.)*, Zagreb, 2007., str. 494, 493.
[311] B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 186.
[312] B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 186.
[313] B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 186.
[314] B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 186, 195.

Kako je Preseka pala u kraljevski fisk, kraljica Marija Terezija, u vrijeme dok su se vodile raspre oko jurisdikcije nad marčanskom biskupijom, Marču je prepustila pijaristima, dok je Preseka 1767. godine prešla u vlasništvo grkokatolika, ali tek nakon što je kraljevski fisk po Žigmundu Komaromyju,[315] križevačkim pavlinima isplatio uknjiženu svotu od 1200 forinti.[316] U ime grkokatolika imanje je preuzeo naslovni svindičko-dioklecijanopolitski biskup Bazilije Božičković, kojega je 1759. godine za biskupa zaredio Mihael Manuel Olšavsky, dok mu je prije toga naslov svindički dodijelila Marija Terezija 27. ožujka 1759. godine, a papa Klement XIII. (1758. – 1769.) dao mi je naslov dioklecijanopolitski.[317] Božičković se obvezao da će pavlinima dati sve zaostatke kmetova i montanista kao i zasijane površine kako pavlini ne bi trpjeli štete.[318]

Za povijest Križevaca Bazilije Božičković je važan, jer je postao prvim biskupom grkokatoličke eparhije sa sjedištem u Križevcima, a koja je osnovana 1777. godine.[319] Stoga i ne treba čuditi da su nakon toga križevački pavlini i grkokatolici gajili dobre odnose. Tome u prilog govori dokument iz 1781. godine prema kojemu je opat samostana sv. Pulherije[320] iz Križevaca Josip Bastašić zamijenio svoje kmetove u Preseki sa križevačkim pavlinima, ali na način da je svaki kmet dužan plaćati svom gospodaru daće.[321]

---

[315] Žigmund Komaromy bio je najprije u službi zagrebačkog biskupa, a kasnije za kraljevskog fiškala imenovan krajem prosinca 1763. godine. Dočkal navodi Komaromyja, pozivajući se na Krčelića, kao državnog fiska, međutim kako sam spomenu Komaromy je bio državni i biskupijski fiškal. B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 465.

[316] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 4, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 120-121.

[317] Irena Smiljanić, Grkokatolički prelat Bazilije Božičković (1719.-1785.), u: Lovorka Čoralić (ur.) et al., *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru*, Zagreb, 2016., str. 210.

[318] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 5, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 121.

[319] Naime osnivanju zasebne grkokatoličke biskupije protivio se zagrebački biskup Josip Galjuf. Međutim, njegovi argumenti nisu uvjerili Bečki dvor u suprotno, stoga je kraljica Marija Terezija, a nakon dozvole pape Pia VI., 16. lipnja 1777. godine imenovala Bazilija Božičkovića prvim rezidencijalnim križevačkim grkokatoličkim biskupom. U ispravi koja mu je dodijeljena stajalo je da je Marija Terezija temeljem patronatskog prava, kojeg su imali ugarski kraljevi, odredila da se iza apostolskog vikarijata, koji je od prije postojao pod naslovom svindičkog biskupa za katolike grčkog obreda, podigne i utemelji grkokatolička biskupija, neovisna od latinske, koja će biti podvrgnuta ostrogonskom metropolitu i imati sjedište u slobodnom kraljevskom gradu Križevcima, po kojem će biti nazvana. Z. Kudelić, *Marčanska biskupija*, str. 494. Opširnije u: Augustino Theiner, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis deprompta collecta*, vol. 2, Zagreb, 1875., str. 294-314.

[320] Gradnja bazlijanskog samostana sv. Pulherije počeo je 1767. godine, pod patronatom Marije Terezije, koja je rečeno potvrdila diplomom od 3. travnja 1769. godine. Irena Smiljanić, Grkokatolički prelat Bazilije Božičković, str. 210.

[321] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 9, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 120-121.

Po ostalim dokumentima vidljivo je da su podložnici na imanju u Preseki bili miroljubivi. U razdoblju od preuzimanja Preseke, pa do ukinuća reda 1786. godine imamo samo četiri dokumenta, koji se tiču posjedovnih odnosa pavlina i kemtova u Preseki. Godine 1767. križevački samostan na selištu Harčevina na posjedu Preseka dao je na korištenje svojem kmetu Matiji Giovanu, ali uz uvjet da samostanu mora plaćati daću od 2 forinta.[322]

Godine 1768. obavljena je dioba kmetske obitelji Kellek u Preseki, a na molbu koju ju je Matija Kellek uputio Županijskoj skupštini Križevačke županije, a koja je obavljena pred vlastelinskim sudom križevačkog pavlinskog samostana.[323] Dioba je potvrđena pred Skupštinom onako kako ju je proveo spomenuti samostanski sud.

Pred vlastelinskim sudom križevačkog samostana vodila se parnica 1771. godine protiv Gašpara Čikana, pavlinskog podložnika iz Preseke, a koji nije htio primiti doznačeno mu selište za uživanje.[324] Žalba je upućena na županijski sud, a ovaj je potvrdio ispravnost odluke vlastelinskog, u ovom slučaju, samostanskog suda. Taj vlastelinski sud sudio je i u slučaju četvorice podložnika, Luke Pušića, Emerika Bagjona i Stjepana Poljaka iz Velike, i Jakova Gašpareca iz Preseke, koji su odbili preuzeti napuštena dodijeljena im selišta, a ishod je isti kao i u prethodnom slučaju.[325]

[322] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 3, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 122.
[323] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 6, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 122
[324] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 7, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 122
[325] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 15, br. 8, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 123

6. GRADNJA SAMOSTANA TE UTJECAJ NA URBANI IZGLED KRIŽEVCA

Po dolasku 1667. godine, prvi pavlini u križevačkom Donjem gradu borave u adaptiranoj drvenoj kući, a koju je njihov dobrotvor Ivan Zakmardi Dijankovečki kupio od tadašnjeg potpukovnika Nikole Makara. O tome piše i Ivan Krištolovec: „Prvotni samostan i crkva bili su drveni te su s vremenom počeli propadati od truljenja, pa je bila opasnost da se sruši. Ta nevolja potaknula je poglavare da počnu razmišljati da umjesto drvenog samostana podignu novi, zidani samostan s crkvom. Tomu se pristupilo 1699. godine. Pomogli su i dobrotvori. Prva je izgrađena crkva i u njoj lijep glavni oltar i lijepe orgulje. Doskora je crkva dobila sve što je bilo potrebno za dostojno vršenje službe Božje. Poslije je dotjerivana, dok nije 1718. godine konačno dovršena. Sa samostanom nije bilo tako. Premda su se pavlini neprestano brinuli, premda su neprestano nastojali i željeli, da se izgrade, želja im se ostvarila tek 1736. godine, kada je konačno i samostan dovršen, jer je lakše stvari zamisliti, nego provesti u djelo.“[326]

Gradnju samostana sv. Ane opisuje i najvažniji pavlinski kroničar Križevčanin Nikola Benger, koji navodi kako je gradnja započela u vrijeme dok je prior samostana bio Stjepan Fištrović, a u odnosu na Krištolovca donosi više detalja: „Godine 1699. križevački prior o. Stjepan Fištrović započeo je gradnju nove kamenite crkve umjesto starog drvenog ascetarija. Kada je počeo kopati temelje našao je u zemlji zlatni dukat (*aureum ducatum*), što je bio dobar znak (*in bonum fututi progresus omen acceptum*). Ime tog oca priora bilo je u ono vrijeme vrlo poznato i obljubljeno. Ne samo da je bio revnosan ekonom, nego i čuvar i redovničke stege. U ratu protiv Turaka bio je vojni duhovnik (*missionari castrensis*), a tu su se o njemu počele pripovijedati čudne stvari. Kada je godine 1689. hrvatska vojska krenula protiv Turaka, otac Stjepan, kao vojni duhovnik, blagoslovio ju je najprije križem, a onda mačem. Vele da je iz njegova mača sijevala vatra i dim, što je preplašilo Turke. To pripovijedahu i zarobljeni Turci. Zato je bila osigurana pobjeda grofu Ivan Draškoviću, koji je sa 1200 naših vojnika navalio na 8000 Turaka.[327] Bilo je to 29. lipnja 1689. Turci su nagnuli u bijeg, pa su se mnogu potopili u Uni,

[326] Ivan Krištolovec, *Descriptio synoptica monasteriorum Ordinis sancti Pauli primi eremitae in Illyrio fundatorum*, rkp. A-HAZU, II b 72, str. 36. Prijevod prema K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23.

[327] Vjerojatno je brojke Benger malo napuhao. Naime. U travnju 1689. godine donesena je odluka da general Herberstein povede vojsku iz Karlovca i Senja te da osvoji Liku i Krbavu. U međuvremenu dolazi iz Beča i ban Nikola Erdödy koji sa svojim četama zaposjedne Jasenovac, Dubicu i Kostajnicu, a vojvoda Badenski je dobro procijenio da će bosanski beglerbeg upravo na tom prostoru krenuti u protunapad. Osmanska vojska podijeljena u manje skupine uskoro je prešla u manjim skupinama Unu te između Une i Kupe opustošila cijeli kraj, ali je svuda nailazila na žestok otpor i bila suzbijena. Te manje skupine su se vratile te ponovo prelaze Unu udruženim snagama pod vodstvom Gazi Husein paše. Prema Rudolfu Horvatu vojsku je činilo 4000 Turaka koji su došli pod Zrin. Tu ih je sačekao grof Ivan Drašković i strahovito potukao (prema Horvatu s 1500 vojnika), o čemu gore piše i Benger. Više stotina osmanskih vojnika prekrilo je bojno polje, a 20 zarobljenih ratnih zastava dao je grof Drašković

dok su mnogi s pašom bili zarobljeni."[328] Ne treba čuditi da u razdoblju od 1669. godine brojimo kupovine, zajmove, ali i parnice oko šumskih posjeda koje su pavlini posjedovali, odnosno nastojali s vremenom povećati. Iako se radilo o izgradnji nove, zidane, kamene crkve i samostanskog kompleksa zasigurno je trebalo podosta drvene građe da bi se taj impozantni, dominirajući objekt u tadašnjem Donjem gradu Križevcu mogao izgraditi. Tako recimo 1669. godine bilježimo spor pavlina sa lemeškim plemićima Jahićima, Giganićima, Vuljakima, Štefojićima, Harčama, Kavraneili Matekovićima i Kenjčevićima radi smetanja posjeda u šumi Lemeš.[329] Parnica je završila nagodbom. Sljedeće godine, 1670., pavlini mijenjaju neke čestice u Dijankovcu s dijelom šume zvanoj Brdo na posjedu Lemeš, a koja je bila u vlasništvu plemića Jurja Vrčaka, a zamjendbeni ugovor je sklopljen pred podsucem Križevačke županije.[330] Budući da su pavlini htjeli posjedovati neke dijelove šume u Lemešu (dio su ih posjedovali nasljedstvom od Zakmardija), kupili su šume za ukupnu vrijednost 72 forinte, uz odstupninu od 12 forinti od Blaža Mihajla te Grgura i Petra Harče.[331] Iz 1671. godine ima primjer kada su plemići Juraj Jahić iz Lemeša, te Juraj Bočak iz Prikraja založili križevačkom samostanu svoje dijelove u šumi na posjedu Lemeš na 10 godina za 22 forinte i 78 denara.[332] Dio potrebnih šuma stekli su križevački pavlini zalogom kao što pokazuje primjer Blaža Ješića iz 1672. godine kada je založio svoj dio naslijeđene šume s Evom Gudić za iznos od 28 forinti, ili kako to pokazuje primjer Stjepana Arkyja koji je svoj očinski dio šume u Lemešu 1673. godine založio za 8 forinti na 10 godina.[333]

Međutim, šume su pavlini morali i braniti od ranih nelegalnih radnji. Tako godine 1694. križevački su pavlini tužili Matiju Vuljaka *aliter* Štefojića, Ivana Vuljaka *aliter* Štefojića i

svojem sinu da ih odnese na poklon caru Leopoldu. Usp. Rudolf Horvat, *Povijest Hrvatske,* Petrinja, 1904., str. 423; I. Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo,* str. 263.

[328] N. Benger, *Annalium,* str. 326-327; Prijevod prema K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23.

[329] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 15, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 174.

[330] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 16, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 123.

[331] Dočkal napominje kako se radi o šumi što ju je još 1640. godine Mihael Zakmardi za 15 forinti uzeo pod zalog od Sofije Rasošan, potom o šumi što ju je 1658. godine Juraj za 33 forinte uzeo u Zalog od Blaža Harče, te o šumi što ju je Magdalena Izačić udova Jurja Zakmardija kupila 1664. Grgrua i Petra Harle za 12,5 forinti. Dakle, vidljivo je da su križevački pavlini dobili ne samo ono što je stekao Ivan Zakmardi, nego i ono što su u Lemešu stekla njegova braća Mihajlo i Juraj te ono što je stekla Jurjeva udovica Magdalena Izačić. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 17, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 174-175.

[332] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 22, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 176.

[333] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 27 i 28, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 178.

Martina Čvešića zbog toga što su nasilno otjerali pavlinske svinje sa žirenja u već spomenutom predjelu Brdo u Lemešu.[334] Potom su 1696. godine križevački pavlini vodili spor sa Doroteom Petras udovom Stjepana Jahića, te Lukom i Andrijom Jahićem zbog toga što su posjekli jedan hrast u lemeškoj šumi o što su svojoj kući odnijeli jedan roj pčela.[335] Ovdje je navedeno samo primjera radi nekoliko odnosa križevačkih pavlina prema podanicima i plemićima u pogledu čuvanja šumskog blaga. Vodili su pavlini i kasnije sporove oko šume u Lemešu, ali to sada za ovaj dio priče nije relevantan.

Sl. 7 – Pogled na samostan iz zraka te izgled u današnjem centru Križevaca (*snimio: Tomislav Belušić*)

Gradnju samostana nastavio je dalje Fištrovićev nasljednik prior Franjo Balog, koji je u gradnju nove crkve, a dozvolom Defenitorija, u tu svrhu utrošio glavnicu od 500 forinti, koja je bila posuđena od obitelji Gereczy, a nije bila vezana uz nikakvu posebnu obvezu.[336] S obzirom da se do ovog trenutka pavlinski samostan sv. Ane nazivao rezidencijom, novi kompleks 1709. godine imenovan je samostan, a gradnja crkve je dovršena 1718. u vrijeme priora Stjepana

[334] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 37, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 180.
[335] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 7, br. 38, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 180.
[336] N. Benger, *Annalium*, str. 334.

Demšića mlađeg, za kojega je počelo žbukanje zidova i dogradnja kora, dok je zvonik iz temelja bio završen 1722. godine pa se smatra da je kompleks bio te godine zaokružen.[337]

Unatoč dobroj financijskoj podlozi križevački pavlini su morali tražiti i razne dobrotvore da im pomognu izgradnju njihova samostanskoga kompleksa, a tu se posebno ističe grof Josip Galler. Naime, grof Galler, pukovnik i zapovjednik križevačke posade, posudio je oko 1720. godine pavlinima novac za gradnju samostana. Kada je samostan bio dovršen Josip Galler je poklonio svotu od 150 forinti za obavljanje svečanosti sv. Ivanu Nepomuku, a Benger navodi da je za tu svotu izgrađen 1725. i oltar u čast navedenog sveca te da su se pavlini obvezali svake godine 16. svibnja služiti Svetu misu uz hrvatsku propovijed. [338] Zagrebački prepošt Pavao Češković podigao je o svom trošku oltar sv. Barbare, a prema ostacima pronađenima zidnih oltarnih slika s nišama u lađi crkvi, Đurđica Cvitanović, pretpostavlja da se može, prema natpisu, govoriti o oltaru posvećenom sv. Agati, a drugi je možda bio posvećen sv. Barbari.[339] Benger, s druge strane potvrđuje postojanje tog oltara,[340] stoga nije razumljivo da se Đurđica Cvitanović s oprezom referira na Dočkala, koji adekvatno navodi izvor svoje tvrdnje.[341] S obzirom da je Nikola Benger Križevčanin zasigurno je ne jednom boravio u samostanu i crkvi sv. Ane, tako da je iz prve ruke mogao popisati stanje inventara. Tako Benger pak navodi da su 1726. godine nepoznati dobrotvori podigli pod korom mali, ali vrlo štovani zavjetni oltar Majke Božje.[342] Na taj oltar smještena je slika Majke Božje nazvane „*a jctu lapidis*“, a koja je izvedena prema Mariji iz „Valle de Vegezzo“.[343] Naime, prema svjedočanstvu kojeg Benger spominje, jedan je igrač gubio u igri pa je ljut i bijesan bacio kamen na sliku Majke Božje i na čelu je počela teći krv, te se ta slika počela jako štovati, osobito otkad se na tom oltaru počela služiti sveta misa, a ispod je stajao natpis, kojeg donosi Benger:

[337] N. Benger, *Annalium*, str. 334, 533, 559; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23. Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 159.

[338] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 16; N. Benger, *Annalium*, str. 598. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23, 256; Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 159,160.

[339] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23; Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str.160.

[340] (…) *nominatim munisicentia Reverdissimi Domini Pauli Cseskovich, Cathedralis Ecclesiase Zagrabiensis Praepositi Majopris, apposita est in Ecclesia praefati Coenobi elegans ara, gloriosae Virginis, & Martyris Barbarae honori dicata.* N. Benger, *Annalium,* str. 559.

[341] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 24; Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 160.

[342] N. Benger, *Annalium*, str. 598 ; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 24.

[343] N. Benger, *Annalium*, str. 598 ; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 24.

Praesidium, tutela, salus, pietas, asylum,
Materno usque patent Virginis in gremio.[344]

Između 1734. i 1739. godine prior križevačkog samostana bio je poznati pavlinski pisac Josip Bedeković, koji je također sudjelovao u uređenju samostana. On je dozvolom Definitorija potrošio 300 forinti jedne altarije na uređenje samostana.[345] Valja spomenuti da je još 1701. godine Grgur Ščetar ostavio zakladu od 300 forinti za očuvanje vječnog svijetla u crkvi sv. Ane.[346] Sve skupa 20-ak godina je trajalo opremanje unutrašnjosti crkve, a 3. srpnja 1740. godine posvetio ju je zagrebački biskup Juraj Branjug,[347] koji je crkvi darovao propovjedaonicu koja je kasnije prenesena u kapelu sv. Ladislava, danas kapela sv. Marka Križevčanina u Gornjem gradu. Za izradu propovjedaonice biskup Juraj Branjug je darovao 150 rajnskih florena, a za njezino pozlaćivanje dodatnih 30 zlatnika. Zahvaljujući Bengerovim *Analima* poznat nam je još poneki dobrotvor, koji je sudjelovao u darivanju samostana i crkve tijekom njihove gradnje. Tako je 4. travnja 1718. godine *nobilem dominam* Dorotea Antolčić, supruga presvijetlog gospodara Franje Jelačića, utemeljila misnu zakladu u vrijednosti od 50 rajnskih forinti, a povodom godišnjice smrti Franje Jelačića 30. srpnja, od kada se trebala svakog mjeseca služiti sveta misa.[348] Križevački gradski senator Juraj Kos 1721. godine osnovao je misnu zakladu u vrijednosti od 80 rajnskih forinti, a svete mise trebale su se služiti jednom na godišnjicu smrti i tri mise u pojedinom mjesecu.[349] Godine 1723. Ana Sybilla Wagner, supruga vojnog zapovjednika prezidija Križevaca (*militae Praesidum Crisiensis signiferi conthoralis*) Jakoba Ščetara osnovala je misnu zakladu od gotovo 1000 rajnskih florena, a za koju su oci pavlini morali slaviti svečanu pjevanu misu na godišnjicu smrti 11. prosinca te po jednu misu svakog tjedna.[350] Na kraju, ovdje ću spomenuti i zadnju misnu zakladu koju navodi pavlinski kroničar Benger, a radi se o zakladi iz 1726. godine kada je carski vojni savjetnik Ivan Frederik Maderer ustanovio misnu zakladu od 80 forinti za Petra Josipa Kőhlera, doktora obaju prava.[351]

---

[344] Kao i u prethodnom slučaju nemam uvid u taj natpis, budući da je unutrašnjost crkve sv. Ane u zadnjih 20-ak godina dosta adaptiran. Vidi: N. Benger, *Annalium*, str. 598 ; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 24.
[345] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 160.
[346] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 33; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 25.
[347] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 160; A. Košćak, *Križevci – Duhovna Baština,* str. 58
[348] N. Benger, *Annalium*, str. 533.
[349] N. Benger, *Annalium*, str. 550.
[350] N. Benger, *Annalium*, str. 574.
[351] Josip Köhler bavio se u vlaškim pitanjima na području Varaždinskog generalata, gdje je bio posla od strane Bečkog dvora kao povjerenik. Preminuo je 24. studenog 1725. godine. *qui, cum ocassione seditionis tumultuosae, per Valachos confinium Generalatus Varasdiniensis hoc anno motae, variisque caedibus et vastationibus actae,*

6.1. Specifičnost pavlinskog samostana sv. Ane

Stilsko, umjetničko i arhitektonsko razdoblje u kojem se gradi pavlinski samostan sv. Ane u Križevcima vremenski je omeđen razdobljem baroka, koji će dakle biti glavni umjetnički pravac tijekom 120 godina djelovanja pavlina na križevačkom području. Kada je u pitanju barokna arhitektura, sličnosti i razlike u odnosu na renesansu zorno se mogu ilustrirati terminima posuđenim iz znanosti o jeziku: rječnik je jednak, ali je sintaksa drukčija.[352] Glavne značajke barokne arhitekture svode se na četiri teme: sustav, centralizacija, ekstenzija i kretanje.[353] U takvoj koncepciji ključnim postaju ekstenzija i kretanje, ostvareni ponajprije novim odnosno između unutarnjeg i vanjskog prostora, a za grad to znači otvaranje prema okolnom teritoriju, a za crkvu i palaču/dvorac organizaciju prostora u relaciji prema osi koja ih integrira u urbani ili pejzažni ambijent.[354] Kod crkava umjesto renesansne jasne podjele na longitudinalni i centralni tip sada dolazi do njihove sinteze: longitudinalne crkve se sada centraliziraju, a centralne crkve dobivaju longitudinalni naglasak.[355]

Ovdje sam spomenuo neke tehničke stvari općeg europskog baroka, a koji se razvija u Italiji od XVI. stoljeća, napose nakon tridentske obnove. Međutim, za naše prostore i razvoj baroka svakako su bitni povijesni tokovi koji su određivali smjer razvoja ovog novog umjetničkog stila. Ono što karakterizira naš prostor i vremenski okvir unutar kojega se hrvatski barok razvija jest razdoblje oslobođenja od Osmanlija, a što je pak s druge strane dovelo i do rascjepkanosti teritorija, koji će neko prividno jedinstvo steći tek u prvim desetljećima XVIII. stoljeća. Dakle, govori se o Banskoj Hrvatskoj, kao o jednoj prostornoj cjelini, nadalje tu je Vojna krajina, Pazinska grofovija (Istra), Rijeka, Dalmacija te Dubrovačka Republika. Upravo krajem XVII. stoljeća, kada se i gradi križevački pavlinski samostan svete Ane, počinje svanuće novog doba u povijesti Hrvatske. Osmanlijska opasnost se konačno otklanja, a sve nakon neuspješnog vojnog pohoda velikog vezira Kara Mustafe na bečki prijestolnicu (1676.-1683.). Nakon toga kreće veliki oslobodilački rat, koji je vratio znatan dio Hrvatske i Slavonije koji je bio pod osmanskom okupacijom od sredine XVI. stoljeća, a što je zaključeno mirom u Srijemskim

---

Commissariis ad eam sopiendam vienna destinatis adjunctus, in has Illyrii oras venisset, Crisii extrema confectus aegritudine, in optimo alias aetatis flore, vitae mortali ultimum vale dedit die 24. Novembris; & juxta desiderii sui vota, sacro Ordinis nostri habuit indutus, inter funereae solemnitatis caeremonias in crypta Fratrum depositus est. N. Benger, *Annalium,* str. 599.

[352] Katarina Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* Zagreb, 2015., str. 8.

[353] Christian Norberg Schulz, *Architettura Barocca*, Milano, 1979., str. 8, prema: K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 8.

[354] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 8.

[355] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 8.

Karlovcima 21. siječnja 1699. godine, čiji su potpisnici bili Osmansko Carstvo i članice Svete Lige (Habsburška Monarhija, Mletačka Republika, Poljska, Rusija). Konačno otklanjanje opasnosti na samom kraju XVII. stoljeća stvorilo je i u Križevcima mogućnost bržeg napretka, a što će se posebno manifestirati u XVIII. stoljeću,[356] a svoj obol tome svakako daju i pavlini, ali i franjevci koji su smješteni, kako je već spomenuto, nekih 500-ak metara od pavlinskog samostana sv. Ane.

Kako je renesanso razdoblje obilježeno osmanskom ekspanzijom, u mnogim našim krajevima ono je dalo novi pečat potaknut prije svega uvođenjem teškog vatrenog oružja i s tim povezanog novog tipa bastionskih fortifikacija, što barokno razdoblje nasljeđuje s obzirom na povijesne okolnosti, nakon suzbijanja osmanske opasnosti, tako da je u krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća primarno revitaliziranje postojećih naselja, a ne podizanje novih gradova.[357] U takvim okolnostima nije dakako bilo mogućnosti za manifestacije nekih tipičnih aspekata baroknog urbanizam, poput formiranja dominantnih žarišta unutar urbanog tkiva, ili pak integracije gradova s okolnim ambijentom.[358]

U ovom pregledu valja spomenuti da daljnja primjena bastionskog tipa gradskih utvrda,[359] usavršenih tijekom XVII. stoljeća Vaubanovim inovacijama koje utvrđenim gradovima daje zvjezdolike obrise, osim funkcionalnosti uvjetovane povijesnim prilikama, i u oblikovnom smislu odražava jednu od temeljnih premisa baroknog grada, a to je zrakasto širenje na okolni teritorij.[360] Još 1606. godine nakon Žitvanskog mira Donji grad Križevac je u skupini pograničnih gradova, uz Koprivnicu, Ivanić i Petrinju, u kojima tek dolazi do modernizacije već zacrtanih zemljanih utvrda s ugaonim peterokutnim bastionima.[361] Ipak, kada je inženjer Martin Stier predložio adekvatnu modernizaciju Križevaca 1661. godine, stabilizacija prilika i smanjenje strateške važnosti grada, koji više nije na prvoj liniji obrane kao u prethodnom stoljeću, učinile su ovaj projekt neisplativim za vojne vlasti.[362] Naime, u koncepciji cestovnih naselja, s kućama okrenutim užim zabatnim fasadama prema ulici, temeljna se urbanistička promjena u Križevcima, a na tragu promjena komunikacija i javnih prostora u XVII. stoljeću,

[356] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca, str. 44-45; I. Peklić, Križevci tijekom povijesti, str. 224.
[357] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 19.
[358] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 19.
[359] Križevci će u principu jedinstveni postati tek 1852. godine kada su konačno srušena sjeverna gradska vrata, koja su bila granica između Gornje i Donjeg Križevca, koji su ujedinjeni 1752. godine.
[360] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 19.
[361] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 19-20.
[362] V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 16; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 80; K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 20.

sastojala se u formiranju sekundarnih ulica presijecanjem parcela, često i funkcionalno diferenciranih, a što se još jasno vidi uz Križevce i u Koprivnici i na primjeru Varaždina.[363] Upravo ta funkcionalna diferencijacija javnih prostora dovest će i do oblikovanja novih trgova, a što je u Križevcima zasluga pavlina i njihova samostanskog kompleksa, a u ovo doba napušta se i srednjovjekovno načelo pravilne orijentacije crkava sa svetištem prema istoku, kako bi se one bolje uklopile u postojeće urbano tkivo ili kako ne bi sputavale nove urbanističke zamisli.[364] Da dolazi do novog urbanog izgleda, ali i formiranje novih/novog trga u Donjem gradu govori i činjenica da su križevački pavlini oko samostana otkupljivali zemljište odnosno kada su ih prodavali u kupoprodajni ugovor unosili su klauzulu da se ne tom području ne smije graditi. Tome u prilog ide i ovdje spomenuta kupovina tzv. Straussove kuće i okolnog gradilišta za 300 forinti, koji su prema svemu sudeći trebali dati prostor oko samog samostana kao centralne građevine unutar zidina Donjeg grada.[365]

Ivo Lentić napravio je još krajem 70.-ih godina XX. stoljeća zanimljivu podjelu arhitektu pavlinskih sakralnih objekata. Naime, podijelio ih je u četiri kulturna kruga:

1. Međimursko-zagorsko-zagrebački kulturni krug – Taj kulturni krug obuhvaća širu okolicu Zagreba sa Zagorjem i Međimurje tj. regiju koja je potpadala pod hrvatsku pavlinsku provinciju.
2. Istočni dio Zagrebačke biskupije – Regija koja potpadala pod slavonsku pavlinsku provinciju
3. Istarski krug – Regija koja je obuhvaćala istarsku pavlinski provinciju
4. Frankopanski krug – Regija koja je obuhvaćala primorske pavlinske provincije u Hrvatskom primorju i Lici.[366]

[363] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 20.
[364] K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 21.
[365] Usp. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 120, 121, 123, 130; Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan sv. Ane, str. 162.
[366] Dobro je skrenuti pozornost i na to da Lentić analogiju u baroknim samostanskim kompleksima pavlinske provenijencije nalazi u tzv. „stiftovima“, koji se pojavljuju kod redovničkih zajednica Austrije i Južne Njemačke u XVII. i XVIII. stoljeću. Pod tim „stiftovima“ podrazumijevali su se građevni i prostorni elementi kojima je bila najvažnija i najbitnija funkcija crkva, prostor za redovnički individualni i kolektivni život, prostori za ekonomiju, upravu, kulturu i reprezentaciju. Arhitektonsko oblikovanje, veličina tih objekata kao i organizacija prostora pojedinih takvih kompleksa bila je određena i uvjetovana specifičnostima pojedinih redova, kao i razlikom između muških i ženskih redova. U Austriji i Njemačkoj najveće takve „stiftove“ izgradili su premonstratenzi, benediktinci i cisterciti, a u kontinentalnoj Hrvatskoj pavlini. Idealan cilj takvih samostansko-crkvenih kompleksa ili stiftova bilo je smišljeno stupnjevanje svih dijelova tog organizma prema funkciji svakog pojedinog djela, kao i prema svrsi i izražaju u odnosu prema jednoj smišljenoj jedinstveno organizaciji i cjelini, u kojoj je dominirao hram Gospodnji. Svi ti stiftovi drže se prilikom organizacije svojih prostora uglavnom čvrste sheme, koja varira i

Držeći se potencijalno ove kategorizacije, a koja bi se ipak mahom odnosila na prvu fazu djelovanja pavlinskog reda, odnosno od osnutka, pa do turskih provala u XV. stoljeću, križevački samostan bi pripadao u kategoriju istočnog dijela zagrebačke biskupije. Međutim, smatram da bi prikladnije ovdje bilo dodati i petu kategoriju ili peti krug, koji bi se odnosio na ranonovovjekovne samostane, a tu bi onda uz križevački samostan sv. Ane, spadali i pavlinski samostan Blažene Djevice Marije u Olimju kao i pavlinski samostan u Sveticama, osnovan 1627. godine. Ono što je bitno za Križevce jest to da se gradski srednjovjekovni karakter počinje mijenjati upravo krajem XVII. stoljeća, ali je zbog čestih požara malo što ostalo sačuvano starije od XIX. stoljeća.[367] Tako da uz nekolicinu jednokatnih i prizemnih kuća iz doba baroka i klasicizma tu su reprezentativne zgrade javnog značenja, bivši pavlinski samostan sv. Ane, bivši franjevački samostan (prije toga augustinski), a danas središte grkokatoličke biskupije i katedrale Presvete trojice, potom je tu palača Gladki odnosno županijska palača, dana Gradska uprava, dakle zgrade koje su pridonijele tome da su Križevci počeli dobivati biljeg grada.[368]

Osmi što je oblikovao središte Donjeg grada, a danas dominira starom gradskom jezgrom, pavlinski samostan u Križevcima jedinstven je u još jednom aspektu – jedini je pavlinski samostan, koji je podignut unutar utvrde tj. u gradskom rasteru odnosno van određene prirodne barijere (potok, rijeka, jezero, planina itd.). Naravno, to i nije čudno s obzirom, kako je u uvodnom dijelu obrazloženo, pavlini su bili prvo pustinjački, a kasnije samostanski red. Stoga i njihov život se vodi u smisli pustinjaštva kroz život u izolaciji odnosno u nekim spiljama, u zavjetrinama, u gorama i blizini gorskih izvora, u brdima ili u morskim uvalama. Navest ću nekoliko primjera. Samostan sv. Marije u Crikvenici podignut je na morskoj obali, na sutoku potoka Dubračine u more. Prvi pavlinski samostan u hrvatskoj, samostan Blažene Djevice Marije u Dubici (danas na prostoru Bosanske Dubice) nalazio se na povišenom mjestu ponad potoka Binjačke i dubičke varoši, na današnjem Alibašića-brdu.[369] Pavlinski samostan Blažene Djevice Marije na Gariću smjestio se u podnožju najvišeg vrha Dugačkog brda na Moslavačkoj gori, na svojevrsnome pravokutnom platou koji je sa svih strana okružen protočnom vodom iz

---

raraduje osnovni tlocrt – klasični četverokut, kome je jednu stranicu činila crkva. Opširnije u: Ivo Lentić, Specifičnost arhitekture pavlinskih sakralnih objekata u Hrvatskoj u doba Baroka, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 4 (1977): 17-24, 26-30.

[367] Npr. Godine 1735. izgorjela je trećina grada. Godine 1775. izgorio je čitav Donji grad, 92 kuće i crkva sv. Florijana. Godine 1807. i 1824. gorio je Gornji grad, a 1810. ponovo Donji grad izvan zidina. V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 79, 80, 81.

[368] Anđela Horvat, Osvrt na urbanističku koncepciju jezgre Križevaca, *Križevački zbornik II*, Križevci, 1982., str. 143-144.

[369] Milan Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, 1989., str. 73.

potoka koji u donjem toku čine potok Kamenjaču.[370] Godine 1404. nad desnom obalom Kupe, jugoistočno od Karlovca osnovan je samostan sv. Marije u Kamenskom. Uz morsku obalu koja se nekad zvala „Vlaška draga“ 4 km sjeverno od Senja 1390. osnovan je treći pavlinski samostan na tom području, a radi se o samostanu sv. Jelene.[371] Na kraju spomenut ću i dva samostana nastala u vremenu približno kada je osnovan i križevački. Radi se o samostanima u Olimju i u Sveticama. Olimski samostan nastao je nad dolinom rijeke Sutle na štajerskoj strani, a osnivač je Ivan Zakmardi Dijankovečki. S druge strane pak, u Sveticama pavlini 1627. godine ulaze u posjed imanja na kojem se već nalazila crkva Blažene Djevice Marije, a koju su podigli Frankopani u XVI. stoljeću. Naime, crkva je smještena na pola puta između Karlovca i Ozlja, na brijegu zapadno od sela Malog Erjavca.[372] U posjed pavlini ulaze nastojanjem zagrebačkog biskupa Petra Domitrovića, a uz privolu i potvrdnicu tadašnjeg gospodara Petra Zrinskog te uz postojeću crkvu grade samostana, dok prvim priorom postaje jedan od najslavnijih pavlina Ivan Belostenec.[373] Međutim, netko bi ove tvrdnje mogao osporiti primjerom pavlinskog samostana sv. Nikole u gradu Senju. Naime, taj samostan je osnovan 10. ožujka 1634. godine[374] u samom gradu Senju kada je pavlinima napušteni samostan augustinaca darovnicom prepustio senjski biskup Ivan Agatić.[375] Naime, tom darovnicom osnovana je gimnazija u Senju, a za 41 godinu bit će osnovana i u Križevcima. Međutim, razlika je u tome što su u senjskom slučaju pavlini preuzeli postojeću zgradu tj. postojeći samostan i samo ga adaptirali za svoje djelovanje, dok je križevački samostan nastao isključivo iz temelja s jasnom namjerom od osnutka i u tome je definitivno izuzetak u gotovo 500-godišnjoj povijesti bijelih fratara. Isto tako pavlini su na kratko boravili i u Požegi, u samom gradu kada su preuzeli školstvo od isusovačkog kolegija, budući da su isusovci ukinuti 1776. godine, a ista situacija bila je i u Varaždinu.

Pavlinski samostan u Križevcima nije zaostajao i po još jednoj stavci, a to je da je imao karakteristično pavlinsko pročelje, po uzoru na svoj matični samostan Blažene Marije Djevice u Lepoglavi. Druga specifična karakteristika arhitekture pavlinskih zdanja u doba baroka predstavljaju upravo ta tipična pročelja pavlinskih samostanskih crkava, a čiji je uzor

[370] S. Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, str. 62.
[371] M. Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, str. 82.
[372] M. Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, str. 83.
[373] M. Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, str. 83-86.
[374] Kruhek greškom navodi da se radi o 1684., budući da je darovnica datirana 10. ožujkom 1634. godine. Tim više što je Agalić umro 1640. godine. Vidi: M. Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, str. 82.
[375] Mile Bogović, Pavlini u Senju, *Senjski zbornik*, 13 (1988), str. 113

Lepoglava,[376] a u razdoblju baroka uz Križevce ta specifična pročelja vidimo i kod pavlinske crkve u Remetama iz 1722. godine i najkasnije kod pavlinske crkve Svetog Petra u Šumi u Istri 1755. godine. Dakle, radi se o karakterističnom i vitkom pročelju crkve sv. Marije u Lepoglavi, koje je raščlanjeno pilastrima i nišama, ukrašeno kamenim kipovima i kvalitetnim portalom, nadvišeno je zabatom mekih i barokno svinutih i barokno svinutih bočnih stranica koje se pužolikim volutama upiru o bazu.[377] Ovdje je već spomenuto da su pavlini izgradnjom samostanskog kompleksa sa crkvom kao i otkupom okolnih čestica stvorili svojevrsni trg na samom južnom ulazu donjogradske tvrđave, a što je pak bilo tipično za srednjoeuropska naselja osobito na koruškom prostoru. Naime, samostan sv. Ane svojim pročeljem naglasio je taj prošireni prostor, pa je *de facto* ova prva monumentalna zgrada u Donjem gradu utjecala na preobrazbu glavne ulice, uz koju su se počele graditi kuće i javni objekti, kapela sv. Marije, koja je srušena 1790. godine, i kasnije na suprotnoj strani već spomenuta županijska palača.[378] Pročelje je zacijelo dovršeno istodobno s gradnjom zvonika, koji je završen 1726. godine.[379] Na način XVII. stoljeća izveden je i crni mramorni umivaonik u sakristiji s prekinutim zabatom i akroterijem u obliku piramide s kuglom, a taj motiv se ponavlja i nad vijencem pročelja u zabatnoj zoni.[380]

Tako je 1755. godine dovršeno pročelje pavlinskog samostana u Svetom Petru u Šumi s pavlinskim grbom na zabatu, s kamenim skulpturama u nišama i vješto klesanim okvirom portala s motivom akantusova lišćem.[381] Ne treba ni sumnjati da je ulaz u crkvu sv. Ane bio rubljen slikanim okvirom i ukrašen medaljonom s pavlinskim grbom, a samostanska krila obojena rustikom rubova i horizontalno naslikanim trakama.[382]

---

[376] I. Lentić, Specifičnost arhitekture pavlinskih sakralnih objekata, str. 27.

[377] To pročelje spominje i pavlinski kroničar u *Liber memorabilium parochiae Lepoglavensis*: „Pročelje je umjetnički urešeno. Na njemu su i elegantni kipovi i od kamena umjetnički klesani. Kipovi nove ova imena: i najnižem redu su sv. Ambrozije i sv. Augustin. U drugome redu su sv. Georgije Veliki i sv. Jeronim. Malo poviše njih u središtu je kip Presvetog Otkupitelja. Nad ovim kipovima istegnut je van zida krović protiv vlažnog nevremena, a pokrit je bijelim limom. Povrh toga krovića opet se ističu nešto manji kipovi sv. Pavla, prvog pustinjaka, i Antuna, opata. Među ovima malo poviše je kip preblažene Djevice Marije okrunjene zvijezdama. Napokon viri kip presvetog Trojstva pod samim vrhuncem, koji ima oblik trokuta i pokrit je bijelim limom. Prema tome, ovo pročelje naviše resi kipara umjetnost i vještina zidarskih majstora i sjaja celatura.“ Vidi: I. Lentić, Specifičnost arhitekture pavlinskih sakralnih objekata, str. 27.

[378] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162.

[379] Nicolaus Benger, *Chronotaxis monasteriorum Ordinis. FF. Eremitarum s Pauli primi Eremitae in Provinciis Istriae et Croatiae*, rkp. A-HAZU, II-d-212, str. 26-27.

[380] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162

[381] Đurđica Cvitanović, Arhitektura pavlinskog reda u baroknom razdoblju, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 117.

[382] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162

Isto tako kada su pavlini preuzeli isusovački samostan u Varaždinu, obnovili su pročelje crkve u mekšoj rokoko liniji i u koloritu tog razdoblja no tipološki ipak po uzoru na navedena pavlinska pročelja.[383] Prior Andrija Mužar 1722. godine produljuje gotičku crkvu u Remetama, ugrađuje novo pjevalište i po uzoru na lepoglavsku crkvu na isti način oblikuje vitko pročelje crkve ukrašeno kvalitetnim kamenim kipovima, a pročelje je donekle izmijenjeno nakon potresa 1880. godine.[384]

[383] Pobude za originalno oblikovanje pročelja crkava pavlini nalaze u Europi. Graditelje su zacijelo angažirali kao i umjetnike slikare i kipare posredovanjem austrijskih pavlinskih redovničkih kuća s kojima su još neko vrijeme poslije 1700. godine živjeli u zajedništvu. Vjerojatno su pozivali gradačke i štajerske graditelj, jer nije poznato da su u svom redu imali redovnika ili laika graditelja. Da su pozivali strane arhitekte, dokazuje protest cehovskih majstora u Varaždinu koji nisu trpjeli konkurenciju stranih majstora. Treba spomenuti da je pavlinska crkva „Maria Trost“ pokraj Graza bila pod upravom hrvatskih pavlina, a taj je kompleks gradio gradački arhitekt Johann Georg Stengg. Usp. Đ. Cvitanović, Arhitektura pavlinskog reda u baroknom razdoblju, str. 117-119.

[384] Usp. N. Benger, *Annalium*, str. 550, 568; Janko Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi,* Zagreb, 1914., str. 33; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 104-107; Đ. Cvitanović, Arhitektura pavlinskog reda u baroknom razdoblju, str. 117

7. KOMPLEKS PAVLINSKOG SAMOSTANA SV. ANE U KRIŽEVCIMA

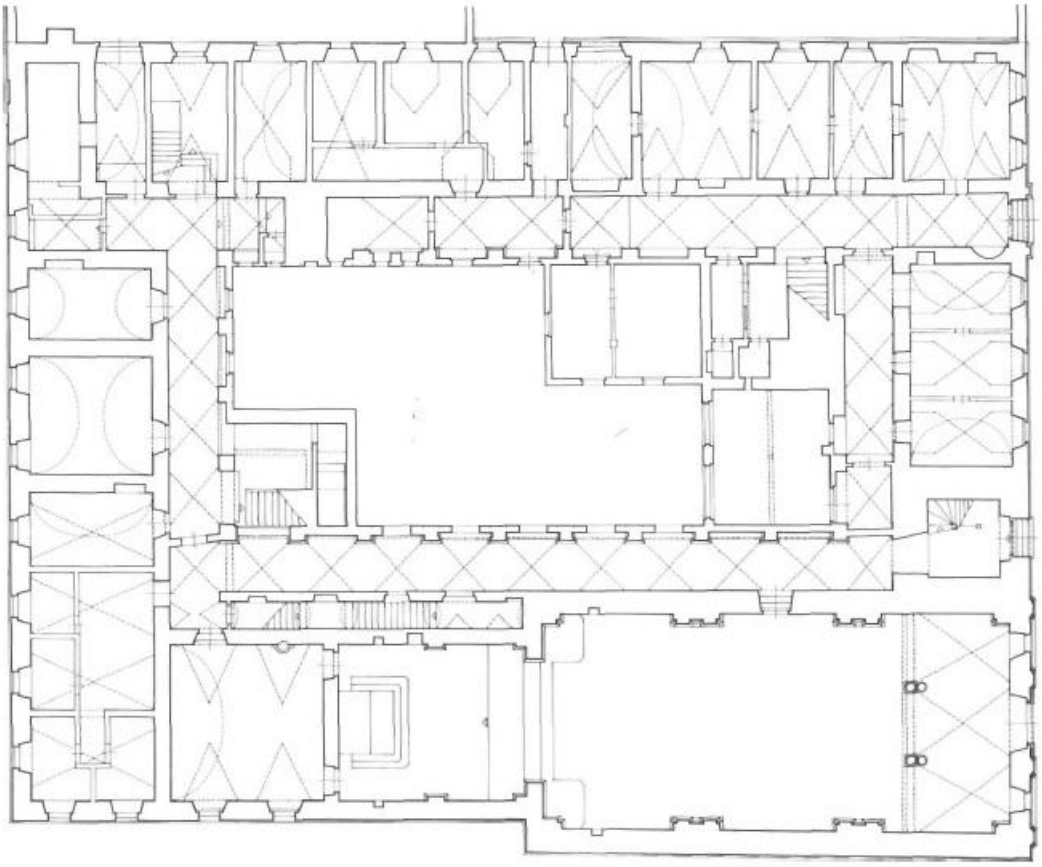
7.1. Arhitektura samostana

Kompleks pavlinskog samostana u Križevcima građen je od 1699. do 1722. kada je podignut zvonik. Taj jedini eremitski samostan podignut u gradskoj jezgri tradicijski je tlocrtno složen s tri krila samostana oko klaustra zatvorenog s jedne strane crkvom, a s njom je hodnicima povezan samostanski dio.[385] Kako je darovnicom protonotara i dobrotvora Ivana Zakmardija Dijankovečkoga bilo propisano, samostan je bio namijenjen za 12 redovnika, kasnije će se taj broj povećati na 15, koji su na raspolaganju imali ukupno 37 prostorija, a u sklopu kojih je bila i pavlinska gimnazija o kojoj će biti više riječi kasnije. Međutim, današnje stanje je drugačije, budući da je samostanski kompleks bio adaptiran nakon ukinuća reda 1786. godine. Dio samostanskog kompleksa prelazi u župu Svetog Križa, koja se seli u te prostorije, dok drugi dio kupuje i preuzima gradski Magistrat. Tako da su u tom periodu izvršeni određeni građevinski zahvati, koji su bitno izmijenili sam kompleks. Sam samostan s crkvom podignut je u blizini nekadašnjih južnih gradskih vrata i kao takav predstavlja dominantan objekt barokne urbanizacije križevačke povijesne jezgre. Samostanski kompleks smješten je uz glavnu gradsku prometnicu, komunikacijsku žilu kucavicu, koja je još u srednjem vijeku spajala sjeverna i južna vrata utvrde, a i danas je ta prometnica arterija kroz koju se odvija promet centrom Križevaca odnosno spaja Donji i Gornji grad, koji su se razvojem grada proširili u odnosnu na povijesni raster Donjeg i Gornjeg Križevca. Ta ulica od križanja sa Trgom J. J. Strossmayera do križanja sa Potočkom i Smičiklasovom ulicom nosi naziv pavlinskog dobrotvora i jednog od najslavnijih Križevčana Ivana Zakmardija Dijankovečkoga.

U prizemlju su hodnici nadvođeni križno-bačvastim svodovima, a bili su rastvoreni visokim arkadama te su spojeni dugim svođenim hodnicima, dok se ulaz u samostan nalazio pod zvonikom,[386] gdje je danas ulaz u samu crkvu, dok se prostorije župnog dvora župe sv. Ane i župa Blažene Djevice Marije Žalosne i svetog Marka Križevčanina nalaze na ulazu do, koji vodi u klaustar nekadašnjeg samostana. Redovničke ćelije nadsvođene su križno-bačvastim, poprečno položenim svodovima, a bile su smještene na prvom katu nasuprot crkvi, a profesorske sobe i biblioteke u glavnom krilu, koje je orijentirano prema Zakmardijevoj ulici.[387] Gospodarski dio s kuhinjom, svečanom blagovaonicom, refektorijem i pomoćnim prostorijama

[385] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162; Đurđica Cvitanović, Pavlini u Križevcima – gradu svetog Marka Križevčanina, *Lepoglavski zbornik 1995.*, Zagreb, 1996., str. 86.
[386] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 161; Đ. Cvitanović, Pavlini u Križevcima, str. 87.
[387] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 161, 162.

nalazili su se u krilu samostana koji je orijentiran prema današnjem Gradskom muzeju Križevci i Ulici Tome Sermagea, nekad Pavlinska ulica.[388] Danas je taj prostor pregrađen. U nekim su ćelijama svodovi propali. Na katu se nalazila i jedna reprezentativna soba, nekad knjižnica, a uz koju je bila i jedna manja prostorija. Nad sakristijom na katu nalazi se reprezentativni salon sa zrcalnim stropom, a nad bivšom blagovaonicom veće i manje prostorije. Manja soba i kućna kapelica nadsvođene su te se pretpostavlja da su to bile priorova i gostinjske sobe.[389]

Sl. 8 – Tlocrt prizemlja samostana i crkve sv. Ane (*izvor: Đurđica Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, u: Žarko Domljan (ur.), Križevci – grad i okolica, str. 160)*

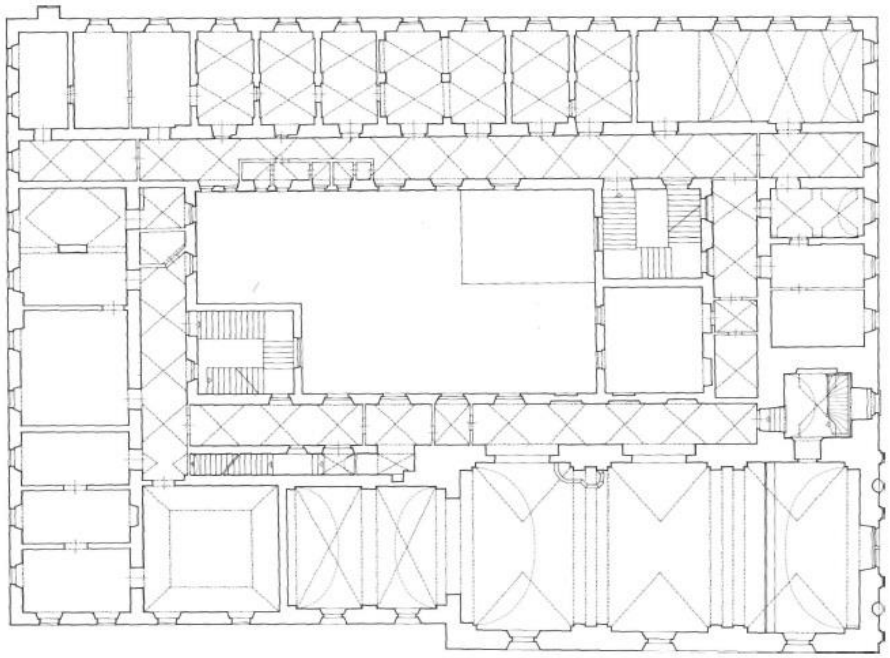
Valja napomenuti da je crkva sv. Ane proglašena župnom 1789. godine. Međutim, od tada pa sve do 1890. godine župan nosi ime župa Svetog Križa, kada se crkvi ponovo vraća ime sv. Ane, a što je vrijedno zabilježio župnik Karlo Ferkić u *Liber memorabilium*.[390] Crkva sv. Ane

[388] Usp. Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 161

[389] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162

[390] „Godine 1890. obnovljena je župna crkva. Novi oltaru, nove orgulje, nove klupe, prozori, cementni pločnik. Jednom riječju sve novo. Trošak cjelokupni iznosi 17.400 forinti. Pokriće troškova nosio je na pol Grad kao patronat, na pol Župna crkva. Od tog vremena zadobi župna crkva opet staro svoje ime pod zaštitom sv. Ane, kako se je prije, za vrijeme pavlina, zvala.“ *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 79.

pravi je primjer ranobarokne crkve tipa longitudinalne dvoranske crkve. Lađa je odvojena slavolukom od nešto nižeg i užeg svetišta. Dakle, ona je konzervativno građena redovnička crkva s velikom sakristijom iza ravno zaključenog svetišta.[391] Crkva je nadsvođena bačvastim svodom sa susvodnicama, koje su usječene među parovima popruga koje prelaze uz u luk svod na lezenama bez cenzure, bez vijenaca, pa zbog toga se prostor bez prekida napinje u visinu, a naglašeni lukovi parova popruga ritmiziraju lađu i dijele prostor u tri jarma.[392] Osvjetljene se reflektira u susvodnicama, pa je postignuta barokna atmosfera prelamanja svjetla, *ciaroscuro*, ranobaroknih prostora. Pjevalište je jače osvijetljeno, poduprto toskanskim stupovima, a s ravnim je parapetom ugrađeno u prvi jaram nad ulazom.[393] Đurđica Cvitanović zaključuje da je među brojnim redovničkim i župnim crkvama križevačka pavlinska crkva jedini primjere longitudinalnog prostora podijeljenog na traveje na takav način, koji dokazuje da je projekt izveo graditelj tradicionalnog smjera sjevernog kruga.[394]

Sl. 9 – Tlocrt kata samostana i crkve sv. Ane (*izvor: Đurđica Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, u: Žarko Domljan (ur.), Križevci – grad i okolica, str. 161)*

[391] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162.
[392] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162.
[393] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162; Đurđica Cvitanović, Katalog sakralnih građevina, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 224.
[394] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162; Đ. Cvitanović, Katalog sakralnih građevina, str. 224.

7.2. Profana arhitektura

Osim samostanskih kompleksa s crkvama pavlini podižu i profane građevine – kurije na svojim vlastelinstvima, stambene zgrade za nadglednike imanja i družinu, manje rezidencije i gostinjce, u gradovima kuće i reprezentativne rezidencije, brojne gospodarske zgrade, ambare, štale, kovačnice i mlinove.[395] To su zapravo objekti koji su pavlinima nosili određenu vrstu zarade. U tom pogledu ne zaostaju i pavlini u Križevcima. Odmah do samostana sa zapadne strane sagrađen je hospicij tj. gostinjac, što i nije neobično za pavlinski red. Hospicije su pavlini gradili prvenstveno kako posjetioci ne bi remetili njihovu dnevnu rutinu, a s druge strane pružali su im i određenu vrstu zarade. Međutim, u te gostinjce su svraćali i odličniji gosti, ali i razni putnici i hodočasnici. Na toj poziciji danas stoji zgrada Gradskog muzeja Križevci, a koja je nekada pripadala obitelji Karas. Međutim, pavlinski hospicij očito je bio drvenog zdanja, budući da je godina nastanka sadašnje zgrade 1791. godina, a na to upućuje godina isklesana na nekadašnjem glavnom ulazu u zgradu. Najpoznatiji, a i najreprezentativniji gostinjac (hospicij) sačuvan je u Lepoglavi.[396] Tamo su pavlini sagradili drvenu gostionicu, kasnije zidanicu te se u njoj isključivo točilo pavlinsko vino, a u slučaju da ga nije bilo, vino pavlinskih kmetova uz proviziju.[397] Križevačkim pavlinima ovaj gostinjac donosio je i značajan prihod, koji je 1770. godine iznosio 200 forinti.[398] Od tih prihoda grad je imao koristi jer su pavlini mogli držati nastavnike za školu, ulagati u umjetničku opremu sakupljenu u crkvi i samostanu, nabavljati knjige.[399]

Da su križevački pavlini posjedovali mlinove možemo vidjeti iz nekoliko primjera. Godine 1723. podložnik Franje Bengera iz Međe, Mihael Mekovec ukrao je željezni obruč na pavlinskom mlinu u Dijankovcu i odnio ga je plemiću Matiji Pavljaku.[400] Istraga je provedena od strane plemićkog podsuca Križevačke županije, a nakon koje je Mihael Mekovec vratio

[395] Đ. Cvitanović, Arhitektura pavlinskog reda u baroknom razdoblju, str. 111.

[396] U Olimju je gostinjac stradao u potresu pa je djelomice sačuvan uz novi objekt. U Kamenskom je kuća samostanskog ekonoma u neposrednoj blizini samostana pregrađena i u privatnom je vlasništvu. U Rijeci je pavlinski gostinjac srušen, a impozantni pavlinski grb s lavovima i palmom je ugrađen nad ulazom moderne kavane. Kuća u Senju je srušena. U Zagrebu je pavlinima pripadala kula Dverce, a imali su posjed i kuću u Ilici. U Varaždinu su imali čak pet kuća na najboljim lokacijama u gradu. Vidi: Đ. Cvitanović, Arhitektura pavlinskog reda u baroknom razdoblju, str. 111.

[397] Zdenko Balog, Pavlinski objekti u okolici lepoglavskog samostana, *Kaj*, 3-5 (1988), str. 104.

[398] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 292.

[399] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 162

[400] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 71, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 176; J. Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca*, str. 85.

ukradeni obruč u dijankovečki mlin, a o čemu je sud izdao potvrdu.[401] Isti mlin bio je tema i 1756. godine kada je došlo do preprike između Baltazara Magdalenića i njegove supruge Terezije Ščetar sa križevačkim pavlinima zbog korita samostanskog mlina na potoku Kamešnica.[402] Spor je završen nagodbom pred podžupanom križevačkim. Na potoku Brezinci na posjedu Hrašćina[403] prior križevačkog samostana Euzebije Plušćak godine 1671. rješavao je spor oko mlina na spomenutom potoku. Naime, Mihajlo Miketek i Andrija Brleković zajednički su izgradili mlin, a jedan od njih počeo je prisvajati pravo na njega.[404] Spor je na kraju okončao nagodbom zavađenih stranaka 1678. godine pred plemićkim podsucem križevačke županije, a u prisutnosti spomenutog priora križevačkog samostana.[405]

Sl. 10 – Mjesto gdje je bio pavlinski hospicij, a danas je zgrada Gradskog muzeja Križevci *(snimio: Dejan Pernjak)*

[401] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 71, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 176; J. Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca*, str. 85.
[402] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 3, br. 71, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 176; J J. Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca*,str. 92.
[403] Hrašćina je selo u zagrebačkoj županiji, koje spada u kotar Bistricu sa 18 kuća i 126 stanovnika rimokatoličke vjeroispovijesti. Vidi: V. Sabljar, *Miestopisni rječnik*, str. 142.
[404] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 12, br. 19, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 205.
[405] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 12, br. 23, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 206.

Da su pavlini vodili brigu o profanim zgradama govori nam i sljedeći primjer. Kako je 1755. godine izbila velika seljačka buna tako su, između ostalih stradale i nekretnine na području posjeda Špiranec.[406] Područje Špiranca bilo je bunom opustošeno, a vlastelinske zgrade bile su popaljene, a pavlini su nakon bune krenuli u obnovu gospodarskih zgrada za koje su pavlini tražili naknadu. Nakon 27 godina tj. 1782. godine sudbeno povjerenstvo, na molbu samih pavlina, trebalo je uspostaviti kako su pavlini popravili svoje zgrade i kako su i odakle uzeli drvo za popravak.[407] Što je povjerenstvo utvrdilo je nepoznato, budući da nema daljnjih spisa o navedenom predmetu.

[406] Špiranec je selo u Križevačkoj županiji, a spadalo je pod sudčiju Raven. Imalo je 16 kuća sa 201 stanovnikom. Vidi: V. Sabljar, *Miestopisni rječnik*, str. 420.

[407] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 4, br. 128, K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 154.

7.3. Inventar pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima

Kada govorimo o inventaru pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima ne postoji, tj. još nije pronađen dokument u kojem je popisano sve što se nalazilo u samom samostanu u razdoblju djelovanja pavlina. Prilikom ukinuća reda 1786. godine zasigurno je sastavljen cjelokupni popis crkvenog inventara, ali u meni dostupnoj građi nije se nalazio navedeni dokument, za kojega čak možemo pretpostaviti da je nestao. Međutim, djelomično je moguća rekonstrukcija na temelju arhivske građe i izvora, a koji se odnose na opremanje same crkve i samostana prilikom gradnje. Tako Ivan Krištolovec navodi da je nova zidana crkva imala lijepe orgulje i glavni oltar,[408] a njezina gradnja završena je 1718. godine, bilo je to u vrijeme priora Stjepana Demšića, za kojega je počelo žbukanje zidova i dogradnja kora, dok je zvonik iz temelja bio završen 1721. godine. [409] Poznato je da su vizitatori u pravilu svake 3 godine pohodili župe, ali to nije vrijedilo i za samostanske redove, kojima su vizitatori rijetko dolazili, pa stoga i ne treba čuditi da za pavlinski samostan sv. Ane nemamo niti jednu kanonsku vizitaciju za vrijeme njegovog postojanja, ali najraniju vizitaciju bilježimo od 24. srpnja 1796. godine. Ta vizitacija spominje da je osim glavnog oltara sv. Ane postojalo još pet oltara: sv. Erazma, sv. Ivana Nepomuka, sv. Franje Ksaverskoga, Majke Božje Čenstohovske i Majke Božje od Milosti,[410] a već je spomenuto da je oltar sv. Barbare 1721. godine dao podignut Pavao Češković, a oltar sv. Ivana Nepomuka Josip Galler, križevački kapetan. Također, u vremenu pavlina ovdje je još bio i oltar posvećen Majci Božjoj *a jactu lapidis*. Godine 1754. pavlini su osnovali i bratovštinu svete Barbare.[411]

Zanimljiv je popis liturgijskog posuđa i ruha iz spomenute vizitacije. Tada je, onda već, župna crkva posjedovala tri monstrance[412] (pokaznice), srebrne i pozlaćene, tri srebrna i pozlaćena

[408] I. Krištolovec, *Descriptio synoptica monasteriorum,* str. 36.
[409] N. Benger, *Annalium*, str. 334, 533, 559; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23. Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 159.
[410] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Prot. 137/VIII, str. 59-60; A. Košćak*, Križevci – Duhovna baština,* str. 36.
[411] „Bratstvo sv. Barbare kod pavlina. – Godine 1754. oci pavlini su osnovali bratstvo pod nazivom svete Barbare djevice i mučenice, iskoristivši priliku jer su primijetili veliku naklonost naroda prema toj svetici. Kako bi po njezinom zagovoru vjernici dobili od Boga što učinkovitija dobročinstava, podizali su kapelice ili otare u gotovo svim župama“. *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima,* str. 52.
[412] Monstranca (pokaznica) – Izvorno se pokaznicom smatra svaka posuda u kojoj se izlažu svete moći. Kasnije je to ime ograničeno na prozirnu spremnicu u kojoj se pogledima vjernika izlaže posvećena hostija. Upotrebljava se kod euharistijskih blagoslova i ophoda. Naziv monstranca dolazi od latinske riječi *monstrare* što znači pokazivati, a tako i ostenzorij od latinske riječi *ostendere* što također znači pokazivati. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 2006., str. 495-496.

ciborija[413] (čestičnjaka), jedan veliki križ srebrn i pozlaćen, šest pacifikala[414] (raspela za cjelivanje), od kojih dva srebrna i jako vrijedna, šesnaest kaleža srebrna i pozlaćena, jedan kalež od bakra i jedan srebrn izvan upotrebe, dva srebrna i pozlaćena relikvijara s moćima Svetog Križa, tri srebrne navikule[415] (kadionice s lađicom), tri srebrne svjetiljke, dva srebrna i pozlaćena kompleta posudica za vino i vodu i pladanj, dvije krune za mladomisnike, šest bakrenih škropionica, dva drvena i pozlaćena relikvijara s moćima sv. Franje Ksaverskoga i sv. Ivana Nepomuka, kazule[416] (četiri bijele, četiri crvene, deset ljubičastih, šest crnih, četiri raznih boja i izvan upotrebe), dalmatike[417] (dvije crvene i jedna crna), sedam pluvijala[418] (dva istrošena), 15 misala (pet novih, četiri stara i šest za sprovodne obrede), liturgijsku odjeću i ostalo za opata, šest vela za blagoslov, baldahin, Isusov grob i dr.[419]

---

[413] Ciborij – (lat. *ciborium* „sud, posuda“, grč. *kibórion* „lupina vrste graha; kovani ćup“) riječ koja ima dvostruko značenje. Prvo, nebnica (baldahin) podignuta iznad oltara, izrađena od kamena i poduprta s četiri stupa, što podsjeća na kovčeg Saveza u starozavjetnom hramu. U drugom značenju ciborij je ime za čestičnjak (piksidu), posudu u kojoj se čuvaju posvećene hostije. U tom drugom značenju simbolizira euharistiju ili Posljednju večeru. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 202,

[414] Pacifikal (lat. *pacificalis* „mirotvorni, onaj koji donosi mir“) – Križ na niskom stalku koji biskup ili svećenik u određenim prigodama nosi u ruci (npr. nlagoslov kuća) i njime blagoslovi vjernike. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 476.

[415] Navikula (lat. *navis* „lađica, lađa“) – posudica u obliku lađice s poklopcem koji se na sredini preklapa i s podnožjem sličnim onome kakav ima kalež, a služi za držanje tamjana, koji se iz nje vadi žličicom i stavlja u kadionicu da bi na žeravici izgorio u počast Bogu. Njen likovni razvoj, izuzev same lađice, gotovo je identičan razvoju kaleža. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, 451.

[416] Kazula (misnica) – posljednji je komad liturgijskog ruha koji misnik oblači. Ona je izvanjsko odijelo koje pokriva ostale odjevne predmete, što zgodno ocrtava njezino latinsko ime *casula,* što znači „kućica“. Izvorno je to zvonolik ogrtač bez rukava koji seže od vrata do gležnja s otvorom na vrhu za glavu. U kasnom srednjem vijeku prave se na bokovima izrezi za ruke. U barokno doba, kada se na nju stavlja bogat ornament od zlatnih niti i stakla pa postaje teška, bočni dio potpuno nestaje, a ostatak od dviju ploha sprijeda i straga skraćuje se do koljena te se zaobljuje. Misnica može biti bijela, crvena, ružičasta, zelena, ljubičasta, crna, zlatna ili srebrna, što ovisi o vrsti blagdana koji se slavi. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 438-439.

[417] Dalmatika (*lat. dalmatica,* nazvana prema odjeći dalmatinskih pastira) – od starine dalmatika je liturgijsko ruho đakona. To je vanjska tunika ukrašena vezivom, s dugim rukavima, koju đakon novi povrh albe. Biskup ili opat mogu je nositi ispod misnice za vrijeme pontifikalne službe, što se na renesansnim slikama redovito i prikazuje. Po svom obliku, kad se razvuče ima oblik križa, ona podsjeća na Kristovu muku. Simbol je spasenja, radosti i pravednosti. Dalmatika je jedna od oznaka sv. Stjepana, sv. Lovre i sv. Ambrozija Ninskog. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 214-215.

[418] Pluvijal ili plašt – najbogatije je urešeno i najsvečanije liturgijsko ruho. To je prostran ogrtač sašiven u obliku polukruga. Neobično dug ukrasni ovratnik (kukuljica) što pada s ramena resi mu leđa, po rubu prednjeg otvora teče izvezena rubna vrpca, a učvršćuje se raskošno izrađenom kopčom. Boja plašta slijedi promjene crkvene godine. Nosi se u ophodima i vrlo svečanim bogoslužnim činima. Razvio se od neke vrste kišne kabanice koja se nosila preko misnog ruha, odatle mu latinski naziv *pluviale* što znači „dažd, kiša“. Simbolički označava nevinost, čistoću i dostojanstvo. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 493.

[419] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Prot. 137/VIII, str. 61-64; A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština,* str. 39

7.3.1. *Liturgijski predmeti* [420]

7.3.1.1. *Monstrance*

I.

Prva monstranca potječe s početka XVII. stoljeća i rad je nepoznatog majstora, a načinjena je od srebra i pozlaćena je. Dimenzije su 57 cm visine, baza je 19 x 14 cm. Monstranca je kvalitetna, a ima razvedenu ovalnu bazu. Baza je ukrašena iskucanom vrpčastom ornamentacijom, reljefno iskucana glavicama krilatih anđelića, prikazom Jaganjca Božjeg i Veronikina rupca te apliciranim lijevanim cvjetnim vazama, dok je nodus oblikovan kao žir i podržava gornji dio monstrace.[421] Na ljevkasto oblikovanom podnožju izdiže se gornji dio monstrance s otvorom u središtu, u obliku renesansne edikule, ukrašene stiliziranim gotičkim trolisima, a sa svake strane nalaze se kasnogotičke niše s fijalama i lijevanim viticama.[422] Unutar niša nalaze se kipići sv. Petra i Pavla, a na vrhu niše smješten je kipić Marije i sv. Ivana. Na vrhu monstrance nalazi se raspelo, koje se nalazi na kasnogotičkom stiliziranom tornjiću. Središnji dio monstrance odnosno mjesto predviđeno za hostiju podsjeća na oblik polumjeseca, koji je postavljen na postolje. Monstranca predstavlja zanimljiv primjer izveden u miješanim kasnogotičkim i renesansnim oblicima.[423]

II.

Druga monstranca potječe iz XVII. stoljeća, a načinjena je od pozlaćenog iskucanog srebra. Rad je nepoznatog srebrnara iz Graza, čiji su inicijali F.E. vidljivi na predmetu. Da se radi o gradačkoj radionici govori žig grada Graza koji je bio u upotrebi do 1717. godine.[424] Monstranca je 38,4 cm visoka, dok je dimenzije baze iznose 16,2 x 12,7 cm. Ova vrlo kvalitetna

[420] Zahvaljujem preč. Stjepanu Sovičeku, župniku župe sv. Ane Križevci i dekanu Križevačkog dekanata, koji mi je svesrdno izašao u susret i ustupio mi na fotografiranje i pregled sav inventar iz doba pavlina koji je pohranjen u prostoru Župe. Također, zahvaljujem vlč. Ivanu Koretiću koji mi je strpljivo asistirao prilikom fotografiranja.

[421] Ivo Lentić, Katalog sakralnih građevina, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. str. 226; Ivo Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, katalog izložbe, Križevci, 1993., str. 6, kat. br. 2

[422] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 6, kat. br. 2; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226;

[423] Ivo Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, u: *Kultura pavlina pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 236, 237, 473; kat. br. 307; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 6, kat. br. 2; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

[424] Viktor Reitzner, *Alt Wien Lexikon für Österreichische und Süddeutsche Kunst und Kunstgewerbe*, Band III, Wien, 1952., str. 244; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 7, kat. br. 4; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

monstranca ima ovalnu profiliranu bazu ukrašenu iskucanom ornamentacijom od gustog spleta akantusova lišća, iskucanih i djelomično pozlaćenih anđeoskih glavica.[425] U medaljonima monstrance iskucani su monogrami „IHS“ i „MARIA“. U središtu monstrance nalazi se ovalni otvor za hostiju s uskim vijencem od perlica, oko kojeg teče okvir od spleta akantusova lišća i glavica krilatih anđelića.[426]

Sl. 11 – Monstranca I i Monstranca III (*snimio: Dejan Pernjak*)

[425] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 7, kat. br. 4; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

[426] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 7, kat. br. 4; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

III.

Treća monstranca je iz druge polovice 18. stoljeća, a rad je nepoznatog majstora. Monstranca je načinjena od djelomično pozlaćenog srebra. Visine je 41,5 cm, širine 19 cm, dok dimenzije baze iznose 18,5 x 14,1 cm. Kvalitetna rokoko-monstranca, čiji je nodus u obliku iskucane rokoko vaze, ima ovalno profiliranu bazu ukrašenu iskucanom rokajnom ornamentacijom, grozdovima i cvijetom.[427] Na bazi stoji natpis „KORUŠKA 1757“, tako da nam je datacija monstrance točno poznata, kao i mjesto nastanka, dok oznaka eventualnog majstora ne postoji. U gornjem dijelu okvira smješten je reljefni lik Boga Oca, a iznad njega golubica i lijevano raspelo, a uokolo čitavog gornjeg dijela monstrance vije se krug pozlaćenih zraka svijetla.[428]

[427] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.
[428] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

7.3.1.2 Ciboriji

I.

Prvi cibroij iz pavlinske ostavštine potječe s kraja XVII. stoljeća, a vjerojatno je rad domaćeg majstora, čije ime ne znamo. Baza ciborija je šestolisna, a ukrasi su od apliciranih lijevanih anđeoskih glavica te iskucanim biljnim ukrasima.[429] Ciborij je visine 36,3 cm, dok je baza promjera 12,5 cm, a baza kupe je 11 cm. Nodus je u obliku kruške, a podržava košaricu ciborija, koja je izvedena na proboj s ukomponiranim medaljonom s prikazima Marije, raspeća i Jaganjca Božjeg, koji su međusobno povezani anđeoskim glavicama.[430] Poklopac ciborija stupnjevito je profiliran i ukrašen s tri vijenca stiliziranih anžuvinskih ljiljana.[431]

II.

Ovaj ciborij rad je nepoznatog srebrnara iz XVIII. stoljeća, iz razdoblja rokokoa. Visine je 33,2 cm, dok je promjer baze 17,1 cm. Vrlo kvalitetan rokoko-ciborij ima okruglu profiliranu bazu ukrašenu iskucanim rokajnim motivima s ukrasima od žitnog klasja i girlanda ružica, dok je nodus trobridan i ukrašen.[432] Niska i široka kupa ciborija ukrašena je iskucanom rokajnom ornamentacijom, žitnim klasjem i girlandama ružica, a poklopac je profiliran i nadvišen lijevanim malim raspelom.[433]

[429] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja,* str. 9, kat. br. 9; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226; Ivo Lentić, Zlatarstvo, u: *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije 1094-1994.*, 1994., str. 390, kat.br. 30.

[430] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 479, kat. br. 321; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226; I. Lentić, Zlatarstvo, str. 390, kat.br. 30.

[431] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, 479, kat. br. 321; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226; I. Lentić, Zlatarstvo, str. 390, kat.br. 30.

[432] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

[433] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

7.3.1.3. *Kaleži*

I.

Prvi kalež, po dataciji, a koji je dio pavlinske ostavštine u današnjoj župnoj crkvi sv. Ane rad je nepoznatog majstora iz XVI. stoljeća, načinjen je od pozlaćenog, lijevanog, iskucanog i graviranog srebra. Visine je 19,7 cm, a promjer baze je 13,2 cm. Ovaj kasnogotički kalež skladan je i kvalitetno izveden, ima šesterolatičnu bazu, koja počiva na koljenu ukrašenom na proboj izvedenim kasnogotičkim četverolistima, dok je košarica kaleža ukrašena mjehurastim užljebinama te je nadvišena vijencem od stiliziranih cvjetova ljiljana.[434]

II.

Prema Lentiću i ovaj kalež pripada u razdoblje XVI. stoljeća i navodi se kao dio pavlinske ostavštine u nekadašnjoj samostanskoj crkvi sv. Ane u Križevcima. Kalež je načinjen od pozlaćenog, iskucanog srebra, a autor je nepoznat. Visina kaleža je 21,6 cm, dok je promjer baze 13,2 cm. Nodus je kasnogotički u obliku spljoštene jabuke ukrašene izbočinama u obliku rozeta, dok je gornji dio baze ukrašen ugraviranim ornamentima i grbovima.[435] Košarica kaleža ukrašena je nadutim užljebinama biljnog oblikovanja i nadvišena je vijencem stiliziranih ljiljana, a u jednom od polja baze ugraviran je zapis „GEORGivus PRESBITER COMS TRVXITC.“[436]

III.

Ovaj kalež nastao je 1677. godine, a rad je nepoznatog majstora. Kalež je od srebra i pozlaćen je, visine 20,1 cm, dok je promjer baze 12,5 cm. Jednostavno je izveden, a baza je šesterolatična dok je nodus heksagonalan. Godina nastanka ugravirana je na gornjoj plohi baze, a nalazi se u svakoj latici, a natpis glasi: „ANNO DNI1667“. S vanjske strane baze ugraviran je natpis „REFRIGERIO ANIMAE GEORG BUGARIN CALICE HVNC S. LADISL. FIERI FECIT R.

[434] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 10-11, kat. br. 13; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226;.

[435] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 11, kat. br. 14; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226; I. Lentić, Zlatarstvo, str. 392-393, kat.br. 44.

[436] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 11, kat. br. 14; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226; I. Lentić, Zlatarstvo, str. 392-393, kat.br. 44.

D. STEPHAN ZUCHKI. PAROK. CRTSIEN. PRO.“, dok je na donjem dijelu baze zapis „EXSUBATANATIAEIVSDEM“.[437]

IV.

Ovaj kalež rad je gradačkog zlatara Leopolda Vogtnera[438] iz 1722. godine.[439] Srebro je pozlaćeno i iskucano, a visina kaleža je 21,3 cm, dok je promjer baze 13 cm. Skladan i elegantno izveden kalež ima šesterolatičnu profiliranu bazu i kruškolik glatki nodus, dok je kupa kaleža glatka.[440] Kalež je označen mjesnim grbom grada Graza i godinom 1722. te majstorskim inicijalima „LV“ u ovalu, koji su pripadali spomenutom Leopoldu Vogtneru,[441] učeniku poznatog zlatara Johanna Fr. Strohmayra,[442] a koji u Grazu kao zlatar djeluje od 1707. do smrti 1743. godine.[443]

---

[437] I. Lentić, Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja, str. 13, kat. br. 19; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226. Usp. V. Reitzner, *Alt Wien Lexicon*, str. 244, kat. br. 249.

[438] Leopold Vogtner (oko 1685. – 1743.) – rođen je oko 1685. godine u obitelji nepoznatog opekarskog majstora Martina u oblasti Klostenburg u Donjoj Austriji. Zlatarski obrt učio je kod poznatog srebrnara Johanna Fr. Strohmayra u Grazu, gdje je kasnije radio u kao pomoćnik. Dana 6. prosinca 1707. stekao je pravo za otvaranje obrta, a 1709. godine položio je i majstorski ispit. Od 1716. do 1725. bio je namjesnik predstojnika, a od 1725. do 1731. i predstojnik ceha zlatara u Gradecu. Njegova djelatnost još uvijek nije dovoljno istražena i valorizirana, a uz Strohmayra jedan je od najvažnijih gradačkih zlatara prve polovice 18. stoljeća. Njegova djela mogu se pronaći u Austriji, Sloveniji i većinom na sjeveru Hrvatske. Umro je 21. kolovoza 1743. godine u Grazu, a njegovu djelatnost nastavio je sin Joachim. Opširnije u: Marjetica Simoniti, Leopold Vogtner, *Slovenski biografski leksikon*, www.slovenska-biografija.si [http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi805669/], pregledano, 28.6.2018.

[439] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 14, kat. br. 24; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

[440] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 14, kat. br. 24; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226;.

[441] Anđela Horvat napominje kako u „četvrtoj dekadi za Karla Vi, uz augsburške i bečke majstore nalazimo i birane radove majstora iz Graza, kakav je kalež riznice zagrebačke katedrale, bogato ukrašen draguljima i sličicama u emajlu, rad Leopolda Vogtnera (1732).“ Anđela Horvat-Radmila Matejčić-Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982., str. 279.

[442] Na križevačkom području postoji jedan kalež koji je djelo Johanna Georga Strohmayra, najvjerojatnije sinu gradačkog zlatara, a koji je djelovao u Beču. Naime, radi se o kaležu iz razdoblja rokokoa. Srebro kaleža je pozlaćeno, iskucano, lijevano. Visina kaleža je 21,3 cm, a promjer baze je 13,1 cm, a promjer kupe 8,5 cm. Kvalitetan rokoko-kalež ima profiliranu bazu ukrašenu medaljonima u kojima su iskucani snopovi žita i košarice s voćem. Košarica kaleža ukrašena je iskucanim viticama koje uokviruju medaljone u kojima se, kao i na bazi kaleža, nalaze iskucani snopovi žitnog klasja i košarica s voćem. Kupa kaleža je glatka. Kalež je označen žigom mjesnog pregleda grada Beča godinom „17 ??“, kao i majstorskim inicijalima „IGS“ u trolisu. Ovi inicijali pripadali su kako je spomenuto Johannu Georgu Strohmayru, koji je i tom gradu djelovao kao zlatar. Vidi: I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 478, kat. br. 315; Ksenija Marković, Erdovec, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 307-308; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 17, kat. br. 31. Usp. V. Reitzner, *Alt Wien Lexicon*, str. 176, kat. br. 720.

[443] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 243; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 14, kat. br. 24; Marjetica

Sl. 12 – Kalež Leopolda Vogtnera (*snimio: Dejan Pernjak*)

V.

Kalež je rad nepoznatog zlatara iz 1727. godine. Srebro je pozlaćeno, a visina kaleža je 24 cm, promjer baze je 13,5 cm, dok je promjer kupe 9 cm. Kalež ima okruglu profiliranu bazu ukrašenu iskucanim biljnim ornamentima i viticama, a nodus je u obliku trobridne barokne vaze i ukrašen je viticama.[444] Na donjem dijelu baze se nalazi natpis „CALIX B.V.M. IN KORVSKA 1727“, što sugerira da se najvjerojatnije radi o kaležu u pavlinske proštenjarske kapele Majke Božje Žalosne u Koruškoj, koja je od samog samostana udaljena oko 1,5 km, a u to vrijeme

Simoniti, Leopold Vogtner, *Slovenski biografski leksikon*, www.slovenska-biografija.si [http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi805669/], pregledano, 28.6.2018.

[444] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 476, kat. br. 313; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str.15, kat. br. 25; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226.

nalazila se van grada odnosno na periferiji. Danas je to župna crkva Majke Božje Žalosne i Svetog Marka Križevčanina, a čijoj problematici će biti više riječi kasnije.

VI.

Kalež je rad bečkog zlatara Johanna Georga Strassnera iz 1744. godine.[445] Kalež je načinjen od srebra, pozlaćen je, a visine je 21,5 cm, promjer baze je 13,9 cm, a kupe 8,1 cm. Oblikovan je jednostavno i izuzetno elegantno. Baza je okrugla i profilirana, dok je nodus heksagonalno oblikovan u obliku kruške, a kupa kaleža je neukrašena.[446] Kalež je označen mjesnim žigom grada Beča i godinom 1744. te majstorskim inicijalima „IGS“, koji pripadaju spomenutom autora, koji je djelovao kao zlatar u Beču od 1733. do 1764. godine.[447]

VII.

Posljednji kalež, kojeg se smatra djelom liturgijske ostavštine križevačkih pavlina potječe iz 1764. godine, a rad je nepoznatog majstora. Kalež je napravljen od pozlaćenog i iskucanog srebra. Visine je 23,1 cm, dok je baza promjera 14,5 cm. Kalež ima okruglu profiliranu i razvedenu bazu ukrašenu viticama i rokajnom ornamentacijom, dok je kupa glatka. Od baze i košarice kaleža, izvedenih u tipičnim rokoko-oblicima, odudara nodus kaleža, koji je lijevan i predstavlja tipičan primjer augsburškog nodusa s kraja XVII. stoljeća.[448] Na donjoj strani baze stoji natpis „S. LADISLAY CRISTI 1764.“.

[445] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 478, kat. br. 315; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 15, kat. br. 27; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226. Usp. V. Reitzner, *Alt Wien Lexicon*, str. 173, kat. br. 619.

[446] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 478, kat. br. 315; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 15, kat. br. 27; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226. Usp. V. Reitzner, *Alt Wien Lexicon*, str. 173, kat. br. 619.

[447] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 478, kat. br. 315; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 15, kat. br. 27; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226. Usp. V. Reitzner, *Alt Wien Lexicon*, str. 173, kat. br. 619.

[448] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 17, kat. br. 32; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 226-227;.

7.3.1.4. *Pacifikali*

I.

Prvi pacifikal iz pavlinske ostavštine župe sv. Ane je rad nepoznatog majstora iz prve polovice XVIII. stoljeća, a načinjen je pod iskucanog pozlaćenog srebra. Visina pacifikala je 24,2 cm, dok su dimenzije baze 12,5 x 9,7 cm. Skladan i jednostavno izveden pacifikal ima ovalnu bazu profiliranog vanjskog ruba ukrašenu iskucanim viticama i ornamentacijom, dok je nodus kruškolik i s užljebinama.[449] Raspelo je od glatkog i pozlaćenog srebra, a ima trolisno proširene krakove ukrašene rozetama od koji manjka onda na dnu, dok je na raspelu pribijen malen lijevani Kristov korpus.[450]

Sl. 13 – Pacifikal II (*snimio: Dejan Pernjak*)

[449] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227.
[450] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227.

II.

Ovaj pacifikal rad je nepoznatog majstora iz sredine XVIII. stoljeća, a načinjen je od lijevanog i iskucanog srebra. Visina pacifikala je 38 cm, širina je 15 cm, dok su dimenzije paze 17,5 x 14,5 cm. Ovalna baza pacifikala ima na gornjem dijelu je ukrašena rokajem i sićušnim grozdićima, dok je nodus izveden u obliku trobridne barokne vaze.[451] Križ ima na aversu trolisno proširene krakove ukrašene aplikacijama lijevanih anđeoskih glavica, a u sredini je lijevani Kristov korpus.[452] Iz križišta izbijaju zrake svijetlosti, dok je revers gladak i neukrašen.

[451] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 21, kat. br. 42; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227.

[452] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 479, kat. br. 325; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 21, kat. br. 42; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227.

7.3.1.5. *Ampulice za vino i vodu*

I.

Ovaj primjerak ampulica za vodu i vino potječe iz polovice XVII. stoljeća, konkretno iz 1663. godine, a rad su nepoznatog majstora. Načinjene su od srebra, a visina je 10,5 cm, promjer baze je 6 cm, dok su dimenzije pladnja 24 x 19,8 cm. Jednostavno i skladno oblikovan pladanj ima širok i plosnat vanjski rub, na kome je ugraviran natpis „ORBIS AMPULARUM SANCTAE CRUCIS CRisiENSIS ANNO 1663“.[453] Ampulice za vino i vodu cilindrična su oblika i ukrašene su s tri profilirana prstena, a podnožje ampulica počiva na četiri nožice u obliku lijevanih krilatih anđelića, dok su ručke u obliku lijevane barokne vitice ukrašene lijevanom glavom.[454] Poklopac ampulica profiliran je i na njemu stoji natpis „AMPULLAE ECCLESIAE SANCTAE CRUCIS CRISIENSIS 1663“.

Sl. 14 – Ampulice za vino i vodu s pladnjem (*snimio: Dejan Pernjak*)

[453] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 35; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227; I. Lentić, Zlatarstvo, str. 403, kat.br. 99.

[454] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 35; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227; I. Lentić, Zlatarstvo, str. 403, kat.br. 99.

Natpisi sugeriraju da se radi zapravo o ampulicama koje su se koristile u župnoj crkvi Svetog Križa. Međutim, ne treba odbaciti mogućnost da su i križevački pavlini koristili ove ampule, budući da je samostan osnovan 1665. odnosno 1667. godine te su kao takve završile u crkvi sv. Ane kada su pavlini došli u Križevce. S druge pak strane i ono što je vjerojatnija mogućnost da su ampule dospjele u sv. Anu nakon ukinuća reda 1786. godine, budući da se župa seli u nekadašnji pavlinski samostan. Teško je zaključiti kako je ovaj komplet dospio ovdje, budući da je vizitacija napravljena tek 10 godina nakon ukinuća reda. Međutim, svakako su vrijedno svjedočanstvo i u najmanju ruku umjetničko djelo tog vremena, a koji je dio povijesne baštine Križevaca.

II.

Ove ampulice za vino i vodu rad su, najvjerojatnije domaćeg majstora iz polovice XVIII. stoljeća. Načinjene su od bakra koji je posrebren. Visina ampulica je 12,6 cm, a promjer baze je 6,2 cm. Skladno izvedene ampulice u tipično baroknim oblicima imaju okrugle baze ukrašene iskucanom ornamentacijom.[455] Donji, širi dio ukrašem je iskucanim stiliziranim palmetama i viticama. Isti motiv ponavlja se i na poklopcima označenim slovima „V“ i „A“,[456] što znači da je ampulica s oznakom „V“ bila za vino, a ampulica s oznakom „A“ za vodu. Ručke su lijevane u obliku barokne vitice.

III.

Ampulice su rad nepoznatog majstora iz druge polovice XVIII. stoljeća, srebro je pozlaćeno i lijevano. Visina ampluica je 11,4 cm, a baza je promjera 5,8 cm. Vrlo kvalitetne ampulice imaju okrugle profilirane baze, trbušat donji dio vrčića i širok izlijev.[457] Poklopac je ukrašen lijevanim pucetom i slovima „A“ odnosno „V“, čije pojašnjenje je nepotrebno, a kao i u prethodnom primjeru, ručke su lijevane u obliku vitica.

[455] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227.
[456] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227.
[457] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227-228.

7.3.1.6. *Pladanj s vrčem*

Pladanj s vrčem rad je nepoznatog majstora iz polovice XVIII. stoljeća, čiji su inicijali „ML“, a Ivo Lentić smatra da se radi o majstoru iz Karlovyih Vary.[458] Naime, na donjem dijelu pladanja utisnuta je oznaka grada Karlovy Vary, lav s krunom na valovima štita,[459] zatim oznaka majstora, štit s ružom i likom muškarca te inicijalima „ML“, a uz te oznake utisnut je i znak čistoće kositra (štit s krunom i slovima „S W“ te zapisom „Fein zin“), a ovakav znak čistoće upotrebljavali su kositari iz Karlovyh Vary i Slavkova u XVIII. stoljeću. [460] Oznaka „SW“ znači „Schlagenvvalder Feinzin“ (Schlagenwald = Slavkov), dok su ostali češki kositari upotrebljavali samo oznaku „Fein Zinn“.[461] Visina vrča je 20,9 cm, a dimenzija baze je 9,2 x 8 cm, dok je pladanj dimenzija 36,5 x 15,5 cm. Kvalitetno izrađen vrč ukrašen je dijagonalno pokrenutim užljebinama, baza je profilirana a donji dio je trbušasto oblikovan, koji se prema gore ljevkasto širi i prelazi u širok profilirani rub ukrašen školjkastim ukrasom, dok pladanj ima široko profilirani rub ukrašen školjkastim ukrasom.[462]

Sl. 15 – Pladanj s vrčem (*snimio: Dejan Pernjak*)

[458] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 36; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.
[459] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 35; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 227. Usp. Dagmar Stará, *Zinnmarken aus aller Welt*, Praha, 1977., str. 329, kat. br. 726.
[460] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 36; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228. Usp. Arnoldus Johan George Verster, *Das Buch vom Zinn*, Hannover, 1966., str. 81.
[461] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 489, kat. br. 326; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 36; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228. Usp. D. Stará, *Zinnmarken aus aller Welt*, str. 329, kat. br. 480.
[462] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 19, kat. br. 36; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.

7.3.1.7. *Pastoralni štap*

U današnjoj župnoj crkvi sv. Ane nalazi se i jedan vrlo zanimljiv pastoralni štap iz 1768. godine, koji je pripadao križevačkom mitronosnom prepoštu (prepozitu) Ignaciju Kutnjaku[463]. Slično kao i u primjeru ampulica za vino i vodu, ovaj predmet možda i nije direktna ostavština pavlina, ali svakako je svjedok jednog vremena i umjetničkog razdoblja. Kako sam već i spomenuo, najranija vizitacija potječe iz 1796. i često puta je teško napraviti segregaciju tih predmeta. Međutim, Kožul navodi, kada donosi biografiju Ignacija Kutnjaka kao župnika u Križevcima, da je u popisu iz 1782. navedeno kako Kutnjak uza se ima i dva kapelana, jedan je Ivan Ištvanić, dok je drugi kapelan jedan od redovnika.[464] Da postoji mogućnost da se radi o pavlinskom redovniku govori i podatak da je u trenutku ukidanja kapelan bio pavlin Jakov Gašić, koji je na toj poziciji ostao do 24. ožujka 1789. godine, kada je preminuo u 48. godini života, a bio je pokopan kraj kapele sv. Roka.[465]

Međutim, treba imati na umu da u isto vrijeme na području Križevaca djeluje i franjevački samostan Red male braće, koji djeluje još do 1789. godine. Ali, prema meni dostupnim zapisima, nije zabilježeno da su franjevci bili i kapelani na području župe Svetog Križa u Križevcima. Naime, nakon Kutnjka župnikom postaje Petar Zoerard pl. Švagelj, tada već bivši pavlin, koji je kao župnik imao nekoliko bivših pavlina kao kapelane: Petar Kovačić (studeni 1786. – svibanj 1789), Valentin Carlegg (listopad 1793. – 24. travnja 1798.), Placido Kligor (1806. – 1816.), Maksimilijan Libl (1811. – 1813.).[466] Ne treba isključiti mogućnost da su to bili i isusovci. Međutim, razdoblje njihova vikarstva ne podudara se s gore spomenutom

[463] Ignacije Gabrijel Kutnjak – župu Miholec preuzeo je 10. rujna 1752. godine, a za što je prisegnuo u Zagrebu. Kanonik Andrija Gradinski, namjesnik kalničkog arhiđakona Nikole Magdića navodi ga ovdje u zapisniku od 3. rujna 1754. Piše da je završio filozofiju u Beču, teologiju u Rimu, izvrsnog je znanja, star 28 godina, svećenik 4, a ovdje župnik 2 godine. Čovjek je dobrih kvaliteta, revan i uzoran, voli urednost crkve i doma. Sa župljanima se slaže. Ukućani su mu čestiti. Vrijedan je preporuke i promaknuća. Kalnički arhiđakon Josip Galjuf u zapisniku od 16. lipnja 1761. zapisuje da je župnik iz Međimurja (*Insulanus*), star 35 godina, svećenik 11, a ovdje 9 godina. Vrlo je uredan u crkvi i u kući, u crkvi nadasve revan, u kući gostoljubiv. Župničke dužnosti savjesno vrši. Po svojim sposobnostima i kvalitetama pozvan je za više službe (*ad maiora*). Kako je križevački župnik i vicearhiđakon Ivan Josipović bio promaknut u Zagreb za kanonika, te je ovdašnji župnik Ignacije Gabrijel Kutnjak prisegao 30. lipnja 1763. za Križevce. Bio je ovdje župnik i u vrijeme opisa župe i popisa prihoda od 1. studenoga 1771., zaključenog 15. prosinca 1771., koji je popisao kalnički arhiđakon Ivan Škrgatić. Župni dvor tada je bio još drven. Župnik Kutnjak postao je čazmanski kanonik, ustoličen 2. prosinca 1771., a bio je i mitronosni prepozit sv. Ladislava de Semlin. Navodi ga se ovdje kao župnika i ujedno vicearhiđakon i popis župnika i kapelana s kraja 1774. godine. Uz njega su bila dvojica kapelana, Vinko Vrančić i Ivan Sabolović. I popis iz 1782. navodi ga kao župnika, a uz njega je kapelan Ivan Ištvanić i drugi kapelan, jedan od redovnika. Vodio je križevačku župu do smrti 1787. godine. S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 31, 72, 206, 298-299.

[464] S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 299.

[465] A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština,* str. 67-68.

[466] A. Košćak, Križevci – *Duhovna baština,* str. 68.

godinom. Naime, radi se o Franji Bruna (prosinac 1776. – prosinac 1777.) i Mirku Mihalyju (1778. – 1779.).[467] I na kraju treba imati na umu da je pavlinski samostan sv. Ane u Križevcima bio i *locus credibilis*, pa postoji mogućnost da je tamo završio i na pohrani, kao i brojni drugi predmeti, a o čemu će više biti riječi kasnije.

Što se samog pastoralnog štapa tiče, štap je rad gradačkog majstora čiji su inicijali „I W“, a načinjen je od djelomično pozlaćenog srebra. Visina pastorala je 187 cm. Pastoral predstavlja skladno oblikovano djelo, kojem se na visokom držku, ukrašenom u gornjem dijelu stiliziranim listovima, nalazi gornji zavinuti dio štapa, ukrašen rokajem i biljnim viticama.[468] Na unutarnjem završetku zavijutka štapa smješten je lijevani pozlaćeni križ. Pastoral je označen mjesnim žigom Graza, godinom 1768. i spomenutim inicijalima u položenom nepravilnom dvolistu, a gdje s unutrašnje strane se nalazi natpis „IGNATIVS DE KYTTNYAK PROPISIT INF. AD S. CRUCEM A. o 770“, prema kojemu znamo da je pastoral pripadao mitronosnom prepoštu Ignaciju Kutnjaku, 1770. godine.[469]

Sl. 16 – Pastoralni štap Ignacija Kutnjaka (*snimio: Dejan Pernjak*)

[467] A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština*, str. 68.
[468] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 20, kat. br. 37; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.
[469] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 20, kat. br. 37; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.

7.3.1.8 Relikvijari

7.3.1.8.1. Relikvijar svetog Marka Križevčanina

Ovaj relikvijar svakako spada u jedan od najvrjednijih predmeta, a koji se tiču povijesti Križevca, a da se radi o značajnoj osobi, koja je bila na neki način povezana s pavlinima u Križevcima[470] budući da je o njemu pisao najpoznatiji i najslavniji križevački pavlin Nikola Benger, koji navodi da se „časni sluga Božji Marko Križevčanin rodio u gornjoslavonskom (i općenito zvanim hrvatskom) kraljevskom gradu Križevcima, po kojem se nazvao, od pobožnih katoličkih roditelja oko godine Gospodnje 1580., i kako se drži, isprošen uz posebnu zaštitu blažene Djeve Bogorodice: pa je uvijek živio najusrdnije ju štujući.“[471]

Relikvijar je rad nepoznatog majstora iz sredine XVIII. stoljeća. Mjed je pozlaćena, a visina relikvijara je 33 cm, dok su dimenzije baze 15,4 x 9,7 cm. Skladno oblikovan relikvijar ima ovalnu bazu profilirana ruba ukrašenu plitkim iskucanim rokajem, a nodus je u obliku rokoko vaze.[472] U središnjem dijelu gornjeg dijela nalaze se unutar okvira od rokaja relikvije s natpisom na ceduljicama „B. MARCI CRIS M“, „B STEPHA PONGR. M“, „B. MELCI GROD M.“.[473] Oko tog centralnog okvira vije se širok vijenac vitica oko kojeg izbijaju zrake svjetla.[474]

[470] Sveti Marko Križevčanin rođen je 1580. godine, a pogubljen je u 39. godini života, tako da je indirektno povezan s križevačkim pavlinima.

[471] Nicolaus Benger, *Menologium Illyrieanum seu syllabus Sanctorum et Venerabilium Dei Servorum, ad Illyricam Nationem sectantium, quos vel Ecclesia Catholica in Divorum Fastos retulit, vel pij probratique Scriptores ut pia Sanctitatis opinione claros recensent. Opera P.F. Nicolai Benger, Ord. S. Pauli 1m Eremitae Definitoris Generali set SS. Theologiae Doctoris, nunc vero Provm ciae Croaticae Prioris Provincialis.* Rkp. U franjevačkoj knjižnici na Kaptolu u Zagrebu. Prema: Janko Barlé, Domovina Marka Križevčanina, *Katolički list*, 541 (1903.), br. 46, str. 654; Ivan Peklić, *Hrvatski svetac Sveti Marko Križevčanin*, Križevci, 2017., str. 18.

[472] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 22, kat. br. 43; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.

[473] Kratice su zapravo imena trojice košičkih mučenika: blaženi Marko Križevčanin, blaženi Stjepan Pongrac i blaženi Melkior Grodecki.

[474] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 22, kat. br. 43; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.

Sl. 17 – Relikvijar svetog Marka Križevčanina (*snimio: Dejan Pernjak)*

7.3.1.8.2. Relikvijar Svetog Križa (I)

Ovaj relikvijar potječe iz sredine XVIII. stoljeća, a rad je nepoznatog majstora. Visina relikvijara je 50,5 cm, širina je 22,8 cm, dok su dimenzije baze 20,2 x 15,2, a srebro je pozlaćeno. Kvalitetno izveden rokoko-relikvijar ima profiliranu i razvedenu bazu ukrašenu iskucanim rokajem, dok je nodus u obliku barokne vaze.[475]

Donji dio relikvijara ima u središtu otvor u obliku križa u kojem je smještena relikvija Svetog Križa u kristalu, a taj je otvor uokviren krugom rokoko ornamentacije s kamenima iz kojega izbijaju zrake svjetla uokvirene vijencem i rokoko viticama ukrašenih kamenjem.[476]

[475] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.
[476] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228;

7.3.1.8.3. Relikvijar Svetog Križa (II)

Kao i primjerak prije i ovaj relikvijar potječe iz sredine XVIII. stoljeća, a rad je nepoznatog majstora. Načinjen je od mjedi koja je pozlaćena. Visina relikvijara je 30,3 cm, dimenzije baze su 19 cm x 9,7 cm. Kvalitetno izveden rokoko relikvijar ima ovalnu bazu ukrašenu profilacijom i iskucanom biljnom i cvjetnom ornamentacijom, dok je nodus ukrašen u obliku rokoko vaze.[477] Gornji dio relikvijara ima u središtu otvor u obliku križa unutar kojega je smještena relikvija, dok se uokolo otvora vije rokoko okvir od iskucanih vitica, a oko tog okvira je vanjski širi vijenac od spleta ornamentacije izvedene na proboj.[478] Na vrhu se nalazi raspelo.

[477] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228;
[478] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228;

7.3.1.9. Navikula

Navikula je rad nepoznatog majstora iz prve polovice 18. stoljeća, a načinjena je od srebra. Visina navikule je 11,3 cm, dužine je 17,2 cm, dok su dimenzije baze 7,2 cm x 9 cm. Skladna navikula ima ovalno razvedenu bazu ukrašenu iskucanom vitičastom i rokajnom ornamentacijom, dok je nodus kruškolika oblika.[479] Donji dio izdužene navikule ukrašen je rokajnom i vitičastom ornamentacijom, dok je poklopac navikule ukrašen iskucanom ornamentacijom školjaka vrpčasto oblikovanih vitica.[480]

7.3.1.10. Vječno svjetlo

Ovo tipično barokno svjetlo rad je augsburškog majstora Georga Reischlea s kraja XVII. stoljeća. Načinjeno je od lijevanog srebra, a visina svjetla je 24 cm, s lancima 83 cm, dok je promjer otvora 7 cm. Donji naglašeno trbušast dio ukrašen je spletom biljnih vitica izvedenih na proboj, koje uokviruju medaljone s monogramima Krista, Marije i Josipa.[481] Gornji otvor vječnog svijetla završava vijencem stiliziranih akantusovih listova, dok velike lisnate vitice pridržavaju kovane lance koji su skupljeni u zvonoliko oblikovanom i ukrašenom završetku. [482] Na tom zvonolikom dijelu nalazi se mjesni žig grada Augsburga s inicijalima „GR“ u ovalu, a koji pripadaju Georgu Reischleu.[483]

U izvorima vječno svjetlo se spominje jednom i to 1701. godine, kada je Križevčanin Grgur Ščetar ostavio zakladu od 300 forinti za očuvanje vječnog svijetla u crkvi sv. Ane,[484] a s obzirom da vrijeme nastanka gotovo sigurno se radi o vječnom svjetlu koje je djelo Georga Reischla. Međutim, inicijali ovog majstora nalaze se samo na zvonolikom dijelu vječnog svjetla, pa zbog nekih oblikovno-dekorativnih detalja ne može se sa sigurnošću istom majstoru pripisati i ostali dio ovog vječnog svjetla.[485]

---

[479] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228, 229.
[480] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228, 229.
[481] I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 20, kat. br. 38; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.
[482] I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 489, kat. br. 326; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 20, kat. br. 38; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 228.
[483] Georg Reischle – rođen je u Augsburgu 1652. godine i tamo je umro 1700. I. Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, str. 489, kat. br. 326; I. Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, str. 20, kat. br. 38; I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 229. Vidi: Helmut Seling, *Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529-1868. 3 Bände und Supplementband zu Band 3*, München, 1980., str. 202, kat. br. 1578.
[484] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 33; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 25.
[485] I. Lentić, Katalog sakralnih građevina, str. 229.

7.3.2. Ostala oprema pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima

U ovom potpoglavlju bit će analizirano dio opreme, koja je dostupna, a nalazila se u prostoru bivšeg pavlinskog samostana i crkve sv. Ane u Križevcima. Izvornog inventara gotovo da i nema sačuvanog, što je na neki način i logično, budući da je nakon ukinuća reda 1786. dosta toga otpremljeno u Ugarsku. Uz već spomenute oltare, a koji danas nisu sačuvani, danas je u župnoj crkvi sv. Ane malo toga ostalo sačuvano. U brodu crkve sačuvane su dvije freske s desne strane kod propovjedaonice i kod bočnog ulaza u nekadašnji samostanski kompleks, jedna na svodu, dok se jedna nalazi sakristiji. Umjetnička djela pavlinskih slikara su većim dijelom sačuvana, ali su pohranjena u raznim institucijama i crkvama: crkva sv. Križa u Križevcima, crkva sv. Florijana u Križevcima i Hrvatski povijesni muzej u Zagrebu. Dio inventara nalazi se u Dijecezanskom muzeju na Kaptolu u Zagrebu,[486] a dostupno je samo nešto sitnog inventara, budući da je Muzej u fazi sređivanja građe.

Nadalje, dio inventara iz Dijecezanskog muzeja u Zagrebu tijekom lipnja 2018. godine završio je u Bjelovaru u sjedištu Bjelovarsko-križevačke biskupije.[487] Nešto sitnog inventara nalazi se u Gradskom muzeju u Križevcima i crkvi sv. Marka Križevčanina u križevačkom Gornjem gradu. S obzirom da se ovdje mahom radi o umjetničkim djelima neke ću analizirati ovdje, dok će neka djela, poput djela Ivana Krstitelja Ranga biti analizirana u kasnijim poglavljima.

[486] Danas se u Dijecezanskom muzeju u Zagrebu nalazi sljedeći inventar iz bivšeg pavlinskog samostana sv. Ane: „Drveni kip lebdećeg anđela“ inv. br. DM 752, „Drveni kip Sv. Marije kao djevojčice'“ inv. br. DM 753, „Dva drvena anđela u lebdećem stavu“ inv. br. DM 754, „Sv. Pavao, pustinjak“ inv. br. DM 755, „Drveni kip čovjeka prosjaka ili hodočasnika“ inv. br. DM 756, „Dva drvena anđelčića“ inv. br. DM 758, „Drveni kip uspavano lebdećeg anđela“ inv. br. DM 759, „Drveni kip anđelčića“ inv. br. DM 760 i „Drveni kip svetice“ DM 761. Ovdje bih se posebno želio zahvaliti prof. Tomici Plukavcu, tajniku Ureda za kulturu Zagrebačke nadbiskupije i voditelj Muzeja bl. Alojzija Stepinca koji mi je svesrdno poslao popis. Također, zahvaljujem i Nadbiskupskom duhovnom stolu, koji mi je odobrio korištenje ovih podataka.

[487] „Drveni oblak u obliku vijenca“ inv. br. DM 762, „Lebdeći torzo anđela“ inv. br. DM 1425, „Sv. Ana“ inv. br. DM 747, „Sv. Joakim“ inv. br. DM 748, „Nepoznata svetica“ inv. br. DM 749, „Dva drvena vitka anđela“ inv. br. DM 751, „Drveni kip djevojčice“ inv. br. DM 757. Zahvale upućujem na iste kao i u prethodnoj bilješci.

7.3.2.1. Ormar u sakristiji

U sakristiji crkve sv. Ane nalazi se veliki ormar na četiri etaže. Arhitektonska kompozicija cijelog ormara uklapa se u svod same sakristije. Međutim, cijeli ormar nije iz pavlinskog razdoblja, nego je dio ormara nastao i u postpavlinskom razdoblju. Ono što pripada pavlinima su prve dvije etaže, koje su nastale u XVIII. stoljeću, dok su druge dvije dodane u XIX. stoljeću.[488] Današnji izgled ovog ormara svojom monumentalnošću cjelokupnog volumena arhitektonski riješene pročelne strane djeluje poput fasade palače ili retabla golemog, u širinu razvedenog oltara.[489]

Sl. 18 – Ormar u sakristiji crkve sv. Ane (*snimio: Dejan Pernjak*)

Originalni dio ormara iz XVIII. stoljeća, furnirane i intarzirane površine, sastoji se od šireg i dubljeg dijela na koji direktno nasjeda gornji plići dio koji je gotovo iste visine kao donji dio ormara, a površina obaju dijelova ormara je valovito konveksno-konkavne linije koja neprekinuto teče od jednog do drugog kraja zida.[490] Može se pretpostaviti da je ovakvim

[488] Mirjana Repanić Braun, Katalog sakralnih građevina, Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 225.
[489] Nela Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća u redovničkim crkvama kontinentalne Hrvatske*, doktorski rad obranjen na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 2013., str. 221.
[490] N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 221.

sklopom ormar bio gradbeno završen, eventulano je mogao imati krunište.[491] Etaže ormara su horizontalno raščlanjene vijencima, a završni vijenac slijedi liniju svoda.[492] Nela Tarbuk analogiju kod stilskih elemenata nalazi u primjeru ormara na oratoriju u Trškom Vrhu iznad Krapine, koji je nastao šezdesetih godina XVIII. stoljeća, jer križevački primjer poput i ovoga iz Krapine je možda bio nadograđen ili je imao dodatke iznad ovih dvaju dijelova, međutim to je teško utvrditi budući da za to nema pisanih dokaza.[493]

Donja originalna zona dvodijelnog koncipiranog ormara primjer je sklopa ormara u kojem nije samo dekorativno-ornamentirani repertoar pokazatelj stilskog izraza, nego i gradbeni sklop, manifestiran u samim njegovim elementima, u ovom slučaju u valovito konveksno-konkavno izdjeljenim plohama vratnica i ladica, što su osnovni elementi gradbeno-oblikovne raščlambe svakog ormara.[494] Zbog toga, ormar pokazuje promptnu primjenu suvremene oblikovne stilske leksike karakteristične za treću četvrt stoljeća, prisutne na svjetovnom namještaju, koja se ovdje prepoznaje u oblikovnom sklopu donjeg dijela ormara s ladicama srodnim onima na istovremenim svjetovnim komodama valovito konveksno-konkavne površine i na plohama vratnica gornje dijela ormara koje svojim oblikom slijede konkavno-konveksnu obrisnu liniju njegovog donjeg dijela.[495]

Na furniranim vratnicama i ladicama intarziranim[496] se bordurama oponašaju uklade u čijoj je sredini vratnica gornjeg dijela ormara intarziran motiv zvijezde, što je karakterističan dekorativni element ovog razdoblja.[497] Naime, motiv zvijezde rađen u tehnici intrazije čest je ornamentalno-dekorativni element namještaja. Javlja se na nekim primjercima namještaja vrlo rano, u trećem desetljeća XVIII. stoljeća, a krajem istog stoljeća postaje dekor intarziranog

[491] N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 221.
[492] Nela Tarbuk, O radovima pavlinskih stolara, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 273.
[493] Opširnije u: Nela Tarbuk, Barokni ormari u zavjetnoj crkvi sv. Marije Jeruzalemske na Trškom vrhu, *Radovi instituta za povijest* umjetnosti, 28 (2004), str. 232-241; N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 221-222.
[494] N. Tarbuk, Barokni ormari u zavjetnoj crkvi sv. Marije Jeruzalemske na Trškom vrhu, str. 234-235; N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 222.
[495] N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 222.
[496] Intarzija (talijanski intarsio: umetanje, oblaganje, od arapski tarṣī': sklop; umetanje dragoga kamenja) – tehnika ukrašavanja drvenih predmeta umetanjem komadića raznobojna drva, kovine, bjelokosti, sedefa i dr.; također i umjetničko djelo. Ponajčešće se za intarziju upotrebljava orahovo, javorovo, ružino, kruškovo drvo ili egzotična drva: ebanovina, palisandar i mahagonij. Intarzirani ukras redovito je komponiran u stilizirane geometrijske, biljne i figuralne motive te prikaze arhitekture i krajolika. Delikatni motivi pile se po predlošku iz furnira jednakih debljina, sastavljaju se i lijepe na posebno pripremljenoj podlozi, obično od mekoga drva; površina se preša, brusi i lašti do visokoga sjaja. enciklopedija.hr, intarzija [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27581, pregledano 10. srpnja .2018.
[497] N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 222.

namještaja.[498] U sjeverozapadnoj Hrvatskoj jedan od ormara iz kasnog XVIII. stoljeća u sakristiji zagrebačke katedrale ima intarzirani motiv zvijezde, kao i klecalo u sakristiji crkve na Trškom Vrhu, čija je uklada vratnice raščlanjena oponašanom ukladom u tehnici intarzije geometrijskog jednostavnog vrpčastog motiva s velikom osmokrakom zvijezdom u sredini,[499] dok na križevačkom primjerku četverokrake i osmokrake zrakaste zvijezde, koje se izmjenjuju na poljima vrata gornjeg dijela ormara.

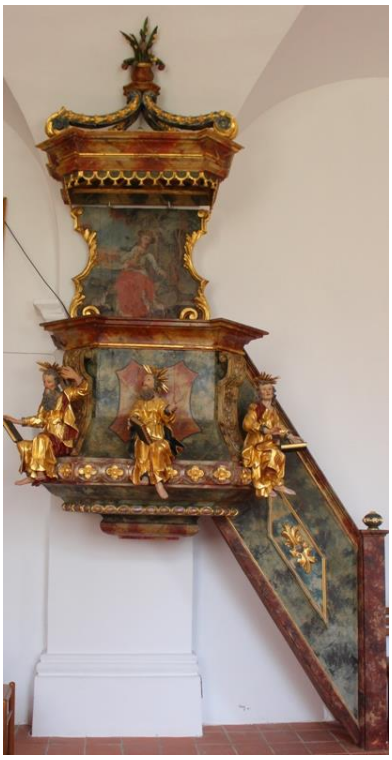
Druge dvije etaže ovog ormara su najvjerojatnije nastale u prvoj polovici XIX. stoljeća, a na to upućuje pravilan niz stupova na malenim konzolama koji su tipični za namještaj XIX. stoljeća.[500] Ormar je svojim gradbeno-oblikovanih elemenata iz dvaju različitih stilskih razdoblja iznjedrio novi kvalitativnu likovnu dimenziju oprimjerenu u visokoj razini stolarske izvedbe i likovnog zamišljaja, a korespondiranje dvaju u osnovi oprečnih stilova, baroknog i klasicističkog u ovom je slučaju dao izvanredno harmoničan rezultat.[501]

Kada govorimo o potencijalnom majstoru, stolaru, koji je napravio prvi dio ormara, koji potječe iz razdoblja pavlina, izvor govori da je 28. studenoga 1759. godine u pavlinskom samostanu umro Tirolčan Rudolf Wirer *36 annorum conversus arcularius*, koji je boravio u samostanu kao brat laik stolar.[502]

[498] Carolyn Renz, *Schönheit alter Möbel im Verbogenen*, Wien:, 1998., br. 28, sl. 28, prema: N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 222, bilj 382.
[499] N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 222, bilj. 382.
[500] Doris Baričević, Mirjana Repanić Braun, Katalog sakralnih građevina, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 225.
[501] N. Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća*, str. 224.
[502] Kamilo Dočkal, *Catalogus vivorum et mortorum*, rukopis, A-HAZU, sign. XVI-28 a,b, str. 33.

7.3.2.2. Propovjedaonica biskupa Jurja Branjuga

Opremanje crkve sv. Ane trajala je 20-ak godina, a samo crkvu posvetio je biskup zagrebački Juraj Branjug 1741. godine kada je darovao i propovjedaonicu, koja je proizašla iz njegove biskupske radionice.[503] Ornamentika svojim širokim volutnim trakama i krugovima i ljuskama s upisanim rozetama tipična je za to vrijeme. Kipovi evanđelista bolji su radovi jednog temperamentnog kipara koji je znao pomoću ekspanzivnih gesta i individualno variranim fizionomijama ostvariti raznolike tipove.[504] U njegovu načinu rezbarenje ima dodirnih točaka s kipovima na nekim oltarima i propovjedaonicama iz Zagreba i okolice, koje potječu iz spomenute drvorezbarske radionice biskupa Jurja Branjuga, što upućuje upravo na zaključak da se radi o propovjedaonici koja je bila dio pavlinske samostanske crkve, koju Branjug posvetio, a o čemu i govori kanonska vizitacija iz 1796. godine.[505]

Sl. 19 – Propovjedaonica biskupa Jurja Branjuga u crkvi sv. Marka Križevčanina (*snimio: Dejan Pernjak*

[503] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 160; A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština,* str. 51.
[504] Doris Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 202-203.
[505] NAZ, Arhiđakonat Kalnik, protokol 137/VIII, 1796., str. 59: „*Suggestus operis arcularii, ad quem patet ascensus ex adjacente O. olim Paulinorum Monasterio, in medio corporis Ecclesiae ad partem septentrionalem sitatur bonus et firmus, impensis Episcopi Zagrabiensis Georgii Branjug errectus*.“ Usp. D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 202-203, 207, bilj. 15.

7.3.2.3. Slikarska djela[506]

Kada govorimo o ostalom inventaru, a koji se odnosi na umjetnost sačuvalo se i nekoliko slikarskih djela, mahom nepoznatih pavlinskih autora, ali imamo i zabilježena i potvrđena djela Ivana Krstitelja Rangera, o čemu će biti više riječi kasnije, te djela Gabrijela Tallera. Sama oltarna pala glavnog oltara, a koja prikazuje kako *Sv. Ana uči Bogorodicu čitati*, djelo je nepoznatog pavlinskog slikara kao i djela koja slijede: *Sv. Ivan Nepomuk*, *Mučenje sv. Erazma, Krist na križu – Vjera, Ufanje i Ljubav, Sv. Franjo Ksaverski*, *Raspeće*, *Sv. Nikola*, *Majka Božja Czestohovka*, *Grešnica na mukama* i *Tri pavlina.* Spomenutom Gabrijelu Talleru pripisuju se sljedeća djela: *25 pavlinskih mučenika*, *Sv. Ivan Pustinjak*, *Bl. Kajetan Mlinarić* i *Matija Eskanel*, dok Rangeru pripadaju očuvane freske u crkvi i sakristiji kao i oltarna pala koja prikazuje Svetu obitelj, a koja se nalazi u crkvi Blažene Djevice Marije u Koruškoj te oltarna pala sa likom Sv. Florijana iz istoimene kapelice.

[506] Iznimno veliku zahvalnost po pitanju ove teme dugujem dr. sc. Zdenku Balogu, povjesničaru umjetnosti, koji mi je bio doslovce osobni vodič kroz pavlinsku umjetnost, koji je prenio mali dio svojeg golemog znanja na mene kao i što me uputio na relevantnu literaturu, a bez čega bi ovaj dio mojeg rada zasigurno bio manjkav.

7.3.2.3.1. Grešnica na mukama

Ova slika djelo je nepoznatog pavlinskog slikara iz 1725. godine. Grešnica je ovdje prikazana u pravokutnom formatu, a vidi se gola žena ogrnuta samo oko bokova. Žena sjedi na leđima zmaja, koji joj prijeti s njezine lijeve, a zmaj na repu ima drugu glavu, koja pak ovoj grešnici prijeti s druge strane. S donje strane ju napadaju psi koji joj grizu ruke, dok joj zmije, opasane oko vrata, grizu grudi, a nekakvi škorpioni ili žabe je grizu po licu. Ispred zmaja nalazi se redovnik, koji možda čeka da mu se grešnica ispovijeda, a na što eventualno sugerira natpis ispod prikaza. Slika s ikonografskog aspekta prikazuje neku moralnu dilemu. Na slikovit način se prikazuju muke čistilišta, moguće i pakla, ali s obzirom na prisutnost crkvenog prelata, vjerojatno je ipak riječ o čistilištu, budući da se ipak ostavlja prostora grešnici za pokoru. Natpis kaže kako je grešnica živjela u smrtnom grijehu sa rođakom 15 godina i u tom grijehu je umrla. Budući da slika prikazuje golu ženu svakako simbolizira grijeh bluda, zbog toga i jesu te muke usmjerena prema grudima, licu rukama, vidimo da ju neki manji zmaj s trozubom bode u predio trbuha. Dakle, to su sve dijelovi tijela s kojima se može najviše griješiti. Iako se radi od baroknom razdoblju, budući da je djelo datirano godinom 1725.,[507] ovaj prikaz je više srednjovjekovnog tipa, jer barokni prikazi su više emotivni. Da se radi o nekom „retro" obliku govori i činjenica ga na ovoj slici ne postoji onaj naglašeni *chiaroscuro*. Zaključak je da je to rad nekog provincijalnog, pavlinskog slikara. Iznad na slici je izblijedio natpis, koji je prilično nečitak: *(...) Rootc ta (?) Mediolana*. Ispod prikaza podulji natpis koji je isto prilično nečitak, a sljedećeg je sadržaja:

Pripetilo szeie un Muskouiczke Zemlie kade pregresjusi jedna Poglauita Senszka Persona koia zspoueduiuchisze Szuoiemu
Sztanouitomu Redouniku, y nigdar ne ualuuala dabi pregresila Szuoiem rogiakom, uu Koiem grehu, Siuelaie 15 leth po 15. leteh obetsalaie
Y uumerla Vutom Szmertnom grehu, Koiega ne hotela Valuuati Redouniku Szoiemu y Vumrela, pochetie nie Szpouednik y Szluga Bosi posztiti Boga
Molechi, da Suim Gospodin Bog miloschu uuchini, y Damusze Szkase ta Sena a Znaiuchi Redounik daie uelika geresnicza bila, y tuliko leth Siu
uchi Vu grebu … uchinil … Rogiakom Szuoiem, y Kadi on Reduonik y Szluga Bosi poszusua gorucha

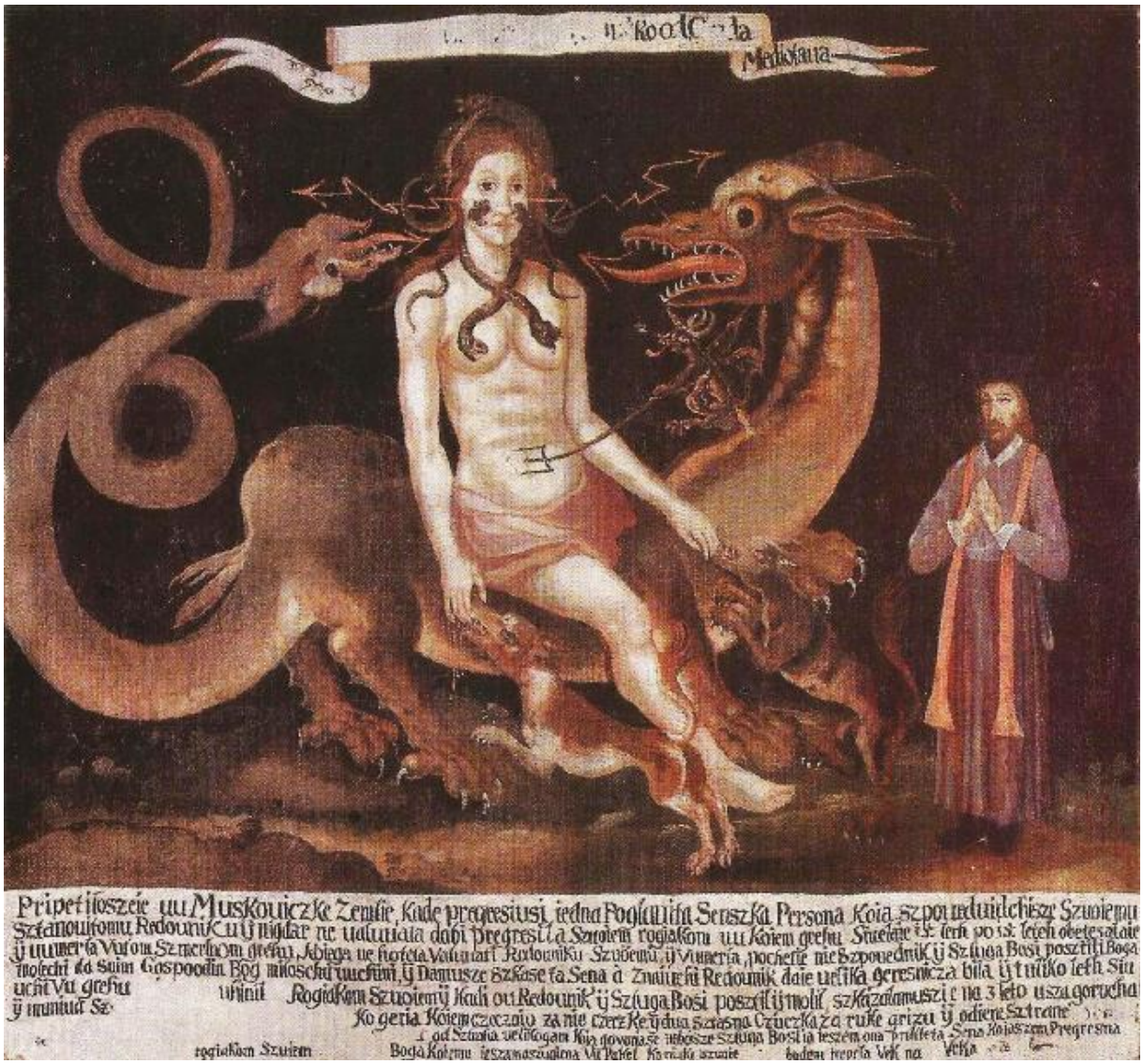
[507] Marina Bregovac Pisk, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj, metal, tekstil, oslikana pozlaćena koža, keramika, isprave i knjige, popis arhivalija, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 401, br. 40; Nikola Benger, *Kraljica mučenika*, Križevci, 1996., str. 64.

y muniua Sz… Ko geria, koiem czeczaiu za nie czcz Ke y dud Sztaszna czuczka za ruke gri … y odiene Sz… nuha, Prisz…

… … em … od Sztraha uelikogam koia govoriase neboisze Szluga Bosi is ieszem ina prokleta Sena Koiaszem Pregresna

vakakom Szuiel … boga Koiemu iesam oszugiena Vu Po

Ko muke szouie budem trpela Vek n … Veka

Sl. 20 – Grešnica na mukama (*izvor: Nikola Benger, Kraljica Mučenika, Križevci, 1996., str. 64)*

7.3.2.3.2. Tri pavlina

Ova slika rad je nepoznatog slikara, najvjerojatnije pavlinskog brata laika, iz XVIII. stoljeća, a slikana je tehnikom ulja na platnu. Radi se o jednom lošijem radu. Dakle, slikar oponaša svjetlost tih baroknih majstora, ali ju ne razumije. Vidimo da svjetlost dolazi s jedne strane, a nos je s te strane zasjenjen kod drugog pavlina. Postoji mogućnost da je autor preslikao likove s nekih drugih slika te ih je zorno prekopirao. Uglavnom, slika prikazuje tri pavlina, koji se nalaze u molitvenoj pozi. Djelo je nastalo u XVIII. stoljeću. Dodatno pojašnjenje slike zasigurno je bilo na donjem rubu, gdje je izblijedio natpis.

7.3.2.3.3. Mučenje sv. Erazma

Slika naslovljena „Mučenje svetog Erazma" rad je nepoznatog pavlinskog slikara iz XVIII. stoljeća. Ovdje je svjetlost raspoređena difuzno, a s obzirom na kompoziciju slike radi se o prilično kasnoj fazi baroka, stoga je slika zasigurno nastala u drugoj polovici XVIII. stoljeća.[508] Nazire se i utjecaj klasicizma. Na to ukazuje da se radi o višeslojnoj priči. Na slici vidimo mučeništvo sveca, a odmah iznad njega u desnom uglu vidimo da se otvara i nebeska slava, dok za to vrijeme u pozadini se nalaze brojni likovi, koji ili imaju veze s ovom pričom ili su neka vrsta dekorativnog elementa.[509] Ovo se može nazvati i visokim stilom, koji je u pavlinsku baroknu umjetnost uveo Ivan Krstitelj Ranger, a o kojemu će više biti riječi. Naime, svi likovi su prikazani kao antički heroji odnosno takav je prikaz njihove tjelesne građe. Dakle, oni su mišićavi, snažni, muškarci se prikazuju polugoli kako bi se istaknula ta muskulatura, i to je prikazano na jednak način – ovaj koji muči sveca i on koji je mučen. Vidimo da su i sami anđeli zdravi, puteni. Nema moralne estetike. Da se radi o svetom Erazmu govore i ikonografski

[508] Gudio Quien, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj, metal, tekstil, oslikana pozlaćena koža, keramika, isprave i knjige, popis arhivalija, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 412, kat. br. 76.

[509] U baroku mučeništva su prikazivana nemilosrdno, sa sladostrasnim fokusiranjem na detalje razuđivanja, sakaćenja, razvlačenja utrobe ili groteskним alatima mučenja poput roštilja, nazubljenih kotača ili čekrka za namatanje crijeva. No za razliku od srednjeg vijeka, koji prikazima mučeništva pristupa istom strašću kojom tadašnji čovjek prati mučenja osuđenika u svojoj suvremenosti, u čijem je žarištu naturalistička fizička patnja, ona ista koja ga u njegovom svijetu okružuje, barokni slikar svoje mučenike, prikazuje u ekstazi sreće, obasjane slutnjom blažene vizije iz nebesa koja se nad njim otvaraju. Ne štedeći na surovosti prikaza i nesumnjivoj boli koju mučenik trpi, uzdiže scenu na razinu opernog krešenda. Mučitelji više nisu autentični krvnici koje je slikar poznavao iz svakodnevnih egzekucija, nego klasično građeni poluaktovi koji dodatno pomažu graditi *likovni visoki stil* prikaza. Stječe se dojam da su svi akter, žrtve kao i njihovi krvnici, sudjeluju i dobro koreografiranoj predstavi u kojoj svatko preuzima svoju ulogu, gotovo bez moralnog predznaka. Jedina je svrha ekstaza i uspostava osobne spone između ovog i onog svijeta. Zdenko Balog-Nikola Žulj, *Crkva Marije Snježne u Belcu*, Križevci, 2015., str. 18.

elementi, a to je vađenje crijeva, a često ga se prikazuje s crijevima namotanim na motovilo.[510] Međutim, Mirjana Repanić Braun upozorava da je ova kvalitetna slika izrazito manirističke koncepcije prostora i maniristički bljedunjava kolorita, a posjeduje naturalizam kakav nalazimo u talijanskom slikarstvu XVI. stoljeća, posebno onom vezanom uz Firenzu.[511]

7.3.2.3.4. Vjera, Ufanje i Ljubav[512]

Ovo je alegorijska slika koja pokazuje scene iz Kristova djetinjstva i života. Budući da kod pavlina dominira kult Bogorodice, onda je i logičan prikaz života Krista od njegova djetinjstva, jer se njegovo djetinjstvo usko veže u Bogorodicu, iako je centralni prikaz na slici raspeće. Ako se gleda slika s lijeve na desnu stranu onda prvi prikaz je rođenje Isusovo. Potom slijedi prizor obrezanja, nadalje prikazanja u hramu te krštenjem na rijeci Jordan od strane Ivana Krstitelja i dalje se vodi kronologija na centralni prikaz. Taj prikaz raspeća je zapravo prikaz ljubavi, jer je to najveća Božja ljubav, budući da je za ljude dao svojeg Sina. Lijevo od tog prikaza se nalazi ufanje ili nada, dok je desno prikaza simbolički vjera. Ufanje ili nada prikazuje se kao ženska osoba koja drži knjigu i sidro, dok je vjera prikazana kao žena koja nosi kalež.[513] Iznad centralnog prikaza nalazi se Bog Otac, a to znamo po trokutu, koji simbolizira Sveto Trojstvo. Na slici su prisutni i evanđelisti – Ivan, Matej, Marko i Luka, kao najizravniji svjedoci Isusova života, a prikazani su sukladno ikonografiji: Matej ima anđela, Luka ima vola, Ivan ima orla, a Marko ima lava. Prema ocjeni Mirjane Repanić Braun slika prikazuje elemente stilske

[510] Sveti Erazmo bio je biskup i mučenik Formija u Campagni u južnoj Italiji, vjerojatno u vrijeme Dioklecijanovih progona 303. godine. Po legendi bio je biskup u Antiohiji Sirijskoj, odakle ga je anđeo odveo na Zapad. Mučen je u Sirmiju (prema istočnim piscima, u Ohrdiu), i konačno odveden u Italiju. Ubrajaju ga među Četrnaest pomoćnika u nevolji. Relikvije su mu u Gaeti, između Rima i Napulja. Kult mu je u rimsku liturgiju ušao u XI./XII. stoljeću. Od 1969. ostavljen štovanu samo lokalnih Crkvi. Prikazuju ga mnogi slikari; Grünewald ga prikazuje kao biskupa u ornatu, zajedno sa sv. Mauricijem vojnikom. N. Poussin u vatikanskoj Pinakoteci predstavlja nam njegovo mučenje – vađenje crijeva. Često ga slikaju s crijevima namotanim na motovilo. Zbog tog motovila zaštitnik je tokara, a zbog crijeva namotanih na motovilo, što se doima poput namotaja brodskog užeta, zaštitnik je mornara. Po njemu je nazvana i vatra sv. Elma (snopići električkih iskrica koji se po pojavljuju na jarbolima na vrijeme nevremena). Zaštitnik je i protiv bolova u trbuhu i kod poroda. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 248.

[511] Mirjana Repanić Braun, Slikarstvo, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 209-212.

[512] G. Quien, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj,…, str. 415, kat. br. 79.

[513] Vjera, ufanje i ljubav, tri su od sedam kreposti (razboritost, jakost, pravednost i umjerenost), a nasuprot njima nalaze se mane, koje je u djelu *Psychomachia* prikazao Prudencije. španjolski pjesnik iz druge polovice IV. st. Vjera (*fides*) prikazuje simbolizira se križem, kaležom ili upaljenom svijećom, na glavi crkava; ufanje (*spes*) prikazuje se sidrom, golubicom, rogom obilja, na glavi lađa; ljubav (*caritas*) se prikazuje srcem, djetetom na grudima, janjem, na glavi pelikanom. Vidi: *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 368-370.

retardacije u čvrstoj simetriji i stilizaciji cjeline, svjetlosnoj modelaciji oblika i grafizmu detalja, ali se mogu uočiti i elementi baroka prisutni u koloritu i koncepciji minijaturnih kompozicija, gdje je zamjetan pokušaj da se likovi prostorno razviju.[514]

7.3.2.3.5. Oltarna slika sv. Ane

Slika je nastala krajem XVII. stoljeća, a rad je nepoznatog pavlinskog slikara.[515] Smatra se najkvalitetnijim i najstarijim prikazom sv. Ane s početka XVIII. stoljeća. Atmosferom, odmjerenim koloritom i smislom za naturalizam detalja, posebno u izradi prekrivača na stolu u desnom dijelu kompozicije, ovo djelo asocira na nizozemske slike XVII. stoljeća, a u razigranim putenim anđelima, koji lebde nad likovima Marije, Josipa i sv. Ane, naslućuje se utjecaj štajerskog baroka, a kompozicija s prostorno povezanim likovima, dijagonalno otvaranje slikanog prostorno povezanim likovima, dijagonalno otvaranje slikanog prostora u dubinu i upotreba svjetla koje svojim akcentima stvara dinamičan odnos svijetlih i sjenjenih dijelova, govore o slikaru koji je postigao zrelost baroknog izraza.[516] Dio slike je zbog lošeg čuvanja propao, ali je prije par godina taj dio doslikan rukom Zorana Homena.[517] Slika je karakterističan po tome što sv. Ana uči Bogorodicu. Naime, sv. Ana je prikazana kako uči čitati Bogorodicu, koja ju je zagrlila, ili kao da nešto tumači Bogorodici. Ne treba čuditi što je u ovom slučaju sv. Ana bila patron samostana odnosno ovaj motiv kako sv. Ana uči Bogorodicu, jer pavlini kao jedno od svojih glavnih poslanja imaju u učenju i podučavanju. Kao što je spomenuto u početnom dijelu rada, pavlinski dobrotvor Ivan Zakmardi Dijankovečki je pavline doveo u Križevce kako bi otvorili školu (gimnaziju) i podučavali mladež. Inače, ovakav prikaz je kasna srednjovjekovna ikonografska tema (nalazimo ju pod kraj XV. stoljeća i u XVI. stoljeću) koja izvire iz porasta pučke pobožnosti prema sv. Ani.[518]

[514] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 209.
[515] G. Quien, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj,…, str. 415, kat. br. 77.
[516] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 209.
[517] Kamilo Dočkal navodi kako je slika predugo bila odložena i čuvana u jednoj uskoj komori i od te slike će se moći spasiti gornja polovica. „Donja je tako poderana te se ne može spasiti“. Kamilo Dočkal, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke*, sv. 2, Zagreb, 1944., str. 66.
[518] *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 127.

Sl. 21 – Oltarna slika sv. Ane, nepoznat autor (*snimio: Dejan Pernjak*)

7.3.2.3.6. Skidanje Krista s križa

Ova slika danas je dio crkvenog muzeja župe sv. Ane i naslovio sam je imenom koji sam smatrao najprikladnijim odnosno motivom koji dominira slikom. Kao što se vidi slika je bogata koloritom, a očigledno je da ne pripada nekom pavlinskom utjecaju odnosno slika je nabavljena i po stilskim elementima pripadala bi njemačkom utjecaju. Na to upućuje stil slikanja kao i prikaz Kristova tijela. Npr. glave likova su ovalne, blijede crte lica, pravilni profili. Sliku je dosta teško i vremenski odrediti. Ima nekih naznaka da se radi o ranijoj fazi baroka s

reminiscencijama renesanse.[519] Slika je rad nepoznatog autora. Ono što je jasno vidljivo da su prikazani svi elementi relevantni za ovaka motiv. Prisutan je Nikodem, Josip iz Arimateje, Bogorodica te Marija Magdalena i Veronika.

7.3.2.3.7. Sv. Ivan Nepomuk[520]

Slika je tipična slika baroknog razdoblja, a i vidi se određeni pavlinski utjecaj. Sv. Ivan Nepomuk centralna je figura ove slike i prikazan je u tom svetačkom zanosu. Lice mu je osvijetljeno svjetlom koje dopire s neba, gdje su anđeli i pripremaju mu vijenac i palminu grančicu kao znak mučeništva. Da se radi o Ivanu Nepomuku govor prikaz arhitekture grada i mosta s kojeg vojnici Nepomuka bacaju u rijeku Vltavu.[521]

7.3.2.3.8. Smrt sv. Franje Ksaverskog

Na ovoj slici svetac je prikazan u čvrstini vjere, kojemu se otvara nebeska nagrada. To je tipičan barokni prikaz, koji prikazuje istovremenost barokne apoteoze. Radi se o jednoj razigranoj temi u kojoj zapravo uz sveca u krupan plan dolaze anđeli, koji natkriljuju umirućeg (mrtvog) sveca. Ovo je tipičan prikaz Franje Ksaverskoga kako umire na otoku Sangchuan u Kini 1552. godine.[522] Ovoga sveca inače prikazuje kao isusovca misionara u roketi i štoli s križem u ruci

[519] To smatra i dr. sc. Zdenko Balog, kojega sam također po ovom pitanju konzultirao. Naime, dr. Balog zbog specifičnosti slike nije odredio neku dataciju, ali smatra da s oprezom treba dataciju staviti u raniji barok. Ono što je zasigurno da ne pripada pavlinskom likovnom izričaju.

[520] G. Quien, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj,…, str. 415, kat. br. 82.

[521] Ivan Nepomuk rođen je između 1340. i 1350. godine u Pomuku (kasnije Nepomuk) kao županov sin. Godine 1370. postaje klerik praške nadbiskupije i javni bilježnik, a 1380. svećenik. Postaje župnik i biskupov savjetnik. U Padovi se znanstveno usavršava, te postaje praški kanonik i arhiđakon u Žatcu, a 1389. godine generalni vikar praške nadbiskupije. Budući da je kralj Vaclav snažno posegao u crkvene poslove, došao je u spor s nadbiskupom Janom Jenštejnom; nadbiskup bježi iz Praga, a pred kraljem ga zastupa Jan Nepomuk. Kralj je dao Nepomuka zatvoriti i mučiti, te napokon naredi da ga noću bace s Karlova mosta u Vltavu, 1393. godine. Pokopan je u katedrali sv. Vida u Pragu. Kult mu se po Češkoj raširio odmah po smrti, a osobito je porastao u XVII. stoljeću. Godine 1729. službeno je priznat mučenikom kao branitelj Crkve i (pogrešno) kao čuvar ispovjedne tajne. Legenda tvrdi da ga je kralj dao umoriti jer mu nije izdao grijehe koje mu je ispovijedala kraljica. Kad su ga bacili u Vltavu, oko njegove glave, kaže legenda, ukazala se aureola s pet zvijezda. Blagdan mu je 17. travnja (prije 16. svibnja). Kult mu je osobito raširen po Češkoj i nekadašnjim austrijskim pokrajinama, kao i u Njemačkoj, te Sloveniji i sjevernoj Hrvatskoj. Atributi su mu ispovjednička roketa, aureola s pet zvijezda oko glave i prst na ustima (ispovjedna tajna). Zaštitnik je mostova, zagovornik protiv poplava, zaštitnik ispovjedne tajne. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva,* str. 313-314.

[522] Franjo Ksaverski je Bask po narodnosti, rođen u Navarrina sjeveru današnje Španjolske 1506. godine. Kao student u Parizu sprijateljio se s Ignacijem Lojolskim, osnivačem Družbe Isusove, djelovao je kao papinski legat od 1542. u Indiji (Goa), Malaki, Molučkim otocima, a od 1549. u Japanu. Umro je 3. prosinca 1552. na otoku San Tehao (Sancian) na vratima Kine. Jedan od najvećih misionara svih vremena. Tijelo mu se nalazi u Goi (južno od

kako krsti pogane, kako dijeli milostinju, liječi bolesne, budi mrtve.[523] Međutim, na križevačkom primjerku prikazan kako umire u naručju anđela, dok ga Sveti Križ čeka na otvorenim nebesima, dok u ruci drži krunicu. Sličan prikaz nalazi se i u senjskoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije. Radi se o slici nepoznatog slikara iz prve polovice XVIII. stoljeća, iako znamo da je izrada skulptura novog oltara iz 1732. godine bila povjerena riječkoj radionici Antonija Michelazzija. Razlika je u tome što ovdje svetac raspelo drži u rukama kao i na primjeru Giovannija Battiste Gaullija s kraja XVII. stoljeća ili Francisca Goye iz 1770-ih. Budući da su pavlini djelovali i u Senju, ne treba čuditi da se slika ovakvog tipa našla i tamo. Što se tiče primjerka iz Križevaca treba spomenuti da je kolorit gotovo monokroman i temelji se na zemljanosivim tonovima koji se prepliću s pastelnim prljavoružičastim i okeržutim bojama na draperiji i inkarnatu likova.[524]

Sl. 22 – Smrt sv. Franje Ksaverskog, nepoznat autor (*snimio: dr. sc. Zdenko Balog)*

Bombayja). Kanoniziran je 1622. godine Blagdan mu je od 1663. u rimskom kalendaru 3. prosinca. Prikazuju ga s križem u ruci kako krsti pogane, kako dijeli milostinju, liječi bolesne, budi mrtve, odnosno kako sam umire u nekoj kolibici na pustom otoku. Patron Istoka i Društva za širenje vjere, glavni zaštitnik misija i misionara, turizma, brodara. Osim toga zazivaju ga protiv kužnih bolesti (na Malaki dvorio okužene) i protiv oluje (na putu iz Indije u Japan utišao oluju). *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 263-264.

[523] *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 263-264.

[524] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 209.

7.3.2.3.9. Raspeće

Iz prve polovice XVIII. stoljeća potječe iz djelo nepoznatog pavlinskog slikara, koja prikazuje raspetog Krista. Slikom dominira prigušeni kolorit, a boje su prilično intenzivne i jake. I ova slika zadovoljava elemente ovakvog prikaza. Dakle, pored raspetog Krista nalazi se Bogorodica, dok je ovdje Marija Magdalena i sveti Ivan Evanđelist. U pozadini se naziru obrisi Jeruzalema kao i prikaz neba koji daje dojam jedne dramaturgije koja se događa na slici. Slika se navodno nalazila na glavnom oltaru u crkvi sv. Ane, a zamijenjena je spomenutom slikom titulara.[525]

[525] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 213.

8. GABRIJEL TALLER

Gabrijel Taller (Daller) pristupio je pavlinskom redu kao brat laik ili *conversus*. Bio je rodom iz Krakova, a u Lepoglavi je boravio kao *pictor* ili slikar i kao takav se navodi u službenom izvješću Hrvatskog kraljevinskog vijeća iz 1770. godine.[526] U knjigu zavjetovanika upisan je 25. ožujka 1740. godine u tridesetoj godini života, slikar po zanimanju iz mjesta „Crag Burgensis", što se smatra da je riječ o Krakovu.[527] Po načinu slikanja ipak se ne razlikuje od drugih umjetnika koji su uglavnom pristizali iz austrijskih pavlinskih samostana. Čini se da nije pripadao krugu freskista. Naime, Taller je u Lepoglavi boravio u isto vrijeme dok je tamo djelovao i Ivan Krstitelj Ranger. Kasniji podaci potvrđuju, da je Taller radio na drvu, uljem na platnu, da je bio grafičar, bakrorezac, minijaturist, više sklon dekoraterskim radovima baveći se mramorizacijom i koloriranjem mobilijara.[528] U godišnjem izvještaju priora samostana u Kamenskom Matije Trumbentašića iz 1760. godine potvrđeno je da se Taller bavio polikromacijom mobilijara i slikanjem slika svetac, a bojio je i vrata na dvorani za sastanke, klecala i klupe.[529] Njegova je slika svetog Jeronima u djelu Josipa Bedekovića „Natale solum" iz 1747. godine.[530] Dočkal pretpostavlja da je njegovo djelo i bakrorez „Bratovštine bl. Djevice Marije od pomoći" iz Novog Vinodolskog iz 1738. godine. Taller je umro u Lepoglavi 1780. godine u dobi od 72 godine.

---

[526] Kamilo Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, rukopis u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, np; Marija Mirković, Slikarstvo lepoglavskih pavlina, *Kaj*, 6 (1979): str. 17; A. Horvat-K. Prijatelj-R. Matejčić, *Barok u Hrvatskoj*, str. 170.

[527] Đurđica Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 168.

[528] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; Đ. Cvitanović, Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, str. 169.

[529] Đurđica Cvitanović, Povijest i barokna obnova pavlinskog samostana i crkve Bl. Dj. Marije Snježne u Kamenskom, u: Branko Lučić (ur.), *Kamensko crkva i samostan pavlina*, Zagreb, 1973., str. 16-24; Ivo Maroević, Konzervatorsko-restauratorski radovi i istraživanja u crkvi sv. Marije Snježne u Kamenskom kraj Karlovca, u: Branko Lučić (ur.), *Kamensko crkva i samostan pavlina*, Zagreb, 1973., str. 46-63; Đ. Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, str. 168.

[530] Ovaj portret donekle olakšava atribuciju slika Talleru zbog vrlo karakterističnog načina slikanja fizionomije protagonista, razmaknutih duboko usađenih krupnih očiju i lukova obrva s trokutastim proširenjem na čelu nad korijenom nosa i malih punih usna. Anatomski nespretne likove odijeva u naboranu odjeću i plašteve, koloritom nadomješta manjkavosti, a svijetlim plohama i sjenčanjem pokušava pokrenuti svoje likove i na slikarski način postići izražajnost fizionomija. Tamo gdje ne radi po predlošku likovi su mu karikirani, tipološki u okvirima pavlinskog slikarstva. Odličan je kopist i vješto u većim kompozicijama ponavlja likove s predložaka. A. Horvat-K. Prijatelj-R. Matejčić, *Barok u Hrvatskoj*, str. 180; Đ. Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, str. 170.

Gabrijel Taller je najviše djelovao na području pavlinskog samostana u Kamenskom u koji dolazi iz Lepoglave 1760. godine. Inače, samostan u Kamenskom u to vrijeme doživljava obnovu i oprema se sam samostan i crkva.[531] Gabrijel Taller radio je i za pavlinski samostan sv. Ane u Križevcima. Nema podataka je li Taller osobno boravio u Križevcima, ali je potvrđeno da su se u samom samostanu držala neka njegova djela koja ću u nastavku svako zasebno opisati.

8.1. Sv. Ivan Pustinjak

Elementi pustinjaštva na ovoj slici su odmah vidljivi, a radi se o lubanji i knjizi. To sugerira da su se ti pustinjaci povlačili u samoću i promišljali o Bogu. Ovdje je prikazan manje poznati svetac – sv. Ivan Pustinjak, koji je zapravo hrvatskih svetac. Sveti Ivan Pustinjak navodno je sin hrvatskoga kralja Gostumila,[532] kralja Bijelih Hrvata.[533] Bio je tijekom XVII. i XVIII. stoljeća djelatan lik jedne hrvatske historiografske naracije, a s druge strane, izvori za hrvatsku povijest stariji od XVII. stoljeća o njemu šute.[534] Slika sadrži tipično barokno osvjetljene, što znači da je osvjetljenje, koje prikazuje autor realno, za razliku od prethodnih razdoblja. Npr. renesansi slikar nacrta sve kao da je osvjetljeno studijskom rasvjetom, čega uglavnom nema u baroku. Ovdje sv. Ivan Pustinjak je možda osvijetljen svijećom ili ta svjetlost dopire iz otvora

[531] Obojio je ugrađene ormariće u sakristiji i razne okvire i predmete koji su nestali, ali su sačuvana sakristijska vrata prema crkvi i samostanskom hodniku s portretima sv. Pavla Pustinjaka i sv. Antuna opata i pavlinskih mučenika sv. Andrije i Žuraveka. Iz izvještaja Matije Trumbentašića saznajemo da je za samostan naslikao veliko platno s likom sv. Pavla Pustinjaka sa skupinom pavlina; sliku je izložio u crkvi da je narod može razgledati. To dokazuje da je Taller slikao skupne slike pavlina i likove mučenika, a kako se bavio tom tematikom, mogli bi mu se pripisati neki od tih radova. Također je bio slikar antepedija, jer prior naročito hvali umjetnički dekorirani crni antepedij za svečane zadušnice. Zbog posebnog načina slikanja fizionomije može mu se pripisati platno Kristove glave s krunom „Ecce homo“ iz Kamenskog. Rokoko propovjedaonica u crkvi spada u skupinu pavlinskih propovjedaonica, a mogla bi se pripisati Talleru jer je postavljena oko 1760./65. godine. Vješto je mramorizirana, a lik sv. Augustina na naslonu propovjedaonice, premda je nalik Tallerovim likovima, bit će da je ipak radio jedan od njegovih pomoćnika. Po želji generalnog auditora karlovačke tvrđave Matije Hangela naslikao je za banijsku zavjetnu kapelu palu sv. Tri kralja i jednu manju repliku. Slika je preslikana, a iz banijske kapele sačuvane su manje oltarne slike Poklonstvo kraljeva i Poklonstvo Pastira, što se nalazi u Muzeju za umjetnost i obrt, premda spadaju u njegove kasne radove, pokazuju kako je slikar radio uljem na platnu veće kompozicije. Popis radove koje je Taller izveo u Kamenskom samo za godinu dana dokazuje da je bio vrlo aktivan i plodan slikar. Vidi: Đ. Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, str. 168-171.

[532] Gostumila npr. spominje i Juraj Rattkay u svojem *Spomenu*, gdje navodi i njegova sina Ivana koji je „odabrao pustinjački način života u Češkoj i takmeći se s krepostima velikog prethodnika čije je ime nosio…“. Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 2001., str. 152.

[533] Danijel Premrl – Iva Kurelac, Sveti Ivan Pustinjak u hrvatskoj historiografiji i ikonografiji 17. i 18. stoljeća, *Crotica Christiana Periodica*, 69 (2012), str. 13. Usp. Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, Zagreb, 1996., str. 498.

[534] D. Premrl – I. Kurelac, Sveti Ivan Pustinjak u hrvatskoj historiografiji i ikonografiji, str. 11.

špilje u kojoj se nalazi. Dakle, svjetlo je dosta reducirano. Sve što nije u punom svijetlu ono polako tone u mrak iza lika sv. Ivana Pustinjaka. Svjetlo dolazi sa svečeve desne strane i ta ruka kao i lice s te strane je osvjetljeno. Vidimo da su prsti već u sjeni kao i lijevo svečevo rame. List knjige je s gornje strane osvjetljen, dok već niže se savio i tone u sjenu. Slika je nastala u XVIII. stoljeću.

Sl. 23 – Sv. Ivan Pustinjak, autor: Gabrijel Taller (*izvor: Nikola Benger, Kraljica Mučenika, Križevci, 1996., str. 66)*

8.2. Blaženi Kajetan Mlinarić

Slika blaženog Kajetana Mlinarića zadovoljava tipične stavke baroknog slikarstva, a to barokno osvjetljenje je ovdje još izraženije, budući da je sam blaženik u bijelom habitusu, boji pavlina, pa jače do izražaja dolazi ta „igra“ svjetla i sjene. Plameni oko samog blaženika sugeriraju da se možda radilo o iznimno učenom pavlinu, a s druge strane možda je bio mučenik, pa se s te strane prikazuje način njegova mučeništva.

8.3. Blaženi Matija Eskanel

Ova slika naslikana je tehnikom ulja na platnu. Prikazuje blaženog Matiju Eskanela, koji u ruci drži palminu grančicu, što odmah sugerira da se radi o mučeniku. Naime, Matija Eskanel (Matthaeus Escandelius) mađarski je blaženik iz Bude, a bio je pustinjak koji je živio pustinjačkim životom u Jeruzalemu, potom između strmih litica Siona. Živio je i u Indiji te u kineskom Bonziju, gdje je ubijen mučeničkom smrću u misiji širenja kršćanstva.[535] Ubijen je najvjerojatnije kopljem budući da ga na ovoj slici drži lijevom rukom u kojoj je i palma.

8.4. Dvadeset i pet mučenika

Radi se o kompoziciji koja izrazito svijetlim koloritom i lepršavo naslikanim anđelima u gornjem dijelu odaje utjecaj rokokoa.[536] Slika, naime prikazuje 25 pavlinskih mučenika iz samostana svetog Lovre u Budi, koji su stradali 1526. godine u osmanlijskom pustošenju, a pripadaju seriji mučenika pavlina, koji su se štovali kao žrtve turskih zuluma i bili su proglašeni blaženima.[537]

[535] Géza Kunn, Adalékok a keleti nyelvek, irodalmak és utazások történetéhez., MATARKA, 28. évf. 1. füz. 1893., str. 18-19.
[536] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 213.
[537] Đ. Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, str. 166

9. IVAN KRSTITELJ RANGER U KRIŽEVCIMA

9.1. Općenito o Ivanu Krstitelju Rangeru

Ivan Krstitelj Ranger rođen je u Götzensu nedaleko tirolskog glavnog grada Innsbrucka i kršten je kao *Ioannes Baptista* 19. lipnja 1700. godine u župnoj crkvi u susjednom Axamsu, posvećenoj istoimenom svecu: „U maticama stare župe Axams moguće je uistinu pročitati da je 19. lipnja 1700. rođeno treće dijete bračnoga para Blaža i Doroteje rođene Kranebitter Rangger iz Götzensa. Dijete je kršteno imenom Ivan Krstitelj, a imao je sveukupno šestero braće i jednu sestru.“[538] Ranger se očito nije dugo zadržao u zavičaju da bi sa sobom ostavio vidljiv i prepoznatljiv trag, iako je osnovno slikarsko obrazovanje, koje je u ono dobar započinjalo najčešće u četrnaestoj godini, sigurno dobio u nekoj od lokalnih i u ono vrijeme brojnih radionica.[539] Napuštajući zavičaj, ponio je sa sobom u sjećanju i neke ondje omiljene motive koji se provlače kroz njegov opus, poput Krštenja na Jordanu (s likom njegova osobna zaštitnika, Ivana Krstitelja, što ga je vjerojatno gledao na misi u župnoj crkvi), a očito je kao sjećanje na zavičaj naslikao za glavni oltar križevačke crkve Majke Božje Koruške i *Povratak*

[538] Poznato nam je i ime župnika Filipa Kuppriona kuma Andrije Löela iz Götzensa: „*Joannes Baptista fil: legit. Blasij Rangger et Dorotheæ Kranebitterin coniugal. baptizatus fuit â me Philippo Kupprion loci parocho levante Andrea Löel in Götzens*“. Marija Mirković, Ranger (Rangger), Ivan Krstitelj, u: *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, sv. II, Žarko Domljan (ur.): Zagreb, 1987., str. 691; Marija Mirković, Ivan Krstitelj Ranger, majstor slikanja na žbuci, u: Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, 2004., str. 30; Sanja Cvetenić, Ioannes Baptista Rangger – Natione Tirolensis, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32 (2008), str. 225-226.

[539] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger, majstor slikanja na žbuci, str. 30. Pitanja, „Što najvještiji slikar baroknoga zidnoga slikarstva u kontinentalnoj Hrvatskoj duguje tirolskomu zavičaju? Je li njegovo umjetničko obrazovanje ostavilo likovnih tragova po kojima bismo mogli identificirati utjecaje i uzore među tirolskim majstorima iluzionističkoga slikarstva? Može li se „hrvatski Tirolac“ približiti svojim suvremenicima u komparaciji stilskih postupaka i rješenja?“, detaljno analizira i objašnjava Sanja Cvetenić u svojoj studiji *Ioannes Baptista Rangger – Natione Tirolensis.* Cvetenić smatra da dosadašnji istraživači, kada su pripisivali kao moguće slikarske uzore ili prve učitelje slikarske obitelji Schor i Waldmann bili preopćeniti. Kao najizgledniji slikarski uzor Rangeru, prema tome, bio bi Egid Schor, koji je svoj nauk također započeo u Rimu u radionici Pietra da Cortone, ali se za razliku od brata Johanna Paula vratio u Innsbruck (1666.) i u Tirolu djelovao kao svestrani umjetnik koji je tirolsko zidno slikarstvo snažno usmjerio prema rimskim uzorima. U tom se pogledu Rangerova svestranost kao zidnoga i štafelajnoga slikara, quadraturista, oltarnoga scenografa i bakroresca te njegova ikonografska vještina pokazuju kao naslijeđe tirolskoga zavičaja. Egid Schor poznavao je *quadraturu i stucco finto*, a uz bogat opus tirolska ga povijest umjetnosti bilježi kao autora prve iluzionisičke zidne slike u Tirolu, u Marijinoj kapeli Župne crkve sv. Margarete u Schabsu sjeverno od Brixena (signirane i datirane 1687.). Bliskost Rangerovih rješenja i stilskih formula koje primjenjuje prvenstveno nalazimo u djelima jednoga umjetnika iz obitelji Waldmann, a prema Cvetenić, radi se najvjerojatnije o Casparu Waldmannu. Njegova djela otkrivaju veliku srodnost u iluzionističkim rješenjima kasnobaroknih zidnih slika, citatnost u tipologiji likova i podudarnost u oblikovanju krajolika na štafelajnim slikama. Kao ni o Rangerovom, tako ni o Waldmannovom školovanju i životu ne postoji mnogo sigurnih podataka, a nedostatna je i razina istraženosti. Opširnije u: S. Cvetenić, Ioannes Baptista Rangger – Natione Tirolensis, str. 225-236.

svete Obitelji iz Egipta, motiv veoma čest na pročeljima kuća u njegovu zavičaju, koji kao da je bio vapaj Tirolaca za povratkom onih koji su sezonski ili trajno odlazili u tuđinu u potrazi za poslom i zaradom, kakvu kod kuće u vrijeme Rangerove mladosti nisu nalazili.[540] Neposredno po dolasku u Hrvatsku Ranger je surađivao i s franjevcima[541] i s pavlinima, a trajno se pridružio potonjima negdje sredinom dvadesetih godina XVIII. stoljeća,[542] u to vrijeme voditelj već uhodane lepoglavske slikarske radionice bio je Franjo Bobić.[543]

Ivan Krstitelj Ranger je kao umjetnik bi vrlo izrazita osobnost, a njegova razgranata djelatnost nije bila ograničena samo na Lepoglavu i njenu bližu okolicu, nego se proširila i na područje cijele sjeverozapadne Hrvatske i sezala u susjednu Štajersku.[544] Gotovo da i nema pavlinskog samostana, koji se u njegovo vrijeme gradio ili obnavljao, a da u njemu svojim djelovanjem ne bi i Ranger bio prisutan.[545] Međutim, Rangerov rad je sačuvan fragmentarno, budući da su

[540] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger, majstor slikanja na žbuci, str. 30.

[541] Iako je pristupio pavlinima, Ranger je i u kasnijim godinama surađivao s franjevcima i to u njihovom varaždinskom samostanu. Naime, tamo se nalazi jedan zanimljiv motiv, koji malo odudara od uobičajene sakralne tematike na njegovim brojnim radovima u crkvama u Lepoglavi, Olimju, Štrigovi, Lepoglavskoj Gorici, Purgi Lepoglavskoj, Ivanečkoj Kamenici, Varaždinu, Križevcima, Krapini i Remetama. Radi se, naime o motivu Indijanca u jednom dijelu njegove stropne slike u franjevačkom samostanu u Varaždinu, što je na neki način pokušao objasniti Denis Peričić, odnosno poveznicu Rangera i Indijanca. Naime, taj prikaz prema Mariji Mirković, koji u svojem dijelu prikazuje ženski lik simbolizira Bogorodicu, kraljicu svemira i Mudrosti. Rubom svoda oko Marije nižu se četiri simbola: dječak s munjama kao simbol vatre, dječak i vjetar te globus kao simbol zemlje. Oko tog globusa simbolički su prikazani predstavnici četiriju kontinenata. Raskošna gospođa prikazuje Europu, tamnoputa Afriku, turkolika, nakićena Azija i Indijanac, koji simbolizira Ameriku. Peričić smatra da je do tih motiva odnosno do motiva Indijanca Ranger mogao doći preko kontakta s Ferdinandom Konščakom, Nikolom Platićem, Ignacijem Szentmartonyijem, koji su bili istraživači i misionari američkih kontinenata, ali postoji mogućnost, a na koju upozorava Mijo Korade, da je kao predložak Rangeru mogla poslužiti knjiga *Atlas Mundi* koju je mogao vidjeti u Franjevačkom samostanu u Varaždinu. Opširnije u: Denis Peričić, Motiv Indijanca na stropnoj slici Ivana Rangera u franjevačkom samostanu u Varaždinu, *Lepoglavski zbornik 1996,* Zagreb, 1998., str. 75-80.

[542] Zavjete je položio 1734. godine.

[543] Franjo Bobić je za laika u pavlinskom redu zaređen 1708. godine (umro 1728.). Njemu se najvećim dijelom mogu pripisati samo slike u medaljonima između štukatura u lepoglavskoj knjižnici. M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger, majstor slikanja na žbuci, str. 30-32. Usp. Marija Mirković, Barokni program Rangerove stropne slike u franjevačkom samostanu u Varaždinu, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin,* 5 (1975), str. 97-106; Bernarda Ratančić - Vladanka Milošević, Prilog poznavanju povijesti franjevačke ljekarne u Varaždinu, *Portal – godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda,* 7 (2016), str. 193-208.

[544] M. Mirković, Slikarstvo lepoglavskih pavlina, str. 20.

[545] Zadnjih 50-ak godina dosta se radi na istraživanju Rangerove ostavštine u brojnim sakralnim objektima sjeverozapadne Hrvatske. Vidi (izbor bibliografije): M. Mirković, Barokni program Rangerove stropne slike u franjevačkom samostanu u Varaždinu, str. 97-106; M. Mirković, Slikarstvo lepoglavskih pavlina, str. 3-70; A. Horvat-R. Matejčić-K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, str. 137-143, 165-169, 180-185, 224-227; Marija Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str: 127-163; Marija Mirković, Skica za pavlinski portret, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 351-358; Marija Mirković, Ikonološki programi zidnih slika u samostanskim ljekarnama hrvatskih pavlina i franjevaca, *Acta Facultatis medicae Fluminensis*, 3-4 (1992), str. 119-129; Mirjana Repanić Braun, Oltarne slike Ivana Krstitelja Rangera u

gotovo svi objekti na kojima je radio bili izloženi u ovih 250 godina raznim (ne)prilikama. Nakon ukinuća reda neki su samostani desakralizirani, neki srušeni, a mnogi su nastradali u potresu, a ponegdje se možda još skriva pod kasnijim naslagama poneko njegovo djelo, stoga je u fokusu istraživača Lepoglava najzanimljivija, jer se u krugu od nekoliko kvadratnih kilometara može pratiti dvadesetak godina Rangerova rada počevši s njegovim dolaskom pa do smrti.[546] Ivan Krstitelj Ranger preminuo je 27. siječnja 1753. godine u dobi od 53 godine u Lepoglavi.[547]

crkvama i kapelama u Klenovniku i Donjoj Voći, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 18 (1994), str. 67-72; Drago Miletić, Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi u unutrašnjosti lađe crkve sv. Marije u Lepoglavi, *Lepoglavski zbornik 1994.*, Zagreb, 1995., str. 119-135; Ernest Fišer, Ivan Ranger kao pejsažist, Denis Peričić, *Lepoglavski zbornik 1996*, Zagreb, 1998., str. 137-140; Marija Mirković, Vrhunac Rangerova iluzionizma u kapeli sv. Jurja nad Lepoglavom, *Lepoglavski zbornik 1996*, Zagreb, 1998., str. 63-75; D. Peričić, Motiv Indijanca na stropnoj slici Ivana Rangera u franjevačkom samostanu u Varaždinu, str. 75-80; Sanja Cvetenić, Kapela sv. Ivana Krstitelja na Gorici kraj Lepoglave – „pustinjačka" ikonografija, *Croatica christiana periodica*, 52 (2003), str. 119-136; Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, 2004.; Sanja Cvetenić, Alegorija milosti govora i milosti šutnje Ivana Krstitelja Rangera u Krapini: natpisi i vizualna egzegeza, *Peristil*, 48 (2005), str. 123-130; Sanja Cvetenić, Likovni i pisani izvori za slikanje medaljone s čudima Majke Božje Remetske Ivana Krstitelja Rangera u Remetama, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005), str. 187-200; Sanja Cvetenić, Slikarska djela Ivana Krstitelja Rangera na pjevalištu crkve u Lepoglavi (1735-1737), *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006), str. 141-162; S. Cvetenić, Ioannes Baptista Rangger – Natione Tirolensis, str. 225-236; Nina Jukić, Glazbeno-ikonografska analiza anđela svirača na freskama Ivana Krstitelja Rangera u crkvi sv. Jerolima u Štrigovi, *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik*, 41/2 (2010), str. 221-225; Zdenko Balog, Oslika crkve Majke Božje Koruške u Križevcima – atributivna pitanja, *Cris – časopis povijesnog društva Križevci*, 16 (2014): str. 56-64; Miroslav Jelenčić, Fragment zidne slike s prikazom sveca u trijumfalnoj kočiji iz bivšeg pavlinskog samostana u Lepoglavi, *Portal – godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 6 (2015), str.149-160; Z. Balog – N. Žulj, *Crkva Marije Snježne u Belcu*; Marija Mirković, Franjevački samostanski sklop u Varaždinu – povijesna studija, *Portal – Godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda*, 7 (2016), str. 175-192; B. Ratančić – V. Milošević, Prilog poznavanju povijesti franjevačke ljekarne u Varaždinu, str. 193-208; Sanja Cvetenić, Pavlinski redovnik i slikar Ivan Krstitelj Ranger (1700. – 1753.), u: Lovorka Čoralić, Ivana Horbec, Maja Katušić et al. (ur.), *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru – od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara*, Zagreb, str. 578-585.

[546] M. Mirković, Slikarstvo lepoglavskih pavlina, str. 20

[547] „Obiit hoc quoque anno (1753.) die 27. Iannuarii Lepoglava Religiosus Fr. Ioannes Ranger professus Natione Tÿrolensis, Pictor insignis et Religiosus optimus aetatis anno 53." vidi: *Liber Memorabilium Parochiae Lepoglavensis ab Anno 1401 usque 1789.*[um], A-HAZU, IVd 77, fol. 47.

9.2. Značajke Rangerova stila

Ranger svojim dolaskom u Hrvatsku odnosno na hrvatski prostori donosi zrelobarokni slikarski duh, a posebno u smjeru arhitektonskog iluzionizma.[548] Njegovo dekorativno slikarstvo zrelog baroka spaja kvadraturizam s figuralnim iluzionizmom, a prostor prilagođuje svojoj koncepciji.[549] Crtež mu je uvijek siguran, određen, a prostor koji slika omeđen je i u njemu nalazimo gusto grupirane likove povezane arhitekturom.[550] Oko centralnog motiva Ranger katkad niže medaljone s različitim prizorima, a u svoje slikarstvo unosi i profane motive, pa često slika cvijeće, a katkad i svjetovne likove.[551] Njegovo je slikarstvo monumentalno, puno živih pokreta, uzvijorenih draperija. Karakteristične su mu modre i žute boje, a na otkrivenim dijelovima tijela zelenkaste su sjene, pri tome je vrlo jasno uočljiva nešto tamnija gama u ovozemaljskim zonama, te žutim „sunčevim" svjetlom prožeta nebeska zona i preobraženi likovi svetaca u slavi.[552] U cjelokupnom opusu Ranger ni bojom ni svjetlom nije razgrađivao svoje likove, nego je njima oblikovao volumene i time očuvao čvrstu strukturu čitava prostora, čak i u posljednjim svojim djelima (npr. svetište u Purgi Lepoglavskoj).[553] Budući da se pavlinski autori nisu potpisivali na svoja umjetnička djela, Rangerov rukopis prepoznajemo u sjajno odrađenim dekorativnim površinama koje nikad ne izazivaju dosadu i utisak tehničke ispune, nego uvijek sviježe i originalno proširuju jednostavan prostor.[554] Rangerovi ikonološki programi vrlo su složeni i teološki potpuno obrazloženi, a najčešće je cijeli prostor objedinio

[548] Uzor u slikanju arhitekture bio mu je Andrija Pozzo. Taj Rangerov uzor ne iznenađuje, čak bismo mogli reći da bi više iznenadio izostanak magičnog utjecaja razvijenog repertoara iluzionirane arhitekture (*quadrature*) koju je slikar i arhitekt Pozzo popularizirao u traktatu *Perspectiva pictorum et architectorum* (Roma, 1693. i 1700.) Slikane iluzionirane kupole koje se iz predviđene točke motrišta čine uvjerljivima, slikani oltari koji su toliko trodimenzionalni da bacaju i sjenu (slikanu) iz pravca gdje se nalaze stvari izvori svjetla (prozori ili vrata), varke oka i uma, lažni prostorni istaci i udubljenja, sve je to talijanska tradicija uvježbala od *quattrocenta*, ali je Pozzo pružio najhrabrija i najuvjerljivija rješenja, dotad neviđene smjelosti. Neki od srednjoeuropskih slika, a među njima i Ranger upuštali su se i u najzahtjevniji kvadraturistički zadatak, konstrukciju iluzionirane kupole i horizontalnoj perspektivi s udaljenim očištem (*a punto di distanzo*), kakvu je Pozzo naslikao u crkvi sv. Igancija u Rimu (1684./85.) i detaljno opisao u svojem traktatu. Ranger ju je naslikao u svetištu pavlinske crkve u Olimju (1739./1740.), kao i iluzionirani oltar na strani Poslanice, oboje prema predlošcima u prvom i drugom tomu traktata. Vidi: S. Cvetenić, Pavlinski redovnik i slikar Ivan Krstitelj Ranger, str. 580, bilj. 21 i 22. Opširnije u: Jasmina Nestić, The Influence of Andrea Pozzo's models from His Treatise Perspectivae pictorum atque architectorum on Croatian 18th-Century Illusionist Altarpieces, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 39 (2015): str. 85-98.

[549] A. Horvat-R. Matejčić-K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, str. 137.

[550] A. Horvat-R. Matejčić-K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, str. 137.

[551] A. Horvat-R. Matejčić-K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, str. 137.

[552] A. Horvat-R. Matejčić-K. Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, str. 137; M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 154.

[553] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 154.

[554] Z. Balog – N. Žulj, *Crkva Marije Snježne u Belcu*, str. 35

jednom zajedničkom idejom koju je ispisao zajedno s kronogramom na vidljivom mjestu, a najveći dio Rangerovih ikonografskih programa posvećen je Mariji, što je i razumljivo u crkvama koje su posvećene Bogorodici (samostanske crkve u Lepoglavi, Križevci, Olimje, Remete, sv. Marija Snježna itd.). [555] U strukturiranju ideja i realiziranju invencije (pri čemu je surađivao s pavlinskim teolozima i piscima) koristio se biblijskim tekstovima koje je već do 1750. godine nadopunjavao ilustracijama klasične mitologije (Varaždin, Purga), a ponegdje je sakralne teme smještao u suvremene interijere (Olimje i Lepoglava) i preplitao genre-prizorima (Purga, Remete, Varaždin).[556] Ranger je, bez sumnje, najjače utjecao na umjetničko obrazovanje i formiranje onih slikara koji su kao njegovi učenici ili pomoćnici radili u pojedinim objektima sjeverozapadne Hrvatske, pa i susjedne Štajerske, a među njima je svakako morali biti i nekoliko redovnika-laika (premda ih matice ne spominju, barem ne kao slikarske pomoćnike), no nema sumnje da su s njime radili i svjetovnjaci.[557] Ono što je najvažnije za Rangerovu ostavštinu jest to da su slikari tijekom svog rada uz Rangera preuzeli neke elemente njegova stila i tehnike, a pravili su i kopije Rangerovih i drugih pavlinskih skica i predložaka, što je omogućilo da je njegovo slikarstvo živjelo i nakon njegove smrti, pa su mu čak i vrsni poznavaoci baroknog slikarstva nerijetko pripisivali djela za koje se kasnije pokazalo da su nastala nakon njegove smrti.[558]

[555] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 153.
[556] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 153.
[557] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 154.
[558] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 154

9.3. Djela Ivana Krstitelja Rangera u pavlinskom samostanu sv. Ane u Križevcima

Ulaskom u današnju župnu crkvu sv. Ane tek na nekoliko mjesta možemo vidjeti ostavštinu Ivan Krstitelja Rangera u Križevcima. S desne strane crkve nedavno su završeni konzervatorski i restauratorski radovi na fragmentima fresaka koje potječu iz pavlinskog razdoblja. Na vrhu svoda na ulasku u svetište crkve također se nalazi jedna freska te u sakristiji, gdje se još najbolje može vidjeti Rangerova ruka. Obje kompozicije na bočnom zidu crkvene lađe zamišljene su tako da čine okvir za dvije male niše. Na prvoj fresci vide se simetrično razmješteni likovi krupnih anđela odnosno s lijeve strane je vidljiv anđeo u rozoj tkanini, u čijoj pozadini se nalazi zastor, draperija oker zlatne boje, koju lijevom rukom anđeo obgrljuje. Na desnoj strani vide se samo noge anđela, te desna ruka kojom drži istu tu oker zlatnu draperiju. Iznad niše nalaze se dva anđela, koji djelomično pokriveni crvenom odnosno blijedo zelenom tkaninom, i drže krunu. U niši je najvjerojatnije bio kip svete Barbare. Najvjerojatnije se radi o oltaru kojega je, kako je ovdje spomenuto, dao podići zagrebački prepošt Pavao Češković.

Sl. 24 – Restaurirana freska Ivana Krstitelja Rangera u crkvi sv. Ane *(snimio: Dejan Pernjak*)

Druga freska ima više sačuvanih detalja. Također su dva krupna anđela simetrično razmještena oko niše. U pozadini se nalazi oker zlatni zastor odnosno neka vrsta draperije. Draperiju anđeo na lijevoj strani pridržava lijevo rukom, dok na desnoj strani anđeo gleda od niše i draperija prekriva njegovu lijevu stranu preko ramena, tako da se ruka ne vidi, dok u desnoj ruci drži

neku vrste crvenkaste tkanine, koja nije nužno dio njegovu odjeće. Iznad se nalaze dva anđela, koja najvjerojatnije i u ovom slučaju drže krunu, a oba su djelomično pokrivena crvenom odnosno blijedo zelenom tkaninom. Iza draperije odnosno oko niše plava boja daje sugestiju kako se otvara nebesko prostranstvo. Za razliku od prethodnog primjerka, ovdje znamo da se radi o oltaru koji je bio posvećen svetoj Agati, a na to upućuje dio sačuvanog natpisa koji glasi:

C.F.P.D. T.M. A… S
AGATHA!
PECTORUM CVRATRIV
SIS THERESI (AE?)

Sl. 25 – Restaurirana freska Ivana Krstitelja Rangera u crkvi sv. Ane *(snimio: Dejan Pernjak*)

Da se radi o Rangerovu rukopisu, i najvjerojatnije jednom od njegovih najranijih djela u Hrvatskoj, može se dokazati usporedbom sličnih kompozicija. Ono što je posebno karakteristično kod Rangera su naglašene bjeloočnice njegovih likova, a koja s vremenom postaju još svjetlija. Upravo to možemo vidjeti na liku sv. Ivana Egipatskog na iluzioniranom oltaru kapele sv. Ivana Krstitelja na Gorici pokraj Lepoglave[559] ili na liku sv. Pavla Pustinjaka na unutrašnjoj strani trijumfalnog luka, i kada pogledamo anđele na freskama iz sv. Ane. Još bolji primjer je na južnom zidu svetišta crkve sv. Marije u Lepoglavi na freski koja prikazuje dvanaestogodišnjeg Isusa u Hramu.[560] U istoj crkvi kao još bolje primjere za usporedbu možemo vidjeti i detalj sa svoda svetišta koji prikazuje anđele, a jedan od njih ima kopče na tkanini iznad koljena kao i na primjeru u Križevcima. Takve primjere možemo vidjeti na freskama kapele sv. Jurja u Purgi Lepoglavskoj i to na samom svecu ili na primjeru na sjevernom zidu svetišta nad ulazom u sakristiju gdje pavlin ispovijeda seljaka. Iste primjere možemo vidjeti i na freskama na svodu kapele Svete Krunice, koja se nalazi s lijeve strane sjeverno od lađe crkve Marije Snježne u Belcu, gdje kod jednog od prikazanih anđela nalazimo karakteristične kopče iznad natkoljenice kao i u primjeru anđela u sv. Ani u Križevcima.[561] Ovo su samo neki od elemenata koji ukazuju na prisustvo Ivana Krstitelja Rangera u Križevcima.

[559] Gorica je brežuljak nedaleko Lepoglave gdje je postojala srednjovjekovna utvrda porušena u XV. stoljeću. Na njezinu mjestu početkom XVII. stoljeća general pavlinskog reda Ivan Zajc gradi kapelu sv. Ivana. Crkva je jednostavnog tlocrta. Sastoji se od broda koji se nadovezuje na poligonalno svetište. Ispred ulaza u crkvu nalazi se lopica (otvoreni trijem pred crkvenim pročeljem), koja je karakterističan element regionalne crkvene arhitekture. Ova kapela je prvo i sigurno datirano Rangerovo djelo iz 1731. godine, a Ranger je kapelu oslika vjerojatno po nalogu lepoglavskog priora Ivana Kolarića. Vidi: Jelena Kovačević, Kapela sv. Ivana Krstitelja na Gorici, u: ; Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, 2004. str: 60-73.

[560] Vidi fotografiju u: Sanda Milošević, Crkva sv. Marije u Lepoglavi, u: Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, 2004: str. 80, 90.

[561] Vidi fotografije u: Z. Balog – N. Žulj, *Crkva Marije Snježne u Belcu*, str. 50, 51, 102, 103.

9.3.1. Posljednja večera

Na svodu svetišta crkve sv. Ane nalazi se fragment freske koji ukazuje da se radi o Posljednjoj večeri. Ovo je ujedno i jedinstven prikaz u opusu Ivana Krstitelja Rangera, jer nigdje nije zabilježeno, do sada, da je Ranger naslikao kao motiv Posljednju večeru. Fragment prikazuje Isusa Krista i dva apostola, gozbeni stol te ruku, najvjerojatnije trećeg apostola. Krist se nalazi u plavoj odjeći i plaštu crvene boje, dok se iza Krista nalazi jedan od apostola, koji više gleda prema stolu, dok drugi apostol gleda suprotno od Krista, ali lako da i taj apostol i Krist gledaju prema nebesima. Zanimljiv je i prikaz trpeze, koja u sredini ispred samog Krista prikazuje neku vrstu hrane (možda se radi i o kruhu ili janjetu, što nije nerijedak primjer), dok sam Isus u rukama drži kruh, kojim će ustanoviti Euharistiju. Za razliku od ranijih prikaza Posljednje večere od XIV. stoljeća na stolu se može naći i pribor za jelo, što je vidljivo i na ovoj freski, gdje se ispred Krista na pladnju s hranom nalazi neka vilica, dok na njegovoj lijevoj strani vidimo nož, žlice, tanjure, dakle sve je spremno za blagovanje. Kristov pogled je u neku ruku u duhu dramaturgije koja proizlazi iz Posljednje večere gdje Isus kao da govori: „Zaista kažem vam, jedan će me od vas izdati.“, a apostoli se pitaju: „Da nisam ja Gospodine“.[562] No, tko su dva apostola prikazana na fragmentu freske? Za tu interpretaciju potrebno je uzeti nekoliko stvari u obzir. Prvo, cjelokupna freska bila je naslikana na svodu, koji bi mogao predstavljati trpezu koja je u najranijim prikazima se nazivala *sigma – forma*,[563] tj. predstavljala je polukružni stol. Najstariji poznati prikaz Posljednje večere u formi sigma-stola jest reljef na okovu evanđelistara, poznatog pod imenom „Diptih od pet dijelova“ s kraja V. stoljeća, vjerojatno iz Ravene, a koji se čuva u riznici milanske katedrale.[564] U tim najranijim prikazima u sredini je simbolička riba na pladnju, koji Krist blagoslivlja ležeći na začelju stola, tj. na lijevoj strani kompozicije, ili je pak na sredini stola zdjela u koju Juda izdajnik umače ruku, a Isus i Petar stoje jedan nasuprot drugome, a pogledi ostalih učenika „ponavljaju“ temu okupljenosti izražene samim oblikom stola.[565] Od XI. stoljeća nestaje sigma-stol, koji se zamjenjuje kvadratnim stolom. Isus će biti smješten u sredini, apostoli su raspoređeni s jedne i

[562] *Mt.* 26, 21-22.

[563] Nadahnuća za takav prikaz valja nam tražiti u rimskim gozbenim običajima: sustolnici su u ležećem položaju, oslonjeni na lijevi lakat, bili raspoređeni na tri duga naslonjača ili ležaljke, a jelo se posluživalo na niskom stolu, koji je smješten, imao oblik polukruga (od čega i naziv sigma-stol, prema malom grčkom slovu s); prednja strana ostajala bi za posluživanje. Ante Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednja večera u umjetnosti, *Živo vrelo – liturgijski pastoralni list*, 35 (2018), str. 9.

[564] A. Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednja večera u umjetnosti, str. 10.

[565] *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 505; A. Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednja večera u umjetnosti, str. 11

druge strane, a nerijetko će Juda biti izdvojen: smješten nasuprot Isusu, s prednje strane i bočno, na užu stranu stola.[566] Renesansne tendencije da se Posljednja večera pretvori u gozbu s poslugom stišava protureformacija, koja glavni akcent u ikonografiji Posljednje večere polaže na ustanovljenje sakramenta Euharistije, pa Krist blagoslivlja kruh i vino ili diže kalež, slijedeći pri tome liturgijske geste svećenika u misi.[567] Stoga pretpostavljam da je Ranger bio upoznat sa renesansnim ili čak i starijim prikazima Posljednje večere te je te komponente ukomponirao i na freski u sv. Ani.

Sl. 26 – Posljednja večera Ivana Krstitelja Ranger u crkvi sv. Ane (*snimio: Dejan Pernjak*)

Da bismo mogli prepoznati o kojim se na kraju apostolima radi na freski u Križevcima, mislim da ne bi bilo tendenciozno pozvati se i napraviti analogiju s Posljednjom večeri Leonarda da Vincija, čije je djelo neki putokaz o kojim se apostolima radi. Pa kada bi uzeli njegov redoslijed, a koji je zabilježen ne jednoj oleografiji[568] s početka XX. stoljeća, pa prema tome to izgleda ovako s lijeva na desno: Bartol, Jakov Mlađi, Andrija, Juda, Petar, Ivan, Krist, Toma, Jakov Stariji, Filip, Tadej, Šimun.[569] Ako se pridržavamo tog rasporeda onda bi prema tome na freski

[566] A. Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednja večera u umjetnosti, str. 11

[567] *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 506.

[568] Oleografija - tehnika reproduciranja slikarskog djela uljenim bojama, izvedena u višebojnom tisku (kromolitografija), moderna u XIX. st., pri čemu se nastoji imitirati uljena slika, a papirom struktura platna.

[569] *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, str. 506.

iz sv. Ane do (iza) Krista bio Toma, a do Tome Jakov Stariji. Međutim, jedan detalj može ukazati na drugačiji raspored sjedenja. Na desnoj strani kompozicije vidi se nož, kojeg u ruci drži treći apostol. Prema predaji apostol Petar u ruci drži nož, odnosno mahairu, što ga povezuje s događajem u Maslinskom vrtu, gdje je mačem vojniku odsjekao uho.[570] To je u ono doba jedan od raspoznatijih atributa apostola Petra u prikazima Gospodnje večere i Muke, kako se to vidi u prikazima Posljednje večer što su ga ostavili Ghirlandaio, Signorelli, Perugino, del Castagno, Basano itd.[571] Kako je već spomenuto da u vrijeme renesanse nadalje se na stolu Gospodnjem počinju dodavati i pribor za jelo, možda se ovdje ipak radi da je taj nož dio pribora i kao takav ne predstavlja apostola Petra. Nažalost, što se krije u Rangerovoj Posljednjoj večeri očito nećemo nikada saznati, budući da imamo sačuvan sam jedan ovakav fragment kompozicije.

[570] Usp. *Iv* 18, 10-11,; A. Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednja večera u umjetnosti, str. 13.
[571] A. Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednje večera u umjetnosti, str. 13.

9.3.2. Raspeće s Majkom Božjom u sakristiji

Ova kompozicija kombinacija je fresko slikarstva i kiparstva. Likovi kao i raspelo su naslikani, dok je korpus Isusa Krista[572] djelo nepoznatog kipara. Naime, navedena freska je nedavno i restaurirana, a korpus Isusa Krista do prije par godina bio je na oltaru, iznad slike sv. Ane i Bogorodice. Nakon restauracije vraćen je na mjesto gdje je bio i u pavlinsko vrijeme. Kompozicija zauzima gotovo čitavu zidnu stijenu sakristije. Oko središnjeg raspela, kojeg je u dnu obgrlila Marija Magdalena simetrično su razmješteni krupni likovi Bogorodice lijevo i sv. Ivana desno.[573]

Sl. 27 – Raspeće Ivana Krstitelja Rangera s Majkom Božjom u sakristiji (*snimio: Dejan Pernjak*)

[572] Korpus potječe najvjerojatnije iz 1795. godine. D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 205.

[573] Sveti Ivan se nekada slika kao apostol, a nekada kao evanđelist. Glavna mu je oznaka orao, znak uzvišena nadahnuća, i knjiga. Pojavljuje se i uronjen u kotao vrela ulja ili s čašom iz koje izlazi zmija, što podsjeća na dva pokušaja njegova pogubljenja. Ivan je bi nazočan kod razapinjanja, a Isus je tada rekao svojoj majci: „Ženo evo ti sina!“, a učeniku: „Evo ti majke!“. *Iv* 19, 26-27; M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 216.

Prostor između likova ispunja gola površina indigoplavog neba, a čitava scena smještena je u slikani arhitektonski okvipod visokih stubova uključenih stiliziranim kompozitnim kapitelima na kojima počiva masivna greda, a u prostranim golim površinama i slikanim arhitektonskim detaljima prisutan je dah klasicizma, dok je u tretmanu patetično pokrenutih figura i uzgibane draperije koja ih ovija prisutno barokno osjećanje.[574] Mirjana Repanić Braun donosi ocjenu prema kojoj prikazani likovi tipološki deriviraju od prepoznatljivog prototipa Rangerovih likova, što još jednom ukazuje na utjecaj koji njegovo slikarstvo imalo unutar pavlinskog slikarskog kruga.[575]

[574] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 216

[575] Anđelo Košćak u svojoj knjizi o duhovnoj baštini Križevaca navodi kako oltarna freska u sakristiji je djelo pavlinskog majstora Ivana Krstitelja Rangera i učenika, oslikana devedesetih godina XVIII. stoljeća. Međutim, kao i sama Mirjana Repanić Braun navodi da se radi o određenim derivacijama likova na ovom prikazu, može se prihvatiti da se radi o radu Rangerovih učenika, ali mišljenja sam da se teško može raditi o oslikavanju 90-ih godina XVIII. stoljeća iz razloga što je red ukinut 1786. godine, a samostanska crkva postaje župnom crkvom Svetog Križa. M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 216; A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština*, 36-37, opis fotografije na str. 36.

9.4. Kapela sv. Florijana i Ivan Krstitelj Ranger

9.4.1. Općeniti podaci

Kapela sv. Florijana smještena je u južnom podgrađu Donjeg grada, a sagrađena je nakon velikog požara 1735. godine, navodno zbog noćne procesije uoči Uskrsa kada je izgorjela trećina grada.[576] Izvješća kanonskih vizitacija prvi puta je spominju kao novu 1744. godine, a prethodna vizitacija bila je 1739. godine te je očito u međuvremenu u potpunosti dovršena.[577] Svoj današnji kasnobarokni oblik kapela je dobila prilikom obnove 1751. godine kada je oblikovan njezin pravokutni, križno nadsvođeni brod s apsidom, dok je zvonik posebno istaknut, a bio je podignut u drugoj polovici XVIII. stoljeća, vjerojatno prilikom druge obnove nakon velikog požara 22. travnja 1775. godine, a tada je izgorio čitav Donji grad, 92 kuće i crkva sv. Florijana, a pošteđeno je samo nekoliko crkvenih zgrada, staje na imanju Magdalenića i dvije kuće uz potok Vrtlin.[578]

9.4.2. Oltarna pala sv. Florijana

Glavni oltar postavljen je najvjerojatnije još 1735. godine, a oltarna slika sv. Florijana rad je Ivana Krstitelja Rangera, najvjerojatnije oko 1740. godine, dok Mirjana Repanić Braun vrijeme nastanak proširuje u rasponu od 1735. do 1744. godine, kada sliku i oltar spominje kanonska

[576] V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 18; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 80.

[577] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Prot. 133/IV (6. II. 1744.), str- 86; A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština*, str. 52.

[578] Možda najvjerodostojni opis stanja donosi nam župna Spomenica: „12. travnja te godine (1775. op. D. P.) osvanuo je jedan od najnesretnijih dana za ovaj grad. Naime, oko pola dva sata poslije podne, blizu župnog imanja i u blizini župne crkve u zaselku zvanom Berek, buknuo je požar, koji je zbog vrlo jakog sjevernog vjetra za samo četvrt sata zahvatio čitav donji grad koji se uspostavio oko crkvice sv. Florijana, tako da je čitav donji križevački grad pretvoren u pepeo. Od grada nije ostalo ništa osim dimnjaka koji su označavali gdje su bile kuće. U čitavom donjem gradu nije ostala pošteđena niti jedna kuća osim župnog imanja i dviju kuća uz groblje župne crkve, štala na imanju baruna Magdalenića. Izgorjela su sva imanja kao i dvije male kuće uz potok Vrtlin. Zbog velike vatre i jako vjetra, vrlo velikoj opasnosti bila je izložena i sama utvrda (*praesidium*) i ostali dio grada. Izgorjele su 92 kuće kao i sve građevine koje su pripadale tim kućama. Stanovnici jedva da su mogli nešto spasiti od svoje imovine. Izgubivši gotovo sve, raspršili su se pričajući kakav ih je požar zahvatio, a svaki pametan čovjek si je to mogao predstaviti.“ *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 72; V. Bedenko, *Križevci razvoj grada*, str. 18; V. Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca, str. 81. Opširnije o samoj kapeli u: Katarina Levaj Horvat, Tri kapele, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 190-192, A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština*, str. 52-53.

vizitacija.[579] Kompozicija je konvencionalna, s krupnim likom sveca prikazanim frontalno u punoj figuri, a upravo izvlačenjem figure do samog ruba slikanog prostora prema promatraču ostvaren je nagli prodor u dubinu ogoljelog krajolika, koji se otvara u pozadini.[580] Intenzitet kolorita kojim dominiraju baršunasti tonovi zelene i ciglenocrvene boje na svečanoj odjeći i krajoliku, a također i vještina slikanja tkanine.[581] Svečev oklop, šljem čizme, rese na rubovima suknje i vezen pojas, izvedeni u tonovima zlatnog okera, pokazuju realizam u tretmanu detalja karakterističan za Rangerovo slikarstvo kao i meka svjetlosna modulacija volumena punašnih pesti, osobito lice. Sv. Florijana upečatljive „rangeroidne" fizionomije, također su prepoznatljivi elementi slikarskog vokabulara, koji se provlači kroz Rangeru pripisana djela.[582]

Sl. 28 – Oltarna pala sv. Florijana, autor: Ivan Krstitelj Ranger (*snimio: Zoran Homen*)

[579] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Prot. 133/IV, str. 86; M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 212.
[580] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 212.
[581] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 212-213.
[582] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 213.

10. CRKVA MAJKE BOŽJE ŽALOSNE KORUŠKE

Posebno sam izdvojio zavjetni crkvu (kapelu) Majke Božje Žalosne, koja se nalazi u današnjoj Ulici Koruška. Naime, nekoliko je razloga zašto pripada pavlinskom kontekstu odnosno pavlinskom krugu. Jedna razlog je umjetnički, prema kojemu su freske crkve nastale iz pavlinskog kruga, drugi pak razlog je da ju je opjevao tj. o svetištu napisao malo djelce najslavniji i najpoznatiji križevački pavlin Nikola Benger, ali ima i određenih posrednih razloga koje ću spomenuti u razradi ove teme. Bez obzira na sve, ova tema je neizostavna kada se priča o djelovanju pavlinskog reda i njegovom utjecaju u kulturnom i društvenom životu Križevaca.

10. 1. Postanak crkve Majke Božje Žalosne u Koršukoj

„Govoreći o povijesti pavlina u Križevcima ne smijemo mimoići jedno svetište Majke Božje kraj Križevaca, koje su pavlini posebnom knjižicom proslavili. To je Majka Božja Žalosna u Koruškoj kraj Križevaca. Pavlinski povjesničar o. Nikola Benger izdao je g. 1730 knjižicu pod naslovom *Regina Martyrum, innumeris gratiis Corusca, Dei Mater dolorosa, Maria, Crisisensis Urbis Urbs refugii, afflictorum locus Asyli et solatii. Historica expositio ortus, progresus er miracolorum Thaumaturgae Statuase B. V. Dolorosae Crisii ad fluvium Corisca erectae.*“[583] Ovako piše za crkvu Korušku u Križevcima Kamilo Dočkal. Na povezanost crkve i pavlina govori i činjenica da je objavljivanje knjižice dozvolio Stjepan Demšić stariji,[584] a recenzenti su bili doktori teologije pavlini Stjepan Kovačić i Ivan Kolarić. Međutim, nije samo ta knjižica poveznica s pavlinima. Sami pavlini su poznati po tome da su širili kult Majke Božje, a tome svjedoče i brojne crkve i samostani koji su podignuti Djevici u čast kao npr. Majka Božja Remetska, ali i sama centralna pavlinska crkva i samostan u Lepoglavi je posvećena Mariji. Crkva u Koruškoj, danas sastavni dio grada Križevaca, a ne više predgrađe, svoje temelje traži u 1674. godini. Tada je Ana Marija Jurčin (Jurhin), supruga potpukovnika Nikole Makara, a na čijem je zemljištu sagrađen pavlinski samostan sv. Ane u Križevcima, podigla zavjetni kip Majke Božje Žalosne uz potok Korušku. O tome svjedoči natpis na čeonoj strani pila na kojem se nalazi zavjetni kip:

A. MIRVG

[583] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 294. Prijevod ove knjižice izdan je zaslugom Ogranka Matice hrvatske Križevci 1996. godine pod nazivom „Kraljica mučenika“.

[584] Ovdje Stjepana Demšića navodim kao starijeg, budući da je Stjepan Demšić mlađi bio prior u Križevcima od 1718. – 1721. godine. Dakle, radi se o dvije različite osobe. Štoviše, mlađi Demšić je i umro prije starijeg (1734. godine)

QDNMVC

C.FC A.D.

1.6.7.4.

(*Anna Maria Iurchin relicta vidua generosi quondam domini Nicolai Makar Vice Colonelli Crisiensis Fieri curavit Anno Domini 1674*). U međuvremenu umrli su i potpukovnik Nikola Makar i njegova supruga, a nakon 10 godina, nemarom, stup se srušio i pao u zaborav.[585]

Sl. 29 - Stup s prikazom Oplakivanja, autor: Ivan Jakob Altenbach (*snimio: dr. sc. Zdenko Balog)*

[585] N. Benger, *Kraljica mučenika*, str. 40.

Stup je inače rad varaždinskog majstora Ivana Jakoba Altenbacha,[586] koji je ovim kipom ostvario jednu od svojih najljepših kamenih plastika, a što je vidljivo i na Altenbachovim kipovima istog motiva i u Biškupcu i Gradecu (mjesto između Križevaca i Vrbovca).[587] Kako je sam kip izgledao opisuje sam Benger: „A sam je kip napravljen tako znalački te bi rekao da je izrađen rukom Praksitelovom, i naslikan kistom Apelovim. Malo uzdignutih očiju prema nebu, obraze rosi s nešto suza. Na licu i čelu bol i veličajnost u divnu su nekome skladu, tako da se nijedna od tih ne umanje svojstva one druge: nego bol potiče oči i duše motritelja na sućut a veličajnost na štovanje. Ljubičasti plašt kojim je Djevica zaogrnuta odgovara boli, a grimizna je odjeća najprikladnija veličanstvu.“[588] Kristovo tijelo je klonulo u Marijino krilo na razmaknuta koljena između kojih je razapet karakteristični trokutasti splet nabora u mekano ulaznim prelomima, dok Kristova ruka nemoćno skliznula gotovo do poda sa skvrčenim nogama.[589] Marijina glava, sva zamotana u gusto složene nabore vela, koje joj pokriva tjeme i valovito uokviruje podignuto lice mekanih, punašnih crta Altenbachovih matrona s pogledom bolno uprtim uvis.[590] Tako je ovo vrhunsko Altenbachovo djelo ležalo deset godina, dok, prema legendi ga nije ponovo podigao križevački plemić Martin Hundrić (Hundrey), koji se na tom mjestu sukobio sa pljačkaškom četom Turaka i zadobio smrtne rane. On se, naime zavjetovao Žalosnoj Djevici i uspio ozdraviti.[591] Tada Hundrić, godine 1684., uz pomoć Mije Berkovića podiže i natkriva stup Majke Božje Žalosne u Koruškoj.[592] Međutim, kip je ponovo srušen, ali ovoga puta nakon jake oluje, koja je srušila i pietu i podignuti krov.[593] Kip je ponovo postavio

[586] O životnim okolnostima varaždinskog kipara Ivana Jakoba Altenbacha ne znamo gotovo ništa. Nije poznato je li taj „pildhauer vu Varaždinu stojeći“ bio rođeni Varaždinac ili doseljenik, koji je došao u grad u potrazi za poslom, jer se nigdje ne spominje njegovo mjesto rođenja ni zemlja porijekla. Građanstvo varaždinsko dobio je 10. travnja 1675. g., kad je upisan u knjigu građana i tako primljen u „purgu“: „Eodem Anno (1675), die vero 10. Aprilis, Joannes Jacobus Oltinpoch, sculptor, deposuit florenos hungaricales pro purga numero 4“. Prema običajima vremena značilo je to da je bio afirmirani majstor, oženjen i čestit građanin, s radionicom i kućom, odnosno stalnim boravištem u gradu. Godina njegove smrt nije poznata u potpunosti, ali ima indicija da se radi o 1692. godine, a na što upućuje natpis u franjevačkoj crkvi u Koprivnici. Opširnije o Altenbachu u: Doris Baričević, Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach, *Peristil*, 25 (1982), str. 107-132; Doris Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb, 2008., str. 44-60.

[587] D. Baričević, Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach, str. 125-126; D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 205; Marija Mirković, Majka Božja Žalosna u crkvi Marije Koruške, u: Nikola Benger, Kraljica mučenika, str. 115-117; D. Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 56.

[588] N. Benger, *Kraljica mučenika*, str. 40

[589] D. Baričević, Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach, str. 214, 126.

[590] D. Baričević, Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach, str. 216.

[591] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 295, N. Benger, *Kraljica mučenika*, str. 41.

[592] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 295; N. Benger, *Kraljica mučenika*, str. 43.

[593] Benger ovu scenu opisuje dosta slikovito: „Međutim, stara je ona Zmija, od početka svijeta navikla Ženi (koja je, postavši Bogomajkom, strla glavu njezinu *Post* 3,15) smišljat zamke, nagađajući možda predvidjela, u onoj mjeri u kojoj je to mogla oštrinom naravnoga razuma, kolikom će častima Žena štovana na ovom mjestu i u ovom

križevački senator Marko Lončarić uz pomoć šestorice ljudi i iznad njega postavio dodatne stupove i tako je nastao poklonac.[594] Kako se kult štovanja Žalosne Djevice u Koruškoj širio križevački župnik prečasni Juraj Junković (Janković) uz pomoć vjernika podiže manju kapelicu, izgrađenu „od kamena i opeke, zajedno s lijepim oltarom, prislonjenim na stari stup što je nosio kip Presvete Djevice".[595] Godine 1715. kapelici su dodani novi zidovi te je kapelica tako produžena i dodana su dva nova oltara – s desne strane posvećen Presvetom Trojstvu, dok je s lijeve strane bio posvećen oltar Svetim Trima Kraljevima.[596] Na kraju, zbog velikog štovanja čudotvornog kipa u Koruškoj župnik križevački i podarhiđakon kemelečki (kalnički) Lovro Starčić[597] dao je sagraditi crkvu kakvu danas poznajemo, a bilo je to 1725. godine.[598] Gradnja ovog trolisnog svetišta s kupolom, prema ocjeni Katarine Levaj Horvat, usko je vezana uz križevačke pavline, a kao jednu od poveznica vidi i u činjenici što je crkvu dao podići Lovro Starčić, koji je rodom iz Lepoglave,[599] a tu ocjenu dvadesetak godina prije dala je i Đurđica

kipu, i koliko će zdravlja udijeliti tijelima i dušama ljudi; zbog toga je valjda i postigla da nakon nekoliko godina udarci vrlo jaka vjetra ponovo sruše naš kip zajedno s krovom." N. Benger, *Kraljica mučenika,* str. 43.

[594] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 296; Doris Baričević, Crkva Majke Božje Koruške, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, 1994., str. 183; N. Benger, *Kraljica mučenika,* str. 43.

[595] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 296; D. Baričević, Crkva Majke Božje Koruške, str. 183; N. Benger, *Kraljica mučenika,* str. 43.

[596] D. Baričević, Crkva Majke Božje Koruške, str. 183; N. Benger, *Kraljica mučenika*, str. 46.

[597] Lovro Starčić križevački je župnik od 1718. do 1734. godine. Prije dolaska u Križevce bio je župnik u Miholcu, a za križevačkog župnika prisegnuo je 4. kolovoza 1718. godine. Prezime se piše „Sztarchich", dok Vjekoslav Noršić neispravno prepisuje „Sostarchicj". U Miholcu ga je naslijedio župnik Grgur Bahor, koji je prisegnuo 13. rujna 1718. godine. Namjesnik arhiđakona Jurja Branjuga, pohoditelj Ivan Lukavski, spominje 5. veljače 1720. da je župnik Starčić ovamo došao pred godinu i pol i navodi mu samo ime i prezime. Uz njega je tada kapela Martin Horvat, rodom iz Međimurja. Isti pohoditelj Ivan Lukavski, sada kao kalnički arhiđakon, pohađa Križevce 16. veljače 1726., te spominje župnika Lovru Starčić, koji je postao vicearhiđakon. Dok u zapisniku od 10. ožujka 1729. o župniku ništa nije upisano. Bio je župnik i vicearhiđakon, prema popisu župa iz 1730. godine. Podrobnije ga opisuje novi kalnički arhiđakon Stjepan Škrlec u zapisniku od 22. veljače 1731. Piše da je Hrvat iz Lupoglava, star 48 godina, filozofiju završio u Zagrebu, teologiju u Bologni, čovjek prokušan, zreo, primjeran u službi, revan u dužnostima. Kapelana uzdržava svojim sredstvima. Te godine uz njega je kapelan Juraj Fuček, Hrvat, Stubičanec, koji je filozofiju i bogoslovlje završio u Zagrebu, čovjek blag i ponizan, od malo riječi, osrednjeg znanja na ispitu. Župnik Lovro Starčić završio je svoje službovanje 1734. godine. Vidi: S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 204, 295-296.

[598] Kako je gradanja tekla detaljno opisuje Benger: „Stoga je g. 1725. da bi radi prihvata nagrnula naroda razmaknuo crkvene prostore župnik dao na stražnjoj strani svete kapelice izvesti nove dogradnje kružno oblikovane u obliku triju okruglih zdanja; od tih su oba kružna zdanja bočnim stranama po veličini sobom jednaka, dok je ono središnje od njih istaknutije a krasi ga kube ili tzv. kupola, visoko uzdignuta: pa je to srednje zdanje i nalik tornju i limenom krovom urešeno. (…) na lijevoj strani su dograđeni zidovi koji za sada služe kao sakristija a u svoje će ih vrijeme trebati dograditi u toranj. Iznutra pak, u okviru središnjeg kružnog zdanja nalazi se oltar Čudotvorne Majke, (…)". N. Benger, *Kraljica mučenika,* str. 47.

[599] Ova povezanost je netočna. Naime, Lovro Starčić je rodom iz Lupoglava, ali ne istarskog, već mjesta koji se nalazi u današnjoj Zagrebačkoj županiji u općini Brckovljani. Za ovo mjesto Vinko Sabljar piše da je selo u zagrebačkoj županiji, a pripada Dugoselskoj sudčiji. Ima 94 kuće i 1425 stanovnika. V. Sabljar, *Miestopisni rječnik*, str. 239. Usp. NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Protokol 132/III, str. 851: prema S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 296, bilj. 1104; A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština*, str. 66.

Cvitanović, a s kojom se Katarina Levaj Horvat slaže.[600] Izgradnjom koruške crkve smatra se početkom gradnje crkava trolisnog karaktera u Hrvatskoj. Zanimljivo je da su pavlini u Štrigovi trikonhalnu crkvu sv. Jeronima zamijenili (1738.-1740.) novim trolisnim svetištem oko poligonalne kupole, a po uzoru na tu pavlinsku crkvu građena je i župna crkva Svetog križa u selu Križ u Međimurju 1740. godine.[601]

Međutim, postoji još jedna poveznica da se radi o pavlinskom utjecaju. Naime, već sam spomenuo da su pavlini upravo na području Koruške imali i svoje posjede, koje su stekli raznim legatima. Isto tako Anđelo Košćak iznosi vrlo zanimljive podatak u svojoj knjizi o duhovnoj baštini Križevaca gdje navodi sljedeće: „u listinama važnim za župu i crkvu Majke Božje Koruške jest i jedna o vinogradu koji je bio za potrebe (uzdržavanje) pustinjaka (*eremitae*) koji su pustinjački (samotno) živjeli i djelovali uz samu crkvu. Poznata su i imena tih pustinjaka: fra Ivan i fra Leopold, prezimena nisu znana. Datum njihove smrti zabilježen je u križevačkoj Matičnoj knjizi umrlih: Ivan je umro 3. veljače 1766. s 50 godina i pokopan je kraj crkve u Koruškoj, dok je Leopold umro u 32. godini života 26. veljače iste 1766. godine i također je pokopan uz crkvu Majke Božje Koruške".[602] Nema razlog sumnjati da se radilo o fratrima Svetog Pavla Prvog Pustinjaka.

[600] D. Baričević, Crkva Majke Božje Koruške, str. 183; K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 227-233.
[601] A. Horvat – K. Prijatelj – R. Matječić, *Barok u Hrvatskoj*, str. 30, 40; Đ. Cvitanović, Crkva Majke Božje Koruške, str. 183; K. Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura,* str. 228-233.
[602] A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština,* 45.

10.2. Pavlinsko slikarstvo u crkvi Majke Božje Žalosne u Koruškoj

Već desetljećima stručnjaci povijesti umjetnosti raspravljaju o pitanju autorstva fresaka crkve Majke Božje Koruške u Križevcima. Iako se vode rasprave o toj temi literatura o freskama u Koruškoj je prilično fragmentarna i tek se je unazad četiri godine dr. sc. Zdenko Balog pozabavio atributivnim pitanjima u osliku crkve Majke Božje Koruške u Križevcima.[603] Istraživanje fresaka u svetištu, kupoli i dvije dodatne bočne kapele dodatno otežava i nestručan preslik, koji je unakazio freske iz 1726. godine. Freske prikazuju na tzv. kalotama otajstva kršćanske vjere, a to su Presveto Trojstvo, Uznesenje i Krunjenje Blažene Djevice Marije, Uskrsnuće i Uzašašće Gospodinovo, u frizu kupole su naslikani prizori Muke Isusove (Krist u Getsemanskom vrt, bičevanje, izrugivanje Kristu, krunjenje trnovom krunom, Kristov pad pod križem, pribijanje na križ, raspeće i polaganje u grob), Boga Oca Stvoritelja pokraj kojega je kugla – simbol zemlje, potom golub kao znak Duha Svetog koji lebdi na vodama te mnoštvo anđela koji se Bogu klanjaju, Boga slave i služe mu, dok se na kosim uglovima kupole nalaze pojedini prizori iz Starog zavjeta.[604] Da slikarstvo pripada pavlinskom opusu apostrofirala je Đurđica Cvitanovića da brojne vaze s bokorima ruža i tulipana navode na pomisao da freske pripadaju pavlinskom krugu slikara, dok još prije u pavlinski, odnosno Rangerov opus stavlja i Anđela Horvat.[605] Međutim, Marija Mirković smatra kako će tek čišćenje i restauriranje freski moći dati konačnu potvrdu Rangerova (pavlinskog) prisustva u Koruškoj.[606] Ista autorica ističe isto tako da spoj istovjetnog tjemena svoda iluzionističke slikane arhitektonske plastike i kistom naslikane štukature koja se oslanja na iluzionističku imitaciju štukature Egidija Schora u tirolskom Schabsu iz 1687. godine pokazuje rukopis mladog tirolskog slikara Ivana Krstitelja Rangera, koji je očigledno već u to doba došao u Hrvatsku i bio najvjerojatnije pomoćnik tadašnjeg voditelja pavlinske slikarske radionice Franje Bobić (1708.-1728.).[607] Deset godina kasnije Marija Mirković navodi: „Iako ta kapela nije bila povezana s križevačkim pavlinskim samostanom, može se pretpostaviti da su u njoj pod Bobićevim vodstvom radili pavlinski slikari koji su istodobno opremali tamošnju pavlinsku crkvu. Odustalo se od skuplje prave štukature, koja je zamijenjena iluzionistički naslikanom svodnom štukaturom. Njezina konstrukcija podsjeća na najstariju slikanu tirolsku štukaturu Egidija Shora (u južnom Tirolu) što uz

[603] Z. Balog, Oslik crkve Majke Božje Koruške u Križevcima, str. 56-64.
[604] A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština,* 46-47.
[605] A. Horvat – K. Prijatelj – R. Matječić, *Barok u Hrvatskoj*, 137; Đ. Cvitanović, Crkva Majke Božje Koruške, str. 184.
[606] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, str. 133.
[607] Marija Mirković, Iluzionističko zidno slikarstvo, u: *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije 1094-1994.,* 1994., str. 282.

rangerovski izgled Boga Oca i nekolicine anđelaka koji nisu izobličeni naknadnim preslicama, ukazuje na više nego vjerojatnu prisutnost mladog Ivana Krstitelja Rangera, čija slika resi glavni oltar ove kapele.“[608] Analizirajući svu ovu problematiku dr. sc. Zdenko Balog 2014. godine donosi novi sud odnosno dokazuje tezu Mirjane Repanić Braun, koju je postavila 1993. godine o postojanju štarjerskog utjecaja u Koruškoj, a čiji je glavni protagonist Ignaz Flurer.[609] Balog upozorava da su počeci iluzionističkog slikarstva vezani uz pojedinačne narudžbe redovničkih crkvenih novogradnji ili preuređivanja starih objekata, velikaša, ladanjskih dvorova i rijetke investicije u župnim crkvama i kapelama, a tržište je bilo preskromno da bi stasala domaća školovana radionica te su pojedinačne narudžbe izvodili „uvozni“ majstori, uglavnom iz susjedne Štajerske.[610] Tako Balog smatra da koruške freske pripadaju štajerskom krugu, a najbliža usporedba su Flurerova djela u kapeli Svetog Jurja u Ptuju. Međutim, dr. Balog smatra kako se na koruškim primjerima uočava zaostajanje u kvaliteti (npr. u Ptuju je kugla svijeta geometrijski pravilno izvedena, dok u Križevcima ta pravilnost zaostaje), ali niti bi autor poput Flurera kopirao svoj vlastiti rad.[611] Nakon analize Balog zaključuje da odrednica „pavlinski krug slikara“ je odveć neodređena; Privlačnost Bobić-Ranger atribucije dvostruka je: s jedne strane bilo bi to prvo očuvano djelo pripisano neuhvatljivom Franji Bobiću, a s druge strane dovelo bi Rangera pet godina ranije od utvrđeno datuma u Hrvatsku; kao krajnji zaključak navodi da je kompoziciju izveo slikar bliskog ili neposrednog iskustva Flurerove radionice, stoga autor ovih fresaka ostaje anoniman do daljnjega.[612]

Kao što je vidljivo iz ovog kratkog prikaza i najveći autoriteti iz područja povijesti umjetnosti već desetljećima se ne mogu složiti oko ove teme. Ne smatram se ni sam meritoran donositi sudove iz ovog područja. Međutim, previše je oko same crkve Majke Božje Žalosne u Koruškoj uključeno pavlinskih elemenata da bi se određena vrsta pavlinskog opusa odbacila, jer previše aspekata upućuje na pavlinski angažman u nastajanju ove crkve. Na kraju krajeva jedina stvar oko koje se svi slažu jest ta da je slika na oltarnoj pali u potpunosti djelo Ivana Krstitelja Rangera, a ako uzmemo u obzir da se ta slika nastala oko 1738. godine, možemo pretpostaviti da je u to vrijeme Ranger i njegova radionica djelovali u oslikavanju samostana sv. Ane, koja je zračnom linijom od Koruške udaljena niti 500 metara.

[608] M. Mirković, Ivan Krstitelj Ranger, majstor slikanja na žbuci, str. 34.
[609] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 215.
[610] Z. Balog, Oslik crkve Majke Božje Koruške u Križevcima, str. 59.
[611] Z. Balog, Oslik crkve Majke Božje Koruške u Križevcima, str. 62.
[612] Opširnije u: Z. Balog, Oslik crkve Majke Božje Koruške u Križevcima, str. 56-64.

10.3. Glavni oltar sa slikom Svete Obitelji

U prednjem planu slike su krupni likovi sv. Marije, Josipa i malog Isusa. Iznad Svete Obitelji vide se glavati anđeli sa krilima, a iz nebeskih dveri dolazi sjaj bijele golubice, simbola Duha Svetoga. Sliku navodi i kanonska vizitacija iz 1739. godine koja ju smješta u godinu 1738.: „*In hac Capell sunt 4 arcularii laboris deauratae et decolorate ... et uuarta de novo ina no 1738 et il nominibus Jesu, Marie Joseph sacratum*.“[613] Odmjerene proporcije graciozno pokrenutih likova, čija se tijela naslućuju pod bogato nabranim draperijama, topao kolorit, koji se temelji na odnosima komplementarnih boja, tipologija lica plastično istaknutih finom svjetlosnom modelacijom, prije svega kvaliteta izvedbe, ukazuju na Rangera kao autora ovog djela.[614]

Sl. 30 – Sveta Obitelj, autor: Ivan Krstitelj Ranger (*snimio: Zoran Homen*)

[613] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Protokol 133/IV, str. 106, prema M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 217, bilj 6.
[614] M. Repanić Braun, Slikarstvo, str. 212; A. Košćak, *Križevci – Duhovna baština*, 46.

10.4. Kapela sv. Ivana Nepomuka

Kod crkve Majke Božje Žalosne u Koruškoj i danas egzistira, doduše srušena i ponovo identično napravljena, kapela sv. Ivana Nepomuka, koja je podignuta najvjerojatnije 1730., a vjerojatno iz te godine potječe i sam kip. Naime, taj kip (poklonac) opjevao je presečki župnik Križevčanin Tomo Dolar na latinskom jeziku, a pjesma je objavljena u originalu Bengerove *Regyne martyrum* iz 1730. godine.[615] Današnji kip koji je smješten u obnovljenoj kapelici potječe iz 1764. godine, a 2015. je restauriran.[616] Kip je izrađen od drva, nadnaravne je veličine, možda je djelo varaždinskog kiparskog kruga, a navodno je donacija generala Riccija.[617] Ono što ne treba iznenaditi da je ova kapelica povezana s pavlinima, budući da je i u samom samostanu sv. Ane postojao posvećen oltar navedenom svecu, još 1725. godine, kada je grof Josip Galler križevačkim pavlinima poklonio svotu od 150 forinti za obavljanje svečanosti ovome svecu, a pavlini su se obvezali svake godine 16. svibnja služiti svetu misa uz hrvatsku propovijed.[618]

Sveti Ivan Nepomuk nije nerijedak motiv u pavlinskom opusu. Imamo primjer Rangerova sv. Ivana Nepomuku na svetištu kapele sv. Ivana Krstitelja u Gorici Lepoglavsko iz 1731. godine. Iz 1715. potječe oltar sv. Ivana Nepomuka iz crkve Blažene Djevice Marije u Sveticama. Rangerova Nepomuka nalazimo i na oltarnoj pali pavlinskog samostanskog sklopa Marijina Uznesenja u Olimju iz 1734.-1740. godine. Nepomuka imamo i na pavlinskom baroknom dragulju u Belcu u crkvi Marije Snježne, a prisutan je i na oltaru Svete Krunice. Tako da i ne treba čuditi da je zaslugom pavlina i u Križevcima bio popularan ovaj svetac. Kapelica je, uz veliku nazočnost naroda, blagoslovljena po župniku križevačkom Ignaciju Kutnjaku, a prva gradska procesija u kapelicu održana je 16. svibnja.[619]

---

[615] Nicolaus Benger, *Regina martyrum innumeris gratis Corusca, Dei mater dolorosa Maria : Crisiensis urbis urbs refugui, afflicatorum locus atyli & folatii, sive, Historica expositio ortûs progressus & miraculorum thaumaturgae statuae B.V. Dolorosae, Crisii ad fluviu Corusca errectae*, 1730., str. 21; N. Benger, *Kraljica mučenika*, str. 52; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 59.

[616] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 43

[617] D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 206.

[618] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 16; N. Benger, *Annalium*, str. 598. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23, 256; Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 159, 160. Opširnije o kapeli u: A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 59-60.

[619] *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 60.

11. KAPELA SV. VURIJA

„Od davnih vremena postojala je u obavnoj šumici blizu Gornjeg grada kapelica sv. Ulricja, ili kako se ovdje zove sv. Vuria. Kapelica sagrađena iz pletera i daskom pokrivena, bila je radi trošnosti već napuščena, niti se mogla u njoj služiti misa. Blagotvornom rukom velemožnog gospodina dr. Josipa plemenitog Vuščića, odvjetnika u Križevcu i kraljevinskog gospodina sudca, sazidana je ove godine krasna kapelica troškom od 1.200 forinti, koje je 3. srpnja po vice-arhiđakonu na radost građanstva križevačkoga posvećena.“ Ovim riječima križevački župnik Sigismund (Žiga) Ferkić zapisao je u *Liber memorabilium* o kapelici Ulrica iz Augsburga ili sv. Vurija 1898. godine, gotovo sto godina nakon ukinuća pavlinskog reda.[620]

Međutim, kakve veze ima kapela sv. Vurija s križevačkim pavlinima? Naime, u kapeli je, prema predmetnom spisu župe Svete Ane, u Imovniku iz 1922. godine, zabilježen kako se tamo nalaze dvije slike iz vremena pavlina, jedna i druga na sebi su nosile natpis: *Pater Nicolaus Eppus Ceretensis,* a na drugoj je pisalo *Pater Alexander Convasius ex praepositae Laroslaviensis Paulinus (factus).*[621]

Župnik Milutin Fržić u imovniku naveo je da: „Na podnožju brijega t.zv. Greberanec, što je sada zasadjen vinovom lozom u ubavoj šumskoj dolini, kod biser izvora hladne vode, tekom svojim najukusnije i najzdravije u okolini Križevačkoj, postavili su redovnici sv. Pavla I. pustinjaka skromnu kobilicu od pletera poput kapelice. U njoj su služili sv. Misu, razmatrali o vječnim istinama, a u okolici pohadjali bolesne.“[622]

Ne treba biti neobično da je pavlinski inventar završio u okolnim kapelicama ili crkvama, jer je bila redovna praksa da se dio bogatog pavlinskog inventara razvozio po okolici ili je završio u Ugarskoj.

Međutim, u dokumentima i meni dostupnim izvorima, nisam do sada pronašao neku poveznicu koja bi ukazivala da su pavlini izgradili navedenu kapelicu ili da im je to bilo mjesto gdje su vodili svoj pustinjački, duhovni život. Šteta što nemamo podatak na koji se župnik Milutin Fržić referira, kako bi to bilo moguće provjeriti. Stoga tu konstataciju da se radi o pavlinskoj kapelici treba uzeti s velikom oprezu, unatoč postojanju dijela pavlinskog inventara u njoj.

---

[620] *Spomenica (Ljetopis) župe u* Križevcima, str. 81.

[621] NAZ, Župni arhiv Križevci Sv. Ane, kut 29 (Pred. 1-6), Predmetni spis, br. 2, Imovnici, god. 1922; prema A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 59, bilj. 175.

[622] NAZ, Župni arhiv Križevci Sv. Ane, kut 29 (Pred. 1-6), Predmetni spis, br. 2, Imovnici, god. 1922; prema A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 59, bilj. 175.

12. PAVLINSKO KIPARSTVO U KRIŽEVCIMA

Pojam pavlinske umjetnosti u našim krajevima u vrijeme baroka poprimio je jasne obrise do danas samo na polju arhitekture, te je još uvijek otvoreno pitanje koje su, uz visoku kvalitetu, te specifične komponente kiparskih djela u pavlinskim crkvama koje bi opravdale termin pavlinskog kiparstva.[623] Jedan od razloga je i taj što u izvorima, kao i u slučaju slikarstva, nemamo previše zabilježenih imena kipara. Drugi razlog je i taj što su njihova djela mahom sačuvana samo fragmentarno. Također, dosadašnja istraživanja pavlinskog baroka nisu utvrdila neki kontinuitet stilski ujednačene pavlinske radionice, odnosno u nekim slučajevima je dozvoljena samo pratnja djela po imenu majstora. [624] Ako unutar reda netko od braće nije bio kipar, a usluge te vrste su bile potrebne, redovnici (dakle, ne samo pavlini) često su puta tražili usluge svjetovnih majstora, ali naravno sa naglašenim profilima djela koja su trebala nastati.

Tako imamo slučaj i u Križevcima na primjeru varaždinskog kipara Friedricha Pettera.[625] Naime, njemu se pripisuju velike figure Joakima i Ane, koji su stajali u nišama pročelja samostanske crkve sv. Ane.[626] Na tim kipovima prisutne su glavne karakteristike Petterova stila i tipologije, kao što je duboko podsječeni i izbrazdirani reljef nabora koji para u površinu tkanine zasjenčane udubine pa zatim ekstatično raskriljene ruke i uska lica s jako ukošenim očima stisnutih vjeđa.[627] Kasnobarokno kiparstvo Friedricha Pettera unijelo je u pavlinsku crkvu sv. Ane pokrajinsko likovno narječje, a profinjeni ukus reda zadovoljio je taj kipar ekspresivnošću svoje plastike i smislom za njenu dekorativnu ulogu.[628] Jedna vrlo važna činjenica potvrđuje fizičku prisutnost Friedricha Pettera u Križevcima. Naime, 4. rujna 1768. godine potpisao je Friedrich Patter s Franjom (Ferencom) Kozarom, šekutorom kapelice sv. Roka, ugovor prema kojemu će izraditi jedan oltar na koji će postaviti kipove Blaža i Erazma te dva anđela na atici, uz to ornamentalne ukrase (cirade), 4 svijećnjaka i jedno raspelo, sve za

---

[623] Doris Baričević, Kiparstvo u pavlinskim crkvama u doba baroka, u: *Kultura pavlina pavlina u Hrvatskoj,* Zagreb, 1989., str. 183.

[624] Od pavlinskih samostana sjeverne Hrvatske niti jedan samostan nije uspio sačuvati svoje inventar, osim samostana u Olimju, koji leži u Štajerskoj (pripadao je hrvatskoj Redodržavi), koji je uspio sačuvati crkveni inventar iz XVII. stoljeća.

[625] Opširnije o njegovom opusu vidi: Doris Baričević, Djela varaždinskog kipara Fridrika Pettera u Varaždinu i Križevcima, *Bulletin JAZU,* 49 (1979), str. 53-74.

[626] Dočkal ih datira godinom 1699. što je gotovo nemoguće, budući da tada kreće izgradnja samostana i same crkve, a s obzirom da su povjesničari umjetnosti utvrdili da se radi o Petterovom djelu, ove dvije figure nastale su 60.-ih godina XVIII. stoljeća. K. Dočkal, *Diecenzanski muzej*, sv. II, str. 66; D. Baričević, Djela varaždinskog kipara Fridrika Pettera u Varaždinu i Križevcima, str. 66; D. Baričević, Kiparstvo u pavlinskim crkvama u doba baroka, str. 184; D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 204.

[627] D. Baričević, Kiparstvo u pavlinskim crkvama u doba baroka, str. 200.

[628] D. Baričević, Kiparstvo u pavlinskim crkvama u doba baroka, str. 200.

30 rajnskih forinti.[629] Kada i ovaj podatak uzmemo u obzir nema sumnje da je Petter djelovao na području Križevaca, pa stoga da je radio i za križevački pavlinski samostan sv. Ane.

Nešto prije djelovanja Friedricha Pettera u Križevcima, smatram potrebno spomenuti još jednog kipara, a koji je najvjerojatnije u Križevicma imao svoju kiparsku radionicu. Radi se naime o Stjepanu Severinu, kojega spominje kao *Stephanus Szeverin, sculptor Crisiensis* Spomenica podravske župe Drnje, a kada opisuje svoj novi glavni oltar.[630] Svoju drvorezbarsku radionicu u Križevcima vodio je tridesetak godina, otprilike od sredine dvadesetih do sredine pedesetih godina XVIII. stoljeća, a po svoj prilici su mu, uz pomoć raznih stolara i slikara pozlatara, u poslu asistirali i pomoćnici, budući da su njegovi oltari i propovjedaonice bili traženi u široj okolici Križevaca, u Podravini sve do Virovitice i Turnašice, a nalazimo ih i u Moslavini sve do Čazme, Osekova i Garešnice.[631] S tim kiparom stupa na pozornicu domaćeg kiparstva križevačke regije njezin najprofiliraniji i najplodniji majstor, stoga je teško zamislivo da neki od njegovih radova nisu bili dio inventara pavlinskog samostana i crkve sv. Ane u Križevcima, iako za to još uvijek nema potvrda, jer, kako je već spomenuto, ostavština inventara u pavlinskim zadnjima u ovom aspektu je fragmentarno sačuvana. Glavna je odlika tog plodnog i inventivnog križevačkog slikara u širokom ikonografskom dijapazonu likova i raznolikosti bogato dekoriranih oltara i propovjedaonica.[632]

[629] D. Baričević, Djela varaždinskog kipara Fridrika Pettera u Varaždinu i Križevcima, str. 55-61, sl. 1 (faksimil dokumenta); D. Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 285, 288; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 52.

[630] Doris Baričević, Dominus sculptor Stephanus Szeverin Crisiensi, *Peristil*, 30 (1987), str. 81; D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 204.

[631] Doris Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 186.

[632] Opširnije o Severinu u: D. Baričević, Dominus sculptor Stephanus Szeverin Crisiensi, str.81-102; D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 204-206; Doris Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 186-199.

12.1. Aleksije Königer

Kao što je kiparstvo s početka XVIII. stoljeća dosegnulo jedan od svojih vrhunaca u djelima iz reda pavlina, tako je i na zalasku baroka iz tog zaslužnog reda ponikao kipar velikog umjetničkog dosega, zahvaljujući kojem je sjeverozapadna Hrvatska ostvarila posljednji uspon našeg kasnobaroknog kiparstva.[633] Riječ je o Tirolcu Aleksiju Königer. Rođen je 1732. godine u Sextenu, danas Sesto kraj Dobbiaca. Brat je također poznatog kipara Veita Königera, koji je nakon studija na Akademiji u Beču svoj stvaralački vijek proveo u Grazu.[634] Pavlinske knjige o životopisnim podacima o braći navode da je brat Alexius Königer, Tirolac, star 30 godina, laik, po zanimanju kipar, zavjetovan 15. kolovoza 1762. godine,[635] i to najvjerojatnije u Lepoglavi. Tako je u Hrvatsku došao u zreloj dobi kao već potpuno formirani kipar, koji je zanat najvjerojatnije učio u rodnom kraju, budući da nema poznatih podataka o njegovoj ranijoj mladosti. Aleksije Königer mnogo je toga baštinio iz tirolske tradicije, kao što je neposrednost, originalnost, te iskonski odnos prema materijalu u kojem je rezbario i klesao, a što duguje svom starijem bratu Veitu, koji je umjetnošću najvišeg dometa ostavio neizbrisiv trag u njegovu djelovanju.[636] Sudeći prema nekim preostalim kipovima u Križevcima (*Nepoznata svetica* u Gradskom muzej Križevci) i okolnim mjestima (*Sv. Helena Križarica*, središnji lik na glavnom oltaru crkve u Svetoj Heleni, donesen iz Glogovnice), njegova prva djela u Hrvatskoj nastala su upravo za križevačku pavlinsku, sada župnu crkvu sv. Ane, a koja su nastala 1760. godine, Doris Baričević logično zaključuje da je Königer u pavlinski red stupio upravo u križevačkom samostanu, a nakon što je položio zavjete, život mu se veže za Lepoglavu, gdje i umire 23. svibnja 1782.[637]

Tako na križevačkom području zasada imamo potvrđena četiri njegova djela. U crkvi Uznesenja Marijina u Glogovnici nalazi se kipovi sv. Antuna Opata i mladog, nepoznatog, pavlinskog sveca, kao dio župne zbirke kipova. Na području današnje glogovničke župe nalazi se još jedan Königerov primjer, a on se nalazi u Svetoj Heleni, gdje se nalazi i istoimena crkva. U toj crkvi na glavnom oltaru središnji je lik sv. Helene Križarice, koji je u ovu crkvu donesen iz župne

[633] D. Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 299.
[634] D. Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 299.
[635] Doris Baričević, Živi kipi Lepoglavski, *Kaj*, 2 (1981), str. 33.
[636] D. Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 299.
[637] Doris Baričević, Königer, Aleksije (Alexius, Joseph), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9869], posjećeno 2. veljače 2019.

crkve iz Glogovnice.[638] Ovaj kip ima dosta podudarnosti sa kipom koji se danas čuva u Gradskom muzeju Križevci u stalnom postavu Sakralne zbirke, pa u tom pravcu i ide analogija. Radi se o kipu nepoznate svetice iz 60-ih godina XVIII. stoljeća dimenzija 118 x 44 cm, a koja je po svemu sudeći bila dio inventara križevačkog pavlinskog samostana sv. Ane.[639] Svetica je načinjena od polikromiranog drveta i ima vrlo elegantan stil, a sama figura odlikuje se osobnošću, pravilnim crtama lica, odjećom mekih i gustih nabora, baroknom snagom i lirskim ugođajem, a korpus je oblikovan vitko i krhko, dok je lice živo i ima gestiku, a što je upravo karakteristika Königerovih djela koje nalazimo i u primjeru sv. Ane na oltaru sv. Barbare u kapeli sv. Ivana na Gorici, gdje je Königer djelovao odmah nakon što je napustio Križevce, a prije trajnog stacioniranja u Lepoglavu.[640] Za Königera Doris Baričević smatra da je djelom visoke likovne kulture dao najvrjedniji prinos baroknomu kiparstvu sjeverozapadne Hrvatske u XVIII. st. Ovdje bih spomenuo još jedno značajno kiparsko djelo, a za koje se smatra da je pripadao pavlinskoj samostanskoj crkvi sv. Ane, a možda sv. Križa. Radi se o kipu *Ranjenog Isusa*, koji se danas čuva i dio je stalnog postava Sakralne zbirke Gradskog muzeja Križevci.[641] Lik sjedećega Krista koji se, sav u ranama, umorno spustio na drveni panj i spustio glavu na dlan desne ruke koja se opire o koljeno, a na tijelu mu je bezbroj plitkih rana iz kojih teče krv.[642] Ono što je jedinstveno na kipu jest upravo drastični realizam Kristovih rana i njegova trpljenja, a rezultat je izravnog dodira s kiparstvom alpskoga kruga, u kojem se susreću takvi kipovi, gdje ranama posuti kipovi Krista na Križu nastaju npr. u radionici tirolskog kipara Andreasa Thamascha, a i po stavu, obliku pojasnice, položaju ruku, crtama lica, obliku trnove krune i načinu kako pramenovi kose kližu kroz prste najbliži je križevačkom Kristu kip tirolskog kipara J. F. O. Tschiderera u Donauworthu iz vremena oko 1710. godine.[643] Datum nastanka križevačkog Ranjegog Krista nije poznat, ali ga se po svemu moglo smjestiti u vrijeme oko 1700. godine kao dragocjen primjer filijacija starih srednjoeuropskih uzora.[644]

---

[638] Martina Wolff Zubović, *Tipologija i podrijetlo ornamentike na drvenim oltarima XVII. i XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske – recepcija, primjena i razvoj motiva*, doktorski rad, Filozofski fakultet Zagreb, sv. 2., 2017., str. 217, kat. 7

[639] Inv. Br. GMK – 649; *Vodič kroz zbirke Gradskog muzeja Križevci*, 1997., str. 18-19.

[640] D. Barićević, Živi kipi Lepoglavski, str. 33-44; Doris Baričević, *Kiparstvo sjeverne Hrvatske*, str. 299; Doris Baričević, Königer, Aleksije (Alexius, Joseph), *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx ?id=9869], posjećeno 2. veljače 2019.

[641] Inv. Br. GMK – 2964.

[642] D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 204-206

[643] D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 200.

[644] Smatra se da je taj u Austriji i južnoj Njemačkoj priznati tip Krista (tamo nazvan Herrgottsruhchristus ili Christus in der Rast – Krist koji otpočiva) proizlazi iz kasnogotičke tradicije i da im je vjerojatno bio uzor kip

13. PAVLINSKA GIMNAZIJA U KRIŽEVCIMA I NJEZINA OSTAVŠTINA

13.1. O počecima pavlinske obrazovne aktivnosti

Uvodno je spomenuto da su pavlini isprava bili pustinjački red, koji je nastao u ozračju duha vremena srednjovjekovne Europe. Kasnije, dobitkom imutka pavlini postupno postaju samostanski red, ali i veleposjednički, što dakako utjecalo na razvoj školskog aspekta pavlinske baštine, a čiji doprinos u razvoju hrvatskog školstva se još uvijek nedovoljno valorizira, ali niti adekvatno apostrofira. Budući da su pavlini u Hrvatskoj djelovali pet stoljeća, morali su se skrbiti o izobrazbi svog pomlatka, a nakon proširenja svoje djelatnosti u odgoju i javnom životu otvarali su svoje škole od početka XVI. pa do gotovo XVIII. stoljeća, [645] ali ne smatraju da bi redovnički poziv bio nužno vezan za prezbiterijat tj. svećeništvo, jer im je više bilo do osobnog napredovanja u duhovnosti i disciplini i zato u početku samostani nemaju organizirano školstvo za svoju redovničku mladež.[646] Međutim, u Konstitucijama redovničkog života, a vezano na veću potrebu školovanja redovnika od XV. stoljeća nadalje, u prvom se poglavlju ističe da samostanska organizacija služi odgoju novaka, književnoj djelatnosti i duhovnom napretku redovnika.[647] Za povijest pavlinskog školstva bitna je godina 1437. kada je papa Eugen IV. (1431.-1447.) prioru u Lepoglavi poručio neka provede u djelo dopuštenje pape Bonifacija IX. (1389.-1404.) kojim pavlini stječu pravi na izobrazbu i bogoslovni studij na sveučilištima u Beču, Krakovu, Parizu i drugdje, a to svjedoči o visokoj obrazovanosti lepoglavskih pavlinskih redovnika i pretpostavlja to mjesto kao središte redovničke djelatnosti na području kulture i znanosti.[648] Lepoglava je i iz razloga što nije bila u području ugroženosti od osmanlijske opasnosti, također se nametnula kao vodeća pavlinska institucija, budući da je većina samostana krajem XV. stoljeća ugroženo osmanlijskom ekspanzijom. Ono u čemu se većina dosadašnjih istraživača slaže da se u radu pavlinskih srednjih škola treba razlikovati dva razdoblja: najprije u Kasnom srednjem vijeku, a koje se odnosi eksplicitno na Lepoglavu od 1503. do 1526. godine; a drugo razdoblje je novovjekovno koje počinje 1582., a vezano je na Lepoglavu,

---

Hansa Leinbergera u crkvi sv. Nikole u Landshutu iz 1621. – 1625., gdje su stvarno, s iznimkom rana, prisutni svi navedeni karakteristični tipološki elementi križevačkog kipa. D. Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, str. 200

[645] A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 327.

[646] Josip Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, *Kaj – Lepoglavski kompleks,* 3-5 (1988), str. 81.

[647] J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82. *Constitutiones religionis s. Pauli primi eremite*, Roma, 1725.: „*Monasteria igitur nostra in tres ordines seu classes distinguenda esse decernimus, quorum, alia Novitiorum educationi, alia Studiis litterarum, quedam denique Professorum progressu, ac Saecularium utilitati, et saluti descinentur"*. Prema: J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82, bilj 1.

[648] A. Sekulić, Pregled povijesti pavlina, str. 34; Buga Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, *Lucius: zbornik radova Društva studenata povijesti „Ivan Lučić-Lucius"*, 3 (2003), str. 98.

Križevce, Senj, te kratkotrajno na Varaždin i Požegu, dakle do ukinuća reda 1786. godine.[649] Posebno je za povijest pavlinskih gimnazija bitna godina 1503. kada je *hoc anno ciriter Lepooglava institutu mest seminarium studiorum, eorumque praefectus egit P. Marcus de Dombro Prior Lepoglaviensis,* odnosno kada je osnovana prva javna gimnazija za izobrazbu redovnika i svećenika, a o čijoj se organizaciji nastave i o obrazovnom programu brinuo lepoglavski prior Marko iz Dubrave.[650] U to vrijeme kontinentalna Hrvatska se društveno i kulturno ugrađuje u Panonski krug usredotočen oko dvora Matije Korvina, stoga valja u osnivanju gimnazije u Lepoglavi vidjeti i odjek korvinske renesanse u Hrvatskoj,[651] dok Tkalčić smatra da je ovo bila prva javna gimnazija u kontinentalnoj Hrvatskoj.[652] Smatra se da je ova gimnazija bila srednjovjekovna gramatička škola u kojoj je jedan nastavnik predavao tzv. *grammaticalia* tj. početni stupanj *Septem artes liberales* – sedam slobodnih umijeća: trivij (gramatika, logika i retorika) i kvadrivij (artimetika, geometrija, muzika i astronomija).[653] Nastava je bila na latinskom jeziku, ali u prvim razredima djeca su se pomagala materinjim, kod nas hrvatskim jezikom.[654] Lepoglavska gimnazija u svojim počecima nije bila *schola ad plenum* tj. u njoj se još nije učila teologija.[655] Nažalost, prva lepoglavska gimnazija bila je kratkog vijeka. Djelovala je do 1526. godine kada je došlo do Mohačke bitke kao i borbe za prijestolje između Ferdinanda Habsburgova i Ivana Zapolje što je utjecalo na opstanak škole.

[649] J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82.-84; Franjo Emanuel Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 301; Ivan Peklić, Kulturna i prosvjetna djelatnost pavlina u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na Križevce, *Croatica Christiana Periodica*, 19/35 (1995), str. 64; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 327, B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 95-108.

[650] Nicolaus Benger, *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis ordinis S. Pauli primi ermitae provinciae Croatico-Slavonicae*, prijepis rukopisa (strojopis), arhiv Župe Bezgrešnog začeća BDM Lepoglava, str. 48.. Franjo Orosz za njega kaže: „P. Marcus de Dombro, Croatus, Vicarius Lepoglavensis et Praefectus Studiorum, primus Annalium nostrum scriptor, opis feliciter exorsus est, sed fato tandem praeventus occubuit. Vixit ad annum 196.“ F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum,* str. 311; Ivan Krstitelj Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, *Rad JAZU*, 23/93 (1888), str. 86-87; J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82; F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 301; I. Peklić, Kulturna i prosvjetna djelatnost pavlina u Hrvatskoj, str. 64; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 328, B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 98; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi,* str. 92-95.

[651] To je sasvim logična pretpostavka budući da je hrvatski herceg Ivaniš Korvin drugi osnivač samostana godine 1491.: „Spaljeni lepoglavski samostan (1481. op. D. P.) nanovo je podigao hrvatski herceg Ivan Korvin, tako ga pavlini smatraju drugim osnivačem lepoglavskog samostana. Obnovu je dovršio prve ili najposlije druge godine nakon smrti svog oca kralja Matije, t. j. godine 1491. ili 1492.“ Vidi: F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 301; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi,* str. 77-83.

[652] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 87. Usp. F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 307, bilj. 3.

[653] F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 302.

[654] J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82.

[655] J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82.

Pavlin Josip Bedeković opaža još jednu pojavu te konstatira: „Poslije Mohačke bitke (…) Turci su ogavno opustošili Ugarsku, Slavoniju, Hrvatsku i Dalmaciju. Uklonivši te zapreke, te gledanjem kroz prste popustljivošću Petra Perenija, palatina Ugarske, koji je pohlepno čeznuo za dobrima crkvenjaka i redovnika te udaljivši se od katoličke vjere, luterani su se u velikom mnoštvu ušuljali u kraljevstvo 1527. godine poslije Krista, za kojima su se njegovom zaštitom poveli i kalvinisti. (…) Štoviše, osim luterana i kalvinista, koji su izrasli u bezbrojno mnoštvo, krišom su se ušuljali i anabaptisti, cvingliani i trinitarci. Širio se i arijanizam koji je prihvatio Ivan Zapolja kao nedvojbenu, spasonosnu vjeru, uz ogromne štete po duše. Te sljedbe osvojile su duše ne samo običnog puka, nego i plemstva i velmoža.“[656] Upravo pojava i ekspanzija protestantizma bio je još jedan problem koji se pojavio u „ostacima ostataka“ te je školstvo bilo jedan od mehanizama kako ga spriječiti.

U međuvremenu održao se i Tridentski koncil (1545.-1563.) te u duhu koncila i u ozračju protureformacije i katoličke obnove Hrvatski sabor donio je zaključke prema kojima se daju potpore samostanskim i drugim škola, a odlučeno je da se upotrijebi dio napuštenih samostanskih i kaptolskih dobara u Hrvatskoj i Slavoniji za izobrazbu svećeništva i propovjednika.[657] Na tragu toga godine 1581. godine održan je u Lepoglavi glavni kapitul na kojem je general reda Stjepan iz Trnave odlučio da Lepoglava postane sadište mudrosti, znanja i kreposti, kao što je već glava reda.[658] Ovim zaključkom Lepoglava je postala *palaestra scientiarum* u Hrvatskoj, i to ne samo za pavlinski red, već i za svjetovnu, domaću mladež.[659] Iako je Stjepan iz Trnave obnovitelj lepoglavske gimnazije, upravu je povjerio Martinu iz Dubrave.[660] Iduće godine (1582.) vrvila je Lepoglava od hrvatske mladeži „kojoj se ondje po drugi put otvorilo vrelo nauke tj. gimnazija i *studia humanoira*, šest razreda sa posljednjim retorikom.[661]

---

[656] Josip Bedeković, *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, Zagreb-Čakovec, 2017., str. 241.

[657] F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 301; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 100.

[658] „*Ubi caput ordinis est, ibi semper sint et fratres doctissimi et sancitate pollentes; ibique fratres iuniores et in sanctitate et in doctrina maxime exerceantur, ut sic ab ipso ordinis ubere, secientae, et pietatis lac haurentes idem aliis prebere possint.*“ I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 88; J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 82-83

[659] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 88.

[660] „*Pater Generalis Ternavius aperuit Lepoglave scholas pro juventute saecularium constituto studii rectore p. Martino Dombrino. Unde colligitur scholas olim erectas Lepoglave principaliter quidem fuisse pro nostris religiosis, attamen admissis etiam extraneis.*“ N. Benger, *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis*, str. 67.

[661] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 88; I. Peklić, Kulturna i prosvjetna djelatnost pavlina u Hrvatskoj, str. 64.

Nakon smrti Stjepana iz Trnave za novog generala pavlinskog reda 1591. godine izabran je Šimun Bratulić iz Svetog Petra u Šumi iz Istre.[662] Kao vrhovni glavar reda, kako piše Kamilo Dočkal, nastojao je svim silama, da ratovima oslabljeni i pali red podigne, da poveća broj braće, da klerike svog reda što više izobrazi.[663] Tako Andrija Eggerer u prvoj knjizi pavlinskih *Anala* piše: „Kako Minerva ne može da odgoji valjano svoju djecu, slao bi darovitije redovnike u strane zemlje na nauke: jedne u Rim, druge u Beč, treće u Olomuc, četvrte u Prag. U tome mu je pomogao o. Klaudije Aquaviva, general Družbe Isusove, kako svjedoči list, upravljen njemu dne. 28. XII. 1602.“.[664] Upravo će ta suradnja biti jedna od ključnih, koja će utjecati na daljnji razvoj ne samo pavlinskog, već i isusovačkog školstva u Hrvatskoj. Tako je Klaudije Aquaviva prihvatio Bratulićevu molbu i dozvolio da se pavlini školuju u navedenim gradovima.[665] Kao

[662] Šimun Bratulić (oko 1550. – 1611.) – rođen je u Glavici, na području pavlinskog samostana Sveti Petar u Šumi u Istri. Mlad je stupio u pavlinski red. Bio je darovit i kao mladi učeni redovnik obnašao je brojne ugledne i časne službe u svojoj redovničkoj zajednici. Nakon smrti Stjepana Trnavskog izabran za generala pavlinskog reda. Stolovao je u Lepoglavi. Radio je na popravku stege u pavlinskom redu. S isusovačkim generalom Klaudijem Aquavivom razmijenio je pisma o mogućnosti izobrazbe mladih pavlina u isusovačkim učilištima u Rimu, Beču, Olomucu i Pragu. Na biskupskoj stolici naslijedio je zagrebačkog biskupa Nikolu Selničkog 1603. godine. Kroz svoj život bio je unapreditelj kulturnog i prosvjetnog života svećenstva. Bratulić je bio gorljivi protivnik protestantizma i branitelj kršćanstva. Kao biskup proširio je u Zagrebu Biskupijsko sjemenište i 1606. omogućio isusovcima da već sljedeće godine osnuju gimnaziju na Griču. Hrvatski mu je sabor 1604. povjerio brigu za provedbu čl. 22. Zakona kralja Rudolfa II, po kojem je zabranjen boravak protestantima u Hrvatskoj. U tome ga je 1606. i 1609. sokolio pismima papa Pavao V (1605.–1621.). Opširnije u: A. Eggerer, *Fragmen panis Corvi*, str. 322, 324, 325; N. Benger, *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis*, str. 72, 73; M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv. 1, str. 96, 175; Vjekoslav Bratulić, Šimun Bratulić (? — 1611). *Jadranski zbornik*, 9 (1973–75), str. 199–237; Metod Hrg, O izvještajima đakovačkih i zagrebačkih biskupa i nadbiskupa u Vatikanskom arhivu, *Croatica Christiana periodica,* 2 (1978), str. 65–66, 70; Josip Buturac, Šimun Bratulić, *Hrvatski biografski leksion*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2733], posjećeno 10. veljače 2019.; Ante Sekulić, Hrvatski pavlini na stolici zagrebačkih biskupa, *Lepoglavski zbornik 1993.*, Zagreb, 1994., str. 10-17; Ante Sekulić, Šimun Bratulić 1603-1611., u: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995., str. 285-294; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 309-314; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 154-158, 165-177; Slaven Bertoša, Sv. Petar u Šumi u novom vijeku (17. – 19. stoljeća), *Croatica Christiana Periodica,* 76 (2015), str. 70-71, 73-75.

[663] K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 166.

[664] A. Eggerer, *Fragmen panis Corvi protoeremitici*, str. 324; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 166. Usp. N. Benger, *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis*, str. 71. O ovome Tkaličić piše sljedeće: „Da providi ljepoglavske škole vrstnim učiteljskim silami i da ih tako svede do podpune procvatnje, obratio se je g. 1602. na jezuitskog generala Klaudija Aquavivu, moleći ga, da na trošak hrvatskih Pavlinah prima u akademije i samostane jezuitsle višega naobraženja radi ono umnije mlade Pavline, koje će on sam odabrati. I ova mu želja izpunjenom bila, te je od to doba bilo hrvatskih Pavlinah na visokih škola u rimu, u Beču, Pragu i Olomucu.“ I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 89.

[665] U Rimu su se školovali na *Germanicumu,* nad kojim Kongergacija za širenje vjere preuzima pokroviteljtsvo 1622. godine. Kasnije su pavlini školovani i na Gregorijani. U Beču su pavlini boravili na isusovačkom kolegiju do 1647. godine, kada nakon kraćeg sukoba, se smanjuju kvote za pavline. U Olomucu i Pragu pavlini borave i studiraju u isusovačkim zavodima nakon 1633. godine, a 1642. godine posebnim statutom se uređuje boravak pavlinskih slušača u ta dva grada. Zbog sve češćih sukoba između pavlina i isusovaca, general reda Martin Borković osniva filozofsku školu u Bečkom Novom Mjestu za hrvatske, austrijske i ugarske pavline, a njegov

zagrebački biskup Šimun Bratulić, pavlin, podržao je nastojanje nekolicine zagrebačkih građana da isusovci u Zagrebu otvore svoju gimnaziju, iako je već postojala lepoglavska gimnazija.[666] Tako je Bratulić poklonio isusovcima zapušteni samostan dominikanaca s kapelom sv. Katarine na Griču, dok su od gradskih vlasti dobili neke posjede.[667] Gimnazija je svečano otvorena na blagdan Duhova 1607. godine uz nazočnost biskupa Bratulića i bana Ivana Draškovića. Nakon prve godine ova isusovačka gimnazija brojila je gotovo 300 učenika, a lepoglavska je postojala još 37 godina odnosno do 1644. godine kada je na prijedlog lepoglavskog vikara Martina Borkovića, budućeg generala reda, ukinuta.[668] Razlog tome je bio taj što je Borković smatrao da je, nakon osnutka isusovačke gimnazije u Varaždinu 1636. godine, lepoglavska gimnazija viška, što zbog manjka učenika, što zbog činjenice da se isusovački kolegij u Zagrebu razgranao i obogatio, pa je i obuka mladih bila jeftinija.[669] Međutim, pavlini 1656. godine u Lepoglavi otvaraju studij filozofije, koji je bio otvoren i za redovničku braću, ali i za svjetovnu mladež. Vrlo zanimljiv podatak je da je prvi profesor ovog filozofskog učilišta bio Jakov Obostranec, dotada predavač logike u Bečkom Novom Mjestu,[670] inače prvi prior pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima. Kasnije je Leopold I. podignuo lepoglavski studij na razinu akademije i dao lepoglavskim pavlinima povlasticu da mogu podjeljivati akademske titule doktora znanosti iz filozofije, a kasnije i iz teologije.[671] Upravo je ova suradnja pavlina isusovaca dovela do toga da su u svojem novovjekovnom školskom sustavu pavlini preuzeli *Naučne osnove* odnosno isusovački *Ratio atque Instituto Studiorum Societatis Jeus* ili skraćeno *Ratio studuiorum*, a to ćemo vidjeti i na primjeru križevačke gimnazije. Niame, *Ratio studiorum* je plod iskustava stečenih u pola stoljeća u Francuskoj, Italiji, Španjolskoj, Portugalu, Belgiji, Njemačkoj, Austriji, Poljskoj, a radili su na njoj najbolji nastavnici i pedagozi isusovačkog reda.[672] Prva *Naučna osnova* izrađena je u Messini, gdje je

---

nasljednik Pavao Ivanović 1653. godine osniva sjemenište u Trnavi te nastavlja rješavati sukobe mladih redovnika pavlina i isusovaca. Emil Kisbán, *A magyar Pálosrend tőrténete*, sv. 2, Budapest, 1940., str. 279, 284; Ante Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331, 332, 333.

[666] N. Benger, *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis*, str. 71, 72-73; M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., str. 79-94; J. Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, str. 83; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 167-168.

[667] A. Eggerer, *Fragmen panis Corvi protoeremitici*, str. 324; M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., str. 83

[668] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 90; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 189.

[669] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 90; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 330; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 102.

[670] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 90; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 333.

[671] I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 90.

[672] M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., str. 109.

isusovački red 1548. godine otvorio svoju prvu humanističku školu. Potom dolazi 1586. godine do prvog pokusnog izdanja za vrijeme generala Klaudija Aqvaviva; nova izdanje tiskano je 1591. godine u Rimu, a izdanje iz 1599. godine, koje je tiskano u Napulju ulazi u Institut isusovačkog red.[673] U isusovačkoj gimnaziji dobivala se opća naobrazba iz klasičnih jezika i literature, te društvenih disciplina, a imala je šest razreda, četiri niža gramatička (*infima* ili *parva principia, media grammatica* i *syntaxsis*) i dva viša humanistička (*poesis* ili *humanoira* i *rhetorica*).[674] Isusovački sustav školstva *Ratio studiorum* superiorno je dominirao tijekom dva stoljeća u zapadnoj civilizaciji, a imao je svoje glavne autore: Cicerona (gimnazija), Aristotela (filozofija) i Sv. Tomu Akvinskog (teologija).[675] Na tim temeljima se gradilo, usvajalo i stvarala nova dostignuća i pisali udžbenici kojima se služilo u svim zemljama; tako i zagrebački profesori objavljuju i prilagođavaju djela poznatih autora: Emanuela Alvaresa za latinsku gramatiku,[676] Jakoba Gretsera za grčki,[677] Gašpara Schotta za matematiku,[678] itd.[679] Da su pavlini i isusovci u pogledu školstva bili povezani govori i činjenica da kada je bulom *Dominis ac redemptor noster* od 21. lipnja 1773. godine pape Klementa XIV. (1769-1774.) ukinuta Družba Isusova, pavlini su preuzeli i nastavili rad na isusovačkim gimnazijama u Varaždinu i Požegi, dok i sami na kraju nisu ukinuti 1786. godine intimatom cara Josipa II.

Ratio studiorum razradio je strukturu studija kao sustav predavanja, dnevni red, raspored i trajanja sati u tjednu, ispiti i promaknuća u viši razred, nagrade, odmor, praznici, školski priručnici, duhovne aktivnosti i sl.[680] Isto tako *Ratio studiorum* definirao je i aktivnosti učenika, koja je razrađena do detalja. Uz svakodnevno ponavljanje i natjecanje u razredima, vježbama i nastupima, od tjednih i godišnjih ispita, „koncentracija“, deklamacija, kazališnih predstava, akademija i njihovih vježbi i izvan nastavnih aktivnosti, program je prožet i strogom disciplinom u obveznoj nastavi, tišini za vrijeme predavanja, učenju izvan nastave itd.[681] Sustav

[673] M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod,* sv 1., str. 109-110.
[674] Mijo Korade, Vjerski, odgojni i književni rad Družbe Isusove, u: *Isusovačka baština u Hrvata*, katalog izložbe, Zagreb, 1992., str. 22.
[675] M. Korade, Vjerski, odgojni i književni rad Družbe Isusove, str. 22.
[676] Emmanuelis Alvari, *De Institutione Grammatica Libri Tres,* 1572., Lisboa.
[677] Jacob Gretser, *Rudimenta linguae Graecae, ex primo libro Institutonum,* 1598., Leodii
[678] Compendium arithmeticae practicae generalis, ex cursu mathematico / R. P. Gasparis Schotti S. I. - Ed. nova. - Zagrabiae: Typis Joannis Bartholomaei Pallas, 1725.
[679] M. Korade, Vjerski, odgojni i književni rad Družbe Isusove, str. 22. Opširnije o sustavu *Ratio studiorum* u: M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod,* sv 1., str. 109-140.
[680] Mijo Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, u: Mirko Valentić i Lovorka Čoralić (ur.), *Povijest Hrvata – druga knjiga: Od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata*, 2006., str. 335.
[681] Franjo Emanuel Hoško – Mijo Korade, Školstvo i crkveni redovi, u: Ivan Golub (ur.), *Hrvatska i Europa: Barok i prosvjetiteljstvo*, sv. III., Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 192-193; M. Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, str. 335.

je, uza svu preciznost u pojedinostima, ostavljao mogućnost prilagodbe i promjena prema prilikama pojedinog kraja, a sam se dosta spretno prilagođavao društvenim i ideološkim promjenama sve do polovice XVIII. stoljeća,[682] stoga ne treba čuditi da je upravo zbog svoje fleksibilnosti u novom vijeku prihvaćen i od strane pavlinskih redovnika.

Na tom tragu u humanističkim novovjekovnim pavlinskim gimnazijama, a koje su zasigurno slijedile *Ratio studiorum*, posebna se pažnja posvećivala učenju latinskog jezika, zatim poznavanju rimskog klasičnog i kulturnog stvaralaštva, učenici su već u 2. razredu čitali spise Kornelija Nepota, a u 4. razredu prevodili Ciceronove *De senectute* i Cezarove *Galske ratove,* u šestom su pak razredu čitali stihove Ovidija i Vergilija.[683] Uz nastavni latinski jezik učio se i grčki, zatim biblijska povijest i povijest antičkog razdoblja, profesori su tumačili osnove zemljopisa, dok su vjeronauk poučavali prema katekizmu Petra Kanizija.[684] Međutim, u pavlinskim se gimnazijama učio i narodni jezik. Naime na njega su prevodili klasične tekstove, a s njega se prevodilo na klasične, stoga Franjo Emanuel Hoško smatra da je upravo za potrebe učenja hrvatskog jezika, za profesore lepoglavske gimnazije Ivan Belostenec priredio svoj rječnik *Gazophylatium*.[685] Narodni jezik je osim toga služio u nižim razredima kao nastavni jezik, a *Ratio studiorum* je promicala učenje narodnog jezika i klasičnih jezika (kako je već spomenuto, osobito latinskog) priređivanjem školskih drama i sličnih školskih predstava kao i svečanim deklamacijskim vježbama.[686] Vrlo dobar primjer za to je primjer iz 1734. godine kada su učenici senjske pavlinske gimnazije prikazali dramu *Genoveva* u kojoj je sudjelovao velik broj glumaca i zbor, odnosno preko 50 đaka pavlinske senjske gimnazije.[687] Takve igrokaze često su izvodili učenici pavlinskih gimnazija, jer zapisi svjedoče da je i književnik Hilarion Gašparoti[688] bio i komediograf pa je sastavio komične igrokaze, a on je također autor zbirke

[682] F. E. Hoško – M. Korade, Školstvo i crkveni redovi, str. 193; M. Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, str. 336.

[683] F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 302; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103.

[684] A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103-104.

[685] F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 303; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331.

[686] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend tőrténete*, sv. 2, str. 298, 300; F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 303.

[687] M. Bogović, Pavlini u Senju, str. 114-117; Mile Bogović, Senjska gimnazija od osnutka do smrti biskupa Mirka Ošegovića (1725.-1869.), *Senjski zbornik,* 16 (1989), str. 4.

[688] Hilarion Gašparoti (Samobor, 27. IX. 1714. – Lepoglava, 6. III. 1762.) hrvatski pavlinski hagiograf i propovjednik. Uglavnom djelovao u Lepoglavi kao propovjednik i prior samostana. Objavio je na kajkavskome opsežno (oko 4000 stranica) hagiografsko djelo *Cvet sveteh, ali življenje i čini svetcev*… (I–IV, 1752–61). U njemu uz životopise svetaca kroz godinu donosi i propovijedi uz crkvene blagdane. Od obilne literature kojom se služio

gramatičkih vježbi, pravopisnog priručnika hrvatskog jezika kao i sastavljač pravila moralnog odgoja.[689] Sve te Gašparotijeve spise odobrili su za školsku upotrebu provincijali i generalni priori, što je značilo da su se tim njegovim tekstovima koristile sve pavlinske gimnazije.[690]

osobito je odabirao modernije autore i hagiografska izdanja koja se odlikuju kritičkim pristupom svetačkim legendama. U strukturi svetačkih životopisa Gašparoti je originalan jer ju stavlja u metodički okvir klasičnoga govora. Njegovo je djelo najveće hagiografsko djelo na hrvatskom jeziku do tada. Godine 2012. održan je znanstveni skup *Hilarion Gašparoti (1714-1762) i njegovo doba*, a dvije godine kasnije izašao je i zbornik gdje su detaljnije obrađene teme Gašparotijeva djelovanja. Usp. Elizabeta Palanović, Hilarion Gašparoti, *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6648], posjećeno 12. veljače 2019.; Hilarion Gašparoti, enciklopedija.hr [http://www.enciklopedija.hr/na tuknica.aspx?id=21359], posjećeno 12. veljače 2019; Alojz Jembrih (ur.), *Hilarion Gašparoti i njegovo djelo – Zbornik radova sa znanstvenog skupa Hilarion Gašparoti (1714.-1762.) i njegovo doba, Samobor, 25. listopada 2012.*, Samobor, 2014.,

[689] F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 303.

[690] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend tőrténete*, sv. 2, str. 373; F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 303.

13.2. Osnutak gimnazije u Križevcima

Početak školstva u Križevcima uvjetovan je djelatnošću crkvenih redova: „Svjetjenici, fratri i ini redovnici učahu domaću mladež polag posebne pogodbe pisati, čitati, računati, latinski itd., onda bi istom učenici išli u strane pokrajine na višje nauke. To isto se dakle moralo i s mladežju križevačke okolice sgadjati.“[691] Međutim, Neven Budak upozorava na oporuku Kristofora Konjskog koja svjedoči da je u Križevcima krajem XV. stoljeća, odnosno 1499. godine, kada je oporuka datirana, postojala javna škola, jer se među oporučiteljevim vjerovnicima spominje i rektor *scole crisiensis*.[692] To bi ujedno bio i prvi zabilježeni spomen škole u Križevcima, ali i jedna od najstarijih u Slavoniji uopće.[693] Antun Cuvaj u svojoj *Građi za povijest školstva* smatra da su začetnici školskog života u Križevcima bili augustinci za koje navodi da su križevački mladež učili čitanju, pisanju, računanju i najvjerojatnije latinskom.[694] Cuvaj svoju tvrdnju temelji na činjenici da su 1626. franjevci na istom mjestu naslijedili augustince i nastavili podučavati mladež početnim naukama, ali teško je reći o kakvoj vrsti škole je bila riječ, ali vrlo je vjerojatno da se tu nije radilo o svjetovnoj školi, već škola unutar samostana koja je služila za podučavanje redovnika i redovničke mladeži,[695] ali postoji mogućnost da davala i početne nauke. Upravo to je do nedavno vodilo i do krivih interpretacija starijih autora, koji su se vodili za tom mišlju da se radilo o javnoj školi, a što su ispravili u svojoj monografiji o povijesti križevačke Gimnazije Renata Husinec i Petar Delić.[696] Općenito govoreći, o nekakvom organiziranijem školstvu u Križevcima ne možemo govoriti prije dolaska upravo pavlinski redovnika, za koje imao pouzdano sačuvane izvore.[697]

---

[691] Josip Lajer, Kratak nacert o postanku i razvitku Glavne škole križevačke, u: Pervo godišnje izvestje Glave dečačke i trivijalne devojačke učione u Križevcu na koncu školske godine 1864., Zagreb, str. 1, prema Renata Husinec - Petar Delić, *Gimnazija u Križevcima*, Križevci, 1999., str. 9.

[692] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, str. 42; R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima*, str. 10, bilj 4.

[693] N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, str. 47, bilj. 28.

[694] Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv. 1., Zagreb, 1910., str. 233-234.

[695] A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 235; N. Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, str. 47, bilj. 28.

[696] R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima,* str. 10. Takvo krivo tumačenje donosi i Pere Ljubić, koji je pisao o prošlosti gimnazije u Križevcima: „Ali po postanku to nije čini se, i prva gimnazija u Križevcima (misli na pavlinsku gimnaziju, op. D. P.) jer u neutvrđenom Gornjem gradu u današnjem biskupskom dvoru, već prije nego se u nj, u taj bivši augustinski samostan, uselili franjevci (1626), postojala je augustinska škola, u kojoj se poučavalo, kako se misli, latinski jezik, dakle par excellence gimnazijski naučni predmet“. Pere Ljubić, *Prošlost križevačke gimnazije*, Križevci, 1943., str. 3.

[697] Određenu temelju naobrazbu pružala je franjevačka škola u Gorjem gradu, ali o njoj nema gotovo nikakvih sačuvanih podataka. Vidi: A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 475.

Upravo je taj segment školstva bio jedan od ključnih razloga zašto je pavlinski dobrotvor Ivan Zakmardi Dijankovečki odlučio uvesti pavline u Križevce, a tako su se ispravom od 27. kolovoza 1665. godine, sklopljenu pred Čazmanskim kaptolom, obvezali i sami pavlini da će samostan podići u Donjem gradu, da u samostanu mora boraviti 12 redovnika te da su obvezni otvoriti elementarnu školu, a zatim i niže razrede gimnazije (*scholas inclusive ad syntaxim docere*) za pouku ne samo hrvatske, nego i krajiške vlaške djece.[698] Tako su križevački pavlini otvorili već 1670. godine školu *ad literariem palaestram humanioribus studiis aperindam* da tako pomognu domaćoj i obližnjoj mladeži (vlaškoj), koja mora ostati bez naobrazbe ili uz veliki trošak roditelja ići u udaljene gradove, kako je to zabilježio pavlinski kroničar Križevčanin Nikola Benger, koji je i sam potekao iz te gimnazije.[699] Međutim, vlasti su ubrzo zatvorile školu, jer je ista djelovala bez kraljeva znanje, stoga se križevačkog gradskog poglavarstvo Donjeg grada obratilo kralju Leopoldu I. s molbom da dozvoli djelovanje već osnovanoj školi, a za što se zauzeo i vrhovni križevački kapetan i carski komornik Ernest od Trauttmansdorfa, koji je bio i namjesnik vrhovnog kapetana Hrvatske krajine i gradački tajni ratni savjetnik.[700] Tako je na kraju kralj Leopold I. 4. travnja 1975. izdao diplomu sljedećeg sadržaja:

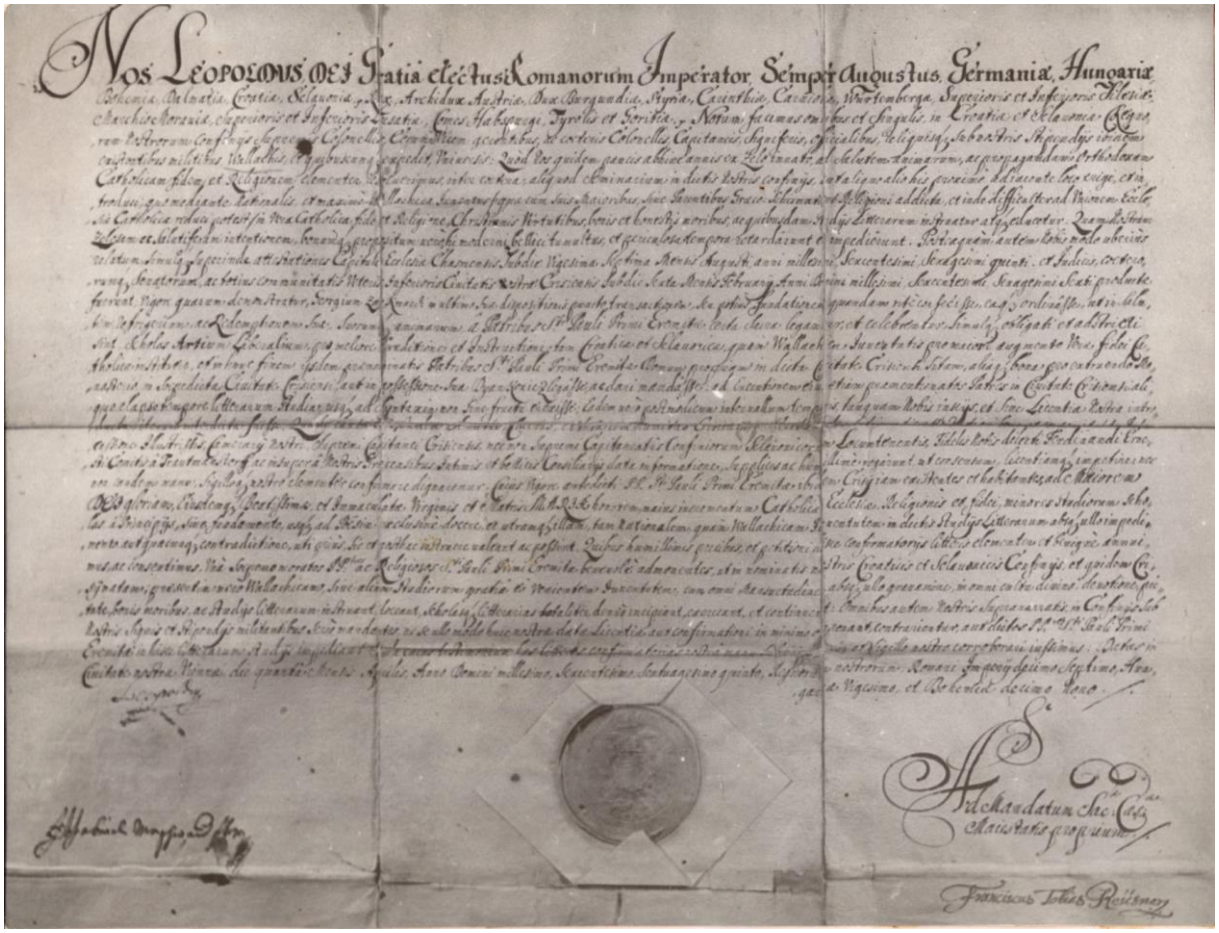
Nos Leopoldus Dei Gratia electus Romanuorum Imperator, semper augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Rex, Archidux, Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Würtembergae, Superiois et Inferioris Silesiae, Marchis Moraviae, Superioris et Inferioris Silesiae, Marchis Moraviae, Superioris et Inferioris Lusatiae, Comes Habsburgi, Tyrolis, et Goritiae etc., notum facimus omnibus et singulis in Croatiae et Slavoniae Regnorum nostrum confiniis supremis colonellis, eorum vicem gerentibus, ac coeteris colonellis, capitaneis, signiferis, officialibus, reliquiusque sub nostris stipendiis ibidem existentibus militibus Wallachis, et quibuscumque expedit, universis. Quod nos quidem paucis abhinc annis ex zelo innato, ad salutem annimarum, ac propagandam orthodoxam Catholicam fidem et religionem, clementer resolverismus, inter coetera: aliquod Seminarium in dictis nostris confiniis, aut aliquo alio his proxime, adiacente lovo erigi, et

[698] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 41, 56; I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 91; K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 99; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 12; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103; T. Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina, str. 182.

[699] N. Benger, *Annalium*, str. 91; Ivan Krstitelj Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 91-92; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 20.

[700] HR-HDA-43, Poglavarstvo grada Križevaca, kutija 4, Povlastice br. 26; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 22.

introduci, quo mediante nationalis et maxime Wallachia iuventus, (que cum suis maioriubus, sive parentibus, Graeco schismatice religioni addicta, et inde difficulter ad unionem Ecclesiae Catholicae reduci potest), in vera Catholica, fide et religione, christianis virtutibus, bonis et henestis morbibus, ac quibusdam studiis litterarum instruatur atque educetur. Quam nostram zelosam et salutiferam intentionem, bonumque propositum vero, hi moderni bellici tumultur, et preiculosa tempora retardarunt et impediernut. Posetaquam autem Nobis modo uberius relatum, simulque superinde attestationes Capituli Ecclesiae Chamensis sub die vigesima septima menisi Augusti, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi quinti, et iudicis, coeterorumque senatorum, ac tutius communitatis veteris Inferioris Civitatis Nostrae Crisiensis sub die sexta, mensis Februari, anni Domini millesimi sexagesimi sexti producte fuernut;

Sl. 31 – Diploma kralja Leopolda I., kojom se odobrava rad pavlinske gimnazije u Križevcima (*fototeka Gradskog muzeja Križevci*)

Vigore quarum demonstratur, Georgium Zakmardi, in ultimo suae dispositionis punto transactionem, seu potius fundationem quandam rite confecisse, eaque ordinasse, ut in salutem, refrigerium ac redemptionem suae, suoraumque animarum, a Patribus snacti Pauli Primi

Eremitae, certa sacra legantur, et celebrentur, simulque obligati et adstricti sint, schola Artium Liberalium, pro meliore, eruditione et instructione tam Croatiae et Sclavonicae, quam Wallachiae iuventutis pro maiori augmento verae fidei Catholicae instituere, et in hunc finem iisdem praenominatis Patribus sancti Pauli Primi Eremitae, domum propriam in dicta Civitate Crisiensis sitam, aliaque bona pro extruendo monasterio in soepedicta Civitate Crisiensi, aut in possesione sua Dyankovicz, legasse ac ac dari mandasse: ad executionen eius etiam praementinonatos Patres in Civitates Crisiensi aliquo elapso tempore litterarum studia usque ad Syntaxin, non sine fructu erexsisse; Eadem vero post modicum intervallum temporis, tamquam nobis insciis, et sine litentia Nostra introducta, iterum interdicta fuisse. Qua de causa iudex, Senatus Civitatis, et tota comunitas Crisiensis productis antementionatis attestationibus et excomitante intercessione Illustrissimi Camerarii Nostri, supremi capitanei Crisiensis, necnon supremi Capitaneatus confiniorum Sclavonicorum locumtenentis, fidelis Nobis dilecti Fernandi Ernesti Comitis a Trautmansdorff, ac insuper a Nostric Graecensibus intimi set bellicis consiliariis dana informatione, supplices ac humillime rogarunt ut consesum, licentiamque impteire, necnon eandem manu, sigilloque nostro clementer confirmare dignaremur. Cuius vigore antedicti Patres sancti Pauli Primi Eremtiae, ibidem Crisii iam exsistentes et habitantes ad maiorem Dei gloriam, Eiusdemque Reatissimae et Immaculatae Virginis et Matris MARIAE honorem, maius incrementum Catholicae Ecclesiae, religionis et fidei, miores studiorum scholas a principiis, sive fundamento, usque at Poesin exclusive docere, et utramque illam, tam nationalem quam Wallachicam iuventutem, in dictis studiis litterarum, absque ullo impedimento, aut quacumque contradictione, utis prius sic et posthac instruere valeant ac possint. Quibus humillimis praecibus et petitioni, hisce confirmatoriis literris clementer et benigne annuimus ac consentimus. Una soepememoratos Patres ac Religiosi sacti Pauli Primi Eremitae benevole admonontes, ut in nominatis nostris Croaticis et sclavonicis confiniis, et quidem Crisii natam, praesertim vero Wallachicam, sive aliam, studiorum gratia, eo venientem iuventutem, cum omni mansuetudine, absque ullo gravaminein omni cultu divino, devotione, pietete, bonis moribus, ac studiis litterarum, instruant, doceant scholasque litteraris taliter denuo incipiant, exerceant et continuant. Omnibus autem nostris supranarratis, in confiniis sub nostri signis et stipendiis militantibus, serio mandantes, ne se ullo modo, huic nostrae datae litantiae, aut confirmationi in minimo opponat, contrarientur, aut dietos Patres sancti Puli Primi Eramitae, in hisce litterarum studiis, impediant. In cuius testimonium has litteras confirmatorias, nostra manu sibscribimus et sigillo nostro corroborari iussiumus.

Data sin Civitate Nostra Viennae, dio quarta mensis Aprilis, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto, Regnorum Nostrorum Romani Imperii decimo septimo, Hungariae vigesimo et Bohemiae decimo nono.

Leopoldus, m. pr.

Locus Sigilli!

Ad mandatum sacrae

Caesarae Maiestatis proprium

Franciscus Tobias Reüsner

Prijevod ovog vrlo značajnog dokumenta ne samo križevačke povijesti školstva, nego križevačke povijesti općenito načinio je Ljudevit Plačko:

Mi Leopold, Božjom milošću izabrani rimski car, uvijek veličanstveni, kralj Njemačke, Ugarske, Češke, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nadvojvoda Austrije, vojvoda Burgundije, Štajerske, Koruške, Kranjske, Wütemberga, Gornje i Donje Šleske, Marke Moravije, Gornje i Donje Luzacije, grof od Habsburga, Tirola i Gorice, objavljujemo svima i svakom pojedinom u hrvatskoj i Slavoniji, vrhovnim zapovjednicima krajina naših kraljevstava, njihovim zamjenicima i ostalim zapovjednicima, kapetanima, stjegonošama, časnicima i ostalim vojnicima Vlasima koji se tamo nalaze a mi ih plaćamo, i svima na koje se to odnosi: da smo Mi prije nekoliko godina, potaknuti revnošću za spas duša i za širenje prave katoličke vjere i vjeroispovijesti, među ostalim dobrohotno odlučili: podići i pokrenuti neku školu u rečenim našim krajevima, ili na nekom njima vrlo blizom mjestu, pomoću koje bi se domaća, posebno pak vlaška mladež (koja sa svojim predima ili roditeljima pripada pravoslavno-shizmatičkoj vjeroispovijesti, te se zbog toga teško može vratiti jedinstvu Katoličke crkve) mogla obrazovati i odgajati u pravoj katoličkoj vjeri i vjeroispovijesti, kršćanskim krepostima, dobrom i poštenom ponašanju te znanju. Tu pak našu revnu i spasonosnu nakanu i dobru volju odgodili su i spriječili ovi nedavni ratni nemiri i opasna vremena. Kasnije je nama o tome više javljeno, a ujedno su donesene potvrde Kaptola Čazmanske crkve od 27. kolovoza 1665., te od 6. veljače 1666., čijom snagom se pokazujem da je Juraj Zakmardi u posljednjoj točki svoje odluke pravilno sastavio prijenos, ili bolje rečeno zakladu i odredi da za spas, olakšanje i spasenje svoje duše i duše svojih predaka, oci svetog Pavla prvog pustinjaka, čitaju i služe mise, a oni će u to isto vrijeme biti dužni i obvezni osnovati školu „slobodnih vještina“ za bolji odgoj i

obrazovanje, kako hrvatske i slavonske, tako i vlaške mladeži, za veći napredak prave vjere katoličke. U tu svrhu, i za njezino izvršenje, poklonio je i odredio da se istim već spomenutim ocima sv. Pavla, prvog pustinjaka, za izgradnju samostana dadne na dar njegova kuća koja se nalazi u spomenutom gradu Križevcu i druga dobra koja se nalaze u često spominjanom gradu Križevcu i na njegovom posjedu u Dijankovcu. Spomenuti oci su u gradu Križevcu kroz neko vrijeme već vodili školu do sintakse i to ne bez uspjeha, koja je poslije kratkog vremena zabranjena, jer da je bila započeta bez našeg odobrenja. Zbog toga razloga su nam sudac, senat, grad i čitava općina križevačka dali gore spomenuta svjedočanstva uz preporuku presvijetlih: našeg komornika, vrhovnog kapetana križevačkog i vjernog i od nas voljenog Ferdinanda Ernesta od Trauttmannsdorfa, zamjenika vrhovnog kapetana slavonskih krajina, što više, primili smo obavijest i od naših osobnih i ratnih savjetnika pravoslavaca. Oni su nas pokorno i preponizno molili, da se dobrohotno udostojimo dati pristanak i dozvolu i da nju svojom rukom i svojim pečatom potvrdimo. Njezinom snagom bi onda spomenuti oci sv. Pavla, prvog pustinjaka, koji tamo u Križevcima već stalno prebivaju, mogli i imali pravo, bez zapreke ili bilo kakvog protivljenja, sada kao i prije, poučavati u spomenutim vještinama obje mladeži, domaću i vlašku, i držati školu za niže učenje od početka ili osnove, pa, isključeno sve do poezije na veću slavu Božju i na čast preblažene i bezgrešne Djevice i Majke Marije, za veće širenje Katoličke crkve, vjeroispovijesti i vjere. Udovoljavajući ovim preponiznim molbama i prošnjama, ovim potvrdnim pismom blagostivo i dobrostivo pristajemo i odobravamo. Ujedno pak često spominjanje redovnike sv. Pavla, prvog pustinjaka, dobrohotno opominjemo, da u spomenutim našim hrvatskim i slavonskim krajevima i to mladež rođenu u Križevcu, posebni pak vlašku a i drugu mladež, koja bi radi došla ondamo, sa svom blagošću i bez ikakvih opterećenja poučavaju i uče u svakom štovanju Boga, u pobožnosti i skrušenosti, dobrim običajima i znanju i da takvu školu ponovo započnu, vode i nastave. Svima pak našima koji su gore spomenuti i koji u našim krajinama i pod našim stijegom i uz našu plaću služe vojsku, ozbiljno opominjemo, da se ni na kakav način ne suprotstavljaju niti protive ovoj našoj dozvoli i potvrdi i da se spomenute oce sv. Pavla prvog pustinjaka ne sprečavaju u održavanju ove škole. U svjedočanstvo toga ovo pismo potvrde potpisujemo svojom rukom i zapovjedili smo da se ono zapečati našim pečatom. Dano u našem gradu Beču, 4. dana mjeseca travnja, godine Gospodnje 1675., našeg kraljevanja rimskim carstvom sedamdesete godine, Ugarskom dvadesete, Češkom desete godine.

Leopold, v. r.

Po osobnom nalogu svetog carskog veličanstva, Franjo Tobias Reusner, v. r.

Mjesto Pečata.

Tako vidimo i iz diplome da je prvotna pavlinska škola bila zabranjena, ali svakako je važan čimbenik upravo proučavanje vlaške mladeži koja, kako piše u diplomi, pripada pravoslavno-shizmatičkoj vjeroispovijesti. Vrlo važan detalj iz sadržaja diplome je taj da će škola biti jedan od mehanizama *za veće širenje Katoličke crkve, vjeroispovijesti i vjere*, a domaću i vlašku mladež će se *svom blagošću i bez ikakvih opterećenja poučavaju i uče u svakom štovanju Boga, u pobožnosti i skrušenosti, dobrim običajima i znanju*. Tako da je djelovanje pavlinske gimnazije imalo višestruko značenje. Tu vrlinu pavlinskih škola istaknuo je i Ivan Krištolovec: „U našim školama koje smo otvorili po želji građana i potaknuti vlastitom ljubavlju, našli smo plemenitu radost života. Mnoge smo mladiće katoličke i pravoslavne, kojih u ovom kraju ima veliki broj, ustrajnim radom privodili u društvo muza. Našim školama predajemo osnovno znanje za daljnje školovanje. Kada smo mladiće podučili sintaksi dali smo ih na više škole ocima Isusovcima.“[701] Što se tiče djelovanja same škole, nekog popisa učenika, nastavnika, ex libris, i sl., podaci su izrazito opskurni, gotovo da i nema podataka, osobito o počecima djelovanja nakon 1675. godine. Ono što zasigurno znamo da je križevačka pavlinska gimnazija bila humanistička, latinskog smjera, ali je nastavni jezik bio materinski, kajkavski.[702] Važno je za napomenuti da gimnazija XVII. stoljeća nije tipična srednja škola u koju se upisuju učenici nakon osnovne škole, već je ona i osnovna i srednja škola u jednom, a njezini su učenici mlađa i starija djeca, pa i zreli mladići od dvadeset ili više godina, a jedini uvjet za upis je bila osnovna pismenost (ponekad ni to) koju su mogli steći u gradskoj župnoj školi, svjetovnoj školi ili privatnom obukom, tako čestom među djecom plemića.[703] Kako je ovdje već spomenuto, ključan događaj za razvoj pavlinskog školstva je bio dolazak Družbe Isusove na kontinentalni dio Hrvatske i njihovo međusobno povezivanje u tom aspektu. Da je i križevačka gimnazija slijedila isusovački *Ratio studiorum* govori činjenica da je bila ustrojena kao niža gimnazija sa

[701] I. Krištolovec, *Descriptio synoptica monasteriorum*, str. 74; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 22. Ivan Krstitelj Tkalčić piše kako je ova križevačka gimnazija bila od neprecienjene koristi za onaj diel naše domovine, te su ju posjećivala i djeca pravoslavnih iz ondješnje vojne krajine. Sa ove gimnazije polazili su učenic na više nauke u zagrebačku gimnaziju. I. K. Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, str. 92.

[702] Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 163.

[703] U Hrvatskoj se početkom 17. stoljeća sve više osjećala potreba za takvom školom. Gradovi su prerastali srednjovjekovne okvire i postajali ekonomski jaki… I gradska i državna uprava sve je češće zahtijevala obrazovane mlade ljude koji će utjecati na materijalni i duhovni razvoj sada već relativno bogate sredine, a školovanje izvan zemlje kolikogod atraktivno bilo je skupo i pristupačno samo pojedincima. R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima*, str. 17.

četiri razreda odnosno *parva, principia, grammatica* i *syntaxa*.[704] Najviše podataka o pavlinskoj gimnaziji u Križevcima dolazi iz 1770. godine kada je i učinjen popis redovnika. Tada se spominju učitelji *parve* i *syntaxis*, što navodi na zaključak da je jedan učitelj vodio po dva razreda.[705] Temeljni program rada bili su duhovna obnova vjernika, odgoj mladeži u katoličkom duhu i život redovnika prema konstitucijama sv. Augustina, a na njega je nadograđen školski sustav reformiran po uzoru na isusovačka učilišta.[706]

Zlatno doba križevačke pavlinske gimnazije veže se uz posljednje godine vladavine kraljice Marije Terezije kada je križevačku gimnaziju polazilo najviše učenika, budući da je u križevačkom Gornjem gradu ukinuta franjevačka škola,[707] pa se stoga sva mladež podučavala u pavlinskoj gimnaziji. Također, bilježi se da je u pavlinsku školu na podučavanje dolazila i mladež iz okolnih krajiških mjesta.[708] Prenapučenost škole je bio razlog da su pavlini godine 1773. zatražili od Gradskog poglavarstva veće i prikladnije prostore u kojima bi se mladež mogla školovati.[709] Gradsko poglavarstvo ustupilo je prazan prostor u gradskoj vijećnici, ali uz uvjet da gramatikalni razredi ne čine izgrede, a na što su se pavlini morali i jesu obvezali.[710] Brigu o školskom prostoru vodio je Ćiril Novak, predstojnik samostana i nadstojnik škola (kako se sam potpisivao).[711] Godine 1776. Kraljevsko namjesničko vijeće kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pozvalo je križevačko Gradsko poglavarstvo da s pavlinima pronađe nove prostorije za potrebe križevačkih škola, ali se želja Kraljevskog namjesničkog vijeća nije ostvarila.[712] Međutim, uskoro je broj učenika pao,[713] tako da je dvije godine prije ukinuća

[704] E. Kisbán, *A magyar Pálosrend tőrténete*, sv. 2, str. 298; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 22; F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 302; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 260; R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima,* str. 17; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103; T. Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina, str. 183.

[705] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 22; F. E. Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, str. 302; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331; R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima,* str. 17; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103.

[706] B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103.

[707] T. Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina, str. 184.

[708] Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 475.

[709] *Spomenica obće pučke škole križevačke*, rukopis u vlasništvu OŠ „Vladimir Nazor" Križevci, str. 4.

[710] *Spomenica obće pučke škole križevačke,* str. 5.

[711] *Spomenica obće pučke škole križevačke*, str. 5; K. Vidačić, *Topografično-poviestne crt slob. i kr. Grada Križevca,* str. 44.

[712] A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 475; R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima,* str. 20; T. Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina, str. 184.

[713] Usporedbe radi možemo vidjeti primjer varaždinske gimnazije u vrijeme kada su je preuzeli pavlini, a počinje se bilježiti pad broja učenika. Jedan od razloga je vjerojatno i taj što je Josip II. svojim reformama školstva zabranio primanje seljačke mladeži u gimnaziju, a ako ju već pohađaju, ne smiju se propustiti u viši razred. Isto tako donio je odredbe o stručnoj spremi profesora i tražio je da moraju poznavati njemački jezik, a ako ga ne znaju moraju ga

pavlinskog reda gimnazija brojila 27 učenika; devetnaest su bili sinovi seljaka i građana, a osam plemićke djece, a struktura je izgledala, prema Antunu Cuvaju ovako:

III gramatikalna škola: 1. razred 5, 2. razred 4, 3. razred 4, ukupno 13 učenika
II gramatikalna škola: 1. razred 5, 2. razred 3, ukupno 8 učenika
I gramatikalna škola: I. razred 2, II. razred 4, ukupno 6 učenika.[714]

Učitelj u toj školi bio je Ignjat Marek, bivši isusovac, koji je kasnije bio ravnatelj varaždinske gimnazije, od 18. listopada 1786. do 6. ožujka 1787. godine.[715] U popisu iz 1770. godine saznajemo da se u križevačkoj pavlinskoj gimnaziji učio i njemački jezik, a nastavnik tog predmeta bio je Martin Gruber, a kao nastavnici se još spominju Ksaver Sabolić (definitor provincije), Andrija Strotzinger i Ignacije Mataković, lepoglavski profesor koji je predavao sintaksu, dok su u to vrijeme knjižničari bili Benedikt Begri i Budimir Jarnić.[716] Dvije godine prije ukinuća reda uz spomenutog Ignjata Mareka, koji je bio prefekt škole, spominje se još i kateheta Januar Stankowich, nadalje Hilarije Szedmak, Vinko Horvath i Valentin Carlegh, kao školski pomoćnik te Martin Bellaich kao kurator.[717] Među uglednijim pavlinima koji su upravljali samostanom i vodili nastavu bili su Jakov Obostranec, profesor logike, potom Josip Bedeković, profesor filozofije, a kao pitomci križevačke gimnazije, a koji su kasnije također postali ugledni pavlinski redovnici bili su, već spomenuti Nikola Benger, Tomas Štos i Hrizostom Križ, a kojima će više biti riječi u kasnijem poglavlju.

Kako je već i Đurđica Cvitanović konstatirala da je nakon konfiskacije pavlinskih samostana 1786. godine najveći dio pavlinskih umjetnina, kao i biblioteke, odaslano u Ugarsku,[718] pa ne postoji neka vrsta *ex librisa* na temelju koje bismo mogli saznati i vidjeti koje su udžbenike

naučiti za tri godine. Ukinuo je 1783. Marijine kongregacije, bratovštine te sve pobožnosti i javne svečanosti koje su se do tada priređivale u gimnaziji. Uveo je 1785. godine školarinu koja je godišnje iznosila šest rajnskih forinti.; Mijo Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu: prosvjetni, vjerski i kulturni doprinos, u: Miroslav Šicel – Slobodan Kaštela (ur.), *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209.-2009. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, Zagreb-Varaždin, 2009., str. 126.

[714] A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 2, str. 77.

[715] A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 2, str. 77; Pavlini su inače preuzeli od isusovaca upravljanje varaždinskom gimnazijom 1776. godine. Opširnije u: Đurđica Cesar, Povijest Varaždinske gimnazije u doba Pavlina u rukopisu Kamila Dočkala, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 10/11 (1998), str. 125-132; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 107-108; M. Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu, str. 126-129.

[716] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 290.

[717] Antun Cuvaj, Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, sv. 2., Zagreb, 1910., str. 77; P. Ljubić, *Prošlost križevačke gimnazije*, str. 5. Usp. R. Husinec – P. Delić, *Gimnazija u Križevcima*, str. 20

[718] Đ. Cvitanović, Pavlini u Križevcima, str. 89.

koristili profesori pavlinske gimnazije u Križevcima tj. od kuda su učenici dobivali svoja znanja. Kako je već nekoliko puta istaknuto i križevačka gimnazija je slijedila *Ratio studiorum*, pa na temelju toga možemo pretpostaviti da se i križevački đaci učili prema latinskoj gramatici Emanuela Alvaresa *De institutione Gramatica libri tres*, a možda čak i njemačko izdanje koje je za varaždinsku gimnaziju pripremio Nikola Plantić „Kurtze Einlaetung zur lateinischen Sprache", a koja je izdana prema napucima školske reforme koju je zadnjih desetljeća XVIII. stoljeća provodi bečki dvor.[719] Pretpostavku možemo temeljiti i na činjenici da da je prema popisu iz 1770. godine Martin Gruber bio nastavnik njemačkog jezika i moguće je da je i taj udžbenik, odnosno njegov prvi svezak bio u opticaju i u Križevcima. Kako je varaždinska gimnazija najbliža križevačkoj, a i na primjeru nastavnika Ignjata Mareka, možemo iskoristiti još neke primjere, budući da se već pokazalo da su neke uzajamne veze postojale. Na tragu školske norme iz 1769. godine kada je njemački jezik uveden kao nastavni jezik Kraljevsko vijeće je na sjednici održanoj 20. listopada preporučilo da se sastavi njemačko-hrvatska gramatika za učenje njemačkog jezika u gimnazijama i trivijalnim školama.[720] Pozivu su se odazvala trojica autora: Ernest Matijević iz Ivanića koji je tiskao svoju gramatiku kod zagrebačkog tiskara Antuna Jadera 1771. godine pod naslovom *Pomum granatum*; pavlin Maksimilijan Liebl je u Beču 1772. godine tiskao hrvatsko-latinsko-njemačku početnicu, koja je danas izgubljena, a Antun Raisp je sastavio gramatiku pod naslovom „Nemska gramatika oder Anfangsgründe der deutschen Sprachkunst, zum Grebrauche der croatischen Jugend. In der Landessprache verfasset", a tiskao je i pripremio štokavsku inačicu spomenutog djela, ali ono vjerojatno nikada nije tiskano.[721] Poznati su između ostalih kasniji slični anonimni školski trojezični udžbenici, kao *Elementa lingua latinae, Začetek navuka diačkoga jezika* (Budim 1781.), *Radices latinae linguae* (Zagreb 1788.) i dr.[722] Vjeronauk se učio najvjerojatnije prema već spomenutom katekizmu Petra Kanizija.[723]

Vladavina Marije Terezije i njezina nasljednika Josipa II. poznato je kao razdoblje velikih reformi, a te reforme nisu zaobišle ni školstvo. Upravo pod utjecajem prosvjetiteljskih ideja i

[719] M. Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu, str. 127.
[720] M. Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu, str. 127.
[721] M. Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu, str. 127. Usp. Alojz Jembrih, Antun Raisp, autor hrvatsko-kajkavsko-njemačke gramatike iz 1772., u: *Hrvatski kajkavski kalendar 1993*, Čakovec 1992., str. 131-136; Tatjana Puškadija-Ribkin, Njemačka gramatika Antuna Raispa iz 1772. godine, *Vrela i prinosi*, 20 (1994/95), str. 17-28; Alojz Jembrih, *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi*, Čakovec, 1997., str. 225-230.
[722] M. Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu, str. 127, bilj. 27.
[723] Ante Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 331; B. Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, str. 103-104.

razvoja znanosti sredinom XVIII. stoljeća uvodi se dosta promjena u gimnazijski program diljem europskih učilišta, a te promjene prihvaća i bečki Dvor, koji nastoji modernizirati škole u Monarhiji, a usto postupno uvodi germanizaciju u tadašnje latinske srednje škole, u kojima je nastavnik jezik bio materinski jezik učenika u samo nižim razredima.[724] Veće promijene slijede nakon ukinuća isusovačkog reda. Godine 1774. objavljen je „Allgeimeine Schulordnung" prema kojemu se škole dijele na trivijalne u selima, normalne (osnovne) u većim mjestima (četiri razreda) i glavnu (srednju) školu u sjedištima okružja, a prema tom *Školskom redu* nastavni program je bio prilično jednostavan, a uobičajeni predmeti bili su vjeronauk, čitanje, pisanje, računanje, crtanje i sl., dok je u krajiškim školama službeni jezik bio njemački, ali se nije u nižim razredima primjenjivao, budući da učenici te dobi nisu imali temeljna znanja jezika.[725] Uz obvezu pohađanja nižih škola, odlukom se preporučuje osnivanje posebnih djevojačkih škola te u normalnim školama učiteljski tečajevi za buduće učitelje u pučkim školama.[726] Godine 1777. donesen je *Ratio educationis*, temeljni dokument za uređenje državnog školstva „Opći školski i obrazovni sustav za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene zemlje", čim je proširen sustav pučkih ili narodnih škola, kojima je (gradskim) pripojio prijašnji gimnazijski prvi razred, tako da je srednja škola od tada imala pet razreda (tri gramatička i dva humanistička), a profesura i vodstvo u srednjim školama i dalje je povjerena svećenicima i redovnicima, iako je tim dokumentom vrhovna uprava školstva bila podređena Dvoru, koji je pak upravljao preko svojih institucija Ugarskog namjesničkog vijeća i Hrvatskog kraljevskog vijeća odnosno unutar njih preko školskih povjerenstava.[727] Profesura i vodstvo u srednjim školama i dalje je povjereno svećenicima i redovnicima, a to vidimo i na primjeru Križevaca, gdje su redovnici bili uključeni u rad narodne škole, a moguće da su sudjelovali i u njezinu formiranju. Naime, od 21. do 27. listopada 1777. Antun Mandić je kao nadzornik za uređivanje i osnivanje narodnih škola, između ostalih boravio i u Križevcima, gdje je stigao uvečer 24. listopada.[728] Dočekao ga je gradski sudac Kešer (Kesser), kojega je upitao je li postupio prema naputku od 19. listopada u kojem je istaknuto kako se mora sastati sa gradskim Poglavarstvom

[724] M. Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, str. 336.
[725] M. Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, str. 336; Željko Holjevac i Nenad Moačanin, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga carstva*, Zagreb, 2007., str. 93.
[726] Ta odluka provela se i u Križevcima, budući da se godine 1789. provela rasprava glede obučavanja djevojčica u ženskom ručnom radu u školama u Križevcima, Koprivnici i Bakru. A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 2, str. 47; F. E. Hoško – M. Korade, Školstvo i crkveni redovi, str. 194; M. Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, str. 336.
[727] F. E. Hoško - Mijo Korade, Školstvo i crkveni redovi, str. 194; M. Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, str. 336; Maja Katušić, Pregled političkih zbivanja, u: Lovorka Čoralić (ur.), *U potrazi za mirom i blagostanjem – hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Zagreb, 2013., str. 15.
[728] A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 458, 460.

glede osnivanja narodne škole. Kešer je odgovorio kako je zbog činjenice da su građani siromašni i da je teret od 500 forinti prevelik za plaću učitelj, Mandić je tražio da Kešer napravi zajednički sastanak s Poglavarstvom te pavlinskim priorom[729] i gvardijanom franjevaca. Na sjednici je gvardijan prihvatio da na franjevce preuzme trošak od četiri učitelja, ali pod uvjetom da mu se u samostanu ne umanjuje broj redovnika. Prior pavlina Ćiril Novak prihvatio je da on dade petog učitelja, a koji je već kod pavlina bio predodređen za elementarne razrede, a poglavarstvo se obvezalo da će u javnoj gradskoj zgradi osigurati prostor za izvođenje nastave, a to je po svoj prilici bilo na južnim gradskim vratima.[730] Tako Kraljevsko namjesničko vijeće dozvoljava sklapanje ugovora između školskog ravnateljstva, franjevaca i pavlina, 17. svibnja 1779. godine, a koji donosi sljedeće ugovorne obveze:

1. Franjevci će dati dva učitelja za početnu obuku uz godišnju nagradu od 60 forinti
2. Pavlini će dati jednog preparandijalnog[731] učitelja i katehetu uz godišnju nagradu po 100 forinti
3. Za učitelja četvrtog razreda dat će Grad 200 forinti, ali nakon tri godine, jer gradski dohoci to ne mogu u ovom trenutku namiriti
4. Tom učitelju Grad će osigurati stan
5. Grad će sljedeće godine urediti potrebne učionice, a dotle će se nastava održavati u gradskoj vijećnici i u privatnim kućama
6. Tintu, papir, kredu i ostale školske potrepštine nabavljat će Grad

Tako je osnovana *Obća pučka škola* u Križevcima,[732] čiji je četvrti razred bio priprema za pohađanje pavlinske gimnazije, budući da se u tom razredu počeo podučavati i latinski jezik, a prvim ravnateljem imenovan je Josip Ferbarić.[733] Dana 14. listopada 1783. Filip

[729] Najvjerojatnije se radi o Ćirilu Novaku, koji je najvjerojatnije u to vrijeme po drugi puta bio na čelu pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima.

[730] A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 460

[731] Preparandija (njem. Präparande, prema lat. praeparandus: unaprijed pripremljen), stari naziv za učiteljsku školu. Službeno je uveden 1874. *Zakonom ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*. Školovanje u preparandiji trajalo je tri godine. Školskim zakonom iz 1888. preparandija je preustrojena, školovanje je produženo na četiri godine, a službeno je nazvana učiteljska škola. Naziv preparandija zadržao se u razgovornom jeziku još u razdoblju između dvaju svjetskih ratova.

[732] Vrijednu i neistraženu građu, a koja se sastoji od 67 raznih dokumenata, čuva se u Zbirci arhivskih dokumenata Gradskog muzeja Križevci, pod inventarnim brojem GMK-1451, a koji datiraju od 1783. do 1854. godine.

[733] J. Lajer, Kratak nacert o postanku i razvitku Glavne škole križevačke, str. 5; Usp. A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 462-463.

Wohlgemuth[734] kao kraljevski nadzornik narodnih škola izdaje uputstvo za škole, kojim je naloženo da se na učiteljskoj sjednici mora izraditi naučna osnova.[735]

Kao i svugdje na području Habsburške Monarhije, tako je, već nekoliko puta spominjanim intimatom cara Josipa II., 1786. godine ukinut pavlinski red, a time i pavlinske škole, pa tako i ova u Križevcima. Međutim, promjene u školskom sustavu nisu došle po noći niti se osposobljenog kadra moglo samo tako riješiti, što ćemo vidjeti na nekoliko primjera iz Križevaca, gdje je pavlinska tradicija na ovome polju bila još prisutna i to vrlo aktivno nekoliko desetljeća. Vrlo je zanimljiv naputak od 30. studenoga 1786. godine, a kojim su definirane dvije stvari. Prvo, kako je ukinut pavlinski samostan i gimnazija u Križevcima, sukladno naputku, kojeg potpisuje kraljevski nadzornik Filip Wohlgemuth, uvodi se u škole njemački jezik.[736] To zapravo u Križevcima i nije neki noviteti, budući da je već spomenuto kako je njemački bio nastavni predmet i u pavlinskoj gimnaziji, a što pokazuje popis iz 1770., gdje se kao nastavnik njemačkog jezika navodi pavlin Martin Gruber. Druga odredba bila je da Židove u školama ne treba protjerivati, već s njima treba čovječno postupati, što je zapravo i bila politika cara Josipa II. i donošenja njegova patenta o vjerskoj toleranciji.[737] Vrlo vrijedan je školski izvještaj o uspjehu učenika drugog razreda na kraju prvog polugodišta (semestra), sastavljen krajem 1787. godine, a gdje možemo saznati vrlo zanimljive činjenice o samim učenicima.[738] Tako znamo da je spomenute godine odnosno prvo polugodište završilo osam učenika, koji su slušali četiri predmeta: vjeronuk (*doctrina Chirstiana*), njemački jezik (*elementa Lingua Germane*), čitanje hrvatskog, njemačkog i latinskog (*legendo Croatiae, Germane, Latinae*) i pisanje na hrvatskom i njemačkom (*scriptura croatiae et germanie*). Učenik Franjo Dolački, građanin je Križevaca, star 8 godina, izvrsnih sposobnosti i odličnog je ponašanja. Iz vjeronuka je vrijedan svih pohvala (*omni laude dignus*), dok je iz njemačkog jezika, čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika te pisanja na hrvatskom i njemačkom

[734] Filip Wohlgemuth bio je svećenik rođen 1739., a umro 13. rujna 1804. godine u Beču, gdje je otišao na liječenje. Za svećenika je zaređen 25. kolovoza 1765., a prvo je bio župnikom u Ivanskoj, zatim od travnja 1766. do listopada 1769. u Sunji i kasnije u Novoj Vesi u Zagrebu. Godine 1775. osnovao je zajedno s petoricom braće prvu slobodnozidarsku ložu, koja je bila germanski nastrojena. Bio je kanonik čazmanski, a potom zagrebački. Godine 1783. imenovan je kraljevskim nadzornikom narodnih škola, a čiju je dužnost obnašao do 19. siječnja 1788. godine. Postao je opatom SS. Salvatoris de Lekez, a od 1788. do 1790. bio je rektor centralnog sjemeništa u Budimpešti te kasnije generalni vikar. A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 2, str. 4-5; Josip Kolanović, Jedna sporna epizoda iz života Maksimilijana Vrhovca, *Croatica Christiana Periodica*, 5/7 (1981), str. 4, bilj. 22.

[735] GMK – 1451-1, str. 1-2.

[736] GMK – 1451-2, str. 1.

[737] GMK – 1451-2, str. 1; Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 2, str. 14-15.

[738] GMK – 1451-4.

dobio ocjenu izvrstan. Učenik Franjo Pintarić, građanin Križevaca, star je 9 godina, izvrsnih je sposobnosti i odličnog je ponašanja. Izvrstan je iz vjeronauka kao i njemačkog jezika, čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika te pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Franjo Lukenić, star je 8 godina, građanin Križevaca, dobrih sposobnosti i odličnog je ponašanja. Nezadovoljavajuću ocjenu imao je iz vjeronauka. Dobar je iz njemačkog jezika te čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika, dok je zadovoljavajuću ocjenu dobio iz pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Luka Španić, učenik je star 8 godina, građanin Križevaca, izvrsnih sposobnosti i odličnog je ponašanja. Dobar je iz vjeronauka, dok je izvrstan iz njemačkog jezika, čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika te pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Mihael Rebernik, star je 8 godina, građanin je Križevaca, dobrih je sposobnosti, međutim mrzovoljnog je ponašanja. Iz vjeronauka je vrlo dobar. Dobar je iz njemačkog jezika te čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika, dok je zadovoljavajuću ocjenu dobio iz pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Mihael Marković, učenik star 10 godina, građanin Križevaca, dobrih sposobnosti, ali mrzovoljnog ponašanja. Zadovoljavajuću ocjenu dobio je iz vjeronauka kao i iz njemačkog jezika te čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika, dok je ocjenu dobar dobio iz pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Učenik Petar Milinković, star je 19 godina, inače krajišnik, dobrih sposobnosti te odličnog i zrelog (odraslog) ponašanja. Ocjenu hvalevrijedan dobio je iz vjeronauka. Dobar je iz njemačkog jezika te čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezika, dok je ocjenu izvrstan dobio iz pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Žigmund Rogina, star je 9 godina, oslobođenik je iz Kalnika dobrih sposobnosti i iznimnog ponašanja. Ocjenu dobar dobio je iz vjeronauka kao i iz njemačkog jezika te čitanja hrvatskog, njemačkog i latinskog jezik i iz pisanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Izvješće je sastavio ravnatelj škole Josip Ferbarić, dok je nastavnik ovog odjeljenja bio Vito Rauminger, a kateheta bio Petar Kovačić, *abolitus Paulinus Catecheta.*[739]

U međuvremenu, 1788., nadzornik narodnih škola prestao je biti Filip Wohlgemut, a nakon velikih borbi za novog nadzornika imenovan je svećenik, kasnije kanonik, Emerik (Mirko) Vory, ravnatelj normalne škole u Zagrebu.[740] Što se tiče križevačke škole, Emerik Vory je potpisao naredbu 16. rujna 1787. godine u kojoj stoji da se redovnici moraju odstraniti od škole,

[739] GMK – 1451-4.

[740] Cuvaj navodi da je Vory imenovan na tu funkciju imenovan 31. srpnja 1788. godine. Međutim, u križevačku narodnu školu došao je naputak u čijem je potpisu Emerik Vory od 16. srpnja 1787. godine. O kojoj se funkciji Emerika Vory ovdje radi ne mogu pročitati iz dokumenta, jer je rukopis izrazito nečitak. Međutim, Cuvaj Mirka Voryja navodi kao člana naukovne komisije zagrebačkog literarnog okružja, gdje je bio imenovan kao ravnatelj glavne narodne škole u Zagrebu. Međutim, lako bi se moglo dogoditi da je Cuvaj upisao kirvu godinu. A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 2, str. 11. Usp. GMK – 1451-5.

u ovom slučaju pavlini, što pokazuje i bilješka ravnatelja Josipa Ferbarića na prednjoj strani dokumenta, da se mora pronaći vjeroučitelj te da se u školu uvede bogoslužje, a za nastavnika u školi je imenovan D. Rausch.[741] Novi naputak križevačkoj školi stigao je 27. studenoga 1787. godine u kojem stoji da je iz državne blagajne za križevačku školu odobren doplatak od 390 forinti kao i da su odobrene potpore za križevačke učenike.[742] Vrlo zanimljiv je podatak da će se plaća za školskog podvornika uzeti iz Zakmardijeve zaklade, koja je bila prije pod pavlinima, a istom odredbom određeno je da će plaća svakom učitelju iznositi 250 forinti te da se u školu uvode i svjetovni učitelji, a to su bili Matija Rausch i Franjo Radičević.[743]

Ravnatelji narodnih škola nisu podnosili izvješća samo o uspjehu učenika u školi, već i o samim nastavnicima i to možemo vidjeti upravo na primjeru maloprije spomenuta dva svjetovna učitelja – Matije Rauscha i Franje Radičevića. Izvještaj o njihovom radu i sposobnostima podnio je ravnatelj Josip Ferbarić za drugo polugodište 1788. godine.[744] Kao kateheta navodi se bivši pavlin Petar Kovačić. Škola spada u Zagrebačku dijecezu, a u Križevačku županiju. Nastavne metode i moral učitelja Matije Rauscha kratko i jasno su ocijenjeni kao dobri. Govorni jezici su mu njemački i hrvatski. Što se tiče radnog iskustva Rausch je 11 godina predavao u Varaždinskom Generalatu, a u ovoj sredini jednu godinu. Iz izvještaja vidimo da je nastavnik u prvom i drugom razredu. Prvi razred pohađa 10 dječaka i 7 djevojčica, a od kojih je 2 pripadnika plemstva, a ostatak, dakle 15 ih je građanskog statusa. Drugi razred pohađa 13 dječaka, a od kojih je 2 plemića, a 11 ih ima status građana. Što se tiče satnice, učenici su tjedno slušali 6 sati vjeronauka iz „malog“ Katekizma. 9 ½ sati tjedno učili su slovkati i čitati na njemačkom i hrvatskom jeziku. Jedan sat tjedno učili su tzv. tabelarni[745] njemački i hrvatski jezik, dok se šest sati tjedno učilo pisati njemački i hrvatski. Dvanaest učenika je ocijenjeno ocjenom dobar, dok je ostatak ocijenjen osrednjom ocjenom. U drugom razredu vjeronauk se učio 4 sata tjedno. Učenje iz čitanke na njemačkom i hrvatskom jeziku provodilo se 3 ¾ sati tjedno, a njemačka gramatika 2 ½ sata tjedno, dok se krasopis na njemačkom i hrvatskom jeziku učio 6 sati tjedno. Na kraju polugodišta 9 učenika je ocijenjeno ocjenom dobar, tri učenika su dobila osrednju ocjenu, dok su ostali ocijenjeni kao loši.

[741] GMK – 1451-5.
[742] GMK – 1451-6, str. 1. Usp. K. Vidačić, *Topografično-poviestne crte*, str. 45.
[743] GMK – 1451-6, str. 1-2.
[744] GMK – 1451-7.
[745] „Tabelarna metoda” podrazumijevala je sintezu gradiva predstavljenu u šabloniziranim tabelama i podijeljenu na način koji će omogućiti bolji pregled gradiva te bolje uočavanje poveznica između različitih tema unutar gradiva. Ivana Horbec-Maja Matasović-Vlasta Švoger, *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: zakonodavni okvir*, Zagreb, 2017., str. 59, bilj. 72.

Za nastavnika Franju Radičevića navodi se kako nastavne metode i moral nisu upitni za podučavanje mladih, ali „samo marljivim radom u znanju mladi su poštovani“.[746] Kao jezike koje govori Radičević navodi se njemački, latinski i hrvatski jezik te ima jednu godinu radnog iskustva. Kao nastavnik u trećem razredu ima 4 učenika, troje je građanina, a jedno je navedeno kao zajedničko; u četvrtom razredu ima 11 učenika, četiri su pripadnici plemstva, a sedam ih je građanskih. Što se tiče satnice, Radičević je u trećem razredu tjedno predavao 2 sata vjeronauka iz proširenog katekizma, 6 sati krasopis na njemačkom i hrvatskom jeziku, 5 sati njemačkog jezika s govorom, 2 sata biblijske povijesti, 2 ½ sata aritmetike tj. pravilo vođenja računa te 5 sati čitanja na hrvatskom i njemačkom jeziku. Troje učenika je ocijenjeno kao marljivo, a jedan kao nemaran. Kao ukupnu ocjenu jedan učenik je ocijenjen kao dobar, dvoje kao osrednji, dok je jedan ocijenjen kao loš. Što se pak tiče satnice u četvrtom razredu, učenici su 2 sata tjedno slušali vjeronauk iz proširenog katekizma, krasopis na njemačkom i hrvatskom jeziku podučavao se šest sati. Njemačka gramatika slušala se jedan sat tjedno, a biblijska povijest 2 sata tjedno. Čitanje na njemačkom i hrvatskom jeziku bilo je pet sati tjedno, dok se latinski jezik učio 4 ½ sati. Osam učenika ocijenjeno je ocjenom dobar, dok su ostali ocijenjeni kao loši.

Na kraju izvješća ravnatelj Josip Ferbarić unio je i određene napomene odnosno odgovore na tri pitanja: Koji su problemi boljem napretku?; Koje su stvari potrebne za bolji ustroj školskog sustava?; Kakvo je stanje školske zgrade i školske opreme?. Ravnatelj Ferbarić napominje kako za bolji razvoj prepreka nedostatak udžbenika. Da bi se školski sustav bolje ustrojio i da bi mladež bolje napredovala potrebno je nabaviti i bolje udžbenike za književnost, a što se tiče školskog prostora i učionica, Ferbarić kaže kako je sve u dobrom stanju, budući da o tome brine Grad, koji ih ujedno opskrbljuje i drvima za ogrjev.[747] Iako su formalno redovnici pavlini odstranjeni, vidimo da se školovanje u križevačkoj narodnoj školi i dalje odvijalo pod njihovim nadzorom.

Godine 1789., 24. veljače nadzornik Emerik Vory šalje obavijest križevačkoj školi da se nagrada za ravnatelja, tri učitelja, katehetu i školskog podvornika isplati iz Zakmardijeve zaklade, te da je na viša tijela upućeno mišljenje (zahtjev) da se škola preseli u prostor pavlinskog samostana.[748] Koliko je zapravo bila jaka pavlinska ostavština u segmentu škole govori i dopis od 3. studenoga 1789. godine u kojem nadzornik Mirko Vory određuje da se

[746] GMK – 1451-7.
[747] GMK – 1451-7.
[748] GMK – 1451-8.

supruzi Rausch (Rauš) isplati nagrada od 50 forinti iz Zakmardijeve zaklade, a za to što je podučavala ručnom radu djevojke u školi, koje su, kako smo vidjeli u prethodnom izvješću, zajednički pohađale školu s dječacima.[749] Istim dopisom određeno je da se iz Zakmardijeve zaklade isplati nagrada i za ravnatelja te 3 učitelja. Međutim, to je ujedno bila i posljednja isplata iz Zakmardijeve zaklade. Naime, školski nadzornik Mirko Vory šalje obavijest ravnatelju Josipu Ferbariću 30. studenoga 1789. godine da se čitava zaklada križevačkog pavlinskog samostana, a koju je utemeljio Ivan Zakmardi Dijankovečki, pripaja školskoj zakladi, tako da od tog datuma ravnateljeva, nagrade za 3 učitelja i nagrade za katehetu kao i školskog podvornika spadaju pod ingerenciju same škole.[750]

Godine 1791. ukinut je 4. razred te škola ima 3 razreda pod imenom „Trivijalna gradska škola".[751] Školski izvještaj s kraja prvog polugodišta 1791. godine[752] pokazuje da je kateheta i dalje bivši pavlin Petar Kovačić. Nastavu u prvom i drugom razredu drže Halthia (?) Rausch i Josip Rausch, dok nastavu u trećem, razredu drži Franjo Ksaver Skully (Škulj). Prema izvještaju možemo vidjeti da je prvi razred pohađalo 8 dječaka i 4 djevojčice. Od toga jedan od učenika je pripadnik plemstva, dok su ostali građani. Redovito ih je 4, dok su neredoviti osmorica. Drugi razred pohađa 6 dječaka. Jedan je iz redova plemstva, četiri iz građanskog stalež, dok je jedan pripadnik puka. Troje ih je redovito, a troje neredovito. U trećem razredu ih je čak 16 i to svi dječaci, dok djevojčica nema. Dvoje ih je iz plemićkog staleža, jedan je pripadnik krajišnika, osmero ih je građanina, dok ih je petero pripadnika običnog puka. Četrnaestorica su redovita na nastavi, dok je dvoje neredovitih, stoji u izvješću kojeg i u ovoj godini potpisuje Josip Ferbarić.

U Zbirci arhivskih dokumenata Gradskog muzeja Križevci nalazimo i izvješće trećeg razreda križevačke trivijalne škole iz kraja drugog polugodišta 1792. godine.[753] Ovdje je i dalje kateheta bivši pavlinski redovnik Petar Kovačić, ravnatelj je i dalje Josip Ferbarić, dok je nastavnik, kako je to pokazao i malo prije spomenuti izvještaj, Franjo Ksaver Skully (Škulj). Za razliku

[749] GMK – 1451-13.
[750] GMK – 1451-14.
[751] Prema *Općem školskom redu* iz 1774. godine opće njemačke ili trivijalne škole trebaju biti u svim manjim gradovima i trgovištima te na selu, barem u svim mjestima gdje se nalaze župne crkve ili od njih udaljene područne crkve. To su škole bile namijenjene onima koji nisu namjeravali nastavljati obrazovanje, i pružale su ono znanje za koje se smatralo da ga svatko treba posjedovati. Tamo su se podučavale vjera i moral, abeceda i čitanje, osnove računanja te čestitost i osnove gospodarstva. Podučavanje materije, osim vjeronauka, u većoj mjeri preuzimaju svjetovni učitelji, a udžbenici su točno propisani. Uvedena je obveza skupnog podučavanja, podučavanja putem tabelarne metode, a preporučeno je izbjegavati učenje napamet. Kvirin Vidačić, *Topografičko-poviestne crte,* str. 46; I. Horbec – M. Matasović – V. Švoger, *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, str. 17-18.
[752] GMK – 1451-21.
[753] GMK – 1451-22.

od izvješća na kraju 1791. godine, gdje je navedeno da je nastavnik Franjo Skully imao 16 učenika, vidimo da je na kraju školske godine broje učenika u križevačkoj trivijalki porastao na 20. Tako vidimo da je učenik Josip Anđelić, star 13 godina, građanin Križevaca, upisao razred 7. studenoga 1791. godine. Naime, tada je i počela nastava u školskoj godini. Na nastavu je zakasnio 9 puta, a izostao jednom. Dobrog je ponašanja, slabih sposobnosti, ali dobrih mogućnosti. Iz vjeronauka ocjenjen ocjenom *valacus*,[754] iz osnova latinskog jezika, njemačkog jezika kao i u pisanju sastavaka ocjenjen je negativnom ocjenom, dok je osrednji u povijesti i aritmetici. U krasopisu i pravopisu ocjenjen je kao dobar, a konačna ocjena mu je treće klase.[755] Mirko Brdarić (Berdarić) bio je star 14 godina kada je 9. studenoga 1791. upisao treći razred. Građanskog je staleža. Na nastavu je zakasnio 28 puta, ali nije ni jednom izostao. Dobrog je ponašanja, osrednjih sposobnosti. Iz gotovo svih predmeta ocijenjen je osrednjom ocjenom, dok mu je konačna ocjena druge klase. Josip Crnković, slobodnjak iz Lovrenčine, bio je star 14 godina, a razred je upisao 12. studenoga 1791. godine. Na nastavu je zakasnio 28 puta, ali nije ni jednom izostao. Dobrog ponašanja. Iz predmeta mu prevladavaju većinom osrednje ocjene, tako da je i na kraju ocjenjen ocjenom druge klase. Josip Fabijanec, građanin Križevaca, starosti 12 godina, razred je upisao 24. prosinca. Lošeg je ponašanja. Iz svih predmeta ocjenjen je negativnom ocjenom, osim iz povijesti, gdje je ocjenjen kao dobar, te je kao konačna ocjena određena ocjena treće klase. Andrija Kroksa, starosti je 11 godina. Građanin Križevaca, upisao razred 7. studenoga. Dobrog ponašanja, a zbog ocjena na predmetima ocjenjen je ocjenom treće klase. Građanin Križevaca Franjo Lukenić upisao je razred 9. studenoga, a bio je star 13 godina. Izvrsnog je ponašanja. Ocjene su mu većinom ocijenjene kao dobre i izvrsne, stoga je i konačna ocjena prve klase. Nepomuk Matan, građanin Varaždina, bio je star 11 godina kada je 7. studenoga upisao razred. Iz svega je ocjenjen kao nezadovoljavajući te je kao konačno ocjenjen

[754] Koristeći Divkovićev rječnik nisam pronašao adekvatan ekvivalent, ali ni takvu vrstu riječi, tako da sam je ostavio u originalnom nazivu.

[755] U XVIII. i XIX. stoljeću u stručnim krugovima rabi se izraz klasifikacija učenika umjesto ocjenjivanje ili rangiranje. U XIX. stoljeću dugo je važio školski propis prema kojem su učitelji morali u školskim svjedodžbama iskazivati i rang koji je učenik zauzeo među ispitanim i ocijenjenim učenicima jednog razreda.). U povijesnoj literaturi nalazimo da se već krajem XIX. stoljeća propisuju načini klasificiranja (ocjenjivanja) školske djece: „Glede klasifikacije školske mladeži propisalo Kraljevsko Namjesničko vijeće naredbu od 3. veljače 1790. br. 3.914, da se imadu upotrebljavati ovi redovi: valde bene (veoma dobro), bene (dobro), mediocriter (srednje) i male (loše)". Da se tom vidu nastavnih aktivnosti pridavala odgovarajuća pozornost pokazuje i sljedeća informacija. Namjesničko vijeće upozorava 29. rujna 1793. godine da se iz polugodišnjih izvještaja o mladeži opazilo kako se „u nekojim školskim razredima gomila tolik broj odlikaša da se ne može razumjeti ni vjerovati kako toliko mnoštvo, polovica ili sigurno treći ili četvrti dio mladeži u istoj školi ustraje na odličnom mjestu odlikaša". Prema: Milan Matijević, Evaluacija u odgoju i obrazovanju, *Pedagogijska istraživanja*, 2/2 (2005), str. 288, 289. Usp A. Cuvaj, Građa za povijest školstva, sv. 2, str. 39, 186; I. Horbec - M. Matasović - V. Švoger, *Od protomodernizacije do modernizacije školstva*, str. 243-245.

ocjenom treće klase. Petar Nemčić, plemić iz Visokog, starosti je bio 12 godina kada je 2. travnja 1792. godine upisao ovaj razred. Negativnim ocjenama ocjenjen je iz njemačkog, povijesti i aritmetike, dok je osrednjom ocjenom ocjenjen iz pisanja sastavaka, krasopisa i pravopisa te osnova latinskog jezika, dok je iz vjeronauka ocjenjen kao dobar, stoga mu je konačna ocjena druge klase. Razred je pohađao i Lasislav Kassnyax, *nobilis ex Viniclmo* (?), star 13 godina, krenuo s razredom od početka, dakle od 7. studenoga 1791. godine. Iz svih predmeta ocjenjen je osrednjom ocjenom, tako da je i na kraju konačna ocjena druge klase. Još jedan građanin Varaždina je pohađao križevačku školu, a to je Bernard Nolli, star 11 godina, a u razred se upisao 14. studenoga 1791. godine. Upitnog je ponašanja, a iz svih predmeta ocjenjen je negativnom ocjenom, stoga je završna ocjena bila treće klase. Mirko Paček, građanin Križevaca, 12 godina starosti, 9. studenoga 1791. upisao razred. U svim segmentima je ocjenjen kao osrednji, stoga mu je konačna ocjena bila druge klase. Josip Pavešić, građanin Križevaca, razred je upisao 9. studenoga, kada je imao 13 godina. Budući da je bio dobrog ponašanja, a ocjene su mu bile dobre, konačna ocjena bila je prve klase. Ivan Pintarić, star 12 godina, razred je upisao 7. studenoga. Ocjenjen je negativnim ocjenama, tako da je konačna ocjena bila treće klase. Juraj Pintarić, star također 12 godina, građanin Križevaca, u svim predmetima ocjenjen je negativnom ocjenom, dok je iz vjeronauka dobio osrednju ocjenu, ali je konačna ocjena na kraju treće klase. Mihael Rebernik, građanin Križevaca, star 14 godina, upisao se u razred 10. studenoga 1791. godine. Bio je dobrog ponašanja kao i dobrih ocjena iz svih predmeta, stoga mu je konačna ocjena bila prve klase. Juraj Skully (Škulj), plemić iz Špiranca, star 12 godina, razred pohađa od 25. studenoga 1791. godine. Iz vjeronauka je ocjenjen kao dobar, dok je iz drugih predmeta dobio negativnu ocjenu te je konačna ocjena bila treće klase. Nikola Surić, pučanin iz Surića (*plebejus ex Surriche*),[756] star 12 godina, razred pohađa od 7. studenoga. Lošeg je ponašanja, a ocjene iz predmeta su mu negativne, stoga mu je i konačna ocjena treće klase. Ivan Seljan, slobodnjak iz Prelošćice (*libertinus ex Preloschicza*),[757] razred je upisao 28. studenoga. Osrednjeg je ponašanja, a takve su mu i ocjene, stoga mu je konačna ocjena bila druge klase. Na kraju ovog izvješća ostao je Andrija Vučić, građanin Križevaca, star 14 godina, a razred pohađa od 8. studenoga 1791. godine. Bio je izvrsnog ponašanja, odličnih ocjena, tako da je i sama završna ocjena bila prve klase.

[756] U meni dostupnoj literaturi nisam pronašao ovo mjesto ni pod latinskim, ni pod suvremenim nazivima.

[757] Preloščica je selo u Zagrebačkoj županiji. Spada u Kotar Sisak, gdje se nalazi i pošta. Bilježništvo je u Topolovcu, a sudčija u samom mjestu. Godine 1857. 148 kuća i 1322 stanovnika. Župa je rimokatolička sv. Mihaela Arkanđela. V. Sabljar, *Miestopisni rječnik*, str. 337.

Dana 13. travnja 1793. godine nadzornik Mirko Vory potpisao je odluku o imenovanju novog ravnatelja križevačke gradske trivijalne škole, a to je postao dosadašnji kateheta i bivši redovnik svetog Pavla prvog pustinjaka Petar Kovačić.[758] Prema školskom izvješću od školske godine 1793./1794. u križevačkoj školi je predavalo troje nastavnika.[759] To su bili Franjo Ksaver Skully (Škulj), koji je držao nastavu u trećem razredu, dok su prva dva držali supružnici Matija i Josipa Rausch, tj. Josipa Rausch bila je nastavnica za djevojčice. Prvi razred u prvom polugodištu brojio je ukupno 25 učenika, a od kojih je bilo 18 učenika i 7 učenica. Dvoje ih je pripadnika plemstva, dvoje ih je pripadnika puka, dok ih je 21 iz reda građanstva. Drugi razred brojio je tek 6 učenika bez učenica. Jedan je pripadnik plemstva, a ostalih petero su iz reda građanstva. Treći razred u toj školskoj godini pohađalo je 15 učenika. Jedan je bio pripadnik plemstva, a ostali su bili iz reda građanstva. U izvješću ravnatelj i kateheta Petar Kovačić naveo je da u prvom razredu 5 učenika je ocjenjeno ocjenom dobar, 8 ih je osrednjih, dok je 12 loših. U drugom razredu jedan učenik je dobar, 2 ih je osrednjih, a 3 loših. I na kraju u trećem razredu 5 ih ima ocjenu dobar, 4 osrednji i 6 ih je loših.

U školskom izvještaju za prvo polugodište vidimo da su učenici slušali sljedeće predmete: vjeronauk, slovkanje i računanje, čitanje na hrvatskom i njemačkom jeziku, te pisanje na hrvatskom jeziku.[760] Stjepan Bukal, učenik star 11 godina, građanin Križevaca, upisao je prvi razred 15. studenoga 1793. godine, dobrog je ponašanja, a iz svih predmeta je ocjenjen dobrom ocjenom, tako da mu je zaključna ocjena prve klase. Ivan Maj, star 9 godina, iz vojne granice, upisao je prvi razred 9. studenoga 1793. godine, dobrog ponašanja, a i ocjene su mu u rasponu od izvrstan do dobar, stoga je i zaključna ocjena prve klase. Juraj Mužinić, star je 9 godina, građanin Križevaca, upisao prvi razred 15. studenoga 1793. godine, dobrog ponašanja. Ocjenjen je iz svih predmeta osrednjom ocjenom, ali je zaključno dobio ocjenu prve klase. Josip Zviern,[761] star 8 godina, građanin Križevaca, upisao razred 6. studenoga 1793. godine, lošeg ponašanja, a slabe su mu bile i ocjene, stoga je ocjenjen ocjenom treće klase. Ivan Fulek, star 7 godina, građanin Križevaca, upisao razred 6. studenoga 1793. godine, dobrog ponašanja, osrednjih ocjena, stoga mu je zaključna ocjena druge klase. Mihael Petrović, nema navedenu pripadnost, star 10 godina, a razred je upisao 7. siječnja 1794. godine, osrednjeg ponašanja, a i takvih ocjena, stoga mu je zaključna ocjena druge klase. Antun Aspacher, 8 godina star, građanin Križevaca, upisao razred 9. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, prolaznih

[758] GMK – 1451-23.
[759] GMK – 1451-27.
[760] GMK – 1451-28.
[761] Prezime sam naveo u latiniziranom obliku kako je i u izvješću.

ocjena, stoga mu je zaključena ocjena druge klase. Jakob Delinz, građanin Križevaca, star 7 ½ godina, građanin Križevaca, upisao razred 6. studenoga 1793. godine, ponašanje mu je ocjenjeno kao *eliguus*, dok su mu ocjene prolazne, stoga mu je zaključena ocjena druge klase. Ivan Horvat, star 7 godina, građanin Križevaca, razred je upisao 6. studenoga 1793. godine, dobrog je ponašanja, većim dijelom osrednjih ocjena, stoga mu je i konačna ocjena druge klase. Anton Pöknn, star 7 godina, građanin Križevaca, razred je upisao 6. studenoga 1793. godine, zadovoljavajućeg ponašanja, ali zbog slabih ocjena, zaključena mu je ocjena treće klase. Mirko Lovrić, star 8 godina, upisao razred 6. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, kao i ocjena, stoga mu je završno zaključena ocjena treće klase. Mirko Hlepčić, star 7 godina, građanin Križevaca, razred je upisao 6. studenoga 1793. godine, dobrog ponašanja, ali slabih i loših ocjena, stoga mu je zaključena ocjena treće klase. Marko Sviličić, star 8 godina, građanin Križevaca, razred upisao 15. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, loših ocjena, pa je zaključno dobio ocjenu treće klase. Adam Schmidt, star 7 ½ godina, građanin Križevaca, razred upisao 15. studenoga 1793. godine, lošeg ponašanja, slabih ocjena, pa mu je konačna ocjena treće klase. Ivan Gudić, star 8 godina, građanin Križevaca, razred upisao 6. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja. Jedino iz vjeronauka ima ocjenu „dovoljno dobar“, dok su mu preostale loše, stoga je zaključno ocjenjen ocjenom treće klase. Juraj Miklečić, star 6 godina, plemić iz Mokrica, razred je upisao 4. prosinca 1793. godine, lošeg ponašanja, i slabih ocjena, pa je zaključno dobio ocjenu treće klase. Ivan Gašpari, star 6 godina, građanin Križevaca, razred upisao 6. studenoga 1793. godine, lošeg ponašanja i slabih ocjena, pa mu je, logično, zaključena ocjena treće klase. Luka Valjak, star 7 godina, plemić iz Kalnika, razred je upisao 27. siječnja 1794. godine, ponašanje i ocjene identične kao i kod prethodnog učenika. Terezija Gabronczy, stara 8 godina, građanka Križevaca, razred upisala 6. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, ali odličnih ocjena, stoga je zaključena joj ocjena prve klase. Helena Poldrugač stara 10 ½ godina, građanka Križevaca, razred upisala 6. studenoga 1793. godine, dobrog ponašanja i odličnih ocjena, pa joj je zaključna ocjena prve klase. Terezija Sestrić, stara 7 godina, građanka Križevaca, razred upisala 6. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, kao i osrednjih ocjena, stoga je zaključena joj ocjena druge klase. Katarina Delinz, stara 7 godina, građanka Križevaca, razred upisala 6. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, kao i osrednjih ocjena, stoga joj je zaključena ocjena druge klase. Franciska Pavljak, 8 godina starosti, građanka Križevaca, razred upisala 6. studenoga 1793. godine, dobrog ponašanja. Budući da ima dobrih i osrednjih ocjena, zaključena joj je ocjena druge klase. Katarina Spaček, stara 9 godina, građanka Križevaca, razred upisala 6. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja, ali i loših ocjena, stoga joj je zaključena ocjena treće klase. I na kraju ovog izvještaja nalazi se

Terezija Marković, stara 7 godina, građanka Križevaca, školu upisala 13. studenoga 1793. godine, osrednjeg ponašanja i većim dijelom loših ocjena, stoga joj je i zaključna ocjena treće klase.

Dostupno nam je i izvješće za prvo polugodište školske godine 1793/1794 za drugi razred križevačke trivijalne škole, a koji je pohađalo tek 6 učenika.[762] U potpisu izvješća je ravnatelj, bivši pavlin, i kateheta Petar Kovačić, dok je nastavnik Matija Rausch. Učenici su u ovom razredu, kako se vidi iz izvješća, imali pet predmeta: Vjeronauk, čitanje na hrvatskom i njemačkom jeziku, njemačka gramatika, hrvatski pravopis, pisanje na hrvatskom i njemačkom jeziku te aritmetika. Učenik Mirko Stručić, star 8 ½ godina, plemić iz Svete Helene, razred je upisao 5. prosinca 1792. godine, dobrog ponašanja, izvrsnih ocjena, stoga mu je i zaključna ocjena prve klase. Ivan Purger, star 7 ½ godina, građanin Križevaca, razred je upisao 9. studenoga 1792. godine, dobrog ponašanja, osrednjih ocjena, pa mu je zaključena ocjena druge klase. Wenierlaus Juranić, 10 ½ krajišnik iz Petrinje, upisao razred 15. prosinca 1792., osrednjeg ponašanja kao i osrednjih ocjena, stoga mu je i zaključena ocjena druge klase. Franjo Punek, star 8 ½ godina, građanin Križevaca, razred upisao 5. studenoga 1792. godine, zadovoljavajućeg ponašanja, osrednjih ocjena, pa mu je zaključena ocjena treće klase. Blaž Jurić, star 9 ½ godina, plemić grada Križevaca, razred upisao 5. studenoga 1792. godine, lošeg ponašanja, loših ocjena, pa mu je i zaključena ocjena treće klase. Posljednji u izvješću nalazi se Andrija Žmegač, star 8 godina, građanin Križevaca, razred upisao 5. studenoga 1792. godine, dobrog ponašanja, ali loših ocjena, pa mu je zaključena ocjena treće klase.

U ovoj zbirci dokumenata Gradskog muzeja Križevci nalazimo izvješća i za drugo polugodište 1794. godine.[763] Nastavnici su i dalje Franjo Ksaver Skully (Škulj), koji je držao nastavu u trećem razredu, dok su prva dva držali supružnici Matija i Josipa Rausch (nastavnica za djevojčice). U odnosu na izvješće iz prvog polugodišta u ovom izvješću vidimo da je pao broj učenika za 5, tako da je prvi razred u drugom polugodištu brojio ukupno 20 učenika, a od tog broja bilo su 4 djevojčice; troje ih je bilo plemića, 15 građanskog staleža i 2 pučanina. Četiri učenika je završilo polugodište sa uspjehom dobar, 6 ih je bilo osrednjih, dok ih je čak 10 bilo loših. Drugi razred brojio je 4 učenika i 4 učenice. Dvoje ih je bilo pripadnika plemstva, a četvero građanstva. Četvero ih je završilo ocjenom dobar, dvoje osrednjom ocjenom i dvoje lošom ocjenom. Treći razred je brojio 11 učenika, djevojčica nema, i svih 11 učenika bilo je

[762] GMK – 1451-28.
[763] GMK – 1451-30.

pripadnika građanstva. Dvoje ih je završilo ocjenom dobar, petero osrednjom ocjenom, dok ih je četvero ocjenjeno lošom ocjenom. Izvještaj je podnio kateheta i ravnatelj Petar Kovačić, bivši pripadnik pavlinskog reda.

Izvještaj za kraj drugog semestra 1794. godine navodi kako su učenici u ovom dijelu slušali vjeronauk, *syllabus*, čitanje na hrvatskom i njemačkom jeziku, i na kraju pisanje.[764] Antonio Aspacher, star 9 godina, građanin Križevaca, pozitivnog ponašanja, na temelju ocjena iz spomenutih predmeta zaključno je ocjenjen ocjenom druge klase. Inače, u ovom izvještaju nema tj. ne postoji rubrika u koju se upisuje kada se netko upisao u razred kako smo to imali prilike vidjet u prethodnim primjerima. Josip Zviern,[765] star 9 godina, građanin Križevaca, pozitivnog ponašanja, odličnih ocjena, pa je zaključno ocjenjen ocjenom prve klase. Jakob Delinz, Talijan, građanin Križevaca,[766] pozitivnog ponašanja, ali loših ocjena, pa je zaključna ocjena bila treće klase. Ivan Fuček, 7 godina star, dobrog ponašanja i odličnih ocjena, stoga mu je i zaključena ocjena prve klase. Ivan Gudić,[767] star 9 godina, građanin Križevaca, dobrog ponašanja, ali loših ocjena, pa mu je zaključena ocjena treće klase. Ivan Gašpari, star 5 godina, Talijan, građanin Križevaca,[768] pozitivnog ponašanja, ali slabih ocjena, pa mu je zaključena ocjena treće klase. Mirko Hlepčić,[769] star 7 godina, građanin Križevaca, dobrog ponašanja, osrednjih ocjena, pa mu je zaključena ocjena druge klase. Ivan Horvat, star 6 godina,[770] građanin Križevaca, pozitivnog ponašanja, odličnih ocjena, pa je i zaključna ocjena prve klase. Mirko Lovrić,[771] star 8 godina, pozitivnog ponašanja, osrednjih ocjena, pa mu je zaključna ocjena druge klase. Ivan Ollaj, star 8 godina, *ex regimento Jellschichialö* (?), dobrog ponašanja, odličnih ocjena, stoga mu je zaključena ocjena prve klase. Antonio Pöhnn, star 7 godina, građanin Križevaca, osrednjeg ponašanja, loših ocjena, stoga mu je zaključna ocjena bila treće klase. Mihael Petrović, građanin Križevaca, star 10 godina, pozitivnog ponašanja. Zanimljivo

[764] GMK – 1451-31.
[765] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.
[766] U prethodnom izvještaju naveden je samo kao građanin Križevaca. U ovom izvještaju navodi se kao *Jacobus Delinz, Italo et civis Crisiensis*. GMK – 1451-28, GMK – 1451-31.
[767] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.
[768] Ivana Gašparija spominje i prethodni izvještaj. Međutim, u tom izvještaju Ivan Gašpari je star 6 godina, dok se u ovom izvještaju navodi *Joannes Gaspari, aestas discipulo – 5, Italo et civis Crisiensis*. Radi li se o istoj osobi, teško je reći. Ako se radi onda je to previd sastavljača izvještaja Petra Kovačića, a ako nije onda su u to vrijeme na križevačkom području živjela dva Ivana Gašparija, a jedan od njih je pak talijanske pripadnosti. GMK – 1451-28, GMK – 1451-31.
[769] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.
[770] Ovdje imamo također sličnu situaciju kao i kod Gašparija. U prethodnom izvješću (GMK – 1451-28) spominje se Ivan Horvat, star 7 godina, dok se ovdje navodi za isto ime i prezime 6 godina. Ili se radi o pogrešci izvjestitelja ili možda čak o korekciji podataka ili čak o drugoj osobi zasad je teško utvrditi.
[771] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.

je da je u rubrici gdje je vjeronauk je neocijenjen, ali su mu ostali predmeti ocjenjeni ocjenom dobar, pa mu je zaključna ocjena druge klase. Luka Valjak, star 7 godina, plemić iz Kalnika, dobrog ponašanja, prolaznih ocjena, ali mu je zaključena ocjena treće klase. Juraj Miklečić, star 6 godina, u ovom izvješću se navodi kao plemić iz Fodrovca, dok je u prethodnom bio naveden kao plemić iz Mokrica. Što zapravo i ne bi trebalo biti neobično, budući da su ta dva mjesta, u principu, udaljena tek nekoliko kilometara jedno od drugog. Ocjenjen je zadovoljavajućim ocjenama, ali je zaključna ocjena bila treće klase. Katarina Spaček, stara 9 godina, građanka Križevaca, osrednjeg ponašanja, osrednjih ocjena, pa je i zaključna ocjena druge klase. Josipa Budačić, stara 6 godina, građanka Križevaca, dobrog ponašanja, osrednjih ocjena, pa je zaključna ocjena treće klase. Katarina Delinz, stara 9 godina, Talijanka, građanka Križevaca, možemo pretpostaviti da je u rodu s ranije spomenutim Jakobom Delinzom. Dobrog je ponašanja, a osrednjih ocjena, pa je zaključna ocjena treće klase. Terezija Gabronczy,[772] stara 8 godina, građanka Križevaca, dobrog je ponašanja, dobrih ocjena, pa je ocjenjena ocjenom prve klase. Terezija Marković,[773] stara 7 godina, građanka Križevaca, dobrog ponašanja, ali slabih ocjena, stoga je zaključna ocjena treće klase. Franciska Pavljak,[774] 9 godina starosti, građanka Križevaca, dobrog ponašanja, odličnih ocjena, pa je i zaključna ocjena prve klase. Terezija Sestrić, stara 8 godina, građanka Križevaca, osrednjeg ponašanja, ali odličnih ocjena, stoga je zaključna ocjena prve klase. I na kraju izvještaja navedena je Julijana Švagelj, plemkinja i građanka Križevaca, prolaznog ponašanja, ali loših ocjena, stoga joj je zaključena ocjena treće klase. Ovim izvješćem iscrpio sam građu koja se tiče djelovanja ravnatelja, bivšeg pavlina Petra Kovačića.[775]

Petar Kovačić bio je ravnatelj do 1803. godine kada je novim ravnateljem i katehetom imenovan Placido Kligor, koji također bio pripadnik pavlinskog reda, a Košćak donosi podatak da je bio kapelan (1806. – 1815.) za vrijeme župnika Petra Švagelja, a umro je u 61. godini života 24. lipnja 1816. u Križevcima i pokopan je kraj kapela sv. Florijana.[776] Na kraju posljednji ravnatelj koji je bio bivši pripadnik pavlinskog reda je Petar Švagelj, koji je ravnateljem škole imenovan

[772] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.
[773] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.
[774] Spominje se i u prethodnom izvješću. GMK – 1451-28.
[775] Postoje u ovoj zbirci dokumenata još poneki dokumenti, ali oni nisu od prevelikog značaja.
[776] U Zbirci arhivskih dokumenata Gradskog muzeja Križevci, postoje samo tri dokumenta, a koja se odnose na vrijeme ravnateljevanja Placida Kligora: GMK – 1451-37, GMK – 1451-38 i GMK – 1451-39. K. Vidačić, *Topografično-poviestne crte*, str. 45; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 68

1816. godine i na toj je poziciji ostao do svoje smrti 1822. godine.[777] Ovdje na izravan način završava pavlinski utjecaj na križevačko školstvo, ali ostavština je, iz priloženog, svakako golema, od osnivanja pučke škole, pa sve do sredine XIX. stoljeća kada će nastati najstarije poljoprivredno učilište u ovom dijelu Europe Kraljevsko gospodarsko i šumarsko učilište, osnovano 1860. godine.

[777] Vidačić očito pogrešno navodi godinu smrti Petra Švagelja (1826.), budući da je u *Spomenici* navedeno da je Švagelj preminuo 1822. u Božjakovini, budući da je tamo postao nadstojnik kuće. *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 73; K. Vidačić, *Topografično-poviestne crte*, str. 46.

14. PAVLINSKI SAMOSTAN SV. ANE U KRIŽEVCIMA KAO *LOCUS CREDIBILIS*

Još je od srednjeg vijeka poznato da su, između ostalog, i samostani bili vjerodostojna mjesta (lat. *locus credibilis*),[778] čiji počeci sežu u sredinu prve polovice XIII. stoljeća, ali s obzirom na razvoj institucija do vremena osnutka pavlinskog samostana u Križevcima, institut vjerodostojnog mjesta zasigurno nije srednjovjekovni imao značaj. U arhivskoj građi pavlinskog samostana u Križevcima dva fascikla (22 i 23) sadržavaju spise i popise tuđih predmeta, koji su pohranjeni u samostanu. Dočkal kaže da kao svaki drugi samostan u srednjem vijeku, tako se i križevački samostan u novom vijeku može smatrati pouzdanim mjestom, gdje su privatnici pohranjivali svoje spise i dragocjenosti.[779] U ovom segmentu možemo više smatrati da je samostan bio više neka vrsta arhiva, a što ne bi trebalo ni čuditi s obzirom na njihovog glavnog mecenu Ivana Zakmardija Dijankovečkoga.

Tako se u tom „arhivu" nalazi založna isprava od 30. travnja 1454. godine kojom Petar, sin Pavla Vrečaka, svojem bratu Petru mlađem, pred zemaljskim županom velikokalničkim Benedikom, sinom pokojnog Grgura iz Preseke, na 6 godina zalaže svoje zemljište u Vrečabovcu.[780] Spomenuti župan velikokalnički Benedek, sin pokojnog Grgura iz Preseke, izdao je potvrdu 30. lipnja 1461. godine, kojom potvrđuje da su svećenik Grgur, sin Adrijana Vrečaka, te Tomo, Pavao i Antun, sinovi Petra Vrečaka, isplatili Margareti, udovi Ilijinoj, svadbeni dar za Ilijino imanje te vinograd Mladine i četvrtinu šume.[781] Ban Blaž Mađar i Damjan Horvat iz Litve izdali su potvrdu 31. svibnja 1471. godine, kojom plemkinja Agata,

[778] Mladen Ančić definira „vjerodostojno mjesto (locus credibilis) kao crkvenu instituciju (katedralni ili zborni kaptol, samostan) koja posjeduje društveno prihvaćeno i verificirano pravo svjedočenja u različitim javnim i privatnim pravnim i poslovnim transakcijama i predstavlja jasno iskazanu posebnost pravnoga razvoja Ugarske, kasnije prenesenu i u Hrvatsku. To svoje svjedočenje institucija pretače u formu pisanoga dokumenta ovjerenog pečatom, kojim se transakcija registrira i dobiva težinu javnog pravnog čina. Tako nastali dokumenti u vrelima i u literaturi se onda nazivaju različitim imenima: *litterae privilegiales*, *litterae testimoniales*, *litterae fassionales*, itd. Praksa, pak, kojom je generirana institucionalna forma "vjerodostojnoga mjesta" pojavljuje se u Ugarskome Kraljevstvu već u XII. stoljeću, a potom se usporedo s uspostavom kraljevskoga nadzora nad takvim oblikom djelovanja crkvenih institucija, u prvoj polovici XII. stoljeća širi i u sjevernome dijelu Hrvatskoga Kraljevstva, na „području vladanja" (regnum) Slavonije. Ovdje tu ulogu preuzimaju kaptoli u Zagrebu i Čazmi..." Mladen Ančić, Splitski i zadarski kaptol kao „vjerodostojna mjesta", *Fontes*, 11 (2005), str. 15. Usp. K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 413-414.

[779] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[780] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 1; Mályusz Elemér, A szlavóniai és horvátországi középkori páloskolostorok oklevelei az Országos Levéltárban, *Levéltári Közlemények*, 1-2 (1930), br. 10, str. 91; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[781] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 2; M. Elemér, A szlavóniai, br. 14, str. 93; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

udova Jurja Petrovića de Horzowa,[782] iz Križevačke županije zalaže magistru Pavlu i Blažu, sinovima Benedikta de Horzowa, 4 jutra zemlje na posjedu de Horzowa i jedan dio šume.[783] Od 13. lipnja 1513. potječe i darovnica kralja Vladislava kojom dariva posjede ili sela Husarec, Dijankovec, Novakovec, Lubenicu, Lackovec, Čuprovec, Vrhovec, Grdanovec te oba Bukovja, mitnicu u Husarcu i Bukovju, a koji se nalaze u kotaru Husarec u Križevačkoj županiji.[784] Međutim, nisu se svi slagali s ovom kraljevom odlukom. Prosvjed protiv tog darovnog ugovora uložili su plemić Mato Trčak i Juraj Vegić, koji su uložili prosvjed u ime svoje obitelj.[785] Nije poznato kako je spor završio, budući da nema dokumenta, možemo pretpostaviti da pritužba nije prošla. U ovom fasciklu čuva se i plemićki list Martina Filipčića iz Dolenanca, kojim kralj Rudolf dodjeljuje plemstvo Martinu Filipčiću, njegovoj supruzi Uršuli Ivčević te bratićima Pavlu Filipčiću iz Repinca i Stanislavu Filipčiću, a prijepis tog lista nabavio je zagrebački kanonik Ivan Filipčić 1629. godine kod Zagrebačkog kaptola.[786]

Iz 1641. godine čuva se presuda Županijskog suda Križevačke i Zagrebačke županije, kojom se Gašpar Petričević i Suzana Vorić, prvo supruga Kristofora Petričevića, a onda Jurja Somogya, osuđuju kao glavni krivci nasilnog otimanja žita Jurja Mindszentyja, a u manjoj krivnji se nalaze njihovi kmetovi.[787] Naložena je i ovrha zbog počinjene štete, a ista je učinjena na posjedu Gusakovec ili Dolec u kotaru Gornja Stubica.[788] Godine 1651. plemkinja Barbara Pisačić, udova Petra Horvata aliter Perlivčića, založila je Jurju Zakmardiju, bratu Ivana Zakmardija Dijankovečkoga, svoj vinograd u Gornjem Bogačevu, koje se nalazi u Križevačkoj županiji, za 4 forinte, ali uz uvjet da joj daje gornicu.[789]

---

[782] Obitelj Tompe de Horzowa se spominju u Križevačkoj županiji krajem XIV. stoljeća i po mišljenju mađarskog povjesničara Tamasa Pálosfalvija bili su u srodstvu s Janom Vitovcem ili grofovima Celjskim. On piše da je izvor obitelji Tompa de Horzowa nemoguće utvrditi sa sigurnošću, ali ipak misli da su povezani s križevačkom utvrdom te da su bili pod patronatom grofova Celjskih. Opširnije u: Tamas Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1526,* Budapest, 2012.; Goranka Kreačič, Prilog za rekonstrukciju povijesti hrvatskih plemićkih obitelji Tompa de Horzowa i Tompa de Palychna, *Arhivski vjesnik,* 55 (2012), str 117 – 155.

[783] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 3; M. Elemér, A szlavóniai, br. 20, str. 96-97; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[784] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 7; M. Elemér, A szlavóniai, br. 42, str. 108; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[785] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 7; M. Elemér, A szlavóniai, br. 42, str. 108; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[786] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 10; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np

[787] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 15; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[788] Gusakovec je mjesto u Zagrebačkoj županiji, koje pripada pod sudčiju Dubovec, a sredinom XIX. stoljeća imalo je 22 kuće i 309 stanovnika. V. Sabljar, *Miestopisni rječnik*, str. 132.

[789] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 17; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np. Iz zakladnog ugovora koje je Ivan Zakmardi Dijankovečki sklopio sa pavlinima 27. kolovoza 1665. godine, a čime je zapravo osnovan samostan u Križevcima, vidi se da je Zakmardi imao još posjeda u Bogačevu. Naime, dodatno

Križevački pavlin Josip Grdinić dobio je 1724. godine potvrdu od generalnog vikara pavlinskog reda Stjepana Demšića da je primio dokumente koje je trebao vratiti vlasnicima. Iz potvrde vidimo da se radi o sljedećim ispravama:

- *Literras armales* (plemićku povelju) Mihajla Vasarhelyja
- Cehovske isprave koje je kralj Leopold I. 1663. godine dao mlinarima na Žitnici, Nemethyju, Karaponayju, Ipolyju i drugim rijekama u Honteškoj županiji
- Ispravu kralja Leopolda I. iz 1665. godine, kojom pristaje da Franjo Horecky de Horka proda grofu Franji Nádasdyju, dvorskom sucu, imanja grada Berencza u njitranskoj županiji za deset tisuća forinti
- Darovnicu kralja Leopolda I. iz 1666. godine kojom odobrava prodaju plemićke kurije na posjedu ugarske županije Izgubia Aleksandru Viczmándyju i Elizabeti Merze[790]

Glogovnički župnik Mihael Luketić[791] pohranio je 1721. godine u križevačkom pavlinskom samostanu gotovinu od 300 forinti što su mu potvrdili prior Stjepan Demšić i propovjednik Aleksij Stančević.[792] Kasnije je župnik Luketić iznos podignuo što je potvrdio vlastoručnim potpisom. Dora Antolčić daje izjavu kojom potvrđuje da je od križevačkih pavlina 1722. godine primila pismenu ispravu, kojom Juraj Kos pred Čazmanskim kaptolom ostavlja svotu od 800 forinti kao misnu zakladu za samostan sv. Ane.[793]

---

je posjede na tom području povećao kupnjom posjeda od Stjepana i Jurja Gereczyja zajedno sa posjednom u Svetom Petru Orehovcu za 700 rajnskih forinti i 100 ugarskih forinti. Jedan posjed koji se nalazio u Bogačevu, a kojega je kupio za 340 forinti ostavio je župniku u Gradecu kao misnu zakladu. K. Horvat, Ivan Zakmardi, str. 105.

[790] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 22, br. 33; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[791] Mijo Luketić je već 1720. godine bio upravitelj župe u Glogovnici, a župničku prisegu za Glogovnicu položio je 14. siječnja 1721. godine. Kalnički arhiđakon Ivan Lukavski ga bilježi u zapisniku od 14. ožujka 1729. godine, da je rodom iz Novigrada iznad Karlovca (Novigrad na Dobri), star 35 godina. Filozofiju i dvije godine moralne teologije završio je u Zagrebu. Pokroviteljsko pismo dobio je od ravnatelja Isusovačkog zavoda Baltazara „Chernhoczya", a potvrđen je od generalnog vikara Nikole Gotala. U službu župnika svečano ga je uveo 2. veljače 1721. godine Lovro Starčić, vicearhiđakon i župnik u Križevcima. Položio je ispovijed vjere. Kalnički arhiđakon Stjepan Škrlec 30 siječnja 1731. ponavlja njegove osobne podatke te navodi da je star 37 godina, svećenika 12, a ovdje dijeli sakramente 11 godina. Ponavlja i druge podatke, te se pohvalno o njemu izražava. Pohoditelj Ivan Kos, zagrebački kanonik, kao namjesnik arhiđakona Škrleca, u zapisniku od 11. veljače 1735. ponavlja podatke o župnikovu porijeklu i školovanju te spominje da je star 41 godinu, svećenik 16, a ovdje dijeli sakramente 15 godina. Nosi svećeničku halju prema sinodalnoj odredbi i zadovoljava svojim dužnostima. Kalnički arhiđakon Josip Pogledić bilježi ga 23. siječnja 1739. godine da je star 45 godina, svećenike 20, a ovdje na župi 19 godina. Dosta se pohvalno izražava o njegovu životu i radu, bez primjedbi. Gostoljubiv je, pa ga neki drže preslobodnim. Izgleda je umro 1743. godine. S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 223-224.

[792] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 1; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[793] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 2; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

Križevački podžupan Franjo Benger izdao je 1730. godine potvrdu da je Ivana Orehoczy, udova grofa Petra Keglevića, primila jednu škrinju s pismenim ispravama, a koju je u pavlinskom samostanu sv. Ane pohranila grofica Ana Keglević, udovica grofa Stanislava Orehoczyja.[794]

Godine 1767. križevački potpukovnik Franjo Hirschfelder[795] predao je križevačkom pavlinskom samostanu 100 holandskih zlatnika, a umjesto kojih je od samostana primio 416 forinti.[796] Hirschfelder je postupno vraćao samostanu forinte sve dok nije isplatio cijelu svotu od 416 forinti, a nakon čega je dobio nazad svoje holandske zlatnike, a što je potvrđeno i pismenim putem.[797] Ovo nije bio jedini slučaj da netko od vojske koristi križevačke pavline za ovakve svrhe. Tako 1737. godine pukovnija imena „Regimen Dollonianum" pohranila kod križevačkih pavlina zapečaćenu vreću s novcima, koju je još iste godine opunomoćenik pukovnije zastavnik Insinger preuzeo.[798]

Budući da su križevački pavlini imali posjede i na području Visokog,[799] ne treba čuditi i podatak da je Mihael Sudetić,[800] župnik visočke župe, kao opunomoćenik primio novac Ivana Jelačića, koji je bio zapečaćen u škrinji i bio pohranjen kod križevačkih pavlina.[801] Antun Apostel pohranio je kod križevačkih pavlina dvije škrinje, koje je kasnije pohranio kod Gradskog

[794] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 3; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[795] Godine 1738. spominje ga se kao zapovjednika u Karlovcu. Vidi: Andreas Lazarus von Imhof, *Neu-eröffneter Historischer Bilder-Saal, Das ist: Kurtze, deutliche und unpassionirte Beschreibung Der Historiae Universalis: Von Anfang der Welt biß auf unsere Zeiten und das Jahr 1743, in ordentliche und mercksame Periodos und Capitul eingetheilt, Darinnen die fürnehmsten Geschichten, Kriege, Schlachten, und andere Begebenheiten, mit 1800. Kupferstücken*, Nurnberg, 1744., str. 369.
[796] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 4; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[797] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 4; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[798] Ista pukovnija pohranila je i još neke predmete koji su iste godine vraćeni: *Anno 1737. Dolloniani Regiminis rerum in Conventu Paulinorum Crisiensi depositarum, sed eodem anno exceptarum consignatio. In orig, frusta 2*. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 5-6; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[799] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 17.
[800] Mihael Sudetić za visočku župu je prisegao 4. studenoga 1732. godine. Kanonik Ivan Kos u zapisniku od 23. veljače 1735. godine navodi kako je Sudetić župnik star 33 godine, svećenik 7, a župničku dužnost ovdje vrši 4. godinu (ispravno je 3. godinu). Filozofiju i moralnu teologiju završio je u Zagrebu. Pokroviteljsko pismo primio je 23. srpnja 1732. i 30. rujna 1732. godine, od Ivane Marije Orehoczy, udove Petra Keglevića, te Ivana, Jakoba, Kristofora i Stjepana Jelačića. Potvrdio ga je 7. studenoga 1732. generalni vikar Sigismund slobodni barun Sinersperg. Inače, Sudetić je čovjek zdrav, zadovoljava dužnostima i dostatnog je znanja. Brije bradu. Dobar gospodar za crkvu i za sebe. Nema kapelana ni zaklade za njega. Ima ukućane. Dakako da je iz vremena njegova župnikovanja i popis prihoda (*proventus*) župe od 15. kolovoza 1733. godine. Godine 1750. dao je podići na starim zidanim temeljima jedan kat župnog dvora od hrastovine. Izgleda je župnik Mihael Sudetić u ovoj župi djelovao do 1771. godine. Opširnije u: S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 247-248. Vidi i: Gustav Kuzmić i suradnici, *Visoko – oaza stare Hrvatske krijeposti i čestitosti. Prilozi za povijest župe i općine Visoko*, Varaždinske Toplice, 2005., str. 61.
[801] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 9; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

poglavarstva, a isto je učini nekoliko godina kasnije i Stjepan Švagelj, koji je kod križevačkih pavlina pohranio jednu škrinju okovanu srebrom i jednu srebrom okovanu sablju, te također predmet iz samostana predao na pohranu Gradskom poglavarstvu.[802]

S pavlinima u Križevcima na ovaj način je surađivao i plemić Iganjat Kašner, križevački građanin i posjednik u Velikom Ravnu. Spominje ga se u kontekstu povoda izbijanja seljačke bune iz 1755. godine, koja je izbila na ravljanskom području.[803] Godine 1762. imenovan je namjesnim podžupanom Križevačke županije, dok je za redovitog podžupana imenovan Josip Arbanas.[804] Krčelić nema lijepog opisa za Kašnera već mu daje razne epitete te piše da je Kašner kao „čovjek lakom, prost i nesposoban. Nakon svog izbora dođe taj u Zagreb i kupi „Osnove ugarskog prava" od isusovca Szegedija, da po tome izriče presude u parnicama; također kupi tumač Stjepana Hustija, pa u svojoj gluposti dade da ga sluga nosi za njim po gradu. Kod toga je govorio, da će postati najsavršeniji podžupan. Da bi izvrgli ruglu njegovu drzovitost, odvjetnici su gotovo sve parnice podizali pred njim. Na taj je način izbilo na javu Kašnerovo neznanje i sramotna lakomost, pa je prije izmaka jedne godine bio svrgnut.", jer kako piše Krčelić su bili „brojni nedostaci i tužbe protiv Ignjata Kašnera, koji je sve radio za novac." [805] Godine 1756. pohranio je u križevačkom pavlinskom samostanu četiri svoje škrinje te ih je odmah i iste godine podignuo i potpisao je u sve u redu primio.[806]

[802] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 10, 11; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[803] A. B. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 173, 174, 178, 188, 197.
[804] A. B. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 426.
[805] A. B. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 426, 458.
[806] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 23, br. 12; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

15. ZAJMOVI KRIŽEVAČKIH PAVLINA PLEMSTVU I DRUGIMA

U društveno-gospodarskom segmentu života u Križevcima pavlinski samostan sv. Ane djelovao je i kao mjesto gdje je, ponajviše plemstvo, ali i obični građani, mogli svoje glavnice, osobito misne zaklade, posuđivati uz uobičajenu kamatu od 6 % i uz hipotekarno jamstvo, a obveznice dužnika sastavljene su redovito po istom forumularu.[807] Taj dio obuhvaća 26. svezak dokumenata koji se čuva u fondu Pavlinskog samostana Križevci u Hrvatskom državnom arhivu, a u sklopu tog sveska nalazi se i tzv. knjiga zajmova na 80 stranica. Ovdje ću navesti samo nekoliko primjera što iz spomenute knjige što iz pojedinačnih spisa.

Adam Gereczy posudio je od križevačkih pavlina 500 forinti 1697. godine. Dug je pomalo otplaćivao o čemu postoji 16 spisa, dok god taj dug nije bio namiren.[808] Vrlo je zanimljivo a je hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban Josip Esterházy[809] 1738. godine pozajmio od križevačkog pavlinskog samostana svotu od 1400 forinti, a za što je gruntovno opteretio svoje dobro u Rasinji.[810] Grofica Marija Katarina von Brandis, udovica hrvatskog bana grofa Ivana Draškovića (1732.-1733.), posudila je od križevačkih pavlina svotu do 500 forinti, a kao hipoteku dala je svoj posjed Hrašćinu, a o čemu je izdala obveznicu.[811] Na kajkavštini je sastavljena isprava u kojoj Ivan Belačić i njegova supruga rođena Matačić 14. veljače 1747.

[807] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 275.

[808] Opširnije u: HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 13; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, 275.

[809] Josip Esterházy (Pápa, Ugarska, 19. VI. 1682. — ?, 10. V. 1748.) – U mladosti se pripremao za svećeničko zvanje i 1700. godine stekao doktorat iz filozofije u Beču. Zbog političkih prilika odlučio se za vojničku službu 1705. godine. Istaknuo se u ratu protiv Franje II. Rákóczyja, postao kraljevskim savjetnikom, kraljevskim komornikom i velikim županom ugarske županije Komárom. Sudjelovao je u protuturskom ratu 1716. do 1718. godine Od 1725. do 1730. godine bio je savjetnik Ugarskoga namjesničkog vijeća. Godine 1733. bio je imenovan hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim banom, izabran za kapetana Kraljevine i promaknut u čin podmaršala. Radio je na pripremama za obranu hrvatskih graničnih posjeda prema Osmanskomu Carstvu, na prikupljanju vojske i oružja te na gradnji novih utvrda. Za drugoga protuturskog rata (1736.-1739.) s princem Hildburghausenom bio je zapovjednik vojske koja je iz Hrvatske išla prema Bosni. Godine 1738. pobijedio je Osmanlije pri opsadi utvrde Zrin i protjerao ih u Bosnu. U Varaždinu je 1740. godine predsjedavao Hrvatskim saborom, koji je priznao Mariju Tereziju za svoju kraljicu. Pošto je 1741. godine bio imenovan dvorskim sucem, maršalom i okružnim zapovjednikom desne obale Dunava, odrekao se banske časti i otišao iz Hrvatske. www.enciklopedija.hr [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=18426], posjećeno 14. veljače 2019. Opširnije u: Tatjana Radauš, Esterházy Josip, *Hrvatski biografski leksikon,* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5756], posjećeno 14. veljače 2019.

[810] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 20; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, 275.

[811] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 21; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, 275.

posuđuju od samostana 53 forinta.[812] Ivan Belačić, što je vidljivo iz regeste, bio je samostanski kuhar, a njegov dug je 1753. godine isplatio grof Benvenuto Sigmund Graf von Petazzi di San Servolo, od 1754. zapovjednik Karlovačkog generalata.[813] Također valja spomenuti da je i *Banco Civitatis Viennensis* 15. siječnja 1759. godine od križevačkih pavlina posudila iznos od gotovo 1000 forinti uz godišnju kamatu od 50 forinti.[814] Ova suma je bila pokrivena sa misnom zakladom Petra Köhlera u iznosu od 500 forinti, 250 forinti je namaknuto od misne zaklade Helene Szundy, dok je preostali iznos od 250 od ostavštine pavlina Stjepana Demšića mlađeg (? – Križevci, 1739.), koji je inače bio i prior samostana od 1718.-1721. godine.[815] Mihael Althan 5. rujna 1758. godine posudio je od samostana 400 forinti uz kamatu od 5% odnosno 20 forinti godišnje.[816] Suma je bila pokrivena sa misnom zakladom Ivana Ručića i Helene Patačić. *Rei Tormentaria Prafectum* general Josip Kazimir Drašković 15. travnja 1741. godine[817] posudio je od križevačkih pavlina 500 forinti uz kamatu od 6 posto odnosno 25 forinti godišnje.[818] Zajam je namiren u iznosu od 300 forinti od misne zaklade župnika iz Treme Ivana Novačkog[819] i pavlina Nikole Bengera, inače Križevčanina, a kojemu će kasnije biti više riječi, u iznosu njegove misle zaklade od 200 forinti, a kao hipoteka je naveden posjed u Preseki. Međutim, Josip Kazimir Drašković posudio je 500 forinti još 28. veljače 1739. godine, što pokazuje kasniji zapisi u pavlinskoj evidenciji, i to uz kamatu od 6 % odnosno 25 forinti

[812] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 25; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, 276.

[813] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, 276.

[814] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 1-2.

[815] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[816] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 3-4.

[817] Josip Kazimir Drašković bio je hrvatski plemić i general (?, 4. VIII. 1716. – Klenovnik kraj Ivanca, 9. XI. 1765.). Sin hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana Ivana V. U vojnu službu stupio 1734. godine. Sudjelovao u ratu protiv Osmanlija (1736.–1739.) u Srbiji i Vlaškoj. Potpukovnik postao 1745., pukovnikom imenovan 1749., a generalom 1750. godine. Suzbio 1755. seljačke nemire na području Križevačke županije, a velikim županom križevačkim imenovan je 1756. godine. Istaknuo se u Sedmogodišnjem ratu (1756.–1763.) u više bitaka. Za zasluge u obrani Olomuca odlikovan je 1758. godine i promaknut u čin podmaršala. Sudjelovao 1761. godine pri osvajanju Schweidnitza (Świdnica), gdje su ga Prusi zarobili u ponovnoj bitki 1762. godine, oslobođen 1763. godine i promaknut u viši generalski čin te imenovan zapovijedajućim generalom u Erdelju i odlikovan Redom velikoga križa Marije Terezije. www.enciklopedija.hr [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=16193]. Opširnije u: Mladen Švab, Drašković Josip Kazimiri, *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5366], posjećeno, 15. veljače 2019.

[818] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 5-6.

[819] Ivan Novački bio je upravitelj župe sv. Julijane u Tremi od 1705. do 1716. godine, pa je vjerojatno u tom periodu uplatio misnu zakladu kod pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima. Novački je filozofiju i 2 godine kauzistike završio u Zagrebu, a kalnički arhiđakon Petar Puc 12. ožujka 1706. godine navodi da je Novački svećenik 5 godina, a u ovoj župi je od rujna 1705. godine. Svetu Potvrdu, tonzuru i redove podijelio mu je zagrebački biskup. Najvjerojatnije je župnik ostao do svibnja 1716. godine. Opširnije u: S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 133-134.

godišnje, a iznos je namiren od 300 forinti misne zaklade plemića Petra Patačića, 100 od misne zaklade Katarine Fabijanić, dok je preostalih 100 forinti namireno iz misne zaklade Jakova Ščetara.[820]

Plemić Mihael Ivan a Althan pozajmio je od križevačkog samostana 200 forinti 3. studenoga 1756. godine, uz kamatu od 5 % odnosno 20 forinti godišnje.[821] Iznos je namiren u vrijednosti 100 forinti misne zaklade Žigmunda Lebera i 100 forinti misne zaklade Anastazije Mikušević. Nadalje, vidimo da je u ovaj iznos, vjerojatno zbog nastalog duga, 3. studenoga 1767. ušlo i dobro u Preseki, a koje je za namirenje duga dao grof Emerik Josip Arbanas.[822] Pavao Benčak pozajmio je od križevačkih pavlina iznos od 150 fornti 17. travnja 1732. godine uz kamatu od 6 posto, a pozajmica mu je isplaćena iz dijela misne zaklade Petra Benčaka i njegove partnerice Suzane Hudoden.[823] Dana 17. travnja 1732. godine Matija Sokač je umjesto Martina Ožegovića zadužio se kod križevačkih pavlina za 250 forinti uz kamatu od 6 %, a iznos je namiren iz misne zaklade Petra Benčaka i Katarine Hudoden.[824]

U ovim spisima nalazimo da, prije spomenuti podžupan križevački, Ignacije Kašner nije surađivao s križevačkim pavlinima samo u vidu njihove djelatnosti kao *locus credibilis*, već vidimo da su pavlini mu pomogli i u financijskom aspektu. Tako je Ignacije Kašner 15. lipnja 1747. godine od križevačkog samostana pozajmio iznos od 600 forinti uz kamatu od 6 posto, a iznos mu je pozajmljen od misne zaklade Josipa Melkiora Ščetara.[825] Sumu od čak 1000 forinti i uz kamatu od 6 posto Ignacije Kašner pozajmio je još i prije i to 4. srpnja 1742. godine, a oba duga namirena su, kako je vidljivo, tek u lipnju i rujnu 1770. godine.[826] Nadalje pratimo, prema knjizi zajmova, da je Ignacije Kašner od križevačkih pavlina 21. siječnja 1754. godine posudio iznos od 140 fornti uz kamatu od 6 posto, a čiji je iznos namire od misne zaklade Josipa Ščetara.[827]

Sacram Cesareo Regiam Majestatem zadužuje se kod križevačkih pavlina 25. veljače 1745. godine za iznos od 400 forinti uz kamatu od 5 posto, a iznos je namiren iz misne zaklade plemića

[820] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 7-8.
[821] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 9-10.
[822] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 9-10.
[823] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 13-14.
[824] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 15-16.
[825] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 19-20.
[826] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 19-20, 21-22.
[827] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 23-24.

Franje Ivana Čikulina[828] u iznosu od 200 forinti, dok je preostalih 200 forinti namireno iz misne zaklade večelasnog Franje Mužanića,[829] nekad župnika u Cirkveni.[830] Naime, Franji Mužaniću u pastoralnoj službi u župi pomažu od redovnika najviše pavlini iz Križevaca, a s njima je bio duhovno i pastoralno povezan, pa im je oporučno ostavio i svoju kuću u Križevcima, zajedno s ambarom.[831]

Plemić Juraj Habijan aliter Hadrović pozajmio je od križevačkih pavlina iznos od 100 forinti, uz kamatu od 6 %, 2. veljače 1752. godine, a u hipoteku je dao posjed u Visokom, dok mu je iznos pozajmljen na teret misne zaklade Vite Kosa.[832] Mihael Ivan von Althan 5. rujna 1758. godine od pavlina uzima zajam od 300 forinti uz kamatu od 5 %, a iznos zajma je namiren od misne zaklade velečasnog Vjenceslava Benedikta Beloševića,[833] župnika u Čvrstecu (Sveti Petar Čvrstec).[834] Zanimljivo je da arhiđakoni spominju da se Belošević bavio lovom, što je utjecalo prvo na njegov studij, a s druge strane na njegovo upravljanje župom, stoga zbog

[828] Ivan Franjo Čikulin bio je hrvatski pjesnik (Oroslavlje, 3. VI. 1681 – Konjščina, 17. VI. 1746.). Školovao se u isusovačkim zavodima u Zagrebu, Trnavi i Grazu, pravo studirao u Bologni. Nakon studija posvetio se političkoj i vojnoj karijeri. Josip I. obdario ga je 1706. grofovstvom zbog prinosa na političkom i vojnom polju, 1726. postao prvi prisjednik Banskoga stola u Zagrebu. Djelo mu je uglavnom pod utjecajem Vitezovića, koji je zaslužan i za objavljivanje jedine sačuvane knjige njegovih latinskih pjesama Slike srčanosti ilirske i panonske (*Ideae magnanimitatis Illyricae et Pannonicae*, 1705.). Zbirka sadržava 24 povjestice, 2 žalopojke i 4 pjesničke poslanice u kojima je opjevao srčanost hrvatskih i ugarskih junaka, osobito onih koji su se istaknuli u borbama protiv Turaka (T. Erdődy, N. i P. Zrinski, F. K. Frankapan i dr.). Prema opisima starih bibliografa poznata su još dva Čikulinova djela: kajkavska pjesma *Žalost i javkanje turskih, a radost i veselje kerščanskih duš, koje se leto 1697. na Ivanje pod Bihaćem s teli razlučiše* (1703) i *Izabrani junaci Savske Panonije* (Delecti Pannoniae Saviae heroes, 1723). Iznenada je umro u 17. lipnja 1746. godine te je pokopan kod lepoglavskih pavlina. www.enciklopedija.hr [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=13388], posjećeno 15. veljače 2019. Opširnije u: Elizabeta Palanović, Čikulin, Ivan Franjo, *Hrvatski biografski leksikon,* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4049], posjećeno 15. veljače 2019.

[829] Franjo Mužanić za župu u Cirkveni je prisegao u Zagrebu 27. lipnja 1710. godine. Kalnički arhiđakon Ivan Zebec bilježi 28. siječnja 1714., da je Karlovčan, star 37 godina, filozofiju i moralnu teologiju završio je u Zagrebu, svećenik 8 godina, a župnik 4. godinu. Izgradio je župnu crkvu 1720.-1723., a crkva se obnavlja i ukrašava oprema 1731. godine, a 1733. kao župnik je napisao izvještaj o crkvi i župi. Od ljeta 1733 do 15. ožujka 1734. u službi ima redovitog kapelana Matiju Petraka. U ovoj župi je djelovao tijekom 24 godine, a pretpostavlja se da je ovdje i umro. Opširnije u: S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 107-108.

[830] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 27-28.

[831] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 21; S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 108.

[832] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 43-44.

[833] Vjenceslav Benedikt Belošević bio je prije rakovečki kapelan, a za župnika u Čvrstecu prisegnuo je 18. studenoga 1732. godine. U Zagrebu je završio filozofiju i 2 godine moralne teologije. Kalnički arhiđakon bilježi da je pokroviteljsko pismo dobio od križevačkog pukovnika Josipa Gallera te se pozitivno o njemu izrazio. Arhiđakon Josip Pogledić navodi da je podigao veći župni dvor, ima gospodarstvo, podigao staju za 8 konja. Bio je poznat po tome što se mnogo bavi lovom, a arhiđakon navodi kako bi mu dobro došla i moralna promjena. Župnik je u Čvrstecu bio 28 godina, a pretpostavlja se da je ovdje i umro. Opširnije u: S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 133-134.

[834] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 26, br. 32, str. 47-48.

njegovog čestog izbivanja iz lova u župi ga zamjenjuju pavlini iz Križevaca,[835] pa se i ne treba čuditi da je kod pavlina osnovao misnu zakladu.

Kamilo Dočkal došao je do određenih spisa koji se tiču zajmova, a koji se ne mogu naći u fondu pavlinskog samostana Križevci, već je do tih spisa došao preko župnika iz Svetog Petra Orehovca Martina Bešenića. U spisu koji datira 17. travnja 1752. godine vidljivo je da je križevački samostan posudio Martinu Benčaku svotu od 250 forinti, a koji je u ime kamata navedenog datuma platio prioru Melkioru Horvatu iznos od 15 forinti.[836]

Martin Ožegović posudio je od križevačkih pavlina iznos od 150 forinti. Dokument koji donosi Dočkal navodi kako su plemić Martin Ožegović i plemkinja Suzana Benčak platili križevačkom samostanu 15 forinti u ime kama od glavnice od 150 forinti 19. svibnja 1754. godine.[837] Prior križevačkog samostana David Paragy potvrđuje da je Martin Ožegović 17. travnja 1759. godine uplatio 15 forinti kamata od glavnice u iznosu od 250 forinti.[838] Isti Ožegović 2. lipnja 1763. godine uplatio je 15 forinti za glavnicu od 250 forinti križevačkom samostanu, a o čemu mu je prior samostan Benicije Fekeša izdao potvrdu, a isto se vidi i za godinu 1763., a taj iznos za spomenutu godinu Ožegović je samostanu uplatio 1. siječnja 1764. godine.[839] Ćiril Novak, prior pavlinskog samostana u Križevcima 14. rujna 1772. godine, i prokurator Ignacije, potvrđuju da je Martin Ožegović uplatio kamatu za 1772. godinu, a isti potvrđuju da je Ožegović uplatio 20 fornti kao kamate od glavnice 150 fornti za 1767. i 1768. godine te 2 forinte na račun 1769. godine.[840]

Dočkal donosi još i ispravu oko zajma Doroteje Kuharović, koja je od križevačkih pavlina uzela zajam od 300 forinti, a isprava datira od 3. travnja 1785. godine, dakle, netom prije ukidanja pavlinskog reda. Doroteja Kuharović, udova Ivan Sokača, sina Matijina, dugovala je križevačkom samostanu glavnicu od 300 forinti, a to je dug koji najvjerojatnije potječe još iz 1732. godine, a kada se za taj iznos zadužio Matija Sokač.[841] Tako da je taj dug naslijeđen, a s obzirom da nije namiren prior pavlinskog samostana Jakov Gaščić podignuo je tužbu protiv

[835] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 27; S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat,* str. 119.
[836] Dočkal donosi i opis papira: „izvornik na malom komadu papira u 4. s utisnutim žigom križevačkog samostana na pregibu donjeg desnog ugla. U sredini malog ovalnog žiga vidi se palma s tri reda grana, a nad njom gavran s kruhom u kljunu. Okolo je reljefni natpis SIG. MIN. CLAUSTRI CRIS. K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 277.
[837] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 278.
[838] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 278.
[839] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 279.
[840] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 279.
[841] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 281.

Doroteje Kuharović 15. rujna 1784. godine i potraživao je dug od 300 forinti kao i zaostale kamate. Rasprava je bila dogovorena za 16. studenoga 1784. godine, ali se Doroteja Kuharović i njezin odvjetnik nisu pojavili, zbog čega su mogli biti kažnjeni.[842] Novi prior Bruno Bogdan tražio je da se parnica nastavi, pa je plemićki sudac Križevačke županije Stjepan Katić od Doroteje Kuharović zatražio da se odazove na parnicu zakazanu za 14. travnja 1785. godine kako bi iznijela svoju obranu. Nije poznato je li se Doroteja Kuharović odazvala na ovaj poziv. Međutim, znamo da je Stjepan Kató, plemićki sudac Križevačke županije, obavijesti Doroteju Sokač da će se 13. rujna 1785. izvršiti ovrha na njezinom imanju na posjedu u Vinarcu, a u korist pavlinskog samostana u Križevcima, poradi duga koji je uknjižen na tom posjedu na osnovi presude županijskog suda u Križevcima od 15. rujna 1784. godine.[843]

[842] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 281.
[843] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 282.

16. LEGATI I MISNE ZAKLADE PAVLINSKOG SAMOSTANA SV. ANE

U prethodnom poglavlju vidjeli smo da je križevački pavlinski samostan financijski poslovao na vrlo dobroj razini, budući da su mogli biti mjesto gdje su se plemići, ali i obični građani mogli zadužiti. Međutim, sve to ne bi bilo moguće bez brojnih legata i misnih zaklada putem kojega je samostan financijski djelovao.

Franjo Berseney 1694. godine oporučno je u slučaju smrti svoje žene i djece ostavio križevačkim pavlinima posjede u Dijanešu i Božjakovini kao misnu zakladu uz uvjet da pavlini na godišnjicu njegove smrti služe Svetu misu.[844] Kasnije je htjela Julijana Berseney, Franjina kćerka, prodati dio posjeda u Dijanešu i Božjakovini, ali su je pavlini opomenuli kako to ne može učiniti, budući da je samostan dio oporuke, te su na taj način spriječili prodaju, iako je Julijana Berseney tvrdila da joj nije poznat sadržaj oporuke.[845]

Franjo Dominik Molczer oporučno je kao misnu zakladu ostavio križevačkim pavlinima svoj majur u Potočecu zajedno s pripadnim zemljama, livadama i vinogradima.[846] Ovu misnu zakladu osnovao je i za svoj pokop. Dočkal pretpostavlja da je zbog obima dara Molczer tražio pokopu u pavlinskoj crkvi, budući da se za takvo dobročinstvo uvijek samostanu davao veliki dar.[847] Godine 1706. grofica Helena Patačić, supruga zagrebačkog podžupana Ivana Ručića, osnovala je misnu zakladu kod križevačkih pavlina. Naime, grofica Patačić je bila povezana s pavlinima, a što vidimo i na primjeru remetskih pavlina gdje je na tamošnjem samostanu dala štukaturom ukrasiti kapelu Blažene Djevice Marije.[848] Legat kod križevačkih pavlina osnovan od Helene Patačić iznosio je 400 forinti kao misna zaklada.[849] Tu njezinu misnu zakladu pavlini su kasnije pozajmili Barbari Katarini Vragović, udovici Ladislava Patačića, a uz uvjet da samostanu plaća sve misne zaklade uz kamatu od 6%, što je ona i prihvatila te obveznicom vezala zajam i na svoje nasljednike.[850] Na kraju dug je plaćen tek 1758. godine, a njega je isplatio barun Stjepan Patačić od Zajezde.

---

[844] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 6; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 247.
[845] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 247.
[846] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 7; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 247
[847] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 247.
[848] J. Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 45
[849] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 9; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 249.
[850] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 7; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 249.

Legate su samostanima davali i novaci koji su pristupali pavlinskom redu, budući da su se morali zavjetovati na siromaštvo. Takav je slučaj i pavlinskog novaka Stjepana Frančaka, koji je u red stupio 1691. godine te je u križevačkom samostanu dao legat u iznosu od 200 forinti, dok je u samostanu Remetama dao 500 forinti vrijedan legat, budući da je u Remetama bio novicijat.[851] Stjepan Frančak je prije nego je stupio u pavlinski red bio svjetovni svećenik i župnik u Pešćenici i Petrinji. Prije nego je položio zavjete poklonio je remetskoj crkvi 180 dukata kako bi se zvonik samostanske crkve pokrio limom.[852]

Legat Pavla Rožmanovića iz 1711. godine križevački pavlini su dobili sudskim putem. Naime, Plemići Marko i Juraj Arky posudili su od Pavla Rožmanovića iznos od 55 forinti, a što je Rožmanović ostavio križevačkom samostanu kao legat.[853] Međutim, kako Arkyji nisu vraćali i nisu htjeli mirnim putem spor riješiti, županijski sud Križevačke županije naložio je da se na selištu Mikovec u vlasništvu Arkyjevih izvrši ovrha i da u ime duga na taj način namire pavlini u Križevcima.[854]

Doroteja Antolčić, udova Franje Jelačića, ostavila je 1718. godine misnu zakladu u vrijednosti od 500 forinti, ali nije imala novac za to, pa je u protuvrijednosti izdala obveznicu kojom samostanu kao hipoteku daje tri kmetska selišta u Kostanjevcu i jedan vinograd pod kaštelom u Čanjevu.[855] Pavlini su se obvezali da će za tu zakladu služiti svake godine Svetu misu na dan 30. srpnja, te jednu misu mjesečno i jedni svakih kvarat.[856]

Časnik križevačke posade Jakov Šumečki *aliter* Ščetar[857] 1723. godine kod križevačkih pavlina osnovao je dvije misne zaklade. Jednu za sebe, a drugu za svoju suprugu Anu Sibilu rođenu Wagner. Iznos ove altarije iznosio je 1000 forinti, ali je Ščetar uplatio 900 forinti, jer su 100

---

[851] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 5; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[852] *Rementensi etiam Coenobio duplex emolumentum attulit V. P. Stephanus Francsak, antea per plures annis Parochus Pescsinensis: nam & personalem operamm suam, emmisa ad hunc annum professione, devovit, omnibus dehortationum telis, quibus sum nonnulli de Clero impetebant, solido perseverantiase clypeo republis; de substantia quoque sua vigore ultimase, & professioni praemitti solitae dispositionis, centum octodecim aureos, pro nova Ecclesiae Remetensis turri lamineo tecti deciranda attribuit.* N. Benger, *Annalium*, str. 276, 296; J. Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 29, 86; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

[853] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 10; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 251.

[854] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 10; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 251.

[855] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 12; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 251.

[856] N. Benger, *Annalium*, str. 533.

[857] Nikola Benger ga titulira kao *Perillustris Domini Jacobi Schetar, militiae Praesidii Crisiensis Signiferi Conthoralis*. N, Benger, *Annalium*, str. 575.

forinti pavlini primili kao zamjenu što su prilikom gradnje crkve 1703. godine od Stjepana Antolčića posudili tih 100 forinti uz standardnu kamatu od 6 %, koji je taj dug prenio na Ščetara te se on na ovaj način, sporazumno dogovorio oko glavnice misne zaklade.[858] Ovaj događaj opisuje i kroničar Nikola Benger u svojima *Analima*: „Godine 1723. postala je dobrotvorkom križevačkog samostana plemkinja gospođa Ana Sibila Wagner, supruga presvijetlog gospodina Jakova Ščetara, časnika križevačke posade. Kako je za života bila odana samostanu, tako ga se sjetila i na samrti ostavivši mu 1000 ren. forinti kao zakladu za jednu svetu misu tjedno i jednu na dan smrti. Umrla je na dan 11. prosinca 1723. godine.“[859] Druga zaklada nalazi se u oporuci Jakova Ščetara, kojom je on ostavio križevačkom pavlinskom samostanu svotu od 1000 forinti za tri različite svrhe: 500 forinti odnosilo se na vječnu misnu zakladu, 100 forinti za manualne mise iza smrti i 400 forinti za kriptu u novoj pavlinskoj crkvi sebi i svojim nasljednicima,[860] čime saznajemo da je u kripti crkve sv. Ane obitelj imala svoju vlastitu grobnicu. Ove iznimno bogate misne zaklade dijelom su poslužile kasnije jednom od najpoznatijih križevačkih priora Josipu Bedekoviću da za vrijeme svojeg priorata utroši za gradnju samostana u svoti od 300 forinti.[861] Bedeković je mislio kako će posudbu vratiti glavnicama. Međutim do toga nije došlo, pa je zamolio provincijalni Defenitorij da odobri ovaj izdatak od Ščetarove misne zaklade, budući da je novac iskoristio za gradnju u samostanu, što je na kraju Defenitorij i odobrio te je zaključeno kako su odnosi u samostanu ostali nepromijenjeni.[862]

Da su Ščetari bili iznimno bogata obitelj, svjedoči legat, koji je 1740. godine oporučno križevačkim pavlinima ostavio Josip Melkior Ščetar, a koji je možda bio i najizdašniji u povijesti križevačkog pavlinskog samostana. Radi se naime o iznosu od 4000 forinti, koji je bio uložen u Ščetarove posjede u Gušćerovcu i Gregurovcu, ali uz uvjet da cijela svota bude investirana u spomenutim dobrima dok god je živa njegova supruga Antonija rođena Milleshoffen, koja će pavlinima plaćati godišnji cenzus od 100 forinti.[863]

Postoji i jedna misna zaklada koju ne spominje knjiga misnih zaklada, nego je navodi pavlinski kroničar Nikola Benger. Naime radi se o misnoj zakladi Ivana Fridrika Maderera, koji je bio

[858] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 15; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 254.
[859] N. Benger, *Annalium*, str. 575. (prijevod: Kamilo Dočkal)
[860] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 15; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 254.
[861] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 22; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 254.
[862] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 254-255.
[863] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 24; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

član Ratnog carskog vijeća u Beču (*consillii Aulico-Bellici Viennensis Consilliarum*). Maderer je ostavio križevačkom samostanu 500 forinti kao misnu zakladu, uz obvezu jednog pjevanog rekvijema uz *officium defunctorum* i dvije tihe mise za njega i njegova nećaka Petra Josipa Köhlera.[864] Maderer je inače bio poslan iz Beča da uguši bunu u Varaždinskom generalatu, ali je obolio i umro u Križevcima 24. studenoga 1726. godine. Po vlastitoj želji bio je obučen u pavlinski habitus i pokopan je u kripti crkve sv. Ane.[865]

Svakako je jedan od najzanimljivijih misnih zaklada zasnovanih pri pavlinskom samostanu u Križevcima ona biskupa zagrebačkog, tada kanonika Ivana Krstitelja Paxyja.[866] Nime, Paxy je 1760. godine osnovao misnu zakladu u vrijednosti 1000 forinti u obliku obveznice uz uvjet da križevački pavlini služe aniverzarij godišnje i četiri tihe svete mise.[867] Nije jasno zašto je Paxy osnovao misnu zakladu baš u križevačkom samostanu. Dočkal napominje kako se Paxy nije rodio u Križevcima, ni okolici, nije služio u Križevcima, ni u okolici, ali kao potencijalnu poveznicu vidi u tom što je u zakmardskoj županiji, a osnivač samostana je bio Ivan Zakmardi, čiji su korijeni od tamo.[868] Kako je vidljivo iz njegove biografije, bio je u župnik u Drnju, koje se nalazi 30-ak kilometara od Križevaca, pa postoji mogućnost da se u tom periodu upoznao s nekim aktivnostima križevačkih pavlina, pa je odlučio na taj način poduprijeti rad samostana. No, očito je da da pravi razlog nećemo znati.

Za kraj ovog poglavlja treba naglasiti kako nisu samo staleži odličnika, plemića i svećenstva kod pavlina osnivala legate i misne zaklade, već je to mogao i običan puk. Primjer toga je skromni legate Doroteje Sabolić i Katarine Fink. Doroteja Sabolić oporučno je križevačkom

[864] N. Benger, *Annalium*, str. 599.
[865] N. Benger, *Annalium*, str. 599.
[866] Ivan Krstitelj Paxy je bio zagrebački biskup nešto više od osam mjeseci. Rodio se oko 1720. u jegarskoj biskupiji i zakmardijskoj županiji u plemićkoj mađarskoj obitelji. Godine 1735. odlazi na studij u Beč i postaje pitomac Hrvatskog kolegija. Tri godine uči filozofiju u Beču i postiže stupanj magistra. U Zagrebu je zaređen za svećenika 8. lipnja 1743., a 2. srpnja polaže ispit za jurisdikciju i prisegu. Godine 1744. administrator je u župi Drnje, gdje na prijedlog Ratnog vijeća postaje župnikom. Potkraj 1749. biskup Klobušicki ga imenuje čazmanskim kanonikom, a 1751. godine imenovan je na preporuku kacelara grofa Leopolda Nadasdyja zagrebačkim kanonikom. Kada je 1762. umro srijemski biskup, na preporuku ugarskog primasa Franje Barkoczyja carica ga je imenovala biskupom srijemske stolice 20. prosinca 1762. godine Paxy je ujedno i bio zadnji srijemski biskup jer se kasnije ta biskupija, pod zahtjevom pape Klementa XIV., ujedinila s bosansko-đakovačkom biskupijom. Na početku svoje biskupske službe Paxy je objavio pastoralno pismo u kojemu župnike i puk potiče na vjersku pouku te poboljšanje moralnog i vjerskog života. Nakon Thauszyjeve smrti, imenovan je Paxy 28. ožujka 1771. godine zagrebačkim biskupom. Kao biskup, utemeljio je novi turopoljski arhiđakonat, a smanjio je gorički te povećao dubički arhiđakonat. Paxy je podupirao i promicao izdavanje novih djela. Opširnije u: Mijo Korade, Ivan Krstitelj Paxy, u: Franko Mirošević (ur.), Zagrebački biskupi i nadbiskupi, Zagreb, 1995., str. 413-417.
[867] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 28; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[868] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

samostanu ostavila legat od 40 forinti, koji se kao zajam nalazio kod Ivana Gradskog, a koji je pak samostanu dao obveznicu kojom priznaje dugi obvezuje se da će samostanu isplatiti dug.[869] Katarina Fink, pak je osnovala iznimno skroman legat i to u materijalnim vrijednostima. Naime, poklonila je samostanu tri svoje slike, lanenu rubeninu i jedno žensko odijelo, s tim da je slike predala odmah, dok rubeninu i žensko odijelo za slučaj smrti kćerke.[870]

[869] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 23; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.
[870] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 25, br. 25; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, np.

17. ŽIVOTOPISI KRIŽEVAČKIH PAVLINA

U narednim redcima donosim biografije križevačkih pavlina, gdje posebno želim naglasiti da pod pojmom „križevački“ smatram ne samo pavline koji su Križevčani, već i one koji su boravili u križevačkom pavlinskom samostanu, a za koje postoje podaci, posebno za one slavne pavline, koji su dali svoj obol i križevačkoj kulturnoj, vjerskoj, gospodarskoj povijesti. Životopisi idu abecednim redom.

17. 1. Atanazije Ankellin (1712. – 1749.)

Atanazije Ankellin rodio se oko 1712. godine u Križevcima. Redovničke zavjete polaže 9. prosinca 1731. godine, a sakrament reda đakonata 21. rujna 1737. godine u Zagrebu.[871] Umro je u Orehovici 28. lipnja 1749. godine, a pokopan je u Lepoglavi.

17. 2. Augustin Arky (1658 - ?)

Augustin Arky rođen je oko 1658. godine u Križevcima od plemićke obitelji. Redovničke zavjete položio je u Remetama 1. listopada 1677. godine, a za svećenika je zaređen u Zagrebu 21. veljače 1682. godine, po rukama zagrebačkog biskupa, pavlina Martina Borkovića.[872]

17. 3. Franjo Balog (? – 1703.)

Franjo Balog bio je rodom iz Posavca iz Oborova. Redovničke zavjete položio je 1686. godine u Remetama, a 1700. godine bio je prior samostana sv. Ane u Križevcima.[873] Nastavio je gradnju crkve, koju je započeo njego prethodnik Stjepan Fištrović, a dozvolom generalnog Defenitorija, u tu svrhu utrošio glavnicu od 500 forinti, koja je bila posuđena od obitelji Gereczy, a nije bila vezana uz nikakvu posebnu obvezu.[874] Godine 1701. postao je priorom samostana sv. Helene u Čakovcu i to u vrijeme kada se radilo na odvajanu hrvatskih od mađarskih pavlina, a u čemu su potonji smatrali da je Čakovec dio mađarske pavlinske

[871] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 152.

[872] Košćak u svojem pregledu navodi Augustina Arkyja kao plemića Jarki (Jarky). S obzirom da je na križevačkom području oduvijek živjela i djelovala poznata plemića obitelj Arky smatram da je ovaj oblik najispravniji. Inače, Dočkal navodi da se negdje spominje Arky, negdje Jarky. Kamilo Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 147.

[873] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[874] *Novam Coenobii Crisiensis fabricam, anno superiore caeptam, zelose continuare perrexit P. Franciscus Ballogh, loci Superior, eumgeu in finem, habita dusper licentia Generalis Defonitorii, summam capitalem florenum Rhenensium quinqentorum, alias apud Perillustrem familiam Gereczyanam elocatam, nec habentem annexum ullum onus perpetuum levavit, & in dictae fabricae prosecutionem insumpsit.* N. Benger, *Annalium*, str. 334.

provincije, stoga su tražili da u diobi taj samostan padne pod njihov teritorij. Stoga je bivši križevački prior Franjo Balog imao velikih sukoba s Mađarima, koji su u Čakovec poslali Pavla Kurpesa, koji je zastupao njihove interese.[875] Balog je u ovom sukobu odigrao veliku ulogu te je u suradnji s Gašparom Malečićem uspio zadržati Čakovec u hrvatskoj Redodržavi. Umro je 25. svibnja 1703. godine u pavlinskom samostanu u Remetama.[876]

17.4. Adalbert Barberić (1694. – 1733.)

Adalbert Barbeirć bio je Hrvat rodom iz Međimurja, a rodio se 1694. godine. Redovničke zavjete položio je 27. studenoga 1715. godine, a umire u Križevcima, u dobi od 39 godina, 6. siječnja 1733. godine.[877]

17.5. Josip Ambrozije Bedečić (1759. – 1817.)

Josip Ambrozije Bedečić rodio se 21. siječnja 1759. godine u Križevcima u obitelji Franje i Helene, a krstio ga je Nikola Raacz, križevački kapelan, dok su kumovali Nikola i Katarina Bočak.[878] Redovničke zavjete položio je 24. veljače 1783. godine u pavlinskom samostanu u Remetama, a tada je bio student druge godine teologije.[879] Za svećenika je zaređen 14. lipnja 1784. godina u Zagrebu u kapeli biskupskog dvora, a zareditelj mu je bio beogradski biskup Antun Zlatarić.[880] U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu čuva se obrana teza iz filozofije (*Doctrina universae philosophiae honori ... Josephi Gallyuff ... anni academici 1781 reverenter dicata, dum ... cursum philosophicum publice coronarent r. Ambrosius Bedechich et r. Emericus Saffarich ... sub praesidio Andr. Zoerardi Svagell.*), čiji su branitelji bili Ambrozije Bedečić i Mirko Šafarić, dok je raspravom predsjedao Andrija Zoerard Švagelj.[881] U vrijeme ukinuća pavlinskog reda nalazio se u čakovačkom samostanu sv. Helene, a objavu o ukidanju reda pročitao je u tom samostanu carski povjerenik Ignaz von Kovachoczy i tajnik

[875] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[876] J. Barle, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 85.
[877] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[878] Dočkal i Peklić navode da se Bedečić rodio 1758. godine, dok Matična knjiga rođenih navodi podatak 1759. godine. HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1736. – 1763.), roll. 140, str. 153 (dostupno na www.familysearch.org [https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G99C-LDH6?i=81&cc=2040054]), posjećeno 25. veljače 2019. K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; Ivan Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima u hrvatskoj pavlinskoj provinciji, *Cris – časopis povijesnog društva Križevci*, 12 (2010), str. 227.
[879] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 158.
[880] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 158-159.
[881] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 159.

Ignaz Grahovac.[882] Bio je jedan od potpisnika molbe Hrvatskom saboru 1802. godine u kojoj se traži obnova pavlinskog reda. Nakon ukinuća reda bio je imenovan župnikom u Donjim Mostima, a 11. travnja 1805. imenovan je župnikom u Kloštru Podravsku i za tu je župu položio župničku prisegu 8. svibnja 1805. godine.[883] Umro je 4. travnja 1817. godine.[884]

17.6. Josip Bedeković Komorski (oko 1688. – 1760.)

Uz domaćeg Nikolu Benger, Josip Bedeković Komorski svakako je jedan od naznamenitijih „križevačkih" pavlina. Mjesto rođenja Josipa Bedekovića je nepoznato, a na temelju Bengerova zapisa o vremenu smrti 7. ožujka 1760. u 72. godini života, možemo zaključiti da se Bedeković rodio oko 1688. godine.[885] Potječe iz loze Komorskih tzv. židovinjački (prema posjedu Židovičnjak kraj Bedekovčine), a čiji je začetnik bio Ludovik Bedeković Komorski.[886] Budući da mu je i ujna Katarina pl. Bedeković Komorski potakla iz te loze ostavila mu je u nasljedstvo posjed Židovičnjak (a s čime se složio i general pavlinskog reda), a pavlinskom posjedu u Remetama 1723. ostavila je zakladu od 896 forinti i 40 denara, s time da je kamatu iz te zaklade doživotno mogao koristi njezin nećak Josip Bedeković. Gotovo ništa se ne zna o mladenačkom životu Josipa Bedeković. Znamo da je 1706. studirao filozofiju u Beču. Redovničke zavjete položio je 27. studenoga 1709. godine u 22. godini života.[887] U samostanu u Lepoglavi bio je potprior 1725. godine, a između 1734. i 1736. godine bio je prior pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima. Bedeković je u toj ulozi također sudjelovao u uređenju samostana te je u tu svrhu iz izdašne misne zaklade Jakova Ščetara potrošio 300 forinti, a koje je trebao vratiti glavnicama. S obzirom da je iznos potrošio na uređenje i gradnju samostana, a zajam nije mogao vratiti generalni Defenitorij i odobrio taj izdatak.[888] Nakon Križevaca nalazimo ga kao priora samostana u Remetama gdje je bio na čelu od 18. ožujka 1736. do 20. kolovoza 1739. godine, a tu je 7. ožujka 1760. godine i umro. Djelovao je i u pavlinskom samostanu sv. Helene u

[882] Vlado Mikšić, *Der Josephinismus in der Diözese Zagreb zwischen 1780 – 1790*, doktorska disertacija obranjena na Studium der Katholischen Theologie Sveučilišta u Beču, 2013., str. 254-257.
[883] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 159.
[884] Dočkal pogrešno navodi da je Bedečić umro 1811. godine. Vidi: HDA, Matična knjiga umrlih župe Kloštar Podravski (1772. – 1831.), roll. 115, str. 138.
[885] Nikola Benger, *Cathalogus Authorum ex regiosis Ordinis St. Pauli Primi Eremitae …*, rukopis, A-HAZU, IIa 22; A. Jembrih, *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi*, str. 108; Dragutin Feletar, Učeni pavlin Josip Bedeković (1688.-1760.) i njegovo djelo, u: Josip Bedeković, *Knjiga o sv. Jeronimu, Ilirku i Međimurju*, preveo Marko Rašić, Zagreb-Čakovec, 2017., str. 511.
[886] D. Feletar, Učeni pavlin Josip Bedeković, str. 514.
[887] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[888] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 254-255; Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 160.

Čakovcu, kojega je dao obnoviti nakon velikog potresa 1738. godine. Budući da je u tom potresu stradala i crkva sv. Jeronima, Bedeković ju je, zbog velikog oštećenja, dao srušiti i ponovo sagraditi,[889] što je vjerojatno i utjecalo na nastanak njegova kapitalnog djela *Natale solum*.

Original djela na latinskom glasi *Natale solum magni Eccleseiae doctoris sancti Hieronymi et geographicorim opinionibus, ac brevis Illyricanae chronologiae adjumento erutum, atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae per A. R. P. Josephum Bedekovich, Ordinis Fraturum Eremitarum S. Pauli primi Eremitae Definitorem Generalem patefactum, anno reparatae Salutis MDCCLII, Neostadii Austriae, ex typhographeo Mülleriano*. Odnosno u prijevodu na hrvatski *Rodna gruda velikog crkvenog naučitelja svetog Jeronima, skriveno pod ruševinama Stridona, objelodanjeno prema mišljenju vrsnih povjesničara i zemljopisaca, s kratkom ilirskom kronologijom i životom istog grimiznog Dalmatinca iznijeta na svjetlo dana po A. R. P. Josipu Bedekoviću, glavnom definitoru Reda braće svetog Pavla prvog pustinjaka, objavljeno godine opet stečenog spasenja 1752. u Novigradu Austrijskom iz Müllerove tiskare.*[890] Ovo, gotovo enciklopedijsko, djelo podijeljeno je na dva dijela. U prvom dijelu je prikaz povijesti i zemljopisa Ilirka, gdje Bedeković zastupa mišljenje da su Hrvati potomci Ilira. Nadalje navodi razloge zašto je Međimurje hrvatsko odnosno zašto ne pripada Mađarskoj. U drugom dijelu Bedeković dokazuje da je Štrigova rodno mjesto sv. Jeronima.[891] Djelo je ukrasio bakrorezima, ovdje spomenuti, pavlinski slikar Gabrijel Taller.[892]

Od ostalih djela treba spomenuti još *Manuale* odnosno *Ruchna knisicza,* koje je za potrebe pavlinske braće laika preveo s njemačkog jezika (na latinskom napisao mađarski pavlin Adam Koloczany, a na njemački preveo Ivan Adam Portenperger), a prijevodu je dodao *Kratko spisovanje čudnovitoga življenja baratanje svetoga Paula prvoga puščenika*, neke molitve te abecedni popis manje poznatih i teže razumljivih hrvatskih izraza.[893] U rukopisu je sačuvan Bedekovićev pregled životopisa hrvatskih pavlinskih redovnika *Liber vitae et mortis sive*

[889] D. Feletar, Učeni pavlin Josip Bedeković, str. 514.

[890] Djelo je 2017. godine doživjelo hrvatski prijevod, a koji je načinio Marko Rašić te je tiskano pod nazivom „Josip Bedeković – *Knjiga o sv. Jeronimu, Ilirku i Međimurju*, Meridijani – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić – Družba Braća Hrvatskoga Zmaja – Zrinska garda Čakovec, 2017."

[891] Opširnije: J. Bedeković, *Knjiga o sv. Jeronimu, Ilirku i Međimurju*.

[892] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[893] Elizabeta Palanović, Josip Bedeković Komorski, *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1566], posjećeno 25. veljače 2019. Opširnije u: A. Jembrih, *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi*, str. 109-124.

Cathalogus vivorum et mortnorum fratrum Ordinis sancti Pauli Eremitae croato-salovonicae professorum (1736,). *Spis Proprius festorum pro Ordine nostro, quo ad officium et missas* (1740.) nije sačuvan, kao ni prigodne pjesme što ih u *Anuama* navodi Krčelić.[894]

17.7. Benedikt Begri (oko 1727. – 1774.)

Benedikt Begri rođen je 1727. godine u Đurđevu. Redovničke zavjete položio je 17. prosinca 1745. godine u dobi od 18 godina.[895] U križevačkom samostanu boravio je 1770. godine, a što je vidljivo iz izvješća redovničkih poglavara Kraljevinskom vijeću. Begri je u križevačkom samostanu bio knjižničar i teološki stručnjak (*resolutur casuum*), što znači da je rješavao zamršena moralna pitanja.[896] Umro je u Križevcima 28. prosinca 1774. godine.

17.8. Baltazar Belajec (1731. – 1773.)

Baltazar Belajec rođen je 1731. godine u Karlovcu. Redovničke zavjete položio je u Remetama 26. studenoga 1750. u dobi od 19 godina, a u pavlinskom samostanu u Križevcima zabilježen je 1770. godine kao potprior samostana.[897] Umro je 19. rujna 1773. godine u Remetama.

17.9. Nikola Benger (1695. – 1766.)

Važnost Križevčanina, pavlina Nikole Bengera možda najbolje ocrtava Ante Sekulić u svojim *Pavlinskim prinosima hrvatskoj književnosti* gdje piše: „Križevčanin Nikola Benger pripada skupini hrvatskih pisaca kojima se nije posrećilo da ih službeni prosuditelji pribroje zaslužnim, uglednim i nezaobilaznim uglednicima naše ljudbene prošlosti bez koje nema sadašnjosti, niti je moguća gradnja budućnosti. Bez njegovih se djela, objelodanjenih i rukopisnih, ne može proučavati i pratiti pet stoljeća hrvatske povijesti u koju su naši pavlini nerazlučno uključeni.“[898] Dok Kamilo Dočkal za Bengera piše da „spada među najznamenitije pavline svih vremena, a svakako je najbolji povjesničar svoga reda.“[899] Ovdje bih želio istaknuti i mišljenje akademika Josipa Bratulića koji za Bengera kaže da je najzaslužniji pavlinski historičar XVIII. stoljeća te nastavio: „Toliki su se kasnije služili upravo njegovim tiskanim djelima i rukopisima; oni danas ne otkrivaju ono bogatstvo koje su doista skriveno sadržavali dok gotovo svi Bengerovi podaci

[894] B. A. Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 145.
[895] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[896] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 290; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[897] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 290; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[898] Ante Sekulić, Nikola Benger (1695. – 1766.), u: N. Benger, *Kraljica mučenika,* str. 119. Usp. A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 399.
[899] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

nisu bili iskorišteni, upravo potrošeni.“[900] Benger je rođen 2. prosinca 1695. godine u Križevcima u uglednoj križevačkoj obitelji. Otac Frederik Franjo pl. Benger obnašao je vojnu službu, dok mu je majka bila Ana rođena Natulia.[901] Krštenju su kumovali Stjepan Maretić i Elizabeta Sigarterin, a krstio ga je križevački župnik Bartol Benger.[902] Osnovnu školu i pavlinsku gimnaziju je polazio u rodnim Križevcima, gdje se vjerojatno i upoznao s djelovanjem pavlinskog reda, pa je odlučio postati bijeli fratar.

Sl. 32 – Nikola Benger (1695.-1766.), nepoznati autor, XVIII. stoljeće Taller (*izvor: Nikola Benger, Kraljica Mučenika, Križevci, 1996., str. 20)*

[900] Josip Bratulić, Književna djelatnost hrvatskih pavlina, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, 1989., str. 288.
[901] Košćak skreće pažnju da životopisci Nikole Benger vrlo često za njegova oca navode da je bio podžupan Križevačke županije, ali nije. Treba razlikovati Frederika Franju Benger za kojeg matične knjige navode službu *voivode*, a neki drugi izvori i plemićkog suca, i Franju Bengera koji je bio podžupna. Najvjerojatnije je bio bliski rođak Bengerovih, a možda i brat od Nikolina oca, ali ga se ne nalazi u sačuvanim matičnim knjigama krštenih župe Križevci. A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 149.
[902] Podatak o danu rođenja odnosno krštenja dugujem dr. sc. Zdenku Balogu, koji me ljubazno uputio na taj izvor te mu ovom prigodom zahvaljujem. Vidi: HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 27 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-899C-PFRM?i=29&wc=9RK1-RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 27. veljače 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 149.

U Remetama je prošao novicijat, a redovničke zavjete je položio 6. studenoga 1713. godine u dobi od 18 godina.[903] Za svećenika je zaređen u Zagrebu u kapeli biskupskog dvora po rukama srijemskog biskupa Franje Vernića.[904] U Lepoglavi polazi srednje i bogoslovske nauke, 1721. postaje doktorom iz teologije, a na istom učilištu je od 1724. do 1726. predavao filozofiju, a od 1727. do 1732. godine teologiju. Godine 1739. bio je izabran za definitora,[905] a 1743. – 1746., 1752. –1755. i 1758. –1764. godine bio je provincijal pavlinske Redodržave u Hrvatskoj. Umro je 24. travnja 1766. godine u 71. godini života u Lepoglavi, gdje je i pokopan. Za svojeg života napisao je 28 djela od kojih su 3 djela tiskana, dok je preostalih 25 ostalo u rukopisu.[906]

Tiskana djela

a) Regina martyrum innumeris gratiis corusca, Dei mater dolorosa, Maria, Crisiensis urbis urbs refugii … sive Historica expositio ortus progressus et miraculorum thaumaturgae statuae B. M. Dolorosae Crisii … erecta, Czestochowa, 1730. Djelo je prevedno od strane Ljudevita Plačka, a tiskano je 1996. godine od strane Ogranka Matice hrvatske u Križevcima i župe sv. Ane u Križevcima pod naslovom „Nikola Benger - Kraljica mučenika“.[907] To je jedino njegovo djelo koje je doživjelo izdanje na hrvatskom jeziku

b) Annalium eremi-coenobiticorum ordinis Fratrum eremitarum s. Pauli Primi, eremitae. Posonii, Typis Haeredum Royerianum, 1743.[908]

c) Promptuarium privilegiorum confessarios regulares attientium quoad facultates ad absolvendum ac dispensandum etc. a sacra Sede Apostolica eisdem concessas. Tyrnaviae, Typis academicis Societ. Iesu, 1750.

[903] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[904] A. Košćak*, Križevci – duhovna baština*, str. 150.

[905] Stjepan Antoljak, *Hrvatska historiografija*, Zagreb, 2004., str. 219; Sekulić navodi da je definitor bio prije 1743. godine. Vidi: A. Sekulić, Nikola Benger, str. 119; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 399.

[906] Popis Bengerovi djela sastavljen je prema popisu koji sam dobio od službe Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te sljedećih djela: K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.; A. Sekulić, Nikola Benger, str. 119, 120, 122; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 78-79; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 399-401; S. Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 219-220; I. Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima u hrvatskoj pavlinskoj provinciji, str. 131-132; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 150-151

[907] Analizu djela dao je dr. sc. Zdenko Balog. Vidi: Zdenko Balog, Nikola Benger i njegova Kraljica mučenika, *Croatica Christiana periodica*, 20/38 (1996), str. 181-185.

[908] U ovom opširnom djelu prvo su dane ispravke i dopune Eggererovom ljetopisu (napisao je prvi svezak još 1663. godine), a onda se potanko izlaže povijest pavlina u drugoj polovici 17. prvoj polovici 18. stoljeća. S. Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 220. Kao što je vidljivo i u pisanju ovog rada ovo djelo je bilo neizostavan izvor podataka.

Rukopisna djela

a) Chronotaxis monasteriorum ordinis fratrum eremitarum s. Pauli primi eremitae in provinciis Istriae et Chroatiae[909]

b) Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis ordinis s. Pauli eremitae provinciae Croato-Slavoniae[910]

c) Synopsis historiae monasterii B. M. Virginis de Remeta[911]

d) Cathalogus authorum ex religiosis s. Pauli eremitae, collectus per p. f. Nicolaum Benger, Croatam Crisiensem eiusdem ordinis[912]

e) Historia epitomes de regno et natione Illyrica speciatim de Slavonico-Croatica[913]

f) Conatus Theologico–cononisticus de cultu B.P. Eusebii O.S. Pauli Eremitae praecipui collectoris et coenobiarchae, koje se čuva u Arhivu HAZU i to pod signaturom II. a 29. Pod tom signaturom nalaze se još i ova djela, koja pripadaju svemu sudeći Nikoli Bengeru:

a. Series instituendi processus per viam ordinariam, seu non cultus in causis beatificationis servorum dei post-decreta Urbani PP.VIII.-Collecta per P.F. Nicolaum Benger.
b. Vita et virtutes beati P. Eusebii. – per P.F. Nicolaum Benger.
c. Series brevis vita et obitus beati Cunonis Thanensis
d. Vita B.T. Stanislai oporovii.
e. Synopsis vitae beati P.Petri de Szlankamen per P.F. Niculum Benger.
f. Vita venerabilis patris Riccardi Olszowski
g. Descriptio brevis venerabilis provinciae Lusitaniae ordinis S.Pauli.-per R.P. Joachimo a S.Anna in epistola ad Nicolaum Benger
h. Cultus immaculatae conceptionis b.virginis Mariae
i. Specimen humilitatis veterum sacrorum ordinum in causa beatificationis sanctorum.

[909] A-HAZU, II d. 212.
[910] A-HAZU, II a. 22.
[911] A-HAZU, II c. 77.
[912] A-HAZU, II b 143.
[913] Radi se o političkoj povijesti Hrvatske i Slavonije pisanom na 18 sitno pisanih stranica. Bengerova zamisao je bila obraditi postanak imena i naroda, opis i običaje zemlje i naroda, vjeru, svece, slavne ljude, kraljeve i banove, vojvode i junake, te svjetovne i crkvene velikaše, stanje crkava i redova, škole i književnosti, slavne i nekoć ugledne obitelji, gradove i županije, tvrđave i utvrde, razna mjesta, te bojeve i druge važne zgode. Od svega toga je malo napravljen. Benger je uspio napisati samo prvo poglavlje, gdje je obradio postanak i imena naroda ilirsko-slavonsko-hrvatskoga, i druge, vojvode i kraljeve Hrvatske i Slavonije za geografsko-topografske bilješke o Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji i Bosni. A-HAZU, I. a 65; S. Antoljak, *Hrvatska historiografija*, str. 220-221.

g) Menologium Illyricanum seu syllabus Sanctorum et Venerabilium Dei Servorum, ad Illyricam Nationem spectantium, quos vel Ecclessia Catholica in Duvorum Fastos retullit, vel pij probratique Scriptores ut pia Sanctitatis opinione claros recensent[914]

h) Sacer thesaurus ecclesiae orthodoxe seu de ss. Indulgentiis

i) Flores Paulinae solitudinis

j) Elucidatio Bullae Coene cum pluribus adjunctis

k) Commentarium in Mare magnum ordinis

l) Lucubratio theologico-canonistica de ven martyre p. Georgio Cspelleny

m) Floretum variarum resolutionum canonico-regularium

n) Nucleus annalium ecclesiatico-illyricorum

o) Vindiciae historiae ad descriptionem monasteriorum Illyrii Joannis Kristolovecz

p) Memoriale necrologium seu syllabus fratrum defunctorum Provinciae Croaticae Ordinis s. Pauli primi Eremitae (…) ordine alphabetico conscriptus

q) Epitaphia et monumenta illustrium personarum in sacra aede B. Mariae Virginis de Lepoglava quiescentium

r) Sacrae reliquiae ecclesiae Lepoglavensis

s) Memoria sepulchralis illustrium virorum Lepoglavae quiescentium

t) Vita venerandae memoriae patri Martini Borkovich

u) Miscellanea

17.10. Adalbert Blažun (1755. – 1829.)

Adalbert Blažun rođen je kao Franjo Ksaver 20. studenoga 1755. godine u križevačkoj građanskoj obitelji Martina i Helene rođene Hrnčević, a krštenju su kumovali Šimun Priglhoffer i Terezija Nercz, dok ga je krstio kapelan Wolfgang Ivan Hauptman.[915] Redovničke zavjete je položio 22. listopada 1773. godine, a za svećenika se zaredio 21. prosinca 1778. godine u Zagrebu u kapeli biskupskog dvora, po rukama zagrebačkog biskupa Josipa Galjufa.[916] Početne nauke je stekao u Križevcima, gdje je najvjerojatnije polazio pučku školu i pavlinsku gimnaziju, a filozofiju i logiku studirao je na lepoglavskom studiju. Budući da je doživio ukidanje pavlinskog reda bio je potpisnik molbe za njegovim oživljavanjem 1802. godine. Nakon

[914] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 151.

[915] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1736. – 1763.), roll. 140, str. 126 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQG99FD8SS?i=213&wc=9R2XT3J%3A391644801%2C391645801%2391872501&cc=2040054), posjećeno 27. veljače 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157.

[916] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157.

ukidanja reda bio je kapelan u sv. Martinu u Prozorju, supsidijar u župi sv. Šimuna u Markuševcu te župnik u župi Staro Čiče, gdje je umro 15. srpnja 1829. godine u pet sati ujutro moleći časoslov, a pokopan je nakon dva dana u Vukovini.[917]

17.11. Donat Bocak (1749. – 1792.)

Donat Bocak rođen je kao Josip Bocak 28. ožujka 1749. godine u Križevcima u obitelji Mihaela i Katarine rođene Fračević, a kumovali su Marko Trnski i Barbara Prišlin, dok je Josipa krstio pavlinski redovnik Rafael Sečen.[918] Redovničke zavjete je položio 9. studenoga 1767. godine. Teologiju je završio u Lepoglavi, a kao bogoslov prve godine spominje se u izvješću iz 1770. godine.[919] Za svećenika je zaređen 28. ožujka 1773. godine u kapeli biskupskog dvora u Zagrebu po rukama zagrebačkog biskupa Josipa Galjufa, a kako je doživio ukinuće reda bio je kapelan u Rakovcu te župnik od Nove godine 1790. u župi Kratečko.[920] Umire u Kratečkom 16. listopada 1792. godine, a pokopan je sljedećeg dana u Kostajnici na groblju sv. Ane.[921] Iz oporuke se saznaje da je imao i sestru Rozaliju, a posjedovao je, između ostalih i *Gazophylacium* Ivana Belostenca, *Poszel aposztolski* Jurja Muliha, *Arithmetika Horvatszka* Šiloboda Bolšića, *Pabulum spirituale* Štefana Zagrebeca, male orgulje, gitare, klavir i sl.[922]

17.12. Bruno Bogdan (1739. – 1792.)

Bruno Bogdan rođen je 1739. godine u Međimurju. Redovničke zavjete položio je 15. listopada 1758. godine u dobi od 19 godine kao student druge godine retorike.[923] Godine 1770. bio je viceprokurator pavlinskog samostana u Lepoglavi, dok je 1785. godine vršio službu priora pavlinskog samostana u Križevcima.[924] Kao mladi filozof branio je u Kamenskom doktorsku

[917] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157-158.
[918] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1736. – 1763.), roll. 140, str. 153 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899CL8ZV?i=165&wc=9RKBRMQ%3A391644801%2C391645801%2C391870501&cc=2040054), posjećeno 28. veljače 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157.
[919] K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 392.
[920] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157.
[921] HDA, Matična knjiga umrlih župe Kostajnica (1760. – 1811.), roll. 127, str. 125. (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7L99CGL93?i=300&wc=9RK1DP6%3A391644801%2C391672301%2C391860201&cc=2040054), posjećeno 28. veljače 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157.
[922] Opširnije u: A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 157, bilj 632, 633.
[923] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[924] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 392.

tezu 1760. godine.[925] Bio je najvjerojatnije posljednji prior križevačkog samostana. Umro je 23. svibnja 1792. godine.

17.13. Emerik Borovec (? – 1712.)

Nema previše podataka o pavlinu Emeriku Borovcu. Zna se da se rodio u župi Biškupec, da je redovničke zavjete položio u Remetama 1691. godine, a umro je u Križevcima 22. listopada 1712. godine.[926]

17.14. Tituš Brezovački (1757. – 1805.)

Tituš Brezovački rodio se 4. siječnja 1757. godine u Zagrebu, gdje polazi osnovnu školu i dio niže gimnazije kao i humanoriju, dok drugi dio završava u Varaždinu. Redovničke zavjete za pavlinski red polaže u Remetama 22. listopada 1773. godine s navršenih 16 godina starosti.[927] Godinu dana boravi u Remetama, potom odlazi u samostan svete Helene kod Čakovca, dok od 1776. do 1779. godine boravi u Lepoglavi. Školovanje nastavlja u Visokomu pavlinskom učilištu u Pešti, gdje je ostao dvije godine te završio filozofiju i teologiju. Vrativši se u Varaždin kao svećenik, službuje 1781. i 1782. godine u pavlinskoj gimnaziji, a u Redu ostaje sve do njegova ukinuća 1786. godine.[928] Dio njegova života vezan je i za križevački kraj. Naime, iako nije bio u Križevcima u vrijeme postojanja pavlinskog reda, ovdje boravi kao kapelan (iako ga zagrebački Duhovni stol nije službeno na tu poziciju imenovao) i to odmah nakon ukinuća reda, a na toj poziciji u Križevcima do 1790. godine kada odlazi u Rakovec, a 1800. godine imenovan je prebendarom Svetog Ivana kod župe Sv. Marka u Zagrebu, te na toj poziciji umire 29. listopada 1805. godine.[929] Jedan je od najpoznatijih kajkavskih komediografa. Najpoznatija djela su mu *Matijaš Grabancijaš Dijak* i *Diogeneš*.

17.15. Stjepan Demšić ml. (? – 1739.)

Nikola Benger u svojem rukopisnom djelu *Memoriale necrologium* navodi Stjepana Demšića mlađeg, kojeg treba razlikovati od Stjepana Demšića starijeg (1675. – 1743.), koji je bio

[925] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[926] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[927] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[928] Milan Ratković i redakcija, Brezovački Tito (Brezovachky Titus, Brezovatsky Tituš, Baltazar), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2802], posjećeno 28. veljače 2019.
[929] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; Alojz Jembrih, Tituš Brezovački u kontekstu križevačke tematike, *Kaj – časopis za književnost umjetnost i kulturu*, 2 (1997), str. 96-101. Opširnije s detaljnim popisom radova o Titušu Brezovačkom u: Milan Ratković i redakcija, Brezovački Tito (Brezovachky Titus, Brezovatsky Tituš, Baltazar), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2802].

profesor u Lepoglavi i provincijal.[930] Demšić mlađi bio je prior pavlinskog samostana u Križevcima od 1718. do 1721. godine, a za njegova vremena je počelo žbukanje zidova crkve i dogradnja kora, dok je zvonik iz temelja bio završen 1721. godine. [931] Kao prior samostana u Sveticama spominje se 1738. godine, a već sljedeće, 1739., 19. srpnja umire u Križevcima.[932]

17.16. Mihael Dubravski (?)

Mihael Dubravski (Michael Dombrinus) bio je svećenik sv. Pavla prvog pustinjaka. Rođen je u Miholcu, pokraj Križevaca, a redovničke zavjete položio je 1683. godine u Lepoglavi. Umro je u Bečkom Novom Mjestu.[933]

17.17. Benicije Fekeša (1730. – 1776.)

Benicije Fekeša rođen je 1730. godine, što znamo po datumu kada je položio redovničke zavjete, a to je bilo 11. listopada 1739. godine u 19. godini života.[934] Nakon početnih nauka stiče doktorat iz bogoslovije. Godine 1755. spominje se kao prior pavlinskog samostana u Sveticama, dok tu funkciju vrši u križevačkom samostanu sv. Ane od 1763. do 1765. godine.[935] Bio je i prior samostana u Remetama 1769. godine, 1770. postaje provincijalni vikar, a 1771. priorom samostana u Lepoglavi, gdje i umire 14. kolovoza 1776. godine.[936]

17.18. Aleksandar Ferenčić (? – 1743.)

Aleksandar Ferenčić *aliter* Prekomurec bio je pavlinski svećenik. Umro je u Križevcima 8. lipnja 1743. godine.[937]

17.19. Stjepan Fištrović (? – 1706.)

Nepoznato je kada je Fištović rođen, ali Dočkal donosi podatak da je bio rođen u plemićkoj obitelj iz župe Blažene Djevice Marije u Maloj Rijeci.[938] Redovničke zavjete položio je u Remetama 1676. godine. Kao prior samostana sv. Ane u Križevcima pokrenuo je gradnju crkve

[930] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[931] N. Benger, *Annalium*, str. 334, 533, 559; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.; K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 23. Đ. Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, str. 159.
[932] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[933] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[934] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[935] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[936] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[937] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np
[938] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

1699. godine: „Godine 1699. križevački prior o. Stjepan Fištrović započeo je gradnju nove kamenite crkve umjesto starog drvenog ascetarija. Kada je počeo kopati temelje našao je u zemlji zlatni dukat (*aureum ducatum*), što je bio dobar znak (*in bonum fututi progresus omen acceptum*).“[939] Budući da su u tom vremenu oslobođeni prostori između Save i Drave od Osmanlija, Ivan Krištolovec je tražio da se pavlinima vrate njihovi posjedi, koji su bili izgubljeni u periodu osmanlijskih osvajanja, pa je tako general reda Gašpar Malečić poslao Stjepana Fištrovića i Ladislava Simandyja da obiđu pavlinski samostan sv. Benedikta i da ponovo uspostave funkcioniranje samostana.[940] Međutim, zbog sukoba s zapovjednikom Varaždinskog generalata, koji je zabranio dovoz hrane, pavlini su odustali od obnove samostanskog života u Bakvi, a general je samostansku ruševinu prenamijenio u stražarnicu.[941] Nakon te epizode Fištrović se vratio i tada je krenuo s građevinskim aktivnostima u Križevcima. Dana 7. ožujka 1701. godine izabran je za priora samostana u Lepoglavi, a od 1704. godine bio je prior u Remetama, gdje je službovao sve do svoje smrti 7. ožujka 1706. godine.[942]

17.20. Celestin Gašparoti (1737. – 1791.)

Celestin Gašparoti rođen je oko 1737. godine u Samoboru. Redovničke zavjete je položio u Remetama 24. listopada 1756. godine, a u izvješću od 1770. godine nalazi se u samostanu u Križevcima, gdje ga se navodi kao *dispensator cellarius*, što znači da je imao brigu na vinograde i na podrum.[943] Umro je 1791. godine.

17.21. Jakov Gaščić (1743. - ?)

Pavlinski redovnik Jakov Gaščić rođen je u Virju 1742. godine. Redovničke zavjete položio je 22. listopada 1761. godine s 18 godina života.[944] U popisu lepoglavskih redovnika iz 1770. godine stoji da je bio *correpetior* i *exceptor hospitum* odnosno s bogoslovima je ponavljao probrane nauke i bio je zadužen za primanje samostanskih gostiju.[945] Godine 1784. spominje

[939] I. Krištolovec, *Descriptio synoptica monasteriorum*; str. 23; N. Benger, *Annalium*, str. 326; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

[940] N. Benger, *Annalium*, str. 313; Dejan Pernjak - Vlatko Smiljanić, Tragovima pavlina u Špišić Bukovici: Ordo fratrum s. Pauli Primi Eremitae in Bakwa Inferior, *Croatica christiana Periodica*, 80 (2017), str. 27.

[941] N. Benger, Annalium, str. 313; D. Pernjak - V. Smiljanić, Tragovima pavlina u Spišić Bukovici, str. 27.

[942] F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 338-339; J. Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 86; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 440.

[943] Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 290; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

[944] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[945] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

se kao prior samostana sv. Ane u Križevcima, a u trenutku ukidanja reda 1786. godine bio je potprior samostana sv. Helene pokraj Čakovca.

17.22. Juraj Gegač (1710. – 1758.)

Juraj Gegač rođen je 2. travnja 1710. godine u Križevcima u obitelji Stjepana i Magdalene rođene *Prileonsis* (?)[946] a krštenju su kumovali Franjo Bartolomej Benger i supruga Suzana Bengerin.[947] Redovničke zavjete je položio u Remetama 6. studenoga 1732. godine, a tonzuru je primio u Zagrebu gdje je i zaređen za svećenika 22. prosinca 1736. godine po rukama zagrebačkog biskupa Juraja Branjuga.[948] Umro je u samostanu u Olimju 27. prosinca 1758. godine, gdje je bio u službi prokuratora.

17.23. Egidije Genner (1720. – 1766.)

Egidije Ginner rođen je oko 1720. godine u Križevcima, a redovničke zavjete je položio 20. listopada 1738. godine u Remetama.[949] Tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu, gdje je zaređen za svećenika 30. svibnja 1744. godine po rukama zagrebačkog biskupa Juraja Branjuga.[950] Umro je 26. ožujka 1766. godine, a pokopan je u Čakovcu.

17.24. Antun Gietler (1674. – 1749.)

Antun Gietler rodom je iz Štajerske. Redovničke zavjete položio je 16. siječnja 1695. godine s navršenom 21 godinom života.[951] Dočkal navodi da je jedno vrijeme bio prior samostana u Križevcima, a prema dokumentima vidljivo je da je već 1720. godine bio potprior samostana u Remetama, budući da je te godine 13. svibnja sklopio altarijski ugovor s Ivanom Branjugom.[952] Umro je u samostanu u Olimju 14. svibnja 1749. godine u 75. godini života.

---

[946] Prezime je dosta nečitko.

[947] Košćak navodi da je kum bio Franjo Frederik Benger, otac Nikole Bengera, dok se u matičnoj knjizi rođenih navodi *PP D. Franciscus Bartholomeus Benger*. Međutim, to ne isključuje mogućnost da se radi o Nikolinom ocu. HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 89 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899CPFRM?i=29&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 1. ožujka 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baštin*a, str. 152.

[948] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152.

[949] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

[950] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 153.

[951] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np

[952] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

17.25. Franjo Grabantović (1635. – 1680.)

Pavlin Franjo Grabantović rođen je oko 1635. godine u Križevcima, u Gornjem gradu, a redovničke zavjete je položio 1654. godine u Lepoglavi. Studij teologije je polazio u Beču te se vraća u domovinu. Bio je prior pavlinskih samostana u Sveticama (1664. – 1668.), Remetama (1671. – 1673.), a kao prior samostana u Čakovcu ostaje do smrti 1680. godine.[953] Za njega se redovito navodi da je bio vrlo elokventan, da je lako i brzo uspostavio kontakte s ljudima, ali da te darove nije upotrebljavao za osobnu korist, već za korist Reda i samostana u kojem je bio u službi.[954] Upravo te vrline koristi npr. 1665. godine kada je kao prior samostana u Sveticama od obitelji Babonosić dobio vinograd na Kranjač vrhu.[955] Kao prior samostana u Čakovcu dao je 1676. godine srušiti istočni dio samostana te ga je dao od temelja sagraditi, a što su nastavili njegovi nasljednici te je cijela zgrada izgrađena u boljem i ljepšem obliku, a zvonik povišen i pokriven bijelim limom te opskrbljen zvonima.[956] Grabantović je sudjelovao i u borbi protiv Turaka, u kojoj se borio zajedno sa priorom samostan u Lepoglavi Nikolom Nagyjem i remetskim priorom Jakovom Juriševićem, a za što su sva trojica pohvaljena na saboru u Požunu.[957] Umro je u Ptuju 15. srpnja 1680. godine, a pokopan je u Čakovcu.[958]

17.26. Juraj Gradečak (? – 1733.)

Juraj Gradečak bio je pavlinski redovnik koji je umro u Križevcima 18. listopada 1733. godine.[959] Ostali podaci o ovom redovniku nisu poznati.

17.27. Martin Gruber (1738. – 1796.)

Martin Gruber bio je pavlinski redovnik, profesor njemačkog jezika, koji se rodio oko 1738. godine, a rodom je iz Štajerske. Redovničke zavjete položio je 23. listopada 1757. godine,

---

[953] N. Benger, *Annalium*, str. 174; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 72; I. Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima, str. 227; Marijana Korunek, *Razvoj kompleksa pavlinskega samostana Blažene Device Marije in Vseh Svetih v Šenkovcu (1379 – 1786) v luči zgodovinskih in arheoloških raziskav*, doktorska disertacija obranjena na Oddelek za Zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, oktober 2015., str. 125; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 146.

[954] A. Košćak, Križevci – duhovna baština, str. 146.

[955] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 146.

[956] I. Krištolovec, *Descriptio synoptica monasteriorum*, str. 21-22; N. Benger, *Annalium*, str. 174; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; I. Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima, str. 227; M. Korunek, *Razvoj kompleksa pavlinskega samostana Blažene Device Marije*, str. 86, 125; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 146.

[957] N. Benger, *Annalium*, str. 174; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 146.

[958] N. Benger, *Annalium*, str. 174.

[959] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

najvjerojatnije u Remetama.[960] U izvještaju iz 1770. godine nalazimo ga u pavlinskom samostanu u Križevcima, gdje je na tamošnjoj gimnaziji predavao njemački jezik. Umro je 1796. godine.

17.28. Alojzije Grujica (1731. – 1784.)

Alojzije Grujica krsnog imena Josip, rođen je 2. veljače 1731. godine u Križevcima u obitelji Luke i Doroteje, a na krštenju su mu kumovali Matej Jungović i Helena Levaić.[961] Redovničke zavjete je položio 26. listopada 1751. godine, dok je za svećenika zaređen u zagrebačkoj katedrali 26. ožujka 1757. godine po rukama beogradskog biskupa Stjepana Pucza.[962] U sklopu knjige *Series Banorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae,* autora Ivana Franje Zdelara tiskana je i obrana filozofskih teza Alojzija Grujice, a raspravom je predsjedao pavlin Benicije Fekeša, koji je svojedobno bio i prior pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima. U Lepoglavi je stekao doktorat iz teologije, a tome predavao i filozofiju (1762. – 1764) i teologiju. (1768. – 1772.). Izvještaj iz 1770. godine navodi ga kao *professor Primarum* i *magister ceremoniarum in Lepoglava,* a 1776. godine postaje lepoglavskim priorom. Umire 17. ožujka 1784. godine u Varaždinu kao provincijal Hrvatske pavlinske provincije, a pokopan je u Lepoglavi.[963]

17.29. Adalbert Horvat (1725. – 1754.)

Adalbert Horvat bio je pavlinski redovnik, rođen oko 1725. godine u Međimurju, a redovničke zavjete je položio u Remetama 24. listopada 1747. godine.[964] Bio je magistar *principiorum poarvae* s 29 godina, a umro je u Križevcima 8. rujna 1754. godine.[965]

---

[960] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np

[961] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 187 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQG99CPJJT?i=189&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 5. ožujka 2019.; Anđelko Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 154.

[962] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 154.

[963] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 391, 440; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 154.

[964] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np

[965] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

17.30. Melkior Horvat (1702. – 1766.)

Pavlinski redovnik Melkior Horvat rodio se oko 1702. godine u Moravču, a redovničke zavjete polaže u Remetama 1. studenoga 1724. godine.[966] Godine 1752. nalazimo ga kao priora pavlinskog samostana u Križevcima, a umro je 4. ožujka 1766. u Lepoglavi.

17.31. Juraj Humski (?)

Juraj Humski bio je mađarski pavlinski redovnik. Nema podataka o njegovom rođenju kao ni smrti. Redovničke zavjete je položio u Bondorfu. Kao prior križevačkog samostana spominje se 1678. godine, a prior u Sveticama bio je od 1684. do 1686. godine.[967]

17.32. Ivan Budimir Jarmić (1723. – 1771.)

Pavlinski redovnik Ivan Budimir Jarmić rodio se u Križevcima 23. prosinca 1723. godine u obitelji Stjepana i Katarine rođene Jakopović, a redovničke zavjete je položio 21. prosinca 1745. godine.[968] U izvještaju iz 1770. godine Budimir Jarmić se navodi kao korista u samostanu sv. Ane u Križevcima, gdje i umire 7. kolovoza 1771. godine.

17.33. Tomo Jelenszky (? – 1671.)

Tomo Jelenszky pavlinski je redovnik rođen u Svetoj Heleni, pokraj Križevaca. Ne zna se točan datum ni godina rođenja. Redovničke zavjete je položio u samostanu u Lepoglavi 1644. godine a isticao se svojim krepostima, pa Benger navodi kako je bio čovjek velikih pobožnosti, a primjerom svojeg pustinjačkog života odgojio je mnoge muževe.[969] Naime, kada je novicijat iz Lepoglave premješten u samostan u Remete 1658. godine, Tomo Jelenszky je postao prvi *magister tyronum seu director* odnosno prvi učitelj i ravnatelj novog novicijata.[970] Prvi redovnik koji je u Remetama i pod nadzorom Tome Jelenszkog položio redovničke zavjete bio je Martin Šelegović, a zacijelo najslavniji je Gašpar Malečić, kasnije general reda.[971] Nakon što

[966] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[967] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[968] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 153.
[969] N. Benger, *Annalium,* str. 103. Usp. F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum,* str. 165.
[970] N. Benger, *Annalium,* str. 103; J. Barle, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 18; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 60.
[971] J. Barle, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 18; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 60.

je bio izabran za remetskog priora, ubrzo je umro, 24. lipnja 1671. godine. Posljednje riječi bile su mu: „Gaude Dei genitrix virgo immaculata.“[972]

17.34. Franjo Ladislav Josepović (1739. – 1795.)

Franjo Ladislav Josepović rodio se 1739. godine u Križevcima u obitelji križevačkih građana Martina i Barbare rođene Novak.[973] Redovničke zavjete položio je u Remetama 23. veljače 1756. godine u dobi od 17 godina, a nakon završenog obrazovanja postaje doktor teologije.[974] Od 1764. do 1766. godine predavao je filozofiju na lepoglavskoj filozofskoj školi, a od 1772. do 1776. godine bio je predavač teologije na bogoslovnoj školi.[975] U Varaždinu je 1774. godine tiskana teološka teza *Assertiones theologico-dogmaticas,* koja je bila najvjerojatnije branjena na javnoj raspravi u Lepoglavi, a raspravom je predsjedao Franjo Ladislav Josipović.[976] Bio je potprior samostana u Lepoglavi 1770. godine. Nakon toga je bio prior samostana u Križevcima, a iz Križevaca odlazi u Remete, gdje je imenovan priorom 18. kolovoza 1776. godine, a na toj službi se spominje i 1771. i 1782. godine.[977] Na izbornom kapitulu Hrvatske pavlinske pokrajine, održanom 1782. godine u Lepoglavi, Franjo Josepović zabilježen je među remetskim izbornicima koji su podnijeli popis prihoda i predmeta remetskog samostana.[978] Nakon ukinuća pavlinskog red postaje prvim župnikom novoosnovane župe u Đelekovcu, koja se izdvojila iz župe Imbriovec. Ostao je zabilježen kao župnik koji je crkvu u Đelekovcu iz temelja podignuo, iznutra uredio i opremio, a tu je i umro 26. listopada 1795. i pokopan je u kripti crkve.[979]

17.35. Ivan Adam Katanec (? – 1726.)

Zanimljiva je priča oko Ivana Adama Kataneca, a vjerojatno i jedna od rijetko zabilježenih. Naime, Katanec nije bio pavlin, ali je bio pavlinski kandidat. Kako piše Nikola Benger, župnik sv. Jurja iz Lemeša bio je kandidat za bijelog fratra, ali nikada nije obukao redovničku halju,

---

[972] I. Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima, str. 227

[973] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.

[974] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

[975] Dragutin Feletar - Hrvoje Petrić, *Općina Đelekovec - povijesno-zemljopisna monografija,* Samobor, 2008., str. 293; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.

[976] Ima još nekoliko zabilježenih takvih obrana kojima je predsjedao, ali zacijelo to nisu jedine: *Assertiones ex universa logica rationali,* 1776. Remete, *Assertiones ex universa pholosphia scholastica,* 1773. Lepoglava, *Assertiones theologicas*, 1773 Lepoglava. A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.

[977] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 75.

[978] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 214, bilj. 77; D. Feletar - H. Petrić, *Općina Đelekovec - povijesno-zemljopisna monografija,* 293-294.

[979] D. Feletar - H. Petrić, *Općina Đelekovec - povijesno-zemljopisna monografija,* 286, 293-294; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.

nego je postao biskupijski svećenik.[980] Kao svjetovni štovalac stupio je u Bratovštinu sv. Pavla i postao pavlinski *confrater*. Dok je bio župnik u Lemešu pomagao je križevačkom samostanu živežnim novcem i inače, a umro je 15. siječnja 1726. godine u nazočnosti jednog pavlina.[981]

17.36. Franjo Ksaver Antun Kincher (1725. – 1782.)

Franjo Ksaver Antun Kincher rodio se u Križevcima 18. siječnja 1725. godine u obitelji Josipa i Suzane rođene Benger, inače sestre pavlina Nikole Bengera, a krštenju su kumovali Ivan Kelleser i Ana Marija Doringer, dok ga je krstio kapelan Juraj Jurčić.[982] Redovničke zavjete je položio 28. listopada 1745. godine u Remetama, a tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu. Za svećenika je zaređen u varaždinskoj franjevačkoj crkvi 28. svibnja 1750. godine po rukama zagrebačkog biskupa Franje Ksavera Klobušickog.[983] U izvješću iz 1770. godine Kincher se navodi kao definitor provincije i prokurator te kao *Remethe pater*. Umire u remetama 21. studenoga 1782. godine.

17.37. Nikola Klanjčec (1626. – 1687.)

Pavlin Nikola Klanjčec rođen je u Međi, pokraj Križevaca, danas selu pokraj Svetog Petra Orehovca, oko 1626. godine. Redovničke zavjete položio 1652. godine u Lepoglavi. Najviše podataka o njemu donosi Nikola Benger koji za njega piše da je muž vrlo pobožan, ljubitelj mira i sloge, u službi Božjoj revan, pun samilosti prema bližnjem, osobito bolesnicima, spretan u upravi samostanom, a boravio je u Lepoglavi, Maria Thalu, Bondorfu i u Remetama, gdje je bio vikar od 1685. do 1687. godine.[984] Kao vikar samostana u Lepoglavi, a tu je službu vršio od 1666. do 1673. godine, dovršio je izgradnju sjevernog krila samostana uz pomoć Nikole Nagyja i Ivana Keryja, a sagradio je i novu propovjedaonicu i redovničke korske klupe i to troškom Kristofora Druskoczyja kao i kapelu Muke Gospodnje.[985] Kao remetski vikar podigao je treći kat samostana, a 1681. godine postao je prvi definitor reda te pomoćnik generala za Hrvatsku. Za njegova vikarijata u Remetama, iz toga samostana je prenesena relikvija sv.

[980] N. Benger, *Annalium*, str. 601-602.
[981] N. Benger, *Annalium*, str. 602; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np. Opširnije o Ivanu Adamu Katanecu u: S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 145-146.
[982] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 156 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQG99F2N47?i=388&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 6. ožujka 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 153.
[983] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 153.
[984] N. Benger, *Annalium*, str. 248; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 74.
[985] N. Benger, *Synopsis historico-chronologica*, str. 90, 91; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 193, 198, 207, 209.

Feliksa, koja je donijela, kako piše Dočkal, urod nesretnom narodu na poljima i vinogradima, te je bilo svega u izobilju.[986] Klanjčec je umro 22. travnja 1687. godine u Remetama, gdje je i pokopan.

17.38. Jakov Koller (1693. – 1755.)

Jakov Koller bio je rođen u Varaždinu oko 1693. godine. Redovničke zavjete položio je 4. studenoga 1714. godine, a bio je filozof, metafizičar. Bio je prior samostana sv. Ane u Križevcima i najvjerojatnije je u toj službi i umro 1. veljače 1755. godine.[987]

17.39. Juraj Koščević (1691. – 1735.)

Juraj Koščević rođen je u Križevcima 1691. godine, a redovničke zavjete je položio s 21 godinom 6. studenoga 1712. godine.[988] Tonzuru i niže redove primio je u Lepoglavi 22. siječnja 1713. godine, a podjelitelj mu je bio zagrebački biskup pavlin Mirko Esterhazy.[989] Umro je u Remetama 23. listopada 1735. godine u službi prokuratora i dispensatora.

17.40. Franjo Kovačić (1710. – 1763.)

Pavlin Franjo Kovačić rođen je u Varaždinu oko 1710. godine. Redovničke zavjete položio je vrlo rano, sa 16 godina, 15. listopada 1726. godine. Stekao je doktorat iz teologije. U veljači 1751. godine bio je izabran za priora samostana u Remetama, a 20. kolovoza izabran je za provincijala Hrvatske pavlinske provincije.[990] Umire u Križevcima 16. listopada 1763. godine.

17.41. Petar Kovačić (1756. – 1810.)

O pavlinu Petru Kovačiću već je bilo riječi u poglavlju o školstvu, gdje smo vidjeli da je Kovačić bio kateheta i ravnatelj pučke škole u Križevcima. Rođen je u Križevcima 19. svibnja 1756. godine, a otac mu je bio Marko, a majka Magdalena rođena Crnić.[991] Kumovi na krštenju bili su mu Josip Vragović i Rozalija Švagelj *aliter* Arbanas. Redovničke zavjete položio je 19.

---

[986] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 256.
[987] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[988] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[989] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 149.
[990] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[991] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1736. – 1763.), roll. 140, str. 130 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G99C-LDH6?i=81&cc=2040054), posjećeno 6. ožujka 2019.

svibnja 1780. godine u dobi od 24 godina kao student druge godine teologije.[992] Za svećenika je bio zaređen 30. studenoga 1781. godine u kapeli biskupskog dvora u Zagrebu, a zareditelj mu je bio beogradski biskup Antun Zlatarić.[993] Budući da je doživio ukinuće reda bio je jedan od potpisnika molbe Hrvatskom saboru za oživljavanjem pavlinskog reda 1802. godine. Kako je spomenuto i na početku njegove biografije, nakon ukinuća reda ostaje živjeti u Križevcima, gdje je bio ravnatelj pučke škole, a pomagao je križevačkom župniku i primao mirovinu iz zaklade *Fundus Religionis*.[994] Košćak donosi i njegovu oporuku, a u kojoj vidimo da je imao brata Mihaela i sestru Veroniku, da je ostavio misnu zakladi od 200 forinti za sebe i isto toliko i za roditelje, da je domu za nemoćne svećenike u Zagrebu ostavio 12 forinti, a isto toliko i za križevačku ubožnicu, 50 forinti za siromašne udovice itd., a izvršitelji oporuke bili su Placido Kligor, bivši pavlin i ravnatelj križevačke pučke škole, i gradski liječnik Fridrik Šmidt.[995] Umire 21. travnja 1810. godine u Križevcima, a pokopan je na gradskom groblju pokraj kapele sv. Florijana.[996]

17.42. Pavao Krainay (1710. – 1754.)

Pavao Krainay rođen je oko 1710. godine u Međimurju. Novicijat je polazio u Remetama, gdje položio redovničke zavjete 28. listopada 1728. godine. Tijekom srpnja 1744. godine po Varaždinskim Toplicama vrši krštenja, a od 1747. do 1750. godine bio je prior pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima.[997] Umire u Čakovcu 26. kolovoza 1754. godine kao *currator* kapele sv. Jeronima.

17.43. Marko Krajačić (1726. – 1762.)

Pavlin Marko Krajačić rodom je iz Gora kod Petrinje. Rodio se oko 1726. godine. Redovničke zavjete polaže u Remetama 30. listopada 1748. godine kao *logicus*, a umire u Križevcima 29. lipnja 1762. godine.[998]

---

[992] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[993] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 158.
[994] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 158.
[995] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 158.
[996] HDA, Matična knjiga umrlih župe Križevci (1788. – 1836.), roll. 142, str. 60 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQG99FF4JJ?i=377&wc=9R2FW3D%3A391644801%2C391645801%2C391873001&cc=2040054), posjećeno 7. ožujka 2019.
[997] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[998] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

17.44. Ivan Krištolovec (1658. – 1730.)

Krištolovec je jedan od onih koji spada u najzaslužnije i najpoznatije pripadnike pavlinskog reda. Rodio se u Varaždinu 1658. godine, a redovničke zavjete položio je 1. listopada 1677. godine.[999] Nakon što je završio isusovačku gimnaziju Varaždinu, studira u Beču i Lepoglavi te stiče doktorat iz teologije. Obnašao je dužnosti priora križevačkoga samostana, generalnoga vikara Reda od 1702. do 1704. i 1707. do 1713. godine, provincijala Hrvatske pavlinske provincije od 1704. do 1706., generala Reda 1708. i od 1714. do 1720. godine, potom priora lepoglavskoga samostana.[1000] Sudjelovao je u borbi za odvajanje hrvatskih pavlina od Ugarske provincije zajedno sa Gašparom Malečićem. Rezultat te borbe su uspješni pregovori sa Svetom stolicom. U tu svrhu nastalo je i njegovo rukopisno djelo *Registrum bonorum spectantium ad monasteria quaedam s. Pauli primi eremitae, in comitatibus partium superiorum Regni Ungariae existentia, ad intimationem Leopoldi a Kollonics factum*, u kojem je popisao darovnice, povlastice i oporuke kojima se dokazuje vlasništvo pavlinskih, uglavnom hrvatskih posjeda.[1001] Na tom principu nastalo je još jedno njegovo djelo, vrlo važno za istraživanje povijesti pavlinskog reda i pavlinskih samostana *Descriptio synoptica monasteriorum Ordinis sancti Pauli primi eremitae in Illyrio fundatorum*. Autor je i opsežnog djela P*anegyricon Austriacum seu Austriaca domus in domo David figurata super d. Leopoldo fundata per Habspurgicos heröes exaltata, usque in finem saeculorum duratura*, a za kajkavsku književnost značajan je zbog prijevoda djela Tome Kempenca *De imitatione Christi (Od naszleduvanya Christussevoga*) te životopisa *Sitek dveh verneh Kristussevih szlusbenicz Marthe y Marie Magdalene*. Na kapitulu u Marijanki održanom 1721. godine zaslužan je za uvođenje obveze vođenja provincijskih ljetopisa i provedbu promjena pavlinskih *Konstitucija*.[1002] Umro je 16. travnja 1730. godine u Lepoglavi.

17.45. Luka Kron (1720. – 1753.)

Pavlin Luka Kron rođen je oko 1720. godine u Koprivnici. Redovničke zavjete položio je 19. studenoga 1740. godine. Umro je u Križevcima 19. listopada 1753. godine.[1003]

---

[999] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[1000] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 454; Alojz Jembrih¸ Ivan Krištolovec (Christolovecz, Kristolovec, Kristolovecz, Kristolovez, Krisztolovecz; Joannes, János, Giovanni), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11169] posjećeno 7. ožujka 2019.

[1001] Rkp., Knjižnica Sveučilišta Eötvös Loránd u Budimpešti, KSEL, sign. Coll. Hev. Tom. XXIX/18

[1002] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 455-456.

[1003] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

17.46. Ciprijan Krupčević (1697. - 1733.)

Ciprijan Krupčević rodio se 1697. godine u Križevcima. Redovničke zavjete položio je 7. studenoga 1719. godine u dobi od 21 godine. Umire u Križevcima 6. rujna 1733. godine.[1004]

17.47. Juraj Lacković (1675. – 1747.)

Juraj Lacković rodio se oko 1675. godine u Zagrebu. Redovničke zavjete položio je 3. kolovoza 1694. u Remetama. Od 1710. do 1712. godine bio je prior u Sveticama, a 1715. godine u toj je službi u Lepoglavi, da bi ponovo bio prior u Sveticama 1719. godine.[1005] U dva navrata je vršio službu priora i u Remetama i to od 1725. do 1727. i od 1731. do 1733. godine. U samostanu sv. Ane u Križevcima spominje se kao potprior 1739. godine. Umro je 1. studenoga 1747. godine u samostanu Blažene Djevice Marije u Kamenskom.[1006]

17.48. Nepomuk Lacković (1741. – 1783.)

Nepomuk Lacković rođen je u Križevcima 1741. godine, a 16. listopada 1761. godine u Remetama polaže redovničke zavjete.[1007] Tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu gdje je i zaređen za svećenika 21. prosinca 1765. godine po rukama beogradskog biskupa Stjepana Pucza.[1008] U službenom izvješću samostana sv. Helene kod Čakovca iz 1770. godine navodi se da je Lacković bio *chorista* i *concionator foraneus* što znači da je bio propovjednik po obližnjim župama.[1009] Umro je 26. siječnja 1783. godine u Križevcima kao *collega major Pater Provincialis* odnosno kao provincijalov blizak suradnik.[1010]

17.49. Donat Lisjak (1703. – 1764.)

Donat Lisjak bio je pavlinski redovnik, Mađar iz Legrada. Redovničke zavjete položio 1. studenoga 1723. godine u Remetama. Bio je prior u Sveticama od 1749. do 1752., u Križevcima 1754. godine, a od 20. kolovoza 1755. godine do 20. kolovoza 1758. godine prior u Remetama i definitor provincije.[1011] Umro je 11. listopada 1764. godine u Šipku.

[1004] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 151.
[1005] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[1006] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[1007] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[1008] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.
[1009] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.
[1010] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 156.
[1011] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 74.

17.50. Stjepan Magić (1690. – 1724.)

Pavlin Stjepna Magić rodom je iz Varaždina. Redovničke zavjete položio 14. kolovoza 1708. godine u Remetama, a umire u Križevcima 25. travnja 1724. godine u 34. godini života.[1012]

17.51. Juraj Hrizostom Marković (1735. – ?)

Juraj Hrizostom Marković rođen je 31. srpnja 1735. godine u Križevcima u obitelji Luke i Ane Pusevke. Krštenju su kumovali Tomo Kesser i Elizabeta Pečnjak, a krstio ga je križevački kapelan Marko Karasman.[1013] Redovničke zavjete je položio 22. listopada 1753. godine s navršenih 19 godina života, a tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu gdje je zaređen za svećenika 24. rujna 1757. godine po rukama beogradskog biskupa Stjepana Pucza.[1014] Što se dalje dogodilo s Markovićem nema, zasada, poznatih podataka. S obzirom da mu se gubi svaki trag, ne treba isključiti mogućnost da je izašao iz reda.

17.52. Stjepan Martinek (1656. – 1697.)

Stjepan Martinek rođen je oko 1656. godine u Križevcima. U Lepoglavi je 25. srpnja 1676. godine po rukama zagrebačkog biskupa pavlina Martina Borkovića primio tonzuru i niže redove.[1015] U Remetama je vršio službu *magister novitiorum* odnosno bio je učitelj novaka u remetskom samostanu, gdje je odgojio mnoge pripadnike pavlinskog reda.[1016] Nakon toga bio je premješten u Križevce, gdje je bio prior, ali već nakon godinu dana vraća se u Remete, gdje postaje samostanski vikar i tu službu vrši od 1694. do 1696. godine. Kao samostanski vikar kupio je plemićko dobro Odru u Turopolju za 500 forinti, a taj novac je iskoristio iz misne zaklade koju je kod pavlina osnovao Tomo Augustić, kanonik zagrebački i komarnički arhiđakon.[1017] Na generalnom kapitulu 1696. godine bio je izabran za lepoglavskog vikara, ali je zbog nesuglasica sa generalom reda razriješen te službe i poslan je natrag u Remete. Tamo

[1012] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[1013] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 155.
[1014] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 155.
[1015] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 147.
[1016] N. Benger, *Annalium*, str. 317; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1017] N. Benger, *Annalium*, str. 308, 317; J. Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 19-20; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 60, bilj. 80.

osniva Bratovštinu sv. Krunice, a na istočnom krilu samostana je izgradio još četiri sobe.[1018] Umro je u Remetama 12. listopada 1697. godine.[1019]

17.53. Petar Martinović (1732. – 1784.)

Petar Martinović rođen je u listopadu 1732. godine u Križevcima i zasigurno je jedan od najintrigantnijih križevačkih pavlina. Redovničke zavjete položio je 28. listopada 1749. godine u Remetama. Tonzuru i sve redove (niže, subđakonat i đakonat) primio je u Zagrebu, gdje je zaređen za svećenika 21. prosinca 1754. godine po rukama zagrebačkoga biskupa Franje Thauszyja.[1020] Tiskana mu je teološka teza pod naslovom *Tractatum de sacramentis*, a 1755. godine u lepoglavskom samostanu javno je branio teološku tezu *Parerga ex universa theologia scholastico-dogmathica* pod predsjedanjem Felicea Engela.[1021] Na filozofskoj školi je od 1758. do 1760. godine predavao filozofiju, a od 1764. do 1765. teologiju na bogoslovnoj školi. U periodu dok je predavao filozofiju slušačima je ponudio eklektičku filozofiju, dok je temelj pavlinskog školskog sustava bio u Aristotelu odnosno njegovim tomističkim razrada, pa je zapravo pavlinska filozofija bila tomističko-peripatetička. Budući da se eklektička filozofija smatrala nekom vrsta krivovjerja Martinović je zatvoren u samostanu u Čakovcu, a najbolji svjedok tog događaja bio je zagrebački kanonik Baltazar Adam Krčelić, koji u svojima *Annuama* opisuje taj događaj, štoviše zaslužan je i za Martinovićevo oslobađanje. „Zbog toga, što je, ne po vlastitom znanju, nego na temelju čitanja nekih skolastičkih pisaca ustvrdio, da se može dopustiti eklektička filozofija, njegovi ga otužiše zbog krivovjerja i osudiše na zatvor u Čakovcu. Tu je četiri dana u sedmici morao postiti i zadovoljiti se samim kruhom i vodom, a osim toga tri dana svake sedmice vršiti pokoru.“[1022] Tako je Krčelić pisao provnicijalu, a to je u to vrijeme bio Nikola Benger, i tražio da oslobodi Martinovića, što je Benger na kraju i učinio te je Martinovića imenovao priorom samostana sv. Ane u Križevcima.[1023] Međutim, očito da je Martinović bio nemirna duha, pa je na kraju i napustio red 1779. godine, te je prešao u biskupske svećenike, a umro je u Koprivnici 1784. godine.[1024]

[1018] N. Benger, *Annalium,* str. 317; J. Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi,* str. 19-20; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 60, bilj. 80; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 147.
[1019] N. Benger, *Annalium,* str. 317.
[1020] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 155.
[1021] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 155.
[1022] Krčelić, *Annuae ili historija,* str. 418.
[1023] Krčelić, *Annuae ili historija,* str. 418.
[1024] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 155.

17.54. Ignacije Matković (1739. – 1780.)

Pavlin Ignacije Matković rođen je oko 1739. godine u okolici Ozlja. Redovničke zavjete je položio 22. listopada 1762. godine.[1025] U izvještaju iz 1770. godine Marković se navodi kao nastavnik sintakse na pavlinskoj gimnaziji u Križevcima. Od 1777. do 1780. godine bio je profesor na pavlinskoj gimnaziji u Varaždinu, a tamo je i umro 25. srpnja 1780. godine.[1026]

17.55. Ćiril Novak (1722. – 1787.)

Ćiril Novak rođen je oko 1722. godine, a redovničke je zavjete položio u Remetama 25. listopada 1744. godine kao student filozofije.[1027] U izvještaju iz 1770. godine Novak je naveden kao prior samostana sv. Ane u Križevcima, a kao takav se spominje i 1771. te 1778. i 1782. godine. Umire 1787. godine.

17.56. Jakov Obostarnec (1625. – 1669.)

Jakov Obostranec rodio se u Križevcima 1625. godine, a redovničke zavjete polaže u Lepoglavi 1645. godine. U Bečkom Novom Mjestu je završio filozofiju, a teologiju na glasovitoj isusovačkoj akademiji u Trnavi, gdje je stekao doktorat iz teologije.[1028] Godine 1656. iz pavlinskog učilišta u Bečkom Novom Mjestu seli se studij filozofije na učilište u Lepoglavu, koje je bilo smješteno u istočnom krilu samostana, Jakov Obostranec postaje prvi profesor filozofije na lepoglavskom učilištu.[1029] Obostranec je godine 1662. imenovan potpriorom lepoglavskog samostana, a zaključkom generalnog kapitula 1663. postaje prvi prior novoosnovanog pavlinskog samostana u Olimju, da bi na kraju postao 1665. (1667.) prvi prior pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima.[1030] Umro je 3. travnja 1669. godine u Čakovcu.[1031]

[1025] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np

[1026] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 447.

[1027] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

[1028] N. Benger, *Annalium*, str. 87-88.

[1029] N. Benger, *Annalium*, str. 88; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 333; Ante Sekulić, Sustav visokoškolskog odgoja hrvatskih pavlina, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, str. 228; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 104, 262; K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 228; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 146-147.

[1030] N. Benger, *Annalium*, str. 88; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, *Olimje v XVII. In XVIII. stoletju*, str. 19.

[1031] N. Benger, *Annalium*, str. 88.

17.57. Demetrije Orosz (1710. – 1750.)

Pavlin Demetrije Orosz rodio se 1710. godine, a bio je Mađar iz Legrada. Redovničke zavjete položio je u dobi od 19 godina 8. studenoga 1729. godine. Umire u Križevcima 11. siječnja 1750. godine kao potprior samostana.[1032]

17.58. David Paragy (1714. – 1770.)

David Paragy rođen je oko 1714. godine u Međimurju. Godine 1759. i 1760. spominje se kao prior samostana u Križevcima, a umire kao prior samostana sv. Helene u Čakovcu 1770. godine.[1033]

17.59. Antun Bernard Petrinić (1772. – 1775.)

Bernard Petrinić rođen je u Križevcima 5. lipnja 1722. godine u obitelji Nikole i Doroteje rođene Janlinić, a krštenju su kumovali Mihael Hirss i Alojzija Kellerin.[1034] Redovničke zavjete položio je 16. travnja 1741. godine, a tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu, gdje je 24. rujna 1746. godine zaređen za svećenika po rukama zagrebačkog biskupa Juraja Branjuga.[1035] Vršio je službu prokuratora samostana u Sveticama. Umro je u Lepoglavi 22. travnja 1775. godine.

17.60. Aleksander Prekmurec (1675. – 1743.)

Aleksander Prekmurec rodio se 1675. godine u Čakovcu. Redovničke zavjete položio je u Remetama 11. listopada 1695. godine. Umro je 8. lipnja 1743. godine kao potprior samostana sv. Ane u Križevcima.[1036]

17.61. Matija Prelogović (1693. – 1721.)

Pavlinski redovnik Matija Prelogović rodio se oko 1693. godine, a umro je u Križevcima 6. ožujka 1721. godine.[1037] Ovo su jedini poznati podaci za ovog pavlinskog brata, a razlog je vjerojatno u tome što je i vrlo mlad umro, sa samo 28 godina starosti.

[1032] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1033] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 278; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1034] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 149 (dostupno na: https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899F2NWZ?i=378&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 8. ožujka 2019.
[1035] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. *Košćak, Križevci – duhovna baština*, str. 153.
[1036] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1037] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

17.62. Euzebije Plušćak (? – 1675.)

Nepoznato kada i gdje je rođen Euzebije Plušćak. O njemu se zna da je prije nego je postao pripadnih bijeli fratara bio svjetovni svećenik i župnik u Ivaniću.[1038] Bio je prior samostana sv. Ane u Križevcima, a umire u Remetama 3. prosinca 1675. godine.[1039]

17.63. Klement Pichler (1733. – 1804.)

Klement Pichler rođen je oko 1733. godine u Grazu. Redovničke zavjete je položio 23. studenoga 1758. godine kao *conversus* odnosno brat laik. Godine 1770. u izvještaju ga nalazimo kao kuhara u samostanu sv. Ane u Križevcima, a umire 1804. godine.[1040]

17.64. Silvestar Petković (1717. – 1760.)

Silvestar Petković rodom je bio iz Posavine, a rodio se 1717. godine. Redovničke je zavjete položio 6. studenoga 1735. godine, a umro je u Križevcima s 43 godine starosti 29. prosinca 1760. godine kao *concinator converus*.[1041]

17.65. Dionizije Rački (1748. – 1773.)

Dionizije Rački rodio se 1748. godine u Kostreni. Iako dolazi s područja Istarsko-vinodolske pavlinske provincije, redovničke zavjete je položio za Hrvatsku provinciju 23. listopada 1767. godine. Umro je u Križevcima 8. listopada 1773. godine kao magistar *parvae et principia*,[1042] što znači da je bio i nastavnik na pavlinskoj gimnaziji u Križevcima.

17.66. Kazimir Radičević (1742. – 1773.)

Kazimir Radičević rođen je u Križevcima 1742. godine, a redovničke je zavjete položio 22. studenoga 1759. godine.[1043] Košćak ističe jednu zanimljivost iz života Radičevića, kada je zajedno s trinaestoricom pavlina i jednom isusovačkom kandidatu tonzuru i niže redove podijelio beogradski biskup Stjepan Pucz u Lepoglavi, a ne u Zagrebu kako je to bio običaj.[1044] Po rukama istog biskupa zaređen je i za svećenika 21. rujna 1765. godine, ali ovoga puta u

[1038] J. Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 88.
[1039] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 75, fasc. 12, br. 19; . Barlé, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi*, str. 88; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1040] K. Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 209; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1041] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1042] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1043] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1044] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 156.

zagrebačkoj katedrali.[1045] Izvještaj iz 1770. godine navodi ga kao *concitionator festivalis* odnosno kao svetkovinskog propovjednika. Umro je u Karlovcu 6. listopada 1773. godine kao propovjednik i zamjenik učitelja novaka.[1046]

17.67. Aleksije Ribarić (1730. – 1755.)

Aleksije Ribarić rodio se 1730. godine u Velikom Trgovišću. Redovničke zavjete položio je 26. listopada 1750. godine, a umire u Križevcima 27. prosinca 1755. godine kao propovjednik.[1047]

17.68. Vjenceslav Ritzinger (1713. – 1771.)

Vjenceslav Ritzinger bio je Čeh koji je služio kao redovnik u Hrvatskoj pavlinskoj provinciji, a redovničke zavjete je položio 11. srpnja 1734. godine.[1048] U izvještaju iz 1770. godine Ritzinger se spominje kao njemački ispovjednik u samostanu sv. Ane u Križevcima. Umro je u Križevcima 27. listopada 1771. godine.

17.69. Juraj Ciprijan Rock (1730. – 1784.)

Juraj Ciprijan Rock rođen je 8. travnja 1730. godine u Križevcima u obitelji Luke i Doroteje Rock, a krštenju su mu kumovali Franjo i Rosana Lehnari.[1049] Redovničke zavjete je položio 27. listopada 1748. godine, a tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu, gdje je i zaređen po rukama zagrebačkog biskupa Franje Thauzija 16. lipnja 1753. godine.[1050] U izvještaju iz 1770. godine spominje se u čakovačkom samostanu kao korista i vanjski propovjednik, a umire 22. rujna 1784. godine u Sveticama.

17.70. Ivan Rohonczy (? – 1674.)

Rohonczy je bio Mađar, pripadnik pavlinskog reda, koji se pavlinima pridružio kao obraćenik na rimokatoličku vjeru, budući da je bio do tada živio u krivovjerju.[1051] Dvije godine je bio u kušnji da bi redovničke zavjete položio 1648. godine u samostanu u Lepoglavi. Nakon što je

[1045] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 156.
[1046] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 153.
[1047] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[1048] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[1049] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 183. (dostupno na: https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899CPJ7N?i=185&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 8. ožujka 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 154.
[1050] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 154.
[1051] N. Benger, *Annalium*, str. 131; F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 121.

29 godina strpljivo podnosio razne redovničke patnje, noseći strpljivo svoj križ umire u samostanu u Križevcima 8. studenoga 1674. godine *e cruce pro cruce ad crucis remunerationem pie moriendo, feliciter transit*.[1052]

17.71. Rupert Rožman (1737. – 1780.)

Rupert Rožman rodio se u Ivaniću 1737. godine, a redovničke zavjete je položio 15. listopada 1758. godine.[1053] U izvještaju iz 1770. godine Rožman se navodi kao prokurator samostana sv. Ane u Križevcima. Umro je 1780. godine.

17.72. Franjo Ksaver Sabolić (1729. – 1771.)

Franjo Ksaver Sabolić rodio se u Križevcima 11. svibnja 1729 godine u obitelji Stjepana, koji je bio gradski blagajnik, i Margarete rođene Gajski, dok su krštenju kumovali Nikola Radović i Doroteja Lončarić.[1054] Redovničke zavjete je položio 26. listopada 1750. godine. U Zagrebu je primio tonzuru i sve redove, a za svećenika ga je zaredio zagrebački biskup Franjo Thauszy 21. prosinca 1754. godine.[1055] Najvjerojatnije je početne faze školovanja pohađao u Križevcima, gdje je izgleda završio pavlinsku gimnaziju, dok je u Lepoglavi završio filozofiju i teologiju, a iz potonjeg je stekao i doktorat. Predavao je u Lepoglavi od 1760. do 1762. godine, a 1761. godine su mu tiskane filozofske teze *Theses prologomenis, contra Theses Petri Joannis Nepomuceni Sermage,* a na teze se osvrnuo i Baltazar Adam Krčelić koji je ocijenio da Sabolić nije pri zdravoj pameti: „U svojim je naime sofističkim tezama iznio bezbroj proturječje. Tako je, da ne spominjem ostalo, rekao 'Filozofiranje koje polazi od počela svega, vrlo je blizu krivovjerju.', pa je sva prva počela osudio kao krivovjerje.“[1056] U izvještaju iz 1770. spominje se kao generalni definitor sa sijelom u Križevcima, a ovdje i umire 16. veljače 1771. godine.[1057]

[1052] N. Benger, *Annalium,* str. 132; F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 121. Usp. K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

[1053] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np

[1054] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 178. (dostupno na: https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899CPJ7M?i=180&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 8. ožujka 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 154.

[1055] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 154.

[1056] Krčelić, *Annuae ili historija*, str. 117-118; A. *Košćak, Križevci – duhovna baština*, str. 154.

[1057] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np

17.73. Petar Saić (? – 1714.)

Nema previše podataka za pavlinskog redovnika Petra Saića. Znamo da je rodom iz Legrada, da je 1698. godine položio redovničke zavjete u Remetama, te da umire 28. lipnja 1714. godine u Križevcima.[1058]

17.74. Grgur Salaj (1670. – 1702.)

Salaj je rođen u Križevcima oko 1670. godine. Redovničke zavjete je položio u Remetama 6. travnja 1693. godine, dok je subđakonat primio 27. svibnja 1695. godine u Zagrebu.[1059] Od 1700. do 1702. godine bio je prior samostana u Sveticama, a umire u Olimju 30. rujna. 1702. godine.

17.75. Andrija Zoerand Sandorić (1725. – 1769.)

Pavlin Zoerand Sandorić rođen je u Križevcima 1725. godine. Redovničke zavjete je položio 25. listopada 1744. godine. Početne nauke stekao je u rodnom gradu, a doktorat iz teologije stekao je najvjerojatnije u Lepoglavi, gdje je i predavao filozofiju i teologiju od 1755. do 1757. i od 1761. do 1764. godine.[1060] Bio je prior samostana u Remetama od 1767. do 1769. godine, a umire u Zagrebu 25. veljače 1769. godine.[1061]

17.76. Rafael Sečen (1717. – 1751.)

Pavlinski redovnik Rafael Sečen bio je rodom iz Zagreba, a rodio se oko 1717. godine. Redovničke zavjete je položio 24. listopada 1743. godine u dobi od 26 godina. Umire u Križevcima 15. ožujka 1751. godine kao magistar *parvae et principia*,[1062] što znači da je predavao na križevačkoj pavlinskoj gimnaziji.

17.77. Ivan Selegović (1632. – 1706.)

Ivan Selegović bio je pavlinski redovnik rodom iz Varaždina, gdje je rođen oko 1632. godine. Redovničke zavjete je položio u Remetama 1663. godine. Bio je prior samostana u Čakovcu,

[1058] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np
[1059] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 148.
[1060] A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 334; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 271.
[1061] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np ; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj,* str. 75; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 153.
[1062] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np

Križevcima i Sveticama, gdje je ostavio najviše traga.[1063] Dao je očistiti crkve obližnjeg samostana Blažene Djevice Marije u Kamenskom, koje su Osmanlije obeščastile te je natkrio svetište.[1064] Ljetopisci Nikola Benger i Ferenc Orosz pišu za Selegovića da je bio pun čistih vrlina, da je ljubio siromahe, a poniznošću, strpljivošću i siromaštvom nasljeđivao je je stare pustinjake te vrlo često razmišljao o Muci Isusovoj.[1065] Umro je u Remetama u dobi od 74 godine, a na sakramentu posljednje pomasti izgovorio je riječi: „Redemisti me Domine Deus!“.[1066]

17.78. Tomo Siraić (1696. – 1751.)

Tomo Siraić rođen je u Križevcima oko 1696. godine. Redovničke zavjete je položio 25. travnja 1716. godine, a tonzuru i niže redove je primio u Zagrebu, kao i đakonat, kojeg je primio po rukama srijemskog biskupa Franje Vernića 12. travnja 1721. godine.[1067] Umro je u Sveticama 26. svibnja 1751. godine.

17.79. Franjo Ksaver Anastazije Sirčić (1760. – 1827.)

Franjo Ksaver Sirčić rodio se 20. studenoga u Križevcima u obitelji Ivana i Terezije. Na krštenju su mu kumovali Matija i Kristina Kunderić, a krstio ga je križevački kapelan Nikola Rac.[1068] U Križevcima i Varaždinu je pohađao gimnaziju, dok je u Zagrebu učio filozofiju. U Lepoglavi i Zagrebu studira teologiju, dok metodu katehetskih poučavanja i povijest ili prirodoslovlje polazi u Generalnom sjemeništu u Pešti.[1069] Redovničke zavjete je položio 24. listopada 1784. godine kao student četvrte godine teologije, a za svećenika je zaređen u Zagrebu 20. veljače 1785. godine po rukama zagrebačkog biskupa Josipa Galjufa.[1070] Doživio je ukinuće pavlinskog reda te je bio jedan od potpisnika molbe Hrvatskom saboru iz 1802. godine za ponovnim oživljavanjem reda pavlina. Nakon ukinuća reda život mu je većinom vezan za Kutjevo i Požegu, gdje je i umro 18. kolovoza 1827. godine, samo nekoliko dana nakon što je bio imenovan kanonikom Stolnog Kaptola zagrebačkoga.[1071]

[1063] N. Benger, *Annalium*, str. 393; F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 188.
[1064] N. Benger, *Annalium*, str. 393.
[1065] N. Benger, *Annalium*, str. 393-394; F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 188.
[1066] N. Benger, *Annalium*, str. 394; F. Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum*, str. 188.
[1067] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 151.
[1068] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 159.
[1069] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 159.
[1070] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; *A. Košćak, Križevci – duhovna baština*, str. 159.
[1071] Opširnije u: A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 159-160.

17.80. Marko Silvester (1671. – 1733.)

Marko Silvester rođen je oko 1671. godine u Križevcima. Redovničke zavjete je položio 6. travnja 1693. godine u Remetama, a u Zagrebu prima tonzuru i niže redove 16. svibnja iste godine.[1072] Umro je u Remetama 27. listopada 1733. godine, gdje je bio superior i predstojnik Bratovštine sv. Krunice koju je utemeljio Križevčanin Stjepan Martinek,[1073] a o kojem je već bilo riječi.

17.81. Aleksije Stančević (1661. – 1727.)

Aleksije Stančević rođen je u Križevcima 1661. godine, a u dobi od 21 godine 19. srpnja 1682. godine položio je u Remetama redovničke zavjete. Kao prior samostana u Sveticama od 1704. do 1707. godine puno je radio na obnovi samostanskih zgrada. Umro je u Križevcima 8. kolovoza 1727. godine u službi definitora provincije, propovjednika i priora samostana križevačkog samostana sv. Ane.[1074]

17.82. Franjo Stibelli (?. – 1714.)

Pavlinski redovnik Franjo Stibelli rođen je u Ljubljani, dok godina rođenja nije poznata. Redovničke zavjete položio je u Remetama 1701. godine, a umire u Križevcima 24. lipnja 1714. godine.[1075]

17.83. Adrijan Strotzinger (1744. - ?)

Adrijan Strotzinger rođen je oko 1744. godine u Varaždinu. Redovničke zavjete je položio 7. studenoga 1762. godine, a godine 1770. izvještaj ga navodi kao profesora *parvae* u Križevcima.[1076] Daljnji podaci o njegovu životu nisu poznati.

17.84. Augustin Stručić (1729. -?)

Redovnik Augustin Stručić rođen je oko 1729. godine u Glogovnici, pokraj Križevaca. Redovničke zavjete je položio 12. veljače 1752. godine, a 1770. se spominje kao potprior samostana u Sveticama.[1077] Ostali podaci iz života Augustina Stručića nisu poznati.

[1072] A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 148.
[1073] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 148.
[1074] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 148.
[1075] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[1076] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[1077] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

17.85. Bartol Stručić (1750. – 1782.)

Za razliku od Augustina, nešto više podataka ima o njegovu sumještaninu, možda i rođaku Bartolu. Rođen je 1750. godine u Glogovnici, pokraj Križevaca, a redovničke zavjete je položio 20. listopada 1768. godine. U izvješću 1770. godine spominje se kao student prve godine teologije, dok je od 1776. do 1780. godine bio nastavnik na pavlinskoj gimnaziji u Varaždinu.[1078] Umro je u Križevcima 16. rujna 1782. godine.

17.86. Jakov Stručić (? – 1684.)

Nepoznat je datum kada je rođen pavlin iz Križevaca Jakov Stručić. Kao redovnik u Lepoglavi bio je izvrstan propovjednik i nastavnik filozofije (od 1677. do 1679.), a tu je u mnogim stvarima odgojio i slavnog pavlina Ivana Krištolovca.[1079] Benger piše pozitivno o svojem sugrađaninu i bratu za kojega kaže da je pametan te razgovorljiv čovjek u čemu se očituje ne samo retorička vještina nego i smislenost izlaganja.[1080] Službovao je i u Remetama, a u samostanu sv. Ane u Križevcima od 1682. do 1684. godine bio je prior samostana, a vjerojatno je na toj službi i umro.[1081]

17.87. Hrizostom Stupić (1754. – 1781.)

O redovniku Hrizostomu Stupiću znamo da je rođen oko 1754. godine u Zagrebu. Redovničke zavjete je položio s 18 godina, 15. prosinca 1772. godine, a umire u Križevcima 4. siječnja 1781. godine.[1082]

17.88. Stanislav Špišić (1744. – 1810.)

Stanislav Špišić rođen je oko 1744. godine u Ivaniću. Redovničke zavjete je položio 22. listopada 1761. godine s navršenih 17 godina života. U izvješću iz 1770. godine Špišić se navodi kao nedjeljni propovjednik pavlinskog samostana u Križevcima. S obzirom da je doživio ukinuće reda bio je potpisnik molbe Hrvatskom sabor 1802. godine za oživljavanjem reda. Umro je 1810. godine u 66. godini života.[1083]

[1078] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Cuvaj, *Građa za povijest školstva*, sv. 1, str. 291, 477; K. Dočkal, Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi, str. 392.
[1079] N. Benger, *Annalium*, str. 214.
[1080] N. Benger, *Annalium*, str. 214. Usp. A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 146-147.
[1081] N. Benger, *Annalium*, str. 214; I. Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima, str. 227; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 147.
[1082] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.
[1083] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np.

17.89. Pavao Špoljarić (1674. – 1729.)

Pavao Špoljarić rodio se 1674. godine u Križevcima, gdje je najvjerojatnije i završio početne nauke. Redovničke zavjete je položio u Remetama 28. svibnja 1693. godine, a u Zagrebu je tonzuru i niže redove primio 27. svibnja 1695. godine.[1084] U Lepoglavi je predavao filozofiju i teologiju od 1699. do 1703. i od 1704. do 1710. godine.[1085] Bio je i član Društva „Pinta" Baltazara Patačića u koje je primljen 25. travnja 1707. godine i dobio naslov *Doctorem Ungher* kao i početni dvostih: *Sic meruisse satis dum obsistunt fata Croatas / restabit nomen si non successerit omen*.[1086] Lepoglavskim priorom postaje 1716. godine, a zaslužan je i za izgradnju kapelice sv. Ivana Nepomuka 1719. godine.[1087] Bio je i definitor provincije 1719. godine, a umire 30. lipnja 1729. u Lepoglavi.[1088]

17.90. Tomo Štos (1710. – 1755.)

Tomo Štos rođen je oko 1711. godine u Križevcima. Redovničke zavjete je položio 13. lipnja 1730. godine s 20 godina starosti, a za svećenika je zaređen 18. rujna 1734. godine u Zagrebu.[1089] Bio je poznat kao vrstan propovjednik i kateheta i sačuvane su njegove propovjedi i djela, koja nisu nikada ugledala svjetlo dana, zbog siromaštva Reda.[1090] Radi se o zbirci propovjedi za nedjelje u godini *Discursus predicabiles super Dominicas*, 58 katehetskih propovjedi u kojima se tumače najpoznatije kršćanske molitve *Discursus Catecheticas* kao i knjiga koju navodi Nikola Benger *Columba simplex, illuminans et docens viam salutis* (*Bezazlena golubica, koja prosvijetljava i naučava spasenja*), a imao je i jedan katekizam, čija sudbina, kao i preostalih djela, nije poznata.[1091] Umro je u Sveticama 14. siječnja 1755. godine kao svetički propovjednik.[1092]

[1084] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 148.

[1085] A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 334; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 270.

[1086] *Ordo Doctorum Facultatis Neomedicae fundate in vidovec a 1696. per Bartgolomaeum Patačić*, A-HAZU, III. D 114 (br. DCCCXV), str. 12v, prema: Vladimir Dugački, „Doktori neomedicinskog fakulteta" Baltazara Patačića (1696. – 1719.), *Gazophylacium,* 9/1-2 (2004), str. 36; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 148, bilj. 593.

[1087] K. Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, str. 213, 440.

[1088] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

[1089] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152.

[1090] J. Bratulić, Književna djelatnost hrvatskih pavlina, str. 290; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 477.

[1091] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np. J. Bratulić, Književna djelatnost hrvatskih pavlina, str. 290; A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 477; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152.

[1092] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152..

17.91. Petar Zoerard Švagelj (1753. – 1822.)

Petar Švagelj bio je rodom iz Visokog, gdje se rodio 1753. godine. Rano je položio redovničke zavjete, sa 17 godina starosti, 27. rujna 1770. godine, stoga i ne treba čuditi da se našao u famoznom izvješću Hrvatskom kraljevinskom vijeću, gdje ga navode kao *logicus Paulinus Remetensis*.[1093] Ukinuće reda je najvjerojatnije dočekao u samostanu sv. Ane u Križevcima, budući da je već 24. travnja 1787. godine prisegnuo za župnika župe Svetog Križa u Križevcima, a za župnika ga je potvrdio kapitularni generalni vikar Franjo Popović, koji je ranije bio križevačkim župnikom.[1094] Više podataka o Švagelju saznajemo iz kanonske vizitacije kalničkog arhiđakona Mirka Rafaja, koji je 24. srpnja 1796. godine naveo kako je Petar sin Petra pl. Švagelja i Ane Novak, humanistiku (gimnaziju) završio u Križevcima i Varaždinu, filozofiju i teologiju kod pavlina, dijelom u Lepoglavi, dijelom u Zagrebu, dijelom u Budimu, gdje je doktorirao iz filozofije.[1095] Redove je primio u Zagrebu po rukama zagrebačkog biskupa Josipa Galjufa, a za svećenika je zaređen 1775. godine. Vizitator zaključuje da udovoljava svim dužnostima i veoma je uvježban u gregorijanom pjevanju te ima čestite ukućane na dobrom glasu.[1096] Bio je i ravnatelj opće pučke škole, što sam već u poglavlju o školstvu spomenuo. U *Spomenici* se navodi da je 35 godina vodio župu dobro i brižljivo i da je u mnogim sporovima obranio župna prava. Umro je službi župnika i vicearhiđakona 19. travnja 1822. godine u Božjakovini, budući da je tamo postao nadstojnik kuće, a pokopan je na groblju sv. Florijana na opću žalost sviju.[1097]

17.92. Emerik Švelić (?)

Emerik Švelić bio je pripadnik pavlinskog reda, koji je položio redovničke zavjete u Remetama 1672. godine, i bio je član samostana sv. Ane u Križevcima.[1098] Ostali podaci o ovom redovniku nisu poznati.

[1093] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.
[1094] *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 73; S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 299.
[1095] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Prot. 137/VIII, str. 68; S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 299.
[1096] NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Prot. 137/VIII, str. 68; S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 299.
[1097] *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, str. 73; S. Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, str. 300.
[1098] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

17.93. Franjo Valenteković stariji (1655. – 1710.)

Franjo Valenteković rođen je oko 1655. godine u Križevcima, a po rukama zagrebačkog biskupa, pavlina, Martina Borkovića primio je tonzuru i niže redove 25. srpnja 1676. godine u Lepoglavi.[1099] Vršio je službu priora pavlinskog samostana u Križevcima, gdje je od stare derutne i drvene crkve od kamena sagradio svetište crkve, dovršio je istočni dio samostana, a na sjevernom dijelu je položio temelje i izgradio podrumski dio te nastavio s izgradnjom zidova, zato i ne treba čuditi da je njegov sugrađanin i pavlinski brat Nikola Benger opisao kao pobožna čovjeka, revna u obnašanju svojih dužnosti i vjernog upravitelja dobara.[1100] Umro je 14. studenoga 1710. godine.

17.94. Franjo Valenteković mlađi (1701. – 1748.)

Franjo Valenteković mlađi rodio se u Križevcima 29. srpnja 1701. godine u obitelju Jurja i Magdalene Valenteković, a krštenju su kumovali Stjepan i Barbara Marčić.[1101] Redovničke zavjete je položio 7. studenoga 1720. godine. Predavao je filozofiju na filozofskoj školi u Lepoglavi od 1732. do 1734. godine, a teologiju na istom učilištu od 1736. do 1739. godine.[1102] Obnašao je i dužnost priora samostana u Sveticama 1747. godine, a umire u službi definitora provincije 3. kolovoza 1748. godine u Remetama.[1103] Ostalu mu je sačuvano rukopisno djelo iz 1737. godine *Tractatus theologocus – De angelis, ultimo fine hominis eiusquem beatitudine ac actibus humanis*.[1104]

17.95. Kajetan Vangelić (? – 1723.)

Nepoznat je datum i mjesto rođenja pavlinskog redovnika Kajetana Vangelića. Jedini podatak koji nam je dostupan je taj da je kao redovnik umro u Križevcima 10. lipnja 1723. godine.[1105]

[1099] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 147.

[1100] N. Benger, *Annalium*, str. 440; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 148.

[1101] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 47 (dostupno na: https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7L99CPNMM?i=49&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054), posjećeno 9. ožujka 2019.; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152.

[1102] A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 270; A. Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, str. 334; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152.

[1103] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 152.

[1104] Djelo je pohranjeno u Krakowu, veličine je 22,8 x 18,5 cm, 1-257 str. (+prazno do 262), zveženo u kožu, Nr. 185, Sign. I R 252. A. Sekulić, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti,* str. 300.

[1105] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np.

17.96. Hilarion Vrapčević (1713. – 1774.)

Hilarion Vrapčević rodio se u Vriju 1713. godine. Redovničke zavjete je položio 21. studenoga 1731. godine kao *rhetor*. Izvještaj iz 1770. godine navodi ga kao orguljaša u samostanu sv. Ane u Križevcima, a tu i umire 15. siječnja 1774. godine.[1106]

17.97. Ciprijan Vrbanić (1671. – 1736.)

Ciprijan Vrbanić rođen je 1671. godine, a navodi ga se kao *Carniolus Mokricensis*, što aludria da je možda iz mjesta udaljenog 10-ak kilometara od Križevaca, a to je mjesto Mokrice Miholečke. Redovničke zavjete je položio 3. kolovoza 1694. godine kao metafizičar. U pavlinskom redu je obnašao brojne službe. Godine 1698. bio je vikar samostana u Remetama, a 24. lipnja 1707. bio je imenovan priorom samostana u Kamenskom, koji je obnovljen nakon što je još 1699. godine stradao u požaru.[1107] Nadalje, od 1715. do 1717. godine bio je prior samostana u Sveticama, a 1718. godine postaje definitorom provincije i prior samostana u Remetama, da bi 1732. godine postao priorom samostana sv. Ane u Križevcima, gdje je i umro 28. kolovoza 1736. godine.[1108]

17.98. Rudolf Wirer (1721. – 1759.)

Tirolac Rudolf Wirer rođen je oko 1721. godine u okolici Beča. Redovničke zavjete je položio 4. listopada 1757. godine, a bio je brat laik, po zvanju *arcularius*, što bi moglo značiti da je bio kipar i rezbar crkvenog namještaja.[1109] Stoga mu se pripisuje izrada ormara u sakristiji crkve pavlinskog samostana sv. Ane u Križevcima, gdje je vrlo mlad i umro, 28. studenoga 1759. godine.[1110]

[1106] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; Marko Đurakić, *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*, Bjelovar, 2015. str. 157.

[1107] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np. Vladimir Jakić, *Kamensko – Crkva Majke Božje Snježne i pavlinski samostan (1404. – 2004.)*, Zagreb, 2004., str. 36.

[1108] HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 115, str. 1; fasc. 1, br. 111, str. 2; Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, str. 51; K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, str. 75.

[1109] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; K. Dočkal, *Catalogus vivorum et mortorum*, str. 33.

[1110] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; K. Dočkal, *Catalogus vivorum et mortorum*, str. 33.

17.99. Matej Zanić (1735. – 1764.)

Matej Zanić rodio se 1735. godine u Varaždinu. Redovničke zavjete je položio 20. listopada 1754. godine kao *rhetor*, a umire u Križevcima 13. siječnja 1764. godine.[1111]

17.100. Juraj Zdešić (1703. – 1760.)

Juraj Zdešić rodio se oko 1703. godine u Čakovcu. Budući da je prije pristupanja redu pavlina bio svjetovni svećenik i župnik, redovničke je zavjete položio s 45 godina, 29. srpnja 1748. godine. Umro je u Križevcima 13. studenoga 1760. godine.[1112]

17.101. Franjo Teodor Žakić (1735. – 1783.)

Franjo Teodor Žakić rodio se u Prikraju, u Križevcima 13. svibnja 1735. godine u obitelji Tome i Magdalene rođene Heruc, a krštenju su kumovali Jakob Schader i Rozalija Hirsin, dok ga je krstio križevački kapelan Marko Karasman.[1113] Tonzuru i sve redove primio je u Zagrebu, gdje je i zaređen za svećenika 23. prosinca 1758. godine po rukama beogradskog biskupa Stjepana Pucza, a umro je u Križevcima 3. kolovoza 1783. godine.[1114]

[1111] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np;
[1112] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* np;
[1113] HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 211 (dostupno na: https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7899CPN14?i=213&wc=9RK1RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054); A. Košćak, *Križevci – duhovna baština*, str. 155.
[1114] K. Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina*, np; A. Košćak, *Križevci – duhovna baština,* str. 155.

18. ZAKLJUČAK

Ovaj doktorski rad prvi puta donosi znanstveno obrađenu cjelokupnu povijest djelovanja pavlina u Križevcima od 1667. do 1786. godine kao i njihovu golemu ostavštinu. Naime, ovo nije samo povijest djelovanja samo jednog reda u određenom mjestu, ovo je ujedno i gotovo 120 godina povijesti Križevaca, a o kojoj nema previše spoznaja, budući da građa koja se odnosi na Križevce u XVII. i XVIII. stoljeću još uvijek čeka jedan sistematičniji pristup i obradu. Što se tiče pavlina u Križevcima nesporno je da su bili nositelji napretka u gradu i to u više aspekata: kulturnom, društvenom, gospodarskom i, onom najvažnijem, obrazovnom. To je razdoblje nakon otklanjanja neposredne osmanlijske opasnosti i pomicanje granica dalje na istok, a Križevcima je bio potreban jedan novi zamah u razvoju grada. To je očito najbolje osjetio i doživio protonotar Hrvatskog kraljevstva Ivan Zakmardi Dijankovečki, koji je odlučio svojim Križevcima pomoći, pa je kao dobrotvor stvorio sve preduvjete da dovede pavline u Križevce. Kao što je vidljivo i iz njegova zakladnog ugovora, pavlini su dovedeni u Križevce kako bi obrazovali domaću, ali i vlašku mladež. Stoga, s opravdanjem se može smatrati da su upravo pavlinu udarili temelje modernom školstvu u Križevcima, iako je prije njih djelovala (ali, i za vrijeme pavlina) franjevačka škola u Gornjem gradu, a kojoj gotovo da i nema previše podataka te je nepoznat njezin rad da bi se o njoj mogao donijeti adekvatan sud. Međutim, očigledno je bilo da njihov rad nije bio dovoljan kada je Zakmardi odlučio, uz isusovce, dovesti red koji je najviše brinuo za obrazovanje svjetovne mladeži. Taj dio su pavlini pokazali još 1503. godine kada u osnovali prvu javnu gimnaziju u Lepoglavi. Doduše, djelovala je kratko, samo do Mohačke bitke, ali je ponovo revitalizirana 1582. godine, budući da je opasnost od protestantizma bila velika, a mladež je bila sklona odlasku u njemačke protestantske zemlje, pa se na taj način željelo spriječiti odlazak mladih. Za sustav pavlinskog školstva svakako je vrlo važno prihvaćanje i *Naučne osnove* odnosno isusovački *Ratio atque Instituto Studiorum Societatis Jeus* ili skraćeno *Ratio studuiorum* čime su đaci dobivali opću naobrazba iz klasičnih jezika i literature, te društvenih disciplina. Takva gimnazija je imala šest razreda, četiri niža gramatička (*infima* ili *parva principia, media grammatica* i *syntaxsis*) i dva više humanistička (*poesis* ili *humanoira* i *rhetorica*). Pa je prema tome križevačka bila niža gimnazija i kao takva bila je početna točka daljnjeg obrazovanja, naravno za one koji su si to mogli u to vrijeme omogućiti. Međutim, gotovo svaki pitomac pavlina iz Križevaca, koji je došao u novicijat u Remete, a kasnije, uglavnom, na studij u Lepoglavu, svoje početne nauke stekao je upravo u križevačkoj pavlinskoj gimnaziji, dok za svjetovne osobe, zasada, nemamo podataka. Vidimo da, spletom okolnosti, uz pavlinsku gimnaziju 1783. godine nastala i Opća pučka škola, a unutar

koje će se razviti i razredni odjel za djevojčice. Tako su i na kraju krajeva stvoreni uvjeti da se u drugoj polovici u Križevcima počinje odvijati i visokoobrazovna nastava, točnije od 1860. kada je osnovano Kraljevsko gospodarsko i šumarsko učilište, prvo takve vrste u ovom dijelu Europe.

Kada se govori o ekonomskoj slici Križevaca, ali i šireg križevačkog područja, tj. nekadašnje Križevačke županije i istočnog dijela Zagrebačke županije, pavlini su uvelike oblikovali i taj segment. Naime, pavlinu su posjedovali posjede Bogačevo, Bojnikovec, Brckovčina, Breznica, Dijankovec, Carevdar, Donji Križevac (nekretnine i livade), Dropčevac, Dropkovec, Dubovec, Erdovec, Gornja Rijeka, Gregurovec, Hižanovec, Hrašćina, Kalnik, Kapelanšćica (Majurec), Koruška, Kramarovec, Lemeš, Međa, Nemčevec, Obreš, Orehovec, Orešje, Pavlovec (danas Ravenski Pavlovec), Potok (Kalnički), Preseka, Rakovec, Raven, Sveti Petar Čvrstec, Šalamunovec, Šćerbakovec (Sv. Martin), Špiranec, Turkovec, Velika kod Preseke, Vinarec, Visoko, Vojnovec, gdje su imali što gospodarskih objekata, što kmetova, a vidi se na primjeru spora oko mlina u Dijankovcu, da su djelovali i na tom planu. Zasigurno lijepe prihode križevački pavlini su ubirali i od gostinjca koji je bio smješten uz sam samostan. Vrlo je vjerojatno da pavlini nisu sve sami proizvodili što im je bilo potrebno za funkcioniranje takvog objekta, pa ne treba odbaciti mogućnost da su koristili i imali trgovinske razmjene s lokalnim stanovništvom. Da su pavlini gospodarski vrlo brzo rasli i počeli utjecati na ekonomski odnose u gradu govori i činjenica da je Gradsko poglavarstvo 1687. godine izdalo zabranu građanima Križevaca da pavlinima ne smiju ništa dati, prodati ili založiti. Međutim, običnim proglasom je ta odluka ukinuta bez posebnog obrazloženja. Jakost križevačkog samostana očituje se i u brojnim legatima i misnim zakladama koje su zasnovani, ali i u pogledu zajmovnih poslova koje su pavlini imali, ne samo s običnim pukom, već i sa plemstvom, pa su i na taj način stjecali određenu imovinu u trenutku kada dužnik nije mogao ispoštovati svoj dug.

Na primjeru posjeda u Rakovcu, Dropčevcu i Preseki vidjeli smo kakve su pavlini odnose gajili sa plemstvom (Zrinskima, Frankopanima, Batthyányja, Patačića itd.), ali i s predijalistima Zagrebačkog kaptola. Iz tih sporova vidimo da su pavlini vrlo pedantno vodili brigu o svojim posjedima tj. da njihova prava ne budu niti na bilo koji način ugrožena. Upravo iz tog obrambenog razloga, arhivski fondovi obiluju sporovima u kojima pavlini brane svoje stečevine, ali i kako gaje dobre odnose kada je između tih subjekata sve u korektnim odnosima.

Gradnjom pavlinskog samostana na južnom dijelu Donjeg grada nije se samo promijenila i odredila današnja vizura stare jezgre grada Križevca, nego je samostan sv. Ane jedinstven u

pavlinskoj povijesti. Naime, jedini je to samostan pavlina koji je od temelja građen u urbanom dijelu. Čak i ostala dva ranonovovjekovna samostana pavlina koja su nastala, onaj u Olimju i onaj u Sveticama, nalaze se u blizini neke prirodne barijere (planina, brdo, rijeka, obala i sl.). Tako da uz nekolicinu jednokatnih i prizemnih kuća iz doba baroka i klasicizma kao i reprezentativnih zgrada javnog značenja, bivši pavlinski samostan sv. Ane dao biljeg urbanom izgledu današnjih Križevaca.

Osim obrazovnog i gospodarskog napretka u Križevcima, pavlini su donijeli i zrelobaroknu umjetnost u Križevce. To se najbolje oslikava na ostacima četiri freska u crkvi sv. Ane, koje su djelo najvećeg baroknog iluzionista u Habsburškoj Monarhiji, Ivana Krstitelja Ranger, koji je i sam bio brat laik. Teško je zasada odrediti kada je Ranger boravio u Križevcima, ali njegov „rukopis" poznat je i na oltarnim palama u kapelici sv. Florijana, gdje je naslikao samog titulara, te u crkvi Majke Božje Žalosne u Koruškoj, čija je oltarna pala Svete Obitelji Rangerovo djelo iz 1738. godine. Tu je djelovao i Gabrijel Taller, koji je u Križevcima potvrđen sa svoja četiri djela, a kako ističe Đurđica Cvitanović Taller je radio i na drvu, uljem na platnu, a bio je i grafičar, bakrorezac, minijaturist, više sklon dekoraterskim radovima baveći se mramorizacijom i koloriranjem mobilijara. Od velike važnosti je da je jedan od najvažnijih pavlinskih kipara Aleksije Königer stupio u pavlinski red stupio upravo u križevačkom samostanu i dao svoj umjetnički doprinos u pavlinskoj umjetničkoj ostavštini u Križevcima.

Svi ovi aspekti koji su obrađeni u ovom radu pokazuju da pavlini nisu samo samostanski, crkveni red, nego su bili aktivni dionici u kreiranju kulturnog, gospodarskog, vjerskog i obrazovnog života u Križevcima, kroz gotovo 120 godina, koliko su, prije ukinuća, u Križevcima djelovali, a njihov doprinos u razvoju školstva u Križevcima gotovo je nemjerljiv.

19. PRILOZI

Popis priora pavlinskog samostana sv. Ane[1115]

Jakov Obostranec (1666.-1667.)

Euzebije Plušćak (1671.)

Matija Skutić (1677.)

Juraj Humski (1678.)

Jakov Stručić (1682.-1684)

Stjepan Fištrović (1699.)

Franjo Balog (1700.)

Franjo Valenteković stariji (1710.)

Stjepan Demšić mlađi (1718.-1721.)

Aleksije Stančević (1727.)

Pavao Jurjević (1728.)

Ciprijan Vrbanić (1732.)

Josip Bedeković Komorski (oko 1733.)

Juraj Lacković (1739.)[1116]

Pavao Krainay (1747.-1750)

Melkior Horvat (1752.)

Donat Lisjak (1754.)

Jakov Koller (1755.)

David Paragy (1760.)

Benicije Fekeša (1763.-1765.)

Petar Martinović (1766.-1770.)

Ćiril Novak (1770.-1771., 1778.-1782.)

[1115] Godine ne označavaju uvijek vrijeme trajanja službe, već kada su spomenuti u dokumentima.
[1116] Potprior

Jakov Gaščić (1784.)

Bruno Bogdan (1785.)

Popis ilustracija

Sl. 1 – Križevci oko 1755. godine (autor: Fran Gundrum Oriovčanin, GMK-6574)

Sl. 2 Križevci u XVIII. stoljeću (izvor: V. Bedenko, Križevci – razvoj grada, str. 16)

Sl. 3 – Panorama Križevaca početkom XX. st. Dominantna građevina je bivši pavlinski samostan sv. Ane (*autor: Gustav Neuberg, GMK – 4452*)

Sl. 4 – Pavlinski samostani u Hrvatskoj (*izvor: Milan Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, u: Kultura pavlina u Hrvatskoj, str. 68-69*)

Sl. 5 – Ivan Zakmardi Dijankovečki, 1665. (*nepoznat autor, GMK -498*)

Sl. 6 – Diploma zagrebačkog biskupa Petra Petretića od 20. travnja 1667. godine kojom dozvoljava pavlinima ulazak u Križevce (*snimio: Dejan Pernjak, HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci, fasc. 1, br. 66.*)

Sl. 7 – Pogled na samostan iz zraka te izgled u današnjem centru Križevaca (*snimio: Tomislav Belušić*)

Sl. 8 – Tlocrt prizemlja samostana i crkve sv. Ane (*izvor: Đurđica Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, u: Žarko Domljan (ur.), Križevci – grad i okolica, str. 160)*

Sl. 9 – Tlocrt kata samostana i crkve sv. Ane (*izvor: Đurđica Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, u: Žarko Domljan (ur.), Križevci – grad i okolica, str. 161)*

Sl. 10 – Mjesto gdje je bio pavlinski hospicij, a danas je zgrada Gradskog muzeja Križevci *(snimio: Dejan Pernjak)*

Sl. 11 – Monstranca I i Monstranca III (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 12 – Kalež Leopolda Vogtnera (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 13 – Pacifikal II (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 14 – Ampulice za vino i vodu s pladnjem (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 15 – Pladanj s vrčem (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 16 – Pastoralni štap Ignacija Kutnjaka (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 17 – Relikvijar svetog Marka Križevčanina (*snimio: Dejan Pernjak)*

Sl. 18 – Ormar u sakristiji crkve sv. Ane (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 19 – Propovjedaonica biskupa Jurja Branjuga u crkvi sv. Marka Križevčanina (*snimio: Dejan Pernjak*

Sl. 20 – Grešnica na mukama (*izvor: Nikola Benger, Kraljica Mučenika, Križevci, 1996., str. 64)*

Sl. 21 – Oltarna slika sv. Ane, nepoznat autor (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 22 – Smrt sv. Franje Ksaverskog (*snimio: dr. sc. Zdenko Balog)*

Sl. 23 – Sv. Ivan Pustinjak, autor: Gabrijel Taller (*izvor: Nikola Benger, Kraljica Mučenika, Križevci, 1996., str. 66)*

Sl. 24 – Restaurirana freska Ivana Krstitelja Rangera u crkvi sv. Ane *(snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 25 – Restaurirana freska Ivana Krstitelja Rangera u crkvi sv. Ane *(snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 26 – Posljednja večera Ivana Krstitelja Ranger u crkvi sv. Ane (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 27 – Raspeće Ivana Krstitelja Rangera s Majkom Božjom u sakristiji (*snimio: Dejan Pernjak*)

Sl. 28 – Oltarna pala sv. Florijana, autor: Ivan Krstitelj Ranger (*snimio: Zoran Homen*)

Sl. 29 - Stup s prikazom Oplakivanja, autor: Ivan Jakob Altenbach (*snimio: dr. sc. Zdenko Balog)*

Sl. 30 – Sveta Obitelj, autor: Ivan Krstitelj Ranger (*snimio: Zoran Homen*)

Sl. 31 – Diploma kralja Leopolda I., kojom se odobrava rad pavlinske gimnazije u Križevcima (*fototeka Gradskog muzeja Križevci*)

Sl. 32 – Nikola Benger (1695.-1766.), nepoznati autor, XVIII. stoljeće Taller (*izvor: Nikola Benger, Kraljica Mučenika, Križevci, 1996., str. 20)*

20. BIBLIOGRAFIJA

Arhivski i muzejski izvori

1. HR-HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1689. – 1736.), roll. 139, str. 27 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-899C-PFRM?i=29&wc=9RK1-RMW%3A391644801%2C391645801%2C391870402&cc=2040054
2. HR-HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1736. – 1763.), roll. 140, str. 153 (dostupno na www.familysearch.org [https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G99C-LDH6?i=81&cc=2040054]).
3. HR-HDA, Matična knjiga rođenih župe Križevci (1736. – 1763.), roll. 140, str. 130 (dostupno na www.familysearch.org [https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G99C-LDH6?i=81&cc=2040054]).
4. HR-HDA, Matična knjiga umrlih župe Kloštar Podravski (1772. – 1831.), roll. 115, str. 138.
5. HR-HDA, Matična knjiga umrlih župe Kostajnica (1760. – 1811.), roll. 127, str. 125. (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-L99C-GL93?i=300&wc=9RK1-DP6%3A391644801%2C391672301%2C391860201&cc=2040054);
6. HR-HDA, Matična knjiga umrlih župe Križevci (1788. – 1836.), roll. 142, str. 60 (dostupno na https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QSQ-G99F-F4JJ?i=377&wc=9R2F-W3D%3A391644801%2C391645801%2C391873001&cc=2040054).
7. HR-HDA-1, Sabor Kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije (fond)
8. HR-HDA-43, Poglavarstvo grada Križevaca, kutija 4, Povlastice
9. HR-HDA-649, Pavlinski samostan Križevci (fond)
10. Ivan Krištolovec, *Descriptio synoptica monasteriorum Ordinis sancti Pauli primi eremitae in Illyrio fundatorum*, rkp. A-HAZU, II b 72,
11. Kamilo Dočkal, *Catalogus vivorum et mortorum*, rukopis, A-HAZU, sign. XVI-28 a,b,
12. Kamilo Dočkal, Pavlinski samostan u Križevcima, u: *Građa za povijest pavlinskih samostana u Hrvatskoj*. Rukopis u Arhivu HAZU, sign. XVI 29 (a),

13. Kamilo Dočkal, *Životopisni podaci hrvatskih pavlina,* rukopis u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu
14. *Liber Memorabilium Parochiae Lepoglavensis ab Anno 1401 usque 1789.*^{um}, A-HAZU, IVd 77
15. NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Protokol 132/III
16. NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Protokol 133/IV
17. NAZ, Kanonska vizitacija župe Svetog Križa u Križevcima, Protokol 137/VIII
18. NAZ, Župni arhiv Križevci Sv. Ane, kut 29 (Pred. 1-6), Predmetni spis, br. 2, Imovnici, god. 1922.
19. Nicolaus Benger, *Chronotaxis monasteriorum Ordinis. FF. Eremitarum s Pauli primi Eremitae in Provinciis Istriae et Croatiae,* rkp. A-HAZU, II-d-212
20. Nicolaus Benger, *Menologium Illyrieanum seu syllabus Sanctorum et Venerabilium Dei Servorum, ad Illyricam Nationem sectantium, quos vel Ecclesia Catholica in Divorum Fastos retulit, vel pij probratique Scriptores ut pia Sanctitatis opinione claros recensent. Opera P.F. Nicolai Benger, Ord. S. Pauli 1m Eremitae Definitoris Generali set SS. Theologiae Doctoris, nunc vero Provm ciae Croaticae Prioris Provincialis.* Rkp. U franjevačkoj knjižnici na Kaptolu u Zagrebu
21. Nikola Benger, *Cathalogus Authorum ex regiosis Ordinis St. Pauli Primi Eremitae …*, rukopis, A-HAZU, IIa 22
22. *Ordo Doctorum Facultatis Neomedicae fundate in vidovec a 1696. per Bartgolomaeum Patačić,* A-HAZU, III. D 114 (br. DCCCXV)
23. *Synopsis historico-chronologica monasterii Lepoglavensis ordinis S. Pauli primi ermitae provinciae Croatico-Slavonicae*, prijepis rukopisa (strojopis), arhiv Župe Bezgrešnog začeća BDM Lepoglava
24. *Spomenica (Ljetopis) župe u Križevcima*, rukopis pripremio i preveo Ljudevit Plačko, Gradski muzej Križevci, fascikl rukopisa A
25. *Spomenica obće pučke škole križevačke*, rukopis u vlasništvu OŠ „Vladimir Nazor“ Križevci
26. Zbirka arhivskih dokumenata Gradskog muzeja Križevci

Objavljeni izvori

1. Andreas Lazarus von Imhof, *Neu-eröffneter Historischer Bilder-Saal, Das ist: Kurtze, deutliche und unpassionirte Beschreibung Der Historiae Universalis: Von Anfang der Welt biß auf unsere Zeiten und das Jahr 1743, in ordentliche und mercksame Periodos und Capitul eingetheilt, Darinnen die fürnehmsten Geschichten, Kriege, Schlachten, und andere Begebenheiten, mit 1800. Kupferstücken*, Nurnberg, 1744.
2. Andreus Eggerer, *Fragmen Panis Corvi Protoeremitici Seu Reliquiæ Annalium Eremi-Coenobiticorvm Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitæ*, 1663.
3. Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv. 1., Zagreb, 1910.
4. Antun Cuvaj, *Građa za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, sv. 2., Zagreb, 1910.
5. Augustino Theiner, *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis vaticanis deprompta collecta*, vol. 2, Zagreb, 1875.
6. Baltazar Adam Krčelić, *Annuae ili historia 1748-1767.*, Zagreb, 1952.
7. *Biblija*
8. Caspar Mallechich, *Quadripartitum Regularium, in quo primo, de privilegiis in communi, secundo de privilegiis particularibus Ordin S. Pauli I.mi eremitae, tertio, de privilegiis ejusdem ordinis per viam communicationis cum Patribus Carthusiensibus, quarto de privilegiis et juribus Regularium in genere et in specie per bullas et constitutiones Romanorum Pontificum eorumque ampliativas, restrictivas ac declarativas tractatur*, Vienna, 1708.,
9. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom*, sv. III, 1905.
10. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom*, sv. IV, 1906.
11. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom*, sv. VIII, 1910.
12. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske s Dalmacijom i Slavonijom*, sv. XVI, 1976.
13. Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen primus 1225.-1466.*, Zagreb, 1904.

14. Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen secundum 1467.-1526.*, Zagreb, 1905.
15. Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis comunitatis Turopolje volumen tertium 1527.-1560.*, Zagreb, 1906
16. Emilij Laszowski, *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium: Knj. 1: Od godine 1526. do godine 1530.*, Zagreb, 1914.
17. Franciscus Orosz, *Synopsis annalium eremi-coenobiticorum ff. eremitiarum Ordinis S. Pauli, primi eremitae primum, anachoretarum authoris et magistri vitam, translationes et miracula complectens; dein sacri et candidi...: ex primo et secundo cvomunime concinnata*, Sopronii, 1747.
18. Gregorius Gyöngyösi, *Vitae fratrum eremitarum Ordinis sancti Pauli primi eremitae*, Franciscus L. Hervay (ed.), Budapest: Akadémiai kiadó, 1988.
19. Hrvatska na tajnim zemljovidima: *Križevačka pukovnija*, knj. 7, pripremili: Mirko Valentić, Ivana Horbec, Ivana Jukić; prevela Lidija Šimunić Mesić, Zagreb, 2003.
20. Hrvatska na tajnim zemljovidima, *Križevačka županija*, knj. 9, pripremili: Mirko Valentić, Ivana Horbec, Ivana Jukić; prevela Lidija Šimunić Mesić, Zagreb, 2004.
21. Ivan Kukuljević Sakcinski, Dogadjaji Medvedgrada s obrisom, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 3 (1854): str. 13-133.
22. Ivan Kukuljević Sakcinski, Zapisnici Barona Baltasara Patačića i grofa Adama Oršića od 1691. do 1814., *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 10 (1869):
23. Josip Bedeković, *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, Zagreb-Čakovec, Meridijani – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić – Družba Braća Hrvatskoga Zmaja – Zrinska garda Čakovec, 2017.
24. Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2001.
25. Nicolaus Benger, *Annalium Eremi-Coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae. Volumen Secundum, Duos In Libros Partitum. Quibus ab Anno Christi 1663. usque ad annum 1727.*, Posonii, 1747.
26. Nicolaus Benger, *Regina martyrum innumeris gratis Corusca, Dei mater dolorosa Maria: Crisiensis urbis urbs refugu̇i, afflicatorum locus atyli & folatii, sive, Historica expositio ortûs progressus & miraculorum thaumaturgae statuae B.V. Dolorosae, Crisii ad fluviu Corusca errectae*, 1730.
27. Nikola Benger, *Kraljica mučenika*, Križevci, Ogranak Matice hrvatske u Križevcima, 1996.

28. Samu Barabás, *Codex diplomaticus et epistolaris comitis Nicolai de Zrinio*. Vol. 1 – 2. Budapest, 1898. – 1899.

Literatura

1. Alojz Jembrih (ur.), *Hilarion Gašparoti i njegovo djelo – Zbornik radova sa znanstvenog skupa Hilarion Gašparoti (1714.-1762.) i njegovo doba, Samobor, 25. listopada 2012.*, Samobor, Gradska knjižnica Samobor – Samoborski muzej, 2014.
2. Alojz Jembrih, Antun Raisp, autor hrvatsko-kajkavsko-njemačke gramatike iz 1772., u: *Hrvatski kajkavski kalendar 1993*, Čakovec 1992., 131-136.
3. Alojz Jembrih, *Na izvorima hrvatske kajkavske književne riječi*, Čakovec, 1997.
4. Alojz Jembrih, Tituš Brezovački u kontekstu križevačke tematike, *Kaj – časopis za književnost umjetnost i kulturu*, 2 (1997), str. 96-101.
5. Anđela Horvat, Osvrt na urbanističku koncepciju jezgre Križevaca, *Križevački zbornik II*, Križevci, 1982., str. 135-148.
6. Anđela Horvat – Radmila Matejčić – Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1982.
7. Anđelko Košćak, *Križevci – Duhovna Baština*, Križevci, Župa sv. Ane Križevci, 2016.
8. Ante Crnčević, Kristov gozbeni stol – Posljednje večera u umjetnosti, *Živo vrelo – liturgijski pastoralni list*, 35 (2018), str. 9-15.
9. Ante Sekulić, *Remete – pavlini u Hrvatskoj*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1986.
10. Ante Sekulić, Pregled povijesti pavlina, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 39-40.
11. Ante Sekulić, Hrvatski pavlini na stolici zagrebačkih biskupa, *Lepoglavski zbornik 1993.*, Zagreb, 1994., str. 7-49.
12. Ante Sekulić, *Olimje v XVII. In XVIII. stoletju*, Maribor, Zavod "Spominski park Trebče", 1994.
13. Ante Sekulić, Šimun Bratulić 1603-1611., u: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995., str. 285-294.
14. Ante Sekulić, Nikola Benger (1695. – 1766.), u: Nikola Benger, *Kraljica mučenika*, Križevci, Ogranak Matice hrvatske u Križevcima, 1996., str. 119-120.
15. Ante Sekulić, Srednja i visoka učilišta hrvatskih pavlina, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 43/44 (1996), str. 327-342.
16. Ante Sekulić, Sustav visokoškolskog odgoja hrvatskih pavlina, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 45/46 (1997), 219-242.
17. Antun Dabinović, *Hrvatska državna i pravna povijest*, Zagreb, Matica hrvatska, 1990.
18. Arnoldus Johan George Verster, *Das Buch vom Zinn*, Hannover, Fackelträger-Verl, 1966.

19. Bernarda Ratančić - Vladanka Milošević, Prilog poznavanju povijesti franjevačke ljekarne u Varaždinu, *Portal – godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 7 (2016), str. 193-208.
20. Brian Porter-Szucs, Faith and Fatherland: Catholicism, Modernity, and Poland, Oxford University Press, 2011.
21. Buga Zdjelar, Povijest pavlinskog školstva u Hrvatskoj, *Lucius: zbornik radova Društva studenata povijesti „Ivan Lučić-Lucius“*, 3 (2003), str. 81-139.
22. Carolyn Renz, *Schönheit alter Möbel im Verbogenen*, Wien, Österreichischer Kunst und Kulturverlag, 1998.
23. Christian Norberg Schulz, *Architettura Barocca*, Milano, Mondadori Electa, 1979.
24. Dagmar Stará, *Zinnmarken aus aller Welt*, Praha, Dausien Werner, 1977.
25. Danijel Premrl i Iva Kurelac, Sveti Ivan Pustinjak u hrvatskoj historiografiji i ikonografiji 17. i 18. stoljeća, *Crotica Christiana Periodica*, 69 (2012), str. 11-31.
26. Dejan Pernjak i Vlatko Smiljanić, Tragovima pavlina u Spišić Bukovici: Ordo fratrum s. Pauli Primi Eremitae in Bakwa Inferior, *Croatica christiana Periodica*, 80 (2017), str. 17-29
27. Denis Peričić, Motiv Indijanca na stropnoj slici Ivana Rangera u franjevačkom samostanu u Varaždinu, *Lepoglavski zbornik 1996*, Zagreb, 1998., str. 75-80.
28. Doris Baričević, Djela varaždinskog kipara Fridrika Pettera u Varaždinu i Križevcima, *Bulletin JAZU*, 49 (1979), str. 53-74.
29. Doris Baričević, Živi kipi Lepoglavski, *Kaj*, 2 (1981), str. 3-62.
30. Doris Baričević, Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach, *Peristil*, 25 (1982), str. 107-132.
31. Doris Baričević, Dominus sculptor Stephanus Szeverin Crisiensi, *Peristil*, 30 (1987), str. 81-102.
32. Doris Baričević, Kiparstvo u pavlinskim crkvama u doba baroka, *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 183-222.
33. Doris Baričević, Kiparstvo i drvorezbarstvo, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 195-208.
34. Doris Baričević, Mirjana Repanić Braun, Katalog sakralnih građevina, Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1994., str. 235.
35. Doris Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb, Školska knjiga, 2008.

36. Drago Miletić, Konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi u unutrašnjosti lađe crkve sv. Marije u Lepoglavi, u: *Lepoglavski zbornik 1994.*, Zagreb, 1995., str. 119-135.
37. Dragutin Feletar - Hrvoje Petrić, *Općina Đelekovec - povijesno-zemljopisna monografija*, Samobor, Meridijani, 2008.
38. Dragutin Feletar, Učeni pavlin Josip Bedeković (1688.-1760.) i njegovo djelo, u: Josip Bedeković, *Knjiga o sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, Zagreb-Čakovec, Meridijani – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu – Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije Tkalčić – Družba Braća Hrvatskoga Zmaja – Zrinska garda Čakovec, 2017., str. 511-555.
39. Đurđica Cesar, Povijest Varaždinske gimnazije u doba Pavlina u rukopisu Kamila Dočkala, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 10/11 (1998): 125-132.
40. Đurđica Cvitanović, Povijest i barokna obnova pavlinskog samostana i crkve Bl. Dj. Marije Snježne u Kamenskom, u: Branko Lučić (ur.), *Kamensko crkva i samostan pavlina*, Zagreb, 1973., str. 7-41.
41. Đurđica Cvitanović, Slikarstvo pavlinskog kruga u 17. i 18. stoljeću, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 165-181.
42. Đurđica Cvitanović, Pavlinski samostan i crkva sv. Ane, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 159-165.
43. Đurđica Cvitanović, Pavlini u Križevcima, gradu svetog Marka Križevčanina, *Lepoglavski zbornik 1995.*, Zagreb, str. 85-95.
44. Emil Kisbán, *A magyar Pálosrend története*, sv. 1, Budapest, 1938.
45. Emil Kisbán, *A magyar Pálosrend tőrténete*, sv. 2, Budapest, 1940.
46. Emilij Laszowski, Adam grof Zrinski: (1662.-1691.) biogravska studija, *Vjesnik kraljevskog zemaljskog arkiva*, 7 (1937), str. 79-101.
47. Emilij Laszowski, *Iz prošlosti Vrbovca, rodnoga mjesta hrvatskoga bana Petra grofa Zrinskoga*, Zagreb, 1921.
48. Ernest Fišer, Ivan Ranger kao pejsažist, Denis Peričić, u: *Lepoglavski zbornik 1996*, Zagreb, 1998., str. 137-140;
49. Franjo Emanuel Hoško i Mijo Korade, Školstvo i crkveni redovi, u: Ivan Golub (ur.), *Hrvatska i Europa: Barok i prosvjetiteljstvo*, sv. III., Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 187-201.
50. Franjo Emanuel Hoško, Pavlinske srednje i visoke škole, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 301-312-

51. Franjo Pajur, Kako je Vrbovec postao središnje mjesto okolice, *Kaj*, 6 (2009), str. 61-76.
52. Franjo Pajur, Rakovec (Rokonuk) kao središnji posjed okolice, *Kaj*, 3-4 (2016), str. 87-116.
53. Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1996.
54. Gábor Hausner, Posljednji junak obitelji zrinski: grof Adam Zrinski (1662-1691), u: Sándor Bene, Zoran Ladić i Gábor Hausner (ur.), *Susret dviju kultura – Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Zagreb: Matica Hrvatska, 2012., str. 447-462
55. Géza Kunn, Adalékok a keleti nyelvek, irodalmak és utazások történetéhez., MATARKA, 28/1 (1893), str. 15-22.
56. Goranka Kreačič, Prilog za rekonstrukciju povijesti hrvatskih plemićkih obitelji Tompa de Horzowa i Tompa de Palychna, *Arhivski vjesnik*, 55 (2012), str 117 – 155.
57. Gudio Quien, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj, metal, tekstil, oslikana pozlaćena koža, keramika, isprave i knjige, popis arhivalija, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989.
58. Gustav Kuzmić i suradnici, *Visoko – oaza stare Hrvatske krijeposti i čestitosti. Prilozi za povijest župe i općine Visoko*, Varaždinske Toplice, Tonimir, 2005.
59. Hadrijan Borak, *Redovnička pravila*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2005.
60. Helmut Seling, *Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529-1868. 3 Bände und Supplementband zu Band 3*, München, 1980.
61. Hrvoje Petrić, Prilozi za popis župa i upravitelja Podravine od sredine srednjeg vijeka do 20. stoljeća, *Podravina*, 13 (2014), str. 218-223.
62. Irena Smiljanić, Grkokatolički prelat Bazilije Božičković (1719.-1785.), u: Lovorka Čoralić (ur.) et al., *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom prostoru*, Hrvatski institut za povijest, 2016., str. 209-215.
63. Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*, Zagreb, Pravni fakultet, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1985.
64. Ivan Krstitelj Tkalčić, O stanju nastave u hrvatskoj prije, a osobito za Pavlinah, *Rad JAZU*, 23/93 (1888), str. 79-104.
65. Ivan Peklić, Kulturna i prosvjetna djelatnost pavlina u hrvatskoj s posebnim osvrtom na Križevce, *Croatica Christiana Periodica*, 35 (1995), str. 63-72.
66. Ivan Peklić, O križevačkim i mađarskim pavlinima u hrvatskoj pavlinskoj provinciji, *Cris – časopis povijesnog društva Križevci*, 12 (2010), 226-233

67. Ivan Peklić, Križevci tijekom povijesti (kratka povijest grada), *Zbornik Janković*, 1 (2015), str. 219-231.
68. Ivan Peklić, *Hrvatski svetac Sveti Marko Križevčanin*, Križevci, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Koprivničko-križevačke županije u Križevcima, 2017.
69. Ivan Tinodi, Križevačke ciglane, *Cris časopis povijesnog društva Križevci*, 8 (2006), str. 108-139
70. Ivan Zvonar, Uloga pavlina u dokazivanju hrvatskog značenja Međimurja, *Lepoglavski zbornik 1993*, Zagreb, 1994., str. 51-60.
71. Ivana Horbec-Maja Matasović-Vlasta Švoger, *Od protomodernizacije do modernizacije školstva u Hrvatskoj: zakonodavni okvir*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2017.
72. Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo*, Golden Marketing, Zagreb, 1998.
73. Ivo Lentić, Specifičnost arhitekture pavlinskih sakralnih objekata u Hrvatskoj u doba Baroka, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 4 (1977), str. 17-30
74. Ivo Lentić, Reliquiae reliquiarum pavlinskog zlatarstva u Hrvatskoj, u: *Kultura pavlina pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 237-248.
75. Ivo Lentić, *Liturgijsko posuđe iz župa križevačkog područja*, katalog izložbe, Križevci, Gradski muzej Križevci, 1993.
76. Ivo Lentić, Katalog sakralnih građevina, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 234.
77. Ivo Lentić, Zlatarstvo, u: *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije 1094-1994.*, Zagreb, Muzejsko-galerijski centar Muzej Mimara – Institut za povijest – umjetnosti – Zagrebačka nadbiskupija, 1994., str. 371-404.
78. Janko Barlé, Domovina Marka Križevčanina, *Katolički list*, 541 (1903.), br. 46, str. 654
79. Janko Barle, *Remete – povijesni podaci o samostanu, crkvi i župi,* Zagreb, 1914.
80. János Karácsony, *Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711 -ig*, 2. köt., Budapest, 1922.
81. Jasmina Nestić, The Influence of Andrea Pozzo's models from His Treatise Perspectivae pictorum atque architectorum on Croatian 18th-Century Illusionist Altarpieces, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*¸ 39 (2015): str. 85-98.
82. Jelena Kovačević, Kapela sv. Ivana Krstitelja na Gorici, u: Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, Varaždinska biskupija, Nakladni zavod Matice hrvatske, Meridijani, 2004. str: 60-73.

83. Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, Zagreb, Sveučilišna naklada Liber, 1980
84. Josip Bratulić, Književna djelatnost hrvatskih pavlina, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 1989., str. 279-296.
85. Josip Bratulić, Pavlini u hrvatskoj društvenoj i kulturnoj povijesti, *Lepoglavski zbornik 1994.*, Zagreb, 1995., str. 7-12.
86. Josip Bratulić, Školska djelatnost hrvatskih pavlina, *Kaj – Lepoglavski kompleks*, 3-5 (1988), str. 81-91.
87. Josip Buturac, Popis župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1504., *Starine JAZU*, 59 (1984), str. 43-108.
88. Josip Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca i okolice 1134-1940.*, Križevci, Općina Križevci, 1991.
89. Josip Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984.*, Vrbovec, Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, 1984.
90. Josip Kolanović, Jedna sporna epizoda iz života Maksimilijana Vrhovca, *Croatica Christiana Periodica*, 5/7 (1981).
91. Josip Lajer, Kratak nacert o postanku i razvitku Glavne škole križevačke, u: *Pervo godišnje izvestje Glave dečačke i trivijalne devojačke učione u Križevcu na koncu školske godine 1864.*, Zagreb, Narodna tiskara Ljudevita Gaja.
92. Júlia. Varga, *Ungarländische Studenten an den kleineren Universitäten und Hochschulen des Habsburger Reiches, 1560-1789*, Budapest, 2004.
93. Kamilo Dočkal, *Diecezanski muzej Nadbiskupije zagrebačke*, sv. 1-2, Zagreb, 1940-1944.
94. Kamilo Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, Zagreb, Glas koncila, 2014.
95. Karlo Horvat, Ivan Zakmardi, protnotar kraljevstva hrvatskoga, *Rad JAZU*, 63 (1905), str. 55-115.
96. Katarina Levaj Horvat, Tri kapele, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 187-197.
97. Katarina Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2015.
98. Ksenija Marković, Erdovec, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 306-308.
99. Kvirin Vidačić, *Topografično-poviestne crte slob. i kr. grada Križevca*, Križevci, 1886., pretisak, Ogranak Matice hrvatske Križevci, 1993.
100. Ladislav Dobrica, *Ivan Zakmardi i njegovo nasljeđe*, katalog izložbe, Zagreb, 2010.

101. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006.
102. Lorenzo Weinrich, Santo Stefano Rotodno. Der römische Paulinerkonvent, u: Kaspar Elm (ur.), *Beiträge zur Geschichte des Paulinerordens*, Berlin, 2000., str. 191-202.
103. Ljudevit Plačko, Pečat slobodnog i kraljevskog grada križevačkog ujedinjenog 1752, *Cris - časopis povijesnog društva Križevci*, 9 (2007): 170-178.
104. Maja Katušić, Pregled političkih zbivanja, u: Lovorka Čoralić (ur.), *U potrazi za mirom i blagostanjem – hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2013., str. 3-26.
105. Mályusz Elemér, A szlavóniai és horvátországi középkori páloskolostorok oklevelei az Országos Levéltárban, *Levéltári Közlemények,* 1-2 (1930), str. 69-87.
106. Marija Mirković, Barokni program Rangerove stropne slike u franjevačkom samostanu u Varaždinu, *Godišnjak Gradskog muzeja Varaždin*, 5 (1975), str. 97-106.
107. Marija Mirković, Slikarstvo lepoglavskih pavlina, Kaj, 6 (1979), str. 1-70.
108. Marija Mirković, Ranger (Rangger), Ivan Krstitelj, u: *Likovna enciklopedija Jugoslavije*, sv. II, Žarko Domljan (ur.): Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1987., str. 691-692.
109. Marija Mirković, Ivan Krstitelj Ranger i pavlinsko slikarstvo, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str: 127-163
110. Marija Mirković, Skica za pavlinski portret, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 351-358.
111. Marija Mirković, Ikonološki programi zidnih slika u samostanskim ljekarnama hrvatskih pavlina i franjevaca, u: *Acta Facultatis medicae Fluminensis*, 3-4 (1992), str. 119-129.
112. Marija Mirković, Iluzionističko zidno slikarstvo, u: *Sveti trag: devetsto godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije 1094-1994.*, Zagreb, Muzejsko-galerijski centar Muzej Mimara – Institut za povijest – umjetnosti – Zagrebačka nadbiskupija, 1994., str. 271-300.
113. Marija Mirković, Majka Božja Žalosna u crkvi Marije Koruške, u: Nikola Benger, *Kraljica mučenika*, Križevci, Ogranak Matice hrvatske u Križevcima, 1996., str. 111-117.
114. Marija Mirković, Vrhunac Rangerova iluzionizma u kapeli sv. Jurja nad Lepoglavom, u: *Lepoglavski zbornik 1996*, Zagreb, 1998., str. 63-75.
115. Marija Mirković, Ivan Krstitelj Ranger, majstor slikanja na žbuci, u: Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, Varaždinska biskupija, Nakladni zavod Matice hrvatske, Meridijani, 2004., str. 25-58.

116. Marija Mirković, Franjevački samostanski sklop u Varaždinu – povijesna studija, *Portal – Godišnjak hrvatskog restauratorskog zavoda*, 7 (2016), str. 175-192.
117. Marijana Korunek, *Razvoj kompleksa pavlinskega samostana Blažene Device Marije in Vseh Svetih v Šenkovcu (1379 – 1786) v luči zgodovinskih in arheoloških raziskav*, doktorska disertacija, Oddelek za Zgodovino, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, oktober 2015.
118. Marina Bregovac Pisk, Katalog: slikarstvo, kiparstvo, namještaj, metal, tekstil, oslikana pozlaćena koža, keramika, isprave i knjige, popis arhivalija, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989.
119. Marko Đurakić, Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije, Bjelovar, Bjelovarsko-križevačka biskupija, 2015.
120. Marko Glogović, Pavlini u povijesti između monaštva i apostolata, uz 1650. obljetnicu osnutka prvih eremitskih samostana i 555. obljetnicu pavlinskog reda u Hrvatskoj, *Lepoglavski zbornik 1993.*, Zagreb, 1994.. str. 95-106.
121. Martina Wolff Zubović, *Tipologija i podrijetlo ornamentike na drvenim oltarima XVII. i XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske – recepcija, primjena i razvoj motiva*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, sv. 2., 2017.
122. Metod Hrg, O izvještajima đakovačkih i zagrebačkih biskupa i nadbiskupa u Vatikanskom arhivu, *Croatica Christiana periodica*, 2 (1978), str. 64-74.
123. Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, Varaždinska biskupija, Nakladni zavod Matice hrvatske, Meridijani, 2004.
124. Mijo Korade, Vjerski, odgojni i književni rad Družbe Isusove, u: *Isusovačka baština u Hrvata*, katalog izložbe, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove Zagreb, Hrvatski povijesni institut Beč, Hrvatska provincija Družbe Isusove, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, Restauratorski zavod Hrvatske Zagreb, Zavod za restauriranje umjetnina Zagreb, 1992., str. 21-39.
125. Mijo Korade, Franjo Klobusiczky (1748.-1751.), u: Franko Mirošević (ur.), Zagrebački biskupi i nadbiskupi, Zagreb, Školska knjiga, 1995., str. 399-402.
126. Mijo Korade, Ivan Krstitelj Paxy, u: Franko Mirošević (ur.) u: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi,* Zagreb, Školska knjiga, 1995., str. 413-417.
127. Mijo Korade, Školstvo u Hrvata od 16. do 18. stoljeća, u: Mirko Valentić i Lovorka Čoralić (ur.), *Povijest Hrvata – druga knjiga: Od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata*, Zagreb, Školska knjiga, 2006., str. 331-338.

128. Mijo Korade, Isusovci i pavlini u Varaždinu: prosvjetni, vjerski i kulturni doprinos, u: Miroslav Šicel – Slobodan Kaštela (ur.), *800 godina slobodnog kraljevskog grada Varaždina 1209.-2009. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog 3. i 4. prosinca 2009. godine u Varaždinu*, Zagreb-Varaždin, HAZU u Varaždinu, 2009., str. 121-129.
129. Milan Kruhek, Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt, 1989., str. 67-93.
130. Milan Matijević, Evaluacija u odgoju i obrazovanju, *Pedagogijska istraživanja*, 2 (2005), str. 279-297.
131. Mile Bogović, Pavlini u Senju, *Senjski zbornik*, 13 (1988), str. 109-119.
132. Mile Bogović, Senjska gimnazija od osnutka do smrti biskupa Mirka Ožegovića (1725.-1869.), *Senjski zbornik*, 16 (1989), str. 3-29.
133. Mira Kolar, *Svilarstvo u Hrvatskoj od 18. stoljeća do 1945. godine*, Zagreb, Dom i svijet, 2007.
134. Mirjana Repanić Braun, Katalog sakralnih građevina, Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 225.
135. Mirjana Repanić Braun, Oltarne slike Ivana Krstitelja Rangera u crkvama i kapelama u Klenovniku i Donjoj Voći, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 18 (1994), str. 67-72
136. Miroslav Jelenčić, Fragment zidne slike s prikazom sveca u trijumfalnoj kočiji iz bivšeg pavlinskog samostana u Lepoglavi, *Portal – godišnjak Hrvatskog restauratorskog zavoda*, 6 (2015), str. 149-160.
137. Miroslav Krleža, *Balade Petrice Kerempuha*, Zagreb, Jutarnji list, 2013.
138. Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 1., Zagreb, Grafički Zavod Hrvatske, 1969.
139. Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv 2., Zagreb, Grafički Zavod Hrvatske, 1987.
140. Mladen Ančić, Splitski i zadarski kaptol kao „vjerodostojna mjesta“, *Fontes*, 11 (2005), 11-77.
141. Nela Tarbuk, O radovima pavlinskih stolara, u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, Zagreb, Globus – Muzej za umjetnost i obrt 1989., str. 267-277.
142. Nela Tarbuk, Barokni ormari u zavjetnoj crkvi sv. Marije Jeruzalemske na Trškom vrhu, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 28 (2004), str. 232-241.

143. Nela Tarbuk, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća u redovničkim crkvama kontinentalne Hrvatske*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2013.
144. Neven Budak, Društveni i privredni razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 41-50
145. Nina Jukić, Glazbeno-ikonografska analiza anđela svirača na freskama Ivana Krstitelja Rangera u crkvi sv. Jerolima u Štrigovi, *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik*, 41 (2010), str. 221-225.
146. Ozren Blagec, *Povijest cehova u Križevcima*, katalog izložbe, Križevci, Gradski muzej Križevci, 2011.
147. Pere Ljubić, *Prošlost križevačke gimnazije*, Križevci, Tisak P. Jelačić, 1943.
148. Rade Milosavljević, *Leksikon Križevčana,* Križevci, 1989.
149. Ranko Pavleš, Opis međa i posjeda između Lonje i Glogovnice u 13. i 14 stoljeću, *Cris časopis povijesnog društva Križevci*, 12 (2010), str. 7-20.
150. Renata Husinec – Petar Delić, *Gimnazija u Križevcima*, Križevci: Matica hrvatska Križevci, 1999.
151. Rudolf Horvat, *Povijest Hrvatske*, Petrinja, 1904.
152. Sanda Milošević, Crkva sv. Marije u Lepoglavi, u: Mijo Ivurek i Mirko Kovačević (ur.), *Ivan Krstitelj Ranger*, Zagreb, Varaždinska biskupija, Nakladni zavod Matice hrvatske, Meridijani, 2004., str. 74-114.
153. Sanja Cvetenić, Kapela sv. Ivana Krstitelja na Gorici kraj Lepoglave – „pustinjačka" ikonografija, *Croatica christiana periodica*, 52 (2003), str. 119-136.
154. Sanja Cvetenić, Alegorija milosti govora i milosti šutnje Ivana Krstitelja Rangera u Krapini: natpisi i vizualna egzegeza, *Peristil*, 48 (2005), str. 123-130.
155. Sanja Cvetenić, Likovni i pisani izvori za slikanje medaljone s čudima Majke Božje Remetske Ivana Krstitelja Rangera u Remetama, *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 29 (2005), str. 187-200.
156. Sanja Cvetenić, Slikarska djela Ivana Krstitelja Rangera na pjevalištu crkve u Lepoglavi (1735-1737), *Radovi instituta za povijest umjetnosti*, 30 (2006), str. 141-162.
157. Sanja Cvetenić, Ioannes Baptista Rangger – Natione Tirolensis, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 32 (2008), str. 225-236.
158. Sanja Cvetenić, Pavlinski redovnik i slikar Ivan Krstitelj Ranger (1700. – 1753.), u Lovorka Čoralić, Ivana Horbec, Maja Katušić et al. (ur.), *Ljudi 18. stoljeća na hrvatskom*

prostoru – od plemića i crkvenih dostojanstvenika do težaka i ribara, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2016., str. 578-585.

159. Silvija Pisk, *Pustinjaci podno Garić planine*, Zagreb, Laykam International, 2016.
160. Slaven Bertoša, Sv. Petar u Šumi u novom vijeku (17. – 19. stoljeća), *Croatica Christiana Periodica*, 76 (2015), str. 69-82.
161. Stjepan Antoljak, *Hrvatska historiografija*, Zagreb: Matica hrvatska, 2004.
162. Stjepan Kožul, *Kalnički arhiđakonat*, Zagreb, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 2005.
163. Stjepan Razum, Osvlad Thuz od Sv. Ladislava 1466-1499., u: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, Školska knjiga, 1995., str. 207-220.
164. Tajana Pleše, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana sjeverozapadne Hrvatske*, doktorska disertacija, Filozofski fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 2010.
165. Tamara Tvrtković, *Između znanosti i bajke – Ivan Tomko Mrnavić*, Zagreb-Šibenik: Hrvatski institut za povijest – Gradska knjižnica Juraj Šišgorić Šibenik, 2008.
166. Tamas Pálosfalvi, *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci) 1400-1526*. Budapest: Central European University, Department of Medieval Studies, 2012.
167. Tatjana Puškadija-Ribkin, Njemačka gramatika Antuna Raispa iz 1772. godine, *Vrela i prinosi*, 20 (1994/95), str. 17-28.
168. Tomislav Bogdanović, Kratki pregled povijesti pavlina s osvrtom na njihovo djelovanje u Križevcima, *Cris časopis povijesnog društva Križevci*, 12 (2010), str. 170-187.
169. Viktor Reitzner, *Alt Wien Lexikon für Österreichische und Süddeutsche Kunst und Kunstgewerbe*, Band III, Wien, 1952.
170. Vinko Sabljar, *Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije Hervatske i Slavonije*, Zagreb, 1866.
171. Vjekoslav Bratulić, Šimun Bratulić (? — 1611). *Jadranski zbornik*, 9 (1973–75), str. 199–237.
172. Vladimir Bedenko, *Križevci – razvoj grada*, Križevci, Gradski muzej Križevci, 1975.
173. Vladimir Bedenko, Urbanistički razvoj Križevaca do sredine 19. stoljeća, u: Žarko Domljan (ur.), *Križevci – grad i okolica*, Zagreb, Institut za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, 1994., str. 75-91.
174. Vladimir Dugački, „Doktori neomedicinskog fakulteta“ Baltazara Patačića (1696. – 1719.), *Gazophylacium*, 9 (2004), str. 5-49.

175. Vladimir Jakić, *Kamensko – Crkva Majke Božje Snježne i pavlinski samostan (1404. – 2004.)*, Zagreb: Naklada Cres, 2004.
176. Vlado Mikšić, *Der Josephinismus in der Diözese Zagreb zwischen 1780 – 1790*, doktorska disertacija, Studium der Katholischen Theologie Sveučilišta u Beču, 2013.
177. *Vodič kroz zbirke Gradskog muzeja Križevci*, 1997.
178. Zdenko Balog, Pavlinski objekti u okolici lepoglavskog samostana, *Kaj*, 21 (1988), str. 95-111.
179. Zdenko Balog, Nikola Benger i njegova Kraljica mučenika, *Croatica Christiana periodica*, 20/38 (1996), str. 181-185.
180. Zdenko Balog, Oslika crkve Majke Božje Koruške u Križevcima – atributivna pitanja, *Cris*, 16 (2014): str. 56-64.
181. Zdenko Balog-Nikola Žulj, *Crkva Marije Snježne u Belcu*, Veda Izdavačka kuća, Križevci, 2015.
182. Zdravka Krpina, *Leksikon katoličkih redova – muški redovi,* Zagreb, Naklada svetog Antuna, 2015.
183. Zlatko Kudelić, *Marčanska biskupija – Hrabsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611.-1755.)*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2007.
184. Željko Holjevac i Nenad Moačanin, *Hrvatsko-slavonska Vojna krajina i Hrvati pod vlašću Osmanskoga carstva*, Laykam international, Zagreb, 2007.

Mrežne stranice

1. Alojz Jembrih¸ Ivan Krištolovec (Christolovecz, Kristolovec, Kristolovecz, Kristolovez, Krisztolovecz; Joannes, János, Giovanni), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11169]

2. Doris Baričević, Königer, Aleksije (Alexius, Joseph), *Hrvatski biografski leksikon* hbl.lzmk.hr [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9869]

3. Elizabeta Palanović, Hilarion Gašparoti, *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6648]

4. Elizabeta Palanović, Josip Bedeković Komorski, *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1566].

5. enciklopedija.hr, intarzija [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27581,

6. epodravina.hr [https://epodravina.hr/zupnici-rodeni-koprivnici-vode-koprivnicku-zupu-28-12-2016/],

7. Hilarion Gašparoti, enciklopedija.hr [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=21359]

8. Hrvatska enciklopedija, Adam Batthyány [http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=6296],

9. Josip Buturac, Šimun Bratulić, *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2733]

10. Marjetica Simoniti, Leopold Vogtner, *Slovenski biografski leksikon*, www.slovenska-biografija.si [http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi805669/],

11. Milan Ratković i redakcija, Brezovački Tito (Brezovachky Titus, Brezovatsky Tituš, Baltazar), *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2802].

12. Robert Skenderović i Redakcija, Kolonić Lepopold, *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=233]

13. Tatjana Radauš, *Erdödy, Nikola III (Erdeodij, Erdeody, Erdeődy, Erdeüdy; Nicolaus)*, u: Hrvatski biografski leksikon [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5719]

14. Mladen Švab, Drašković Josip Kazimiri, *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5366].

15. Tatjana Radauš, Esterházy Josip, *Hrvatski biografski leksikon*, [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5756].

16. Elizabeta Palanović, Čikulin, Ivan Franjo, *Hrvatski biografski leksikon* [http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4049]

21. ŽIVOTOPIS AUTORA S POPISOM OBJAVLJENIH RADOVA

Rođen 28. kolovoza 1988. godine u Bjelovaru. Živi i radi u Križevcima. Osnovnu školu i Gimnaziju općeg smjera završio je u Križevcima te maturirao 2007. godine sa odličnim uspjehom. Iste godine upisao jednopredmetni studij povijesti na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Pod mentorstvom prof. dr. sc. Mije Korade 2010. godine obranio baccalaureatski rad na temi *Publije Kornelije Tacit – Anali. Osvrt na doba cara Klaudija* te upisao diplomski studij na istom fakultetu. Od akademske godine 2011./2012. bio demonstrator na nekoliko kolegija: Opća povijest Starog vijeka (nositelj: doc. dr. sc. Mladen Tomorad), Ideološki sukobi u Hrvatskoj u 19. stoljeću (nositelj: prof. dr. sc. Mijo Korade), Historiografski pristupi staroj povijesti (nositelj: doc. dr. sc. Mladen Tomorad), Poruka mira Markantuna de Dominisa (nositelj: prof. dr. sc. Mijo Korade) i Odnos Crkve i države (nositelj: prof. dr. sc. Mijo Korade). Diplomirao u lipnju 2012. obranivši diplomski rad sa ocjenom izvrstan pod mentorstvom doc. dr. sc. Mladena Tomorada na temu *Egipatske grobnice i pogrebni običaji grčko-rimskog razdoblja* sa prosjekom ocjena 4,5 i među prvima u generaciji.

Dobitnik Rektorove nagrade u akademskoj godini 2011./2012. pod mentorstvom prof. dr. sc. Vesne Girardi Jurkić. U akademskoj godini 2012./2013. na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu upisuje poslijediplomski doktorski studij povijest. Od akademske godine 2015./16. vanjski je suradnik na Odsjeku za povijest Hrvatskih studija. Pripravnički staž odradio je 2014./2015. u Gradskom muzeju u Križevcima te nakon položenog stručnog ispita u lipnju 2016. godine stekao zvanje muzejskog kustosa. Godine 2018. izabran je u naslovno nastavno zvanje predavača na Odsjeku za povijest Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Trenutačno radi kao voditelj redakcije portala prigorski.hr. Bio je dopisnik Glasa Podravine i Prigorja i Podravskog lista. Urednik je u časopisu Stara povijest te član uredništva časopisa Gazophylacium. Sudjelovao je u organizaciji nekoliko međunarodnih skupova i okruglog stola. Organizirao je u suradnji s Gradskim muzejom Križevcim veliku izložbu „Židovi u Križevcima – kultura, povijest i naslijeđe“ uz koju je izdao popratnu monografiju s katalogom u koautorstvu s Ljiljanom Dobrovšak. Sudjelovalo je na 14 znanstvenih skupova, od toga na 8 međunarodnih, 6 domaća te na 1 stručnom skupu. Objavio 17 znanstvenih i stručnih radova te monografiju s katalogom te nekoliko prikaza knjiga.

Član je Povijesnog društva Križevci, Povijesnog društva Sveti Petar Orehovec, Križevačke astronomske udruge Perzeidi, Matice hrvatske, odjela za povijest, predsjednik Nadzornog odbora Udruge PINTA - Udruge za očuvanje, obnovu i korištenje kulturnog blaga Hrvatske te tajnik Nogometnog kluba Radnik Križevci, član Teniskog kluba Križevci te podupirajući član Streličarskog kluba OŠ „Grigor Vitez Sveti Ivan Žabno“. Predsjednik je Odbora za obrazovanje, kulturu, brigu o djeci i sport pri Gradu Križevcima.

Popis objavljenih radova prema „Crosbi www.bib.irb.hr“

Tomorad, Mladen; Pernjak, Dejan Hatšepsut // Slavne žene stare povijesti: životi žena u društvima starog svijeta / Tomorad, Mladen (ur.). Zagreb: Hrvatski studiji ; Meridijani, 2018. str. 79-88

Jembrih, Alojzije; Pernjak, Dejan Rasprava Franceta Kidriča i Stjepana Ivšića o Opsadi Sigeta (1566.) // Bitka kod Sigeta i Nikola Šubić Zrinski u umjetnosti / Tuksar, Stanislav ; Milković, Kristina ; Babić, Petra (ur.). Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2018. str. 417-425

Pernjak, Dejan; Smiljanić, Vlatko Tragovima pavlina u Špišić Bukovici: Ordo fratrum S. Pauli primi eremitae in Bakwa Inferior // Croatica Christiana periodica : časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 42 (2017), 80; 17-29 (međunarodna recenzija, prethodno priopćenje, znanstveni)

Pernjak, Dejan, Franjo Črnko: Nikola Zrinski – branitelj Sigeta grada // Kroatologija, 7 (2016), 2; 226-229 (podatak o recenziji nije dostupan, prikaz, ostalo)

Pernjak, Dejan Korespodencija Mirka Breyera, Matice hrvatske i Jugoslavenske (Hrvatske) akademije znanosti i umjetnosti // Gazophylacium : časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku, 19-21 (2016), 1-4; 205-223 (domaća recenzija, članak, stručni)

Pernjak, Dejan Slika Križevaca u Bogovićevoj pripovijesti Šilo za ognjilo (1859.) // Cris : časopis Povijesnog društva Križevci, 18 (2016), 59-66 (podatak o recenziji nije dostupan, prethodno priopćenje, znanstveni)

Pernjak, Dejan Hilarion Gašparoti i njegovo djelo - Zbornik radova sa znanstvenog skupa Hilarion Gašparoti (1714.-1762.) i njegovo doba, Samobor, 25. listopada 2012., Alojz Jembrih (ur.), Samobor: Gradska knjižnica Samobor i Samoborski muzej, 2014., 275 str. // Cris : časopis

Povijesnog društva Križevci, 17 (2015), 172-174 (podatak o recenziji nije dostupan, prikaz, ostalo)

Korade, Mijo; Pernjak, Dejan Hrvatski isusovački misionari i pokušaji unije s pravoslavnima od 16. do. 19. stoljeća // Cris : časopis Povijesnog društva Križevci, 17 (2015), 40-56 (podatak o recenziji nije dostupan, izvorni znanstveni rad, znanstveni)

Dobrovšak, Ljiljana; Pernjak Dejan Židovi u Križevcima - povijest, značaj i naslijeđe, Bjelovar: Gradski muzej Križevci, 2015 (Monografija i katalog)

Pernjak, Dejan; Štruklec, Danijel; Tomorad, Mladen History of the Research of the Ancient Egyptian Cults in Pannonia // A History of Research into Ancient Egyptian Culture conducted in Southeast Europe / Tomorad, Mladen (ur.). Oxford: Archaeopress, 2015. str. 215-220

Pernjak, Dejan History of the Ancient Near East in primary and secondary school textbooks in Croatia // Research of the history and culture of the Ancient Near East in the Southeast Europe: 1. Croatia - Selected problems / Tomorad, Mladen (ur.). Saarbrücken: LAP Lambert, 2014. str. 11-19

Pernjak, Dejan; Tomorad, Mladen: Ancient Near Eastern Bibliography: Scientific articles and books about Ancient Near Eastern history and culture written and published by Croatian scholars // Research of the history and culture of the Ancient Near East in the Southeast Europe: 1. Croatia - Selected problems / Tomorad, Mladen (ur.).Saarbrücken: LAP Lambert, 2014. str. 198-239

Pernjak, Dejan; Štruklec, Danijel; Tomorad, Mladen History of the research of the Ancient Egyptian and the Oriental cults in Pannonia // Research of the history and culture of the Ancient Near East in the Southeast Europe: 1. Croatia - Selected problems / Tomorad, Mladen (ur.). Saarbrücken: LAP Lambert, 2014. str. 67-84

Pernjak, Dejan. Štruklec, Danijel Antički prostor Hrvatske u Vitezovićevu djelu Croatia rediviva (1700.) // Gazophylacium : časopis za znanost, umjetnost, gospodarstvo i politiku, 8 (2013), 1-4; 1-272 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, znanstveni)

Pernjak, Dejan Mumifikacija i pogrebna oprema u Egiptu u helenističkom razdoblju // Lucius, 18/19 (2013), 13-37 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, stručni)

Vukelić, Vlatka; Pernjak, Dejan Public and private games in Ancient Siscia // Histria antiqua : časopis Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju, 22 (2013), 251-264 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, znanstveni)

Pernjak, Dejan Tihomila Težak-Gregl, Uvod u prapovijesnu arheologiju, Zagreb: Leykam international, 2011., 221 str. // Povijesni prilozi, 44 (2013), 259-262 (podatak o recenziji nije dostupan, prikaz, ostalo)

Vukelić, Vlatka; Pernjak, Dejan Rekognosciranje i pokušaj ubikacije siscijanskoga amfiteatra // Povijesni prilozi, 44 (2013), 7-27

Vukelić, Vlatka; Pernjak, Dejan Igre u Antičkoj Sisciji : rekognosciranje i pokušaj ubikacije Siscijanskog (amfi)teatra // Povijesni prilozi, 44 (2013), 7-26 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, znanstveni)

Pernjak, Dejan Ramezej // Lucius, 16 - 17 (2012), 31-38 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, stručni)

Pernjak, Dejan Kraljica Hatšepsut i Tutmozis III // Lucius, 16 - 17 (2012), 13-29 (podatak o recenziji nije dostupan, članak, stručni)